

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

te peníze
z
hraničí ?
TE JINAM !
OMAS COOK

1996

1

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ČTVRTÝ (TŘICÁTÝ ŠESTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

Bezpečnostní aspekty evropské integrace

I. Jaký bude další vývoj západoevropské unie?

V médiích i ve veřejnosti je pozorně sledován vztah ČR k Evropské unii a NATO, trochu stranou však zůstává Západoevropská unie (ZEU), snad proto, že je méně známa a často zaměňována s EU. Další vývoj ZEU však bude velmi zajímavý, protože ta nově definuje své vztahy s EU i s NATO. Věnujme se proto chvíli důsledkům, které pro ZEU má ratifikace Maastrichtské smlouvy.

V roce 1948 podepsaly v Bruselu vlády zemí Beneluxu, Velké Británie a Francie smlouvu o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a o společné obraně. Vytvořená organizace se nazývala Západní unie. V roce 1954 byla podepsána modifikovaná Bruselská smlouva, vytvářející Západoevropskou unii, zahrnující také SRN a Itálii. Aktivita v oblasti sociální a kulturní byly převedeny v roce 1960 na Radu Evropy a hlavní vojenské funkce již v roce 1951 na NATO. Římské setkání ministrů zahraničí členských států ZEU v roce 1984 oživilo činnost této organizace. V roce 1988 se k ZEU připojilo Španělsko a Portugalsko. Připojení Řecka v roce 1992 nebylo ještě ratifikováno. Z toho plyne základní fakt, že ne všechny členské země EU jsou současně členy ZEU. Podobně neplyne z členství v NATO automaticky členství v ZEU.

Podepsáním Maastrichtské smlouvy (MS) byl odstartován velmi zajímavý proces konvergence EU a ZEU, který však má mnoho kritických míst. MS definuje ZEU jako integrální součást vývoje EU. ZEU může být požádána přijímat rozhodnutí a provádět akce EU, které mají obranné účely. ZEU sama sebe deklarovala jako obrannou komponentu EU a evropský pilíř NATO. Vedle těchto funkcí, definovaných příslušnými dokumenty, musí ZEU řešit celou řadu dalších problémů: důsledky rozšíření EU o státy EFTA (Evropského sdružení volného obchodu), vztah k NATO a k jeho evropským členům, kteří nejsou členy ZEU, vztahy se státy střední Evropy, vztah k Rusku a k zemím SNS. A to vše s výhledem na mezivládní konferenci v roce 1996, která se bude zabývat dalším institucionálním vývojem EU.

Ovšem právě výhled na tuto konferenci může přinést zajímavou právní komplikaci. MS totiž počítá s tím, že Bruselská smlouva vyprší v roce 1998 a může být na základě výsledků mezivládní konference revidována. V příslušném paragrafu 6 článku J.4 Maastrichtské smlouvy je odkaz na článek 12 Bruselské smlouvy, který upravuje její platnost na 50 let. Ale Bruselská smlouva z roku 1948, jejíž platnost má vypršet v roce 1998, má článků pouze deset! Dvanáct článků má tzv. modifikovaná Bruselská smlouva z roku 1954. Protože celá řada expertů soudí, že podepsáním modifikované Bruselské smlouvy v roce 1954 ztratila původní Bruselská smlouva z roku 1948 platnost, nevypřela by pak padesátiletá platnost v roce 1998, ale až v roce 2004! Uvidíme, jak si s tímto oříškem poradí odborníci na mezinárodní právo. Ukazuje se však, že Maastrichtská smlouva je i po technické stránce v celé řadě ustanovení zmatečným dokumentem.

Maastrichtská smlouva rozlišuje mezi „společnou zahraniční a bezpečnostní politikou“, „společnou obrannou politikou“ a „společnou obranou“. Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU bude zahrnovat všechny otázky vztahující se k bezpečnosti EU, včetně eventuálního rámce pro společnou obrannou politiku, která může časem vést ke společné obraně. Evropská bezpečnostní politika pak zahrnuje politické, ekonomické a vojenské aspekty. Jejím úkolem bude zmenšovat rizika a nejistoty, stejně jako čelit ohrožení teritoriální integrity a politické nezávislosti členských států EU, ohrožení jejich demokratického charakteru a jejich ekonomické stability.

Existuje-li tedy jakási definice společné bezpečnostní politiky, chybí přesnější určení termínu „společná obranná politika“. Ta může znamenat spolupráci a koordinaci v určitých otázkách týkajících se obranných doktrín, zpravodajských služeb, spojení, výcviku a zbraňových systémů.

Podle bývalého generálního tajemníka ZEU Willema van Eekelena proběhnou tři etapy vývoje ZEU. V té první se ZEU stane integrální částí rozvoje EU a bude zajišťovat spojení mezi evropskou obrannou identitou a NATO. Druhou fází bude vytvoření rámce společné evropské obranné politiky, která může vést ve třetí fázi ke společné obraně. EU neřídí obrannou politiku, ale používá pro tyto účely ZEU, protože obranná politika spadá do oblasti odpovědnosti ZEU.

Ovšem Maastrichtská smlouva vytváří pro ZEU podstatně užší rámec než modifikovaná Bruselská smlouva, která umožňuje každé členské zemi žádat o svolání nejvyššího orgánu - Rady v situaci, která vytváří ohrožení pro mír nebo ekonomickou stabilitu. Počítá totiž s postupem případ od případu pouze na základě požadavku EU. Situace, ve kterých by EU žádala ZEU o spolupráci, lze specifikovat následovně: přímé ohrožení bezpečnostních zájmů EU, krize a konflikty ekonomicky a politicky se týkající EU, žádost OBSE nebo OSN, logistická podpora humanitárních akcí. Zdá se, že nikdo neuvažuje o možnosti žádosti OBSE či OSN, adresované ZEU přímo, a ne prostřednictvím EU. Kritickým místem může být to, že žádost EU na adresu ZEU musí být schválena i zeměmi, které jsou členy EU, ne však ZEU. Je tedy otázkou, zda se ZEU bude nadále vyvíjet spíše na základě Maastrichtu jako „více integrovaná“ k EU, či spíše na základě Bruselské smlouvy jako „více autonomní“ k EU.

K prohlubující se spolupráci mezi oběma institucemi je nutná užší spolupráce jejich orgánů. Proto byla upravena doba předsednictví ZEU na šest měsíců, aby odpovídala termínu v EU. Z praktických důvodů je nutná i koordinace zasedání orgánů obou institucí na ministerské úrovni.

Zatímco na exekutivní úrovni probíhá spolupráce obou institucí velmi dobře, poněkud problematická je parlamentní dimenze. Evropský parlament přijal v únoru 1994 rezoluci, ve které žádá nadřazenost EU nad ZEU, podle předpokladu, že EU by vydávala rozhodnutí v otázkách obrany a bezpečnosti, která by ZEU pouze realizovala. Současně navrhuje, aby Shromáždění ZEU nebylo složeno ze zástupců národních parlamentů, ale z poslanců Evropského parlamentu. Není tedy divu, že mnoho představitelů národních parlamentů členských zemí ZEU mluví o „ulepených prstícih Evropského parlamentu“. Jedná se však jen o vyjádření konfliktu mezi intergovernmentalistickou koncepcí ZEU s federalistickou koncepcí EU.

Některé kruhy v EP jdou dokonce tak daleko, že v rámci své vize „federální Evropy“ navrhnou zrušit NATO a nahradit jej novou smlouvou, která bude „lépe reflektovat rovné vztahy mezi oběma stranami Atlantiku“.

Tento článek se zaměřil na některé aspekty dalšího vývoje ZEU po přijetí Maastrichtské smlouvy. Vynechává vojenské aspekty činnosti ZEU, aspekty její spolupráce s NATO, otázku naší spolupráce s ZEU, včetně integrace. To vše by si vyžádalo podstatně více prostoru. Přesto je zřejmé, že naše úsilí o integraci do „pomaastrichtské Evropy“ má i výraznou bezpečnostní a obrannou dimenzi.

II. Evropská integrace a naše bezpečnost

S blížícím se datem zahájení mezivládní konference o dalším vývoji Evropské unie, která má proběhnout v letošním roce, se jistě stanou předmětem úvah i různé aspekty naší integrace do tohoto uskupení. V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie jsou nejčastěji zmiňovány politické a ekonomické aspekty. Ne vždy je však zcela zřetelné, že tento proces má i aspekty bezpečnostní.

Samotný proces dalšího vývoje EU se vyznačuje tím, že nezbytnost určitých institucionálních změn je doprovázena pokračujícím prohlubováním a rozšiřováním EU. Postmaastrichtská Evropa je charakteristická nesouladem mezi úmysly a realitou. Maastricht, budující především solidaritu *de iure*, jako by zapomněl na slova jednoho z „otců zakladatelů“ evropské integrace Roberta Schumana, který volal především po „solidaritě *de facto*“.

Současná Evropská unie, tak jak ji definuje smlouva uzavřená v Maastrichtu, stojí na třech pilířích: hospodářské a měnové unii, společné zahraniční a bezpečnostní politice a konečně na spolupráci v oblasti vnitra a spravedlnosti. Každý z pilířů je budován kombinací dvou přístupů. A to komunitárního, založeného na práci společných evropských orgánů, a intergovernmentalistického, spočívajícího na spolupráci národních vlád.

Druhý pilíř, tvořený společnou zahraniční a bezpečnostní politikou, může eventuálně vytvořit rámec pro společnou obrannou politiku, která může časem vést i ke společné obraně. Další vývoj druhého pilíře bude úzce svázán s vývojem Západoevropské unie, pojímané jako evropský pilíř NATO a obranná komponenta Evropské unie. Situace je komplikována i rozdílným členstvím v ZEU, EU a NATO. Pět členských zemí EU není členy ZEU (Dánsko, Finsko, Švédsko, Rakousko, Irsko) a tři evropské členové NATO nejsou členy EU ani ZEU (Island, Turecko, Norsko). Přesto je ZEU jedinou evropskou obrannou strukturou a jedinou evropskou strukturou, která má smluvní vztahy s NATO.

A právě další vývoj společné zahraniční a bezpečnostní politiky a snaha propojit obrannou dimenzi s Evropskou unií bude jedním z klíčových témat budoucí mezivládní konference. Bude to pro náš stát téma možná důležitější než další ekonomický a institucionální vývoj EU.

Pomineme-li některá extrémní a nesmyslná stanoviska z kruhů blízkých Evropskému parlamentu, která v rámci své vize „federální Evropy“ navrhuji zrušit NATO a nahradit jej novou smlouvou, jež bude „lépe reflektovat rovné vztahy mezi oběma stranami Atlantiku“, převládají přístupy, nevybočující z komunitárních a mezivládních modelů. Nelze však přijmout poněkud demagogický argument evropských federalistů, že jedinou alternativou pokračování prohlubování evropské integrace ve všech oblastech je návrat k modelu soutěže a nevraživosti mezi evropskými státy. Tak jednoduchý a černobílý svět kolem nás není.

Komunitární koncepce spojení obranné dimenze s Evropskou unií vychází z federalistického pojetí, které chce vytvořit skutečné „státní“ evropské struktury a transformovat například Komisi EU v jakousi evropskou vládu. Ta by byla vybavena

širokými kompetencemi v oblasti obrany a bezpečnosti. Této koncepci se však nedávají prakticky žádné šance.

Paleta mezivládních přístupů je však podstatně bohatší. Nabízí se možnost splnutí ZEU se společnou zahraniční a bezpečnostní politikou, tedy fúze ZEU a EU. Jinou možností je vytvořit čtvrtý, obranný pilíř Evropské unie. A konečně je zde možnost ponechat ZEU jako autonomní organizaci mimo Evropskou unii, byť s ní úzce spolupracující. Tato představa vychází z logického faktu, že základem obrany je národní stát, navazující alianční svazky, jako je ZEU. Z ohlasů na toto téma se ukazuje, že čím větší bude role národních států a jejich vlád v obranné tematice, tím lepší a hlubší bude pravděpodobně spolupráce. Alianční mezivládní přístup se tak jeví vhodnější než komunitární.

Aktivní účast ČR na obranné dimenzi evropské integrace je v jejím zájmu. ZEU je pak hlavní komponentou této dimenze. Nejlogičtější cesta do ZEU vede přes členství v EU. Neměli bychom však připustit, aby se stala cestou jedinou. Již proto, že spojovat problémy bezpečnosti s jednáním o vývozu kedluben či hovězího není zrovna moudré.

Je v našem zájmu, aby evropská obranná identita byla posilována. Ovšem se silnou transatlantickou vazbou. Nelze se však spoléhat jen na ni, již vzhledem k možným recidivám amerického izolacionismu.

Naše evropská integrace může mít zásadní vliv na naši bezpečnost a obranyschopnost. Proto by v čase našeho vyjednávání o integraci neměly převažovat jen ekonomické argumenty.

Krizový management: zvládání neočekávaného, neznámého a nechtěného

Článek vychází z dostupných materiálů získaných ve štábu NATO v Bruselu (o Francii [3]) a při konzultacích v některých členských zemích NATO (Nizozemí [1], Norsko [2], Kanada), jakož i v dalších vyspělých zemích mimo toto vojensko-politické seskupení (Švédsko, Finsko, Švýcarsko). Zabývá se však v závěrečné části i konkrétním hodnocením situace v České republice. V tomto smyslu se v plném rozsahu jedná o osobní názor autora, nikoliv o oficiální stanovisko Správy státních hmotných rezerv.

Česká republika by při svém vstupu do Evropské unie a zejména do NATO měla mít vybudován nejen základní institucionální rámec ve smyslu politickém (demokratický systém), právním (kompatibilní legislativa) a ekonomickém (tržní hospodářství), ale i v dalších oblastech. Jednou z nich je i obrana. Nesmíme zapomínat na fakt, že v současnosti se nemůžeme spoléhat na společnou obranu v rámci Aliance. V této souvislosti však zde budou pominuty aspekty vojenské obrany, zejména technické (kompatibilní výzbroj armády, způsoby organizace a velení), jejichž hodnocení je třeba ponechat příslušným odborníkům.

Tento článek se naopak plně soustředí na tzv. **nevojenskou obranu země**, tj. na jedné straně přesně definovanou a velmi dobře organizovanou podporu armádě civilním sektorem za stavu válečného ohrožení a v době války (obecněji v době branné pohotovosti státu) a na druhé straně jasná pravidla pro postup při zvládání ostatních krizových situací, se kterými lze v dané zemi počítat, a to zvládání i ve spolupráci s armádou. Ohrožení jiného než vojenského charakteru mohou mít podobu přírodních katastrof od lokálního až po celostátní rozsah, ale i přerušení zásobování země důležitými surovinami, politické krize apod.

Považuji za paradoxní, že žádná z výše uvedených stěžejních záležitostí není v současnosti legislativně ošetřena, takže jakékoliv (třeba i dobře koordinované a provedené) akce tohoto charakteru nemají zákonný podklad a oporu.

Vysvětlení pojmů

Slova jako krize, kalamita, neštěstí, katastrofa nebo incident se často v běžném jazyce různě zaměňují. Na základě dosavadních zkušeností by se mělo užívat slova krize jako obecného konceptu a další pojmy (incident, neštěstí, kalamita) pouze jako její speciální případy. V tomto smyslu je např. pojem odstraňování následků neštěstí (*disaster relief*), obvykle prováděný složkami civilní ochrany, pouze určitou konkrétní formou krizového managementu. Krizový management (zvládání krizí) jako úkol pro státní správu se soustředí na zachování „veřejné bezpečnosti“ (u nás bohužel zprofanovaného pojmu -

příklad z angl. *public safety*) jako zásadní složky celkové kvality života s těmito dimenzemi: vojensko-politickou, ekonomickou, sociální, ekologickou a čistě technickou [1].

V této souvislosti se postupně vytrácí pojem civilní ochrany např. jako samostatného orgánu státní správy, ale i jako samostatného druhu činnosti s určitým posláním, a stále intenzivněji se prosazuje koncepce o něco obecnějšího krizového managementu, nejčastěji označeného pojmem **civilní nouzové plánování** (*civil emergency planning*). Současně se těžiště přesouvá od hmotných aspektů připravenosti čelit krizovým situacím spíše k organizačnímu zdokonalování schopnosti reakce, jasné definici kompetencí a úkolů státních a samosprávních (místních) orgánů. Významnou roli zde sehrává i praktický nácvik zvládání krizových situací (různá společná cvičení na jednotlivých stupních v horizontální i vertikální součinnosti). Důraz se přesouvá z „vojenských“ krizí (kde pravděpodobnost vzniku po rozpadu východního bloku a Varšavské smlouvy zejména v evropském prostoru - s výjimkou bývalé Jugoslávie - dramaticky poklesla) na „nevojenské“ krize, které ani nelze přesně vymezit a jsou často naprosto unikátní - pomineme-li opakovaně živelní pohromy. Velký význam zde má příprava v podobě různých **scénářů** krizových situací. Tyto scénáře prohlubují pozitivní návyky a zvyšují „tvořivost“ příslušných odborníků, bezpodmínečně nutnou při zvládání skutečných krizí. V současnosti je již k dispozici dostatečný objem informací k tomu, aby se i u nás - podobně jako např. v Anglii - postupně etablovala samostatná profese „krizového managementu“ se vším, co k svébytné profesi patří (vč. určité stavovské organizace).

Základní - všude se vyskytující - pojem je pro danou oblast **koordinace**. Krizová situace se pouze zřídka omezuje na jedinou úroveň státní správy (např. místní nebo vrcholovou) nebo na jedinou oblast či odvětví ekonomiky. Součástí krizového managementu musí tedy být jasné stanovení koordinujícího orgánu (buď stálého samostatného specializovaného orgánu na úrovni nižší, než jsou ministerstva, anebo tzv. ad hoc určeného **vedoucího ministerstva** podle typu krize, je-li většího rozsahu - příklad Velké Británie, Nizozemí). **Pro naše podmínky** by dle mého názoru byl **vhodnější přístup spojený s vytvořením specializovaného orgánu** (nebo pověřením některého ze současných?) soustavně rozvíjejícího metodiku i konkrétní připravenost, **a to se zřetelnou zákonem danou pravomocí a zejména odpovědností za určenou oblast**. V rámci vyspělých zemí se jedná o jasné většinové řešení.

Nyní k definicím některých základních pojmů [1].

❶ **Krize** je ohrožení bezproblémového pokračování určité činnosti (příklad: krize výrobní firmy z důvodu ztráty trhů, poptávky po její produkci v rámci daného trhu, bojkotu nebo situace, kdy její produkce přestane vyhovovat novým ekologickým normám; vládní krize při demisi některých členů vlády; mezinárodní krize - např. rozpad aliance určitých zemí a začátek ozbrojeného konfliktu). Z uvedených příkladů lze usuzovat, že krize mohou nastat na různých úrovních.

Užší definice krize, používaná např. v Nizozemí pro oblast státní správy a samosprávy, je následující: krize je **vážné narušení základních struktur** anebo **disparita základních hodnot a standardů společenského systému**.

Zdroje krizí z hlediska dané země mohou být vnější, anebo vnitřní. Typickým příkladem vnější krize pro mnoho zemí byl např. první ropný šok v roce 1973, způsobený ozbrojeným konfliktem na Středním východě a návazným zhroutilím dosavadního způsobu zásobování

západních zemí ropou. Příkladem určitého „předkrizového stavu“ z vnitřních příčin mohou být např. současné problémy východoněmeckého hospodářství jako důsledek zejména sjednocení obou částí Německa s naprosto rozdílným společenským a hospodářským systémem v roce 1990.

② **Katastrofa** (pohroma, neštěstí) je událost znamenající vážné narušení obecné bezpečnosti, ohrožující zdraví a životy mnohých lidí nebo způsobující velké materiální škody. Vyžaduje koordinovanou akci zpravidla několika organizací („služeb“) z různých odvětví či oblastí. Důležitým a obecně platným pravidlem pro mnoho vyspělých zemí zde je, že primární odpovědnost za zvládnutí katastrof z hlediska ochrany obyvatelstva a majetku mají místní orgány (z konkrétních složek zejména hasiči). Pouze v případech, kdy katastrofa přesahuje místní dimenzi, se místní orgán obrací o pomoc k provinčním autoritám a až v posledním stupni nastupuje úroveň centrální. Tato hierarchie je zakotvena v legislativním rámci mnoha zemí a např. v Kanadě v příslušném konkrétním zákoně je přímo zapsáno, že v první řadě každý jednotlivec odpovídá za svou osobní bezpečnost v krizových situacích.

Ještě ke vztahu pojmů krize a katastrofa. Jsou odlišné z mnoha aspektů. Krize je spíše komplexní, skládá se z interference vícero prvků (na rozdíl např. od živelní pohromy - záplavy, sucha apod.). Krize nemusí být způsobena hmatatelnou (hmotnou) příčinou, i když na druhou stranu katastrofa může způsobit krizi.

③ **Krizový management** je komplex opatření a úkolů, které plní státní správa (veřejné instituce) spolu s dalšími organizacemi v náhlých akutních situacích ohrožení pro zajištění bezpečnosti obyvatelstva v nejširším smyslu.

Základní charakteristiky krizového managementu jsou:

- rozhodnutí se přijímají v síti složené z více aktérů,
- rozhodnutí se přijímají pod silným tlakem času (při řešení konkrétní krize),
- vždy je přítomen pocit neurčitosti, nejistoty z dosaženého výsledku,
- v nynější situaci jsou vždy přítomna média (tisk, rozhlas, televize).

Typickým znakem pragmatického politického postoje ke krizovému managementu v mnoha zemích je: „nelze naplánovat všechno pro krizovou situaci předem“ (neurčitost) a „tady se to určitě nestane“. Po nezvládnuté krizi se obvykle hledá viník, v drtivé většině případů je však již pozdě. Tyto názory se vyskytují i v našich podmínkách.

④ Krizový management napomáhá zajištění **bezpečnosti obyvatelstva**, vyjádřené těmito aspekty:

- pokračování a udržení integrity státní správy (administrativy),
- fyzická a mentální prosperita obyvatelstva,
- dostupnost životně důležitého zboží a služeb,
- uchování soukromého a veřejného majetku,
- podpora vojenským složkám a humanitární pomoci včetně mezinárodního kontextu.

⑤ **Ohrožení:** každá společnost je v jistém smyslu zranitelná, tj. podléhající destruktivnímu vlivu vnějšího nebo vnitřního ohrožení. Existuje speciální vědní disciplína (analýza ohrožení), která v syntéze s analýzou souvislostí jevů dává obraz o celkové zranitelnosti zkoumaného objektu (např. konkrétní stát, ale i provincie nebo firma).

Typy ohrožení podle teoretického konceptu [1]:

- ◆ napětí mezi bohatými a chudými, silnými a slabými zeměmi (v globálním smyslu napětí mezi bohatým „Severem“ a chudým „Jihem“, v lokálním smyslu napětí mezi regiony, na individuální úrovni rozpor mezi člověkem vzdělaným a nevzdělaným, zdravým a nemocným atd.),
- ◆ etnické a náboženské rozdíly (není nutné dále rozvádět),
- ◆ legitimita akcí vlády (pronikání mafií do státní správy atd.),
- ◆ velká koncentrace obyvatelstva a hospodářské aktivity ve vybraných regionech (včetně dopravy),
- ◆ poškození životního prostředí (příklad - ozonová díra, skleníkový efekt),
- ◆ narůstající komplexnost a složitost technologických systémů, která je pouze stěží pochopitelná jednoduchým myšlením většiny lidí, vzrůstá závislost na automatickém řízení procesů.

Analýza ohrožení a zranitelnosti (střešní pojem) se využívají při nácviku krizového managementu metodou scénářů fiktivních krizových situací a jejich zvládnutí.

Opatření krizového managementu - členění v rámci teoretické koncepce

K tomu, aby bylo možné zvládnout krizové situace, má příslušný odpovědný pracovník („plánovač“, tvůrce koncepce) k dispozici celou škálu různých teoreticky uplatnitelných opatření. S využitím poznatků z analýzy ohrožení a zranitelnosti - provedené konkrétně pro danou oblast a úroveň řízení - je možné sestavit soubor opatření, který by měl zabezpečit „veřejnou bezpečnost“ (bezpečnost obyvatelstva) v širším smyslu - **krizový plán**.

V teorii [1] se tato opatření obvykle člení na pět skupin, ze kterých první tři mají preventivní charakter (předcházení krizím) a další dvě skupiny se uplatňují v situacích, kdy krize akutního charakteru již nastala a je nutné se s ní vyrovnat.

- a) **„Proaktivní“ opatření:** zorganizovat společenský systém z hlediska možných krizových situací takovým způsobem (zejména prostřednictvím legislativního rámce a dalších regulačních opatření), aby určitá ohrožení, o kterých víme, vůbec nemohla nastat („materializovat se“).

Příklady: zakázat používání nebezpečných látek (např. azbest); nebudovat a nerozvíjet výrazné aktivity v zónách ohrožovaných zemětřesením nebo na často vodou zaplavovaných územích; nebudovat průmyslové aktivity v ekologicky zranitelných oblastech atd.

- b) **Preventivní opatření** (v užším smyslu): tato opatření by se měla soustředit na omezení ohrožení nebo zamezení situací, kdy by tato ohrožení mohla vést k poruchám a neštěstím.

Příklady: budování hrází proti záplavám; nařízení nosit ochranné oděvy při nakládání s nebezpečnými látkami; zabezpečení zásobování základními surovinami (i včetně skladování nouzových zásob - hmotných rezerv); dle možností rozptýlení etnických menšin (odstrašující příklad současné situace v bývalé Jugoslávii, zejména v Bosně a Hercegovině), očkování proti známým epidemickým nemocem atd.

- c) **Přípravná opatření:** tato se soustředí na omezení rozsahu neštěstí (a absorbování jejich důsledků) v případě, kdyby se skutečně staly.

Příklady: zakládání center pro koordinaci postupu v krizových situacích; příprava a zabezpečení dodávek pitné vody v krizových situacích; nařízení udržovat určité krizové „nárazníkové“ zásoby (ekonomickým subjektům a obyvatelstvu); systémy vyrozumění a varování v případě krizových

situaci a zvláště neštěstí a katastrof; příprava scénářů postupu a zejména vymezení kompetencí při řešení krizových situací (organizační stránka); pojištění; budování počítači podporovaných systémů (síti) pro danou oblast atd.

- d) „**Zmírňující**“ **opatření**: soustřeďují se na odstraňování následků neštěstí a závažných poruch.

Příklady: dočasné omezení občanských práv; zachraňování obětí; evakuace z postižených oblastí; distribuce „krizových peněz“; odvodňování zaplavené krajiny; ochrana důležitých objektů; zajištění alternativních dopravních a spojových cest atd.

- e) **Opatření směřující k opětovnému navození normální situace**: mají zabezpečit pokud možno co nejrychlejší obnovu normálních podmínek života lidí a průběhu hospodářských i společenských aktivit.

Příklady: rekonstrukce zničených nebo poškozených objektů; poskytnutí psychologické podpory obětem neštěstí; návrat uprchlíků; uklidňující prohlášení v médiích; zrušení nouzových opatření atd.

Zkušenosti ukazují, že slabým článkem v řetězci výše uvedených opatření je uplatnění skupiny ad c) (skutečná přípravná opatření), a to zejména v případech, kdy skutečná krize nastane v rozporu se vším očekáváním. Vážné krize totiž nastávají tak zřídka, že se i na nejvyšších úrovních státní správy (vláda) plně důvěřuje již opatřením preventivním /viz ad b)/. Málodky se povede dát dohromady tým lidí z různých oblastí, který je dokonale teoreticky „vyzbrojen“, má zkušenosti z přípravy plánů pro krizové situace, zná tyto plány a současně dostane možnost tyto znalosti plně uplatnit. Navíc výsledky perfektního krizového managementu nejsou vždy hmatatelné, vždyť jde pouze o **zamezení škod**. Méně pozornosti se obvykle věnuje i připravenosti k opatřením ze skupiny ad e).

Důležité zásady (zobecnění na základě zkušeností z celé řady vyspělých zemí):

- I. Výsledkem procesu přípravy na řešení krizových situací (plánování) mají být jednoznačně definované pravomoci a odpovědnost na jednotlivých úrovních řízení od úrovně vlády až po místní orgány; tento systém netvořit v průběhu krize, kdy je již pozdě a ztrácí se vzácný čas, který by měl být věnován rozhodování o konkrétních opatřeních.
- II. Krizový management příslušných orgánů má být součástí jejich celkové strategie a postupů. Z hlediska věcné odpovědnosti tedy platí, že rozdělení kompetencí např. mezi ministerstva má platnost pro danou oblast i v krizové situaci.
- III. Každá krize je v podstatě unikátní, „jedinečná“ či v dané podobě neopakovatelná. Vysoká náročnost na koordinaci v krizových situacích, schopnost „přepojovat“ z oblasti na oblast, improvizovat a stanovovat optimální postupnost kroků je zde klíčovou záležitostí. Tomu by měl odpovídat i výběr odborníků a jejich náležité vyškolení a příprava.

Organizace krizového managementu ve vyspělých zemích (civilní nouzové plánování) a srovnání se situací v ČR

■ Situace v zahraničí

V rámci tohoto článku není prostor pro klasickou přehledovou část, ve které by byl konkrétně popsán přístup jednotlivých zemí (sdružených v NATO i dalších) z hlediska

legislativního i z hlediska organizačního zabezpečení krizového managementu na jednotlivých úrovních.

V současnosti se projevují zásadní změny v přístupu k problémům civilní ochrany a krizového managementu zejména na úrovni aliance NATO, ale i v jednotlivých členských zemích tohoto bloku. Změny a reorganizace navíc probíhají - v podstatě ze stejného důvodu - v této oblasti i v dalších vyspělých západních zemích. Jak již bylo naznačeno, civilní ochrana (znamenající ochranu civilního obyvatelstva v mimořádných situacích) jako samostatný nezávislý problém je potlačována do pozadí a jednoznačně převažuje pojem *civilního nouzového plánování* jako neutrálnější a komplexnější koncepce, méně již operující s budováním protiatomových úkrytů a dalších specifických záležitostí předtím spojených s důsledky přímé konfrontace hlavních vojenských seskupení. Spíše se pozornost věnuje krizovým situacím obecně.

Za podstatnou lze považovat organizační a legislativní stránku problému. K opatřením krizového managementu uvedených na straně 6 a 7 mají jednotlivé země v zásadě sice podobný, ale v konkrétnostech odlišný přístup.

Nejprve k **legislativním aspektům**. Některé země NATO mají oblast krizového managementu řešenou samostatným zákonem, přičemž je ale nutné odlišit složky klasické civilní ochrany (odstraňování následků neštěstí a katastrof) a další složky tzv. *nevojenské obrany* (pojem užívaný např. ve Francii [3]), mezi které patří zejména **ekonomická obrana**, u nás nazývaná hospodářská mobilizace či moderněji ochrana hospodářství. Další země v legislativě nepokročily natolik, aby bylo možno hovořit o již vybudované tradici, ale na druhou stranu mají vydány nebo připravují zákony a nařízení opírající se zejména o příslušné články ústavy. Konkrétnosti se liší podle jednotlivých zemí.

Za společný znak příslušné legislativy považují její orientaci na moc výkonnou v dané zemi: jasné vymezení pověření daných premiéroví, resp. konkrétním ministrům při vzniku krizové situace - sáhnout k mimořádným opatřením v odpovídajících oblastech, znamenajícím okamžitý start přízpůsobovacího procesu (příklady: přidělový systém u životně důležitých surovin a potravin; zákony umožňující postihovat hromadění zboží a spekulaci; zákony omezující vývoz určitých komodit; zákony ukládající ekonomickým subjektům poskytnout dopravní prostředky atd.). Zde se výrazně odlišuje přístup těch zemí, které u životně důležitých zdrojů organizují (nebo jejich vlády samy udržují) skladování rezerv ve hmotné podobě, od těch, které spoléhají na přidělování zásob momentálně se nacházejících na jejich území (podle nich v natolik dostatečném množství, že není potřebné udržovat žádné speciální nouzové zásoby). Navíc tyto země spoléhají na možnost importu i za krizové situace (Belgie). Klíčovou roli v této oblasti pak v dané zemi sehrává buď ministerstvo hospodářství (nebo průmyslu a obchodu - nejde zde o název, ale o konkrétní kompetence), nebo jiný specializovaný státní orgán. V každém případě je však **absolutní nutností příslušná legislativa**.

Koordinační roli v mnoha zemích **schrává v „mírovém období“ i za krizové situace** podle příslušných zákonů **trvalý speciální orgán** a nikoliv konkrétní ministerstvo (příklady: Francie, Norsko, Švédsko, Švýcarsko, Kanada, USA). Na mnoha ministerstvech jsou však i v těchto zemích současně zřízeny **odborné útvary pro krizový management** spolupracující přímo s uvedenými specializovanými orgány. **Ve většině zemí je zákonem zřízena Rada obrany**, složená pouze z některých vybraných členů vládního kabinetu, jejímiž členy jsou např. ve Francii předseda vlády, ministr zahraničí, **ministr vnitra**,

ministr obrany a ministr hospodářství. Další ministři se účastní podle povahy řešených problémů a krizových situací. V *Norsku* je složení Rady obrany daleko širší, kromě ministrů shodných s Francií tam patří i ministr spravedlnosti, financí, obchodu, komunikací, **státní tajemníci ministerstev obrany a zahraničí, vojenští velitelé**, jakož i generální ředitel Úřadu civilní obrany a nouzového plánování. Velmi dobře jsou dané procedury (a orgány) propracovány ve *Velké Británii*, se **zásadní rolí Úřadu vlády**.

■ Zhodnocení situace v České republice

Mezinárodní srovnání ukazuje, že i za železnou oponou (i v Československu) existovaly ve sledované oblasti struktury - např. hospodářská mobilizace včetně udržování krizových zásob - velice podobné některým zemím NATO. Nemá již dnes smysl zjišťovat, zda to byl nezávislý (a přitom podobný) vývoj, anebo dobrá práce zpravodajských služeb východních zemí. Zásadní odlišnost však byla v tom, že uvedené struktury v podmínkách ČSSR byly navzájem téměř dokonale izolovány a neexistovala (podle mého názoru a dosavadních zkušeností) skutečná součinnost, někdy ani informovanost. Dalším **negativním rysem byla (a stále je)** kromě velké finanční náročnosti **neexistující standardní legislativa, která by upravovala na úrovni zákona buď jednotlivé složky nevojenské obrany, anebo komplexní obranu včetně její nevojenské části. Do dnešního dne se nepodařilo prosadit moderní zákonodárství pokrývající oblast obrany jako celku, ani vojenské obrany země (platí pořád zákon o obraně z roku 1961) a nadále se připouští v podstatě nezávislý rozvoj civilní ochrany a hospodářské mobilizace včetně státních rezerv** (zde navíc s roztržštěným, i když v oblasti mobilizačních rezerv zdánlivě moderním a decentralizovaným systémem obhospodařování). Toto všechno jsou složky, které samozřejmě mají plné právo na existenci, ale **musí mít dokonale připravenou a prakticky procvičovanou a prověřovanou součinnost** přesně tak, jak je tomu nejenom v zemích NATO, ale i ve Švédsku, Finsku a Švýcarsku. Bez tohoto aspektu nelze hovořit o skutečné připravenosti, pouze o jakési stínohře. Rovněž by mělo dojít k **odstranění duplicit v udržovaných zásobách a k minimalizaci státních prostředků vynakládaných na danou oblast jako celek** (v rámci několika různých kapitol státního rozpočtu).

Spolupráce uvedených složek bohužel není nejlepší a započteme-li navíc i odborné útvary krizového řízení jednotlivých ministerstev, **současná situace někdy přináší spíše vybití sil ve vzájemných sporech než skutečnou diskusi a postup vpřed směrem k modernějším systémům a vyšší efektivnosti**. Těmito slovy nechci nijak devalvovat připravenost a metody našich konkrétně zasahujících složek na mikroúrovni (integrováný záchranný systém, hasiči, ale i záchranné pluky civilní ochrany), kde je úroveň velmi dobrá. Jedná se pouze o úroveň vrcholovou - ministerstva a ústřední orgány státní správy. **Z organizační stránky tyto záležitosti v mnoha zemích zabezpečuje ministerstvo vnitra, jež by mělo sehrát i v našich podmínkách ještě zásadnější roli.**

Celkově lze shrnout, že vnější podobnost našich a některých „západních“ struktur počínaje příslušným odborem Úřadu vlády přes oddělení či „odbory obrany“ jednotlivých ministerstev (bez nároku na přesnost názvu) až po Hlavní úřad Civilní ochrany či Správu státních hmotných rezerv dává možnost posunu vpřed bez výraznějších ořesů a reorganizací. **Není třeba zřizovat (v žádném případě) další nové instituce či úřady. Změnit se však musí obsah jejich činnosti** (evidentně neúměrně rozsáhlá a příliš mnoho lidí zaměstnávající je u nás oblast státních mobilizačních rezerv, avšak paradoxně nikoliv v

ústředních orgánech, ale zejména „v terénu“, v útvech obrany - většinou již privatizovaných - subjektů podnikatelské sféry). Činnost těchto pracovníků je hrazena ze státních prostředků, a to možná i v případech, kdy po daném subjektu není státní správou požadováno plnění žádného konkrétního „úkolů“ v krizové situaci či za branné pohotovosti státu. Příčinou je to, že **doposud nedošlo ke skutečně zásadnímu přehodnocení celé oblasti** a chybí soustředěný tlak, aby k tomuto přehodnocení došlo. **Svou roli zde musí sehrát ministerstvo obrany, jakož i celá řada dalších, a to hlavně formulací svých závazných požadavků na systém „hmotného zajištění“ operací krizového managementu.**

Za důležitou považují skutečnosti, že **sestavování krizových plánů** subjektů hospodářské mobilizace stanovené příslušným nařízením vlády a metodickými prováděcími pokyny **není v rozporu s novou koncepcí ve světě** (tzv. *emergency plans* existují v několika zemích NATO i dalších), navíc může tento proces přispět k nutné redukci rozsahu státních rezerv na objektivním základě bez administrativních škrtů „od zeleného stolu“.

Měl by být postupně zaveden celkový systém nevojenské obrany (tedy nikoliv pouze hospodářské mobilizace). Jednou z variant pro transformační období je svěřit celý problém jednomu, plně odpovědnému a koordinujícímu orgánu, který by zabezpečoval kromě péče o státní majetek značného rozsahu i koordinaci aktivit dalších zainteresovaných ústředních orgánů, jakož i územních orgánů státní správy a samosprávy. Je nutné získat pro skutečné plánování nevojenské obrany i soukromé podnikatelské subjekty, a to podle možnosti i na dobrovolném základě. Zkušenosti ze Švýcarska, Švédska, Finska i zemí NATO jsou takové, že v této oblasti není nutné ani obvyklé používání sankcí ze zákona a spolupráce přitom úspěšně probíhá. Přesněji řečeno - zákony platí, ale není obvykle nutné těchto jejich ustanovení používat v každodenní praxi.

Odborné pracovníky útvarů obrany, kteří jsou dnes k dispozici v dostatečném počtu, je bezpodmínečně nutné **hlouběji seznámit s koncepcemi krizového managementu** obecně uznávanými v západních zemích (viz stranu 7 až 10 tohoto článku) tak, aby se stalo běžnou náplní jejich práce permanentní provádění analýz ohrožení a zranitelnosti v příslušných oblastech, za které odpovídají.

Dále je **nutné zintenzivnit práce na tvorbě legislativy moderního typu** pro oblast nevojenské obrany, počínaje nutným minimálním doplňkem Ústavy ČR přes konkretizaci kompetenčního zákona ve smyslu hlubší konkretizace úkolů jednotlivých orgánů a konče povinnostmi místních orgánů při vzniku lokální situace ohrožení. Lze využít jako vzor dostupnou např. kanadskou, nizozemskou, dánskou, finskou či španělskou legislativu.

Nepromarněme příležitost urychleně dohnat zaostávání v prezentované oblasti, a to jak v legislativním, tak v organizačním a institucionálním smyslu. Zástupce České republiky byl např. jediným účastníkem z bývalého východního bloku, přizvaným na seminář k civilnímu nouzovému plánování NATO již v dubnu 1993 v Norsku. Na tomto faktu lze stavět a využít nabídnutou metodologickou pomoc a spolupráci nyní již všech 16 zemí NATO v rámci programu Partnerství pro mír, jakož i dalších, zejména severských zemí a Švýcarska. Při případném vstupu do NATO (třeba i po roce 2000) pak nebudeme mít problémy začlenit se i do příslušných nevojenských struktur.

Literatura:

- [1] **Crisis Management:** Handling the Unexpected, the Unknown and the Undesired. Report of an Investigation carried out for the Directorate-General for Public Order and Safety of the Netherlands' Ministry of Home Affairs. KPMG Klynveld, November 1992.
- [2] **Civil Emergency Preparedness in Norway.** Paper of the Directorate of Civil Defence and Emergency Planning, Oslo 1991.
- [3] **France's Non-Military Defence.** CIMIC (Civil and Military Cooperation) Course, NATO School, Oberammergau, Germany, December 1991.

Osmdesát procent hovorů, které jsem v Americe vedl, se týkalo rozšiřování NATO, což není pouze otázka přítomnosti České republiky v Alianci, je to problém širší a naprosto zásadní, totiž problém příštího uspořádání evropského a potažmo i světového. ...Rozpáčitost a oddalování rozšíření NATO nejenže může destabilizovat nebo alespoň znejistovat různé evropské země, které nejsou členy NATO, ale posléze to může mít neblahý efekt i pro ty, kteří členy jsou. V Rusku to navíc probouzí jakési podivné, možná i podvědomé imperiální choutky, jakýsi pocit zájmových sfér. Před několika lety nemělo Rusko proti rozšiřování NATO vůbec nic – Jelcin to v Praze řekl zcela otevřeně na tiskové konferenci. Oni chápou rozšiřování NATO jako přibližování pásma stability k Rusku, což může tamní demokracii jediné pomoci. Když se ale dlouho nic neděje, jako kdyby se tím říkalo, že přece jen jakási dělicí čára existuje, jakýsi nevyslovený zbytek opony, jakási oponka, a váhavost k Polsku nebo k České republice jako by přímo signalizovala Rusku: To není naše věc, tam my nechceme, a provokuje to k tomu, aby si oni řekli – Aha, když je to tak, tak to je vlastně naše.

*Z rozhovoru s Václavem Havlem,
Týden č. 46/1995.*

Další vývoj bezpečnostně politické strategie Švýcarska

Švýcarsko má v Evropě tradičně výjimečné postavení. Je dlouholetým, klasicky neutrálním státem se samostatnou bezpečnostní politikou, přitom však s rozsáhlou mezinárodní kooperací ve všech hlavních oblastech. Jeho neutralita má však i klasický přívlastek „ozbrojená“. Znamená to v podstatě vždy přítomnou a rozhodnou vůli k obraně, přesvědčivě potvrzenou konkrétní strategií a reálnou přípravou pro nejhorší případ. Až dosud se v dějinách země vždy podařilo přesvědčit případného agresora již předem o tom, že výsledky eventuálního napadení by zdaleka neodpovídaly vynaloženému úsilí.

Politika ozbrojené neutrality, kombinovaná s rozumnou ekonomickou politikou, prokázala své výsledky. Zatím co ostatní evropské a hlavně středoevropské státy se zmítaly v nepřetržité řadě válek, okupací, revolucí, převratů a měnových reforem, stalo se Švýcarsko během půldruhého století z chudé alpské země bez nerostného bohatství státem s nejvyšší životní úrovní.

Bezpečnostní politika nynějšího Švýcarska prokazuje i v dnešní době svoji pružnost pod zorným úhlem měnící se situace v Evropě. Dokladem jsou i závěry z knihy „Švýcarská armáda dnes“, jejíž nové vydání by nemělo chybět v knihovně žádné instituce zabývající se problematikou bezpečnostní politiky a jejích vojenských aspektů. Autor uvedené knihy, prof. dr. L. F. Carrel, působící na bémské univerzitě a současně zaujímající jednu z nejvyšších funkcí v generálním štábu švýcarské armády, poskytl redakci Vojenských rozhledů text první části knihy, jejíž obsah je vyjádřen v nadpise tohoto článku. Vzhledem k poměrně značnému rozsahu tohoto příspěvku, předkládá redakce svým čtenářům výtah z jeho nejdůležitějších ustanovení týkající se bezpečnostní politiky a tvorby strategie. Sled jednotlivých částí přitom zachovává pořadí i obsah originálu.

1. Bezpečnostní politika a strategie v době studené války

Ústava Švýcarské konfederace stanoví bezpečnostní funkci státu slovy: „Zajištění vnější bezpečnosti vlasti, zachování klidu a pořádku uvnitř státu, ochrana svobody a práv občanů a podpora jejich společného blaha.“ Na tomto ústavněprávním základě byla formulována i koncepce komplexní obrany z roku 1973 s cílem zachování míru a nezávislosti, udržení svobody jednání, ochrany obyvatelstva a obrany státního území. V podstatě šlo o zajištění bezpečnosti proti případnému násilí z vnějšku.

Analýza možného ohrožení v dané době však neměla vést k militarizaci politiky, a proto byla bezpečnostní politika a strategie podřízena jako účelová oblast politice všeobecné.

Proto byla i strategie obsahově definována jako „zásadní myšlení, konání a chování v bezpečnostně politických otázkách. Jde o všezahrnujícím způsobem koncipované zasazení všech civilních a vojenských sil proti jakémukoli ohrožení s nepřátelskými úmysly“.

Uznání podřízenosti v celkové politice nemohlo však dát odpověď na otázku obsahového vytyčení bezpečnostní politiky. V roce 1973 bylo použito měřítko potenciálního ohrožení a tato hranice byla koncipována jako dynamická. V rámci dalšího vývoje v roce 1979 bylo v příslušné mezizprávě stanoveno, že instrumentárium bezpečnosti politiky může být použito i při událostech, které primárně nespádají pod pojem ohrožení s nepřátelskými úmysly, tedy i v případě katastrof.

2. Nová orientace bezpečnostní politiky

Po ukončení studené války dochází ve Švýcarsku k nové orientaci bezpečnostní politiky. Po určité fázi stagnace si geostrategická změna, markantně se projevující mezispolečenské přeměny a překvapující vysoký podíl kladných hlasů při lidové iniciativě ke zrušení armády, vynutily postupné otevření bezpečnostní politiky. Proti dřívějšímu pojetí zvládnutí mocenskopolitického ohrožení země válečným násilím je nyní bezpečnostní politika v zesílené míře zahrnuta do obecné politiky všestranného zajištění existence. Spektrum ohrožení je pojato širše v souvislosti s ostatními oblastmi politiky, tj. politikou hospodářskou, sociální a životního prostředí.

Bezpečnostně politické prostředky mají být použity k ochraně životně důležitých a ohrožených objektů a ke zvládnutí přírodních a civilizačních katastrof a jiných nouzových situací. Armáda a civilní obrana musí plnit při neválečných situacích regionálního, národního nebo i mezinárodního rozsahu širší úkoly. Je žádoucí užší koordinace civilních a vojenských prostředků na všech stupních. Je tedy nutná i mezistátní příprava na zvládnutí katastrof překračujících hranice.

Spolková rada (švýcarská vláda - pozn. red.) šla při řešení problémů střední cestou. Ponechala řešení dílčích úkolů a oblastí specializovaných institucím s tím, že decentralizovaná struktura vytváří nejlepší podmínky pro jejich pružné a přitom účinné řešení. Na dílčí politické úrovni zůstala bezpečnostní politika i nadále zaměřena na prevenci a odrazení mocenskopolitického ohrožení Švýcarska, jakož i na možné dopady válečných nebo jim podobných událostí v zahraničí na vlastní zemi. Z toho vyplývá, že v rámci všeobecného zajištění existence státu je bezpečnostní politika jen jednou z mnohých. Z toho ovšem také vyplývá, že vojenské dominanci v celkové politice při příliš silném rozšíření pojmu bezpečnosti má být zabráněno právě tak, jako přílišné relativizaci vojenského instrumentu bezpečnostní politiky.

K dalším úvahám o strategii je nutno zmínit se o dalším bezpečnostně politickém cíli, který předpokládá příspěvek k mezinárodní stabilitě hlavně v Evropě. Jde o přesvědčení, že stát svým příspěvkem k zajištění míru, zvládnutí krizí a odstraňování příčin konfliktů přispívá i k upevnění vlastní bezpečnosti. To byl důvod, proč Spolková rada a bohužel pouze menšina obyvatelstva souhlasila s nasazením švýcarských „modrých příleb“.

Příspěvek k mezinárodní stabilitě musí být poskytnut i v oblasti prohlubování bezpečnostně politické spolupráce. I když Švýcarsko usiluje o zachování co nejvyššího stupně suverenity a samostatnosti, musí se ve stále komplexnější síti vzájemných závislostí zříci mýtu o tom, že všechny bezpečnostně politické požadavky zvládne vlastními silami. Celá řada současných i příštích bezpečnostních problémů je řešitelná pouze v součinnosti s ostatními státy.

V souladu s novým směřováním politiky neutrality jde o to nejen rozpoznat mnohostranná nadnárodní a globální nebezpečí a rizika, ale i možnosti spolupůsobení při prevenci krizí a udržení míru i kdyby byl příspěvek malého neutrálního státu skromný.

3. Strategie a bezpečnostní politika v rámci celkové politiky

„Zpráva 90“ ke švýcarské bezpečnostní politice se v protikladu k obdobnému dokumentu z roku 1973 vzdává vytyčení pojmu strategie. Naproti tomu vyzdvihuje všechny prvky a opatření směřující k dosažení cíle. Jsou v ní definována tři těžiště a čtyři konkrétní komponenty bezpečnostně politické strategie. Jsou to: posílení a upevnění mírového procesu v Evropě, co nejvyšší stupeň ochrany Švýcarska a jeho obyvatelstva před mocenskopolitickým nebezpečím, jakož i nasazení bezpečnostně politických prostředků k všeobecnému zajištění existence.

Ke čtyřem komponentám strategie patří udržení míru cestou kooperace a případného poskytnutí pomoci, zabránění válce schopností bránit se, příspěvek k všeobecnému zajištění existence a dosažení přiměřené připravenosti.

Z toho vyplývá, že bezpečnostně politická strategie je na jedné straně obsahově horizontálně úzce spojena se značným počtem jiných dílčích politik, na druhé straně ale i vertikálně nahoru a dolů vytyčena na úrovni celkové politiky, ale i na úrovni kantonů a obcí. Současně je ve značné míře propojena s úrovní mezinárodní.

K vyjasnění pojmu je nutno poukázat i na definici, uvedenou ve zmíněné „Zprávě 90“. Bezpečnostně politické prostředky, ono „strategické instrumentarium“ je popsáno jako souhrnná nebo celková obrana. Pod tímto pojmem se rozumí jak organizace, tak i souhrn všech opatření nutných k sebeobraně.

Poznatek, že na úrovni celkové politiky je třeba jasně stanovit cíle a strategie plnění úkolů, není nový. Je to v podstatě úkol nejvyšších orgánů státní moci. V zákoně o organizaci a činnosti Spolkové rady a státní správy z roku 1979 se proto požaduje, aby Spolková rada stanovila základní cíle a prostředky v působnosti státu a zajistila koordinaci na úrovni vlády. Proto je také její povinností periodické stanovení příslušných směrnic pro vládní politiku. Toto nenáleží ministerstvu obrany, i když je řídicím orgánem v oblasti bezpečnostní politiky.

Propojení ministerské úrovně, případně úrovně dílčí politiky s úrovní celkové politiky, by mělo být realizováno dvěma způsoby: šéfové resortů vykonávají na jedné straně bezpečnostní politiku na operativní úrovni svých resortů v rámci bezpečnostně politických znalostí a s nimi spojených realizačních úmyslů, vypracovaných v jejich resortech, provádějí na druhé straně bezpečnostní politiku jako kolegium, přičemž souhrnně a koordinovaně používají všechny bezpečnostně politické instrumenty a prostředky. Sedm ministrů (jde o celkový počet ministrů švýcarské vlády - pozn. red.) působí jednak v rámci své vlastní odpovědnosti, jednak jako členové kolegia pro strategicky relevantní spojení svých oblastí do jednoho cílového celku, čímž vzniká vládní vůle.

Nejvyšším cílem reformy a nového zákona je posílení funkce vlády. Pokud jde o prioritu, stojí na nejvyšším stupni požadavek, aby vláda určovala vládní politiku stanovením jasných cílů a strategií a usilovala o její účinné a včasné prosazení. Požadavek jasných cílů a strategií, jakož i účinného prosazení vládní politiky, musí být posuzován na pozadí stoupajících požadavků na řídicí bezpečnostně politickou úlohu Spolkové rady a stále výraznějšího propojení bezpečnostní politiky s událostmi za hranicemi vlastního státu.

V dokumentu k zákonu o vládě a organizaci státní správy z roku 1993 jsou popsány změněné poměry, aniž by byl učiněn pokus o definici strategie. Hovoří se v něm o rostoucí roztržičnosti politických sil ve Švýcarsku, o obtížném nacházení konsensu vedoucího ke zpomalení rozhodovacího procesu, způsobeném též narůstající komplexností věcných problémů, které právě volají po rychlejších řešení. Požaduje se řešení, přesahující úroveň jednotlivých resortů. V krizové situaci narůstá časový tlak, nejistota a zvyšují se požadavky i tlak hromadných sdělovacích prostředků.

Podle představ o vládní reformě by mělo být vytvoření bezpečnostně politické koherence v činnosti vlády jako řídící úlohy prvního stupně kromě Spolkové rady prováděno v personální oblasti spolkovým kancléřem a jeho dvěma vicekancléři, generálním tajemníkem, případně státními tajemníky a v institucionální oblasti cestou koordinačních konferencí.

Je nesporné, že Spolková rada je postavena před rychle rostoucími požadavky na řízení, vedení, vojevůdcovství, případně řízení státu, které jsou obsaženy v původním řeckém pojmu „strategia“. To - podle švýcarské terminologie „prozíravé a vznešené řízení státní lodě z vysokého můstku“ - se dostalo do divokých vod turbulentní doby, v níž se stalo ústředním požadavkem permanentní působení a reagování, neustálé hledání optimalizace různých činitelů pod zorným úhlem reálných nebo realizovatelných cílů. Celkově koncipované použití všech civilních a vojenských sil a prostředků, uspořádání času, prostoru a metod do jedné vedoucí ideje konání k dosažení stanoveného cíle, se stalo extrémně dynamickým procesem.

K neustále rostoucím úlohám vlády a státní správy přistupuje rostoucí internacionalizace problémů, které je nutno řešit na multilaterální a mezistátní úrovni. Jako příklad může sloužit oblast bezpečnosti a ekologie. Je tedy nutno počítat s podporou mezinárodních aktivit, zaměřených na řešení problémů, přesahujících státní hranice nebo majících globální charakter. Patří k nim kromě výše zmíněných i finanční a obchodní politika. Do popředí se dostává hlavně ekologie v širších souvislostech, jak je uvedeno ve zprávě o zahraniční politice Švýcarska z roku 1993: „Ochrana přírodních základů života podstatně slouží k vyhnutí se konfliktům a ke stabilitě a bezpečnosti.“

Vcelku je uznávána teze o tom, že národní činnost v ekologii, hospodářství a financích musí být sladěna s mezinárodní a globální. Tento vztah v oblasti bezpečnosti je však ve Švýcarsku dosud nevyvinut. Dnes nabývají důležitosti nová rizika a nebezpečí v oblasti zbraní řízených na dálku, proliferace zbraní hromadného ničení a raketové technologie ve spojení s náboženským nebo nacionálním extremismem. Stoupající potřeba protiraketové obrany, špatný stav jaderných zařízení na Východě, možné teroristické vydírání pomocí zbraní hromadného ničení a z toho vyplývající nutné celkové hodnocení situace a včasné varování v turbulentní bezpečnostně politické době s vysokým potenciálem eskalace, možné proudy migrantů a uprchlíků jako následek válečných, ekologických, hospodářských nebo demografických katastrof jsou dalšími podněty k posouzení problematiky. Všechna rizika vyžadují preventivní a obranná opatření společenství států. Povinnost zajištění vnější i vnitřní bezpečnosti státu si vynucuje strategii, navazující na mezinárodní a globální dimenzi. Problémy s tím související je nutno řešit neprodleně věcným dialogem.

Z nově orientované bezpečnostní politiky a jejího vertikálního a horizontálního propojení vyplývají pro Spolkovou radu tyto závěry:

Má-li být bezpečnostní politika silněji zakotvena ve všeobecné politice vřezávajícího zajištění existence a současně podřízena celkové politice a příspěvek k mezinárodní stabilitě, je třeba posílit strategické vedení a zajistit větší potřebu koordinace a sladění při realizaci bezpečnostní politiky. K tomu je třeba vytvořit řadu předpokladů, jako je formování strategického vedení v normální i mimořádné situaci, způsobů a metod lepšího zakotvení bezpečnostně politických požadavků do celkové politiky, případně i na mezinárodní a globální úroveň a dále nutná orientace na bezpečnostně politický pojem strategie, odpovídající době.

Nakonec je třeba položit otázku, zda existují objektivní kritéria a měřítka ve formě profilu strategických požadavků, která umožňují zkoumat existující nebo nově se vytvářející strukturální a funkční oblasti strategického řízení s cílem jejich zdokonalení.

V roce 1995 se Švýcarsko nachází stále ještě v období „spánku na vavřínech“ od doby zmíněné zprávy o stavu bezpečnosti z roku 1990. Od té doby uplynulo pět let a ukázalo se, že realizace úmyslů vyžaduje více úsilí. Vnitrosociální změny vykonávají nátlak na bezpečnostní a obrannou politiku a na miliční armádu švýcarského typu. Politické tlaky a iniciativy si vynucují stále nové bezpečnostně politické debaty. Bude se zosťovat i tlak na mezinárodní bezpečnostně politickou spolupráci. Ve švýcarské bezpečnostně politickém myšlení se musí projevit nové myšlenkové i realizační podněty jak v metodologické, tak i obsahové oblasti. Jednotlivá dnes aktuální švýcarská témata jsou ve srovnání s výše uvedenými požadavky druhořadá.

4. Strategické řízení

Strategicky řídit znamená zaměřit jednání všech, kdo se zúčastňují řešení problémů nebo krizí, na stanovené cíle. Hlavními prvky strategického řízení jsou schopnost přehledu o celé oblasti činnosti, jednotná vůle nositele strategického rozhodnutí, tj. Spolkové rady, jasné určení strategického cíle, koordinace podpůrné řídicí činnosti a optimální sladění civilních a vojenských opatření a prostředků na všech stupních.

Řízení zahrnuje jak účelovou řídicí organizaci a strategická řídicí zařízení (strukturální část), tak i usměrňování procesu strategického řízení k odpovídajícímu a efektivnímu plnění úkolů (funkční část).

Podle současného stavu je za přípravu a provedení bezpečnostně politických opatření za současné situace odpovědná Spolková rada. Ta má k dispozici kancelář spolkové rady a řídicí organizaci, pozůstávající ze štábu a ústředí pro celkovou obranu, radu obrany a situační konferenci.

V mimořádné situaci se zásadně pracuje se stejnými strukturami, funkcemi a způsoby. V době přechodu od normální k mimořádné situaci jsou řídicí struktury upevněny a doplněny a jejich činnost urychlena. I v mimořádné situaci je pro řízení bezpečnostní politiky kompetentní Spolková rada. Štáby na nadministrské, meziministrské a ministrské úrovni a zvláštní vojenská řídicí struktura ji přitom podporují. **Strategický řídicí aparát je od roku 1973 budován na zásadě přiměřenosti a vytvořen tak, aby vláda a parlament mohly vykonávat svoji bezpečnostně politickou odpovědnost včas a v souladu se situací.** V každém případě je zachováno přednostní postavení politického vedení před vojenským, což platí i pro případ války.

Nový směr bezpečnostní politiky a její zesílené propojení s politikou všeobecného zajištění existence, jakož i rozšíření spektra bezpečnostně politických cílů mají důsledky

pro strategické řízení. Základní otázkou je, zda je řídicí aparát se svými strukturami a způsoby činnosti i prostředky s to zajistit strategické řízení při současném rozšíření úkolů, dynamice vývoje, časovém tlaku a v konfrontaci se záplavou informací a současně nedostatkem hodnověrných zpráv při enormním zatížení lidí a zdrojů, pod psychickým tlakem a za působení hromadných sdělovacích prostředků, a to v normální i mimořádné situaci. Přitom je třeba zdůraznit, že mimořádná situace nastává tehdy, nejsou-li řádné orgány svým obvyklým způsobem schopny rozhodovat, kdy parlament jedná v situaci, v níž není možno zjišťovat hlas lidu a když Spolková rada jedná když už parlament nemůže zasedat. Kritériem mimořádné situace je časově omezená schopnost funkce státních orgánů.

V minulosti a v době studené války byly procvičeny a přezkoušeny struktury a činnosti strategického řízení s důrazem na mimořádnou situaci, v níž musel státní krizový management prokázat své schopnosti. K tomu byly vytvořeny účinné instrumenty na stupni konfederace, kantonů i obcí. Vzhledem k enormně rostoucím výzvám a nejistotě je ve smyslu duševního tréninku na „myšlení o nemyslitelném“ příprava na mimořádnou situaci stejně jako před tím nezbytně nutná.

Všechny uvedené požadavky, včetně jejich jednotlivých aspektů, platí v současné době i pro normální situaci.

Z materiální a obsahové perspektivy je dnes dělení na normální a mimořádnou situaci překonané. Mimořádná situace se stala v době nesporně průhledných politických, hospodářských a ekologických procesů již dávno normální a normální situace má vždy mimořádné rysy, nikoliv však ve státoprávním smyslu.

Strategické myšlení a konání nemůže být v normální situaci vyčerpáno pouze optimální přípravou na pokud možno úspěšné zvládnutí vzniklé mimořádné situace. Naopak, v trojjediném požadavku - krizi rozeznat, vyhnout se jí nebo ji zvládnout - jsou první dvě dominantní. Strategické myšlení a řízení má v normální situaci vést k prevenci krize a k řešení problémů. Politologie, filozofie, psychologie a ekonomie rozeznávají v pojmu krize nejen potenciál ohrožení, ale i šanci pozitivních změn. To platí i pro bezpečnostní politiku. Přitom pojem krize není identický s mimořádnou situací ve státoprávním smyslu a není na ni též omezen.

Při rozšířeném obsahu pojmu bezpečnostní politiky výrazně stoupají požadavky na strategické řízení, a to jak v normální, tak i v mimořádné situaci, jak to vyplývá i z rostoucích mezinárodních i globálních bezpečnostně politických výzev a turbulencí. Proto musí být úkol strategického řízení plněn jak v rámci běžných vládních povinností, tak i při řízení státu v jednoduchých i složitých krizích. V souladu s tím si musí strategické řízení vytvořit struktury, podpůrné štáby a organizace schopné jednat v každé situaci a v plynulém přechodu i za krize.

Nutná výstavba strategického řízení má tři hlavní aspekty:

- ◆ zlepšená organizace strategického řízení (strukturální předpoklady) cestou průběžné vládní reformy a posílení funkce vlády a kolegia Spolkové rady;
- ◆ účinný proces strategického řízení, směřující ke zlepšení řídicích činností, jako je proces strategického rozhodování při aktuálních událostech, jakož i proces dlouhodobého strategického plánování (funkční předpoklady);

✦ dokonalejší zařízení pro strategické řízení, nikoliv betonové a skalní úkryty, nýbrž mobilní strategické řídicí sledy, umožňující uplatnění vlivu v ohniscích událostí včetně komunikačních a informačních systémů. Tyto však musí být mezinárodně propojeny. Národní řešení zůstávají ve své účinnosti bez mezinárodního propojení omezena. V některých rizikových oblastech jsou jen pokusem samostatně řešit situace, které jsou v národním rámci nezvládnutelné.

Vzorem strategického řízení jsou závěry expertní zprávy o totální revizi spolkového zákona o organizaci spolkové správy z roku 1971. Obsahuje stanovení cílů a prostředků, následované systematicky prováděným sledováním situace v zahraničí i uvnitř státu, které jediné umožňují řídicí činnost státu. Tato je vedena ve třech fázích - shromažďování informací, hodnocení situace a přijetí nutných rozhodnutí. Tomu pak odpovídají i příslušné formulace spolkových zákonů o činnosti Spolkové rady a spolkové správy a o řídicí organizaci a Radě pro celkovou obranu.

V souvislosti s realizací uvedených požadavků se však vyskytují i pochybnosti o tom, zda vytvoření řídicí organizace a Rady pro celkovou obranu může uspokojivě vyřešit celou problematiku. Ukázalo se, že nestačí předvídat zřízení zvláštního štábu pro mimořádné situace a periodické zhodnocení situace konferencí, ani příležitostné přizvání orgánů celkové obrany. Je nutná spíše permanentní myšlenková činnost, která je kdykoliv k dispozici se strategickou reflexí jak normální, tak i mimořádné situace. K tomu jsou potřebné „hlavy“ právě ve funkci tvorby strategie.

Aby bylo vyhověno těmto požadavkům, musely by být neustále k dispozici orgány, instrumenty a způsoby, které by v rámci rozšířené bezpečnostní politiky plnily takové úkoly, jako je všestranně předvídaná a propojená analýza situace, včasné varování a poznání krize a příprava strategických požadavků na její prevenci nebo minimalizaci. Musely by rovněž zabezpečit vyhodnocení zvládnutých nebo překonaných krizí. V této oblasti dodnes existují neuzavřené mezery.

Ve „Zprávě 90“ byly v kapitole „Otevřené otázky“ vyjádřeny pochybnosti o komplexnosti posuzování existujících nebezpečí s poukazem na nutnost zahrnutí civilizační zranitelnosti a přirozeného katastrofického potenciálu do strategického systému rozpoznávání a výstrahy právě tak, jako je tomu i u mocensko-politického a vojenského nebezpečí. V tomto smyslu „Zpráva 90“ stanoví: *„Vedení státu se musí opírat o spolehlivé hodnocení situace hlavně v době rychlých změn. Nejdůležitějším předpokladem pro strategické hodnocení situace a přijetí rozhodnutí je získávání a vyhodnocení všech závažných bezpečnostně politických informací.“*

Malý neutrální stát, jakým je Švýcarsko, který se staví rezervovaně k bezpečnostně politické spolupráci, je odkázán většinou na samostatné získávání těchto informací. Přitom se zvětšuje zásadní význam efektivní strategické zpravodajské služby. Tato musí trvale sledovat vývoj událostí, vyhodnocovat je a soustředit se na celkové posouzení situace pro potřebu Spolkové rady.

Poznané nedostatky vedly k celé řadě parlamentních iniciativ, požadujících celkové posouzení existujících nebezpečí, trvalou a komplexní analýzu rizik nebo zřízení orgánů pro předběžné varování Spolkové rady.

Existuje též tendence jednotlivých ministerstev ke zřízení vlastních zařízení a instrumentů pro strategické posuzování situace, včasné rozpoznávání krize, její prevenci a zvládnutí, případně vyhodnocení, ovšem na omezené resortní úrovni. Spolková rada však nezůstala

nečinná a ve Směricích pro vládní politiku v letech 1991-1995 poukázala na to, že mezi tradičním mocensko-politickým a válečným ohrožením a novými nebezpečími ekologického, demografického, hospodářského a společenského charakteru existuje vzájemná spojitost a je tedy nutná integrovaná analýza ohrožení a formulace strategie. Spolková rada se proto zavázala zřídit k tomuto účelu koordinační orgán a zkoumat vytvoření souhrnné strategické zpravodajské služby.

Bohužel však návrhy expertní komise, které předpokládají zřízení příslušného koordinačního orgánu, řízeného vedoucím zemské zpravodajské služby, nenašly u Spolkové rady patřičnou odezvu. Podle komise měl být tento orgán organizací pro získávání a vyhodnocení zpráv, které by sloužily strategickému vedení země a pokrývaly všechny relevantní oblasti. Místo toho se Spolková rada rozhodla vytvořit bezpečnostní výbor a řídicí skupinu. Výbor se skládá ze spolkových ministrů zahraničních věcí, spravedlnosti a policie a obrany. Je podporován meziministerskou řídicí skupinou, která na nadresortní úrovni zahrnuje celý rozsah bezpečnostně politických informací a koncentruje je do podoby informace pro strategické vedení. Výbor měl zasedat jednou za čtvrtletí, řídicí skupina jednou za měsíc. V oznámení pro veřejnost bylo s určitým omezením uvedeno, že oba orgány se zabývají pouze prevencí a obranou před mocensko-politickým ohrožením, nikoliv však ostatními hrozbami. Tyto měly být podle sdělení předmětem jiných oblastí politiky.

Oba uvedené orgány byly zřízeny na zkušební dobu tří let. To by na základě získaných zkušeností mohlo umožnit novou definici jejich působnosti.

Ve stejném rozsahu by mohla být diskutována a kriticky přezkoumána „celková riziková analýza Švýcarska“, vyšlá z výše zmíněných parlamentních iniciativ. Zvláště by měla být zkoumána otázka, zda v rámci této analýzy etablovaná bezpečnostně politická komunikační síť splnila svoji funkci koordinačního centra pro včasné rozpoznání hrozícího nebezpečí a permanentní analýzy existujících rizik.

6. Moderní pojem bezpečnostně politické strategie

V době rychlých změn je propojení bezpečnostní politiky a stoupajících požadavků na strategické řízení účelnější než nová definice pochopení podstaty strategie jako dynamického procesu v měnícím se prostředí. Vzdáváme se proto pokusu tento pojem nově definovat ve prospěch vystižení jejího charakteru cestou vyjádření jeho intencí, obsahu, podstatných vlivů a procesu tvorby strategie. Tím se vyjasní komplexnost strategie s rozmanitým spektrem úkolů, funkcí, projevů, předpokladů i účinnosti. U často mylně interpretovaného Clausewitze je v celkovém pohledu na strategii právě mnohostrannost určujícím prvkem.

Vycházejí z pojmu vládní politiky je strategie částí politiky. Ani politika ani strategie nejsou izolovaně existujícími pojmy. Západní člověk byl na všech stupních vývoje své kultury člověkem politicky myslícím a jednajícím. Považoval za svůj velký úkol sociální skutečnost vědomě zvládnout a podle své vůle ji vytvářet. I řízení státu, vládnutí a moc používají tak jako myslící a jednající člověk strategii. Politika a strategie se vzájemně prolínají.

Při vzájemném propojení bezpečnostní politiky je důležité poznání, že strategie na každé úrovni může být zařazena jak do celkové, tak i bezpečnostní a obranné politiky. Na různých úrovních koncipované strategie (strategie Spolkové rady, strategické plánování ve směrnicích vlády, strategie v bezpečnostně politické oblasti, v obranné politice a vojenské strategii) se vzájemně prolínají a podmiňují. Na různých úrovních řízení nacházíme i taktické prvky. Strategie a taktika se mohou vzájemně překrývat. Rozhodující činitel na nejvyšším strategickém stupni může a má v rámci strategických rozhodnutí uvažovat i takticky. Na nejnižší taktické úrovni však může podle názoru zahraničních zpravodajských služeb i malá technoskupina díky proliferaci zbraní hromadného ničení plánovat vydírání se strategickou dimenzí proti celému národu.

Jde-li tedy u strategie o řízené zaměření, smílení a integraci dílčích oblastí, pak pojem „operační“ v nauce o řízení ve vojenské, hospodářské nebo správní oblasti je podřízené plnění nebo skutečné prosazení strategických rozhodnutí se samostatnou odpovědností. Ve spolkové správě jsou to operativně působící ministerstva, v armádě operace armádních sborů.

Strategické myšlení a jednání ve vládní oblasti není omezeno jen na státní krizový management. Otázka strategického chování se objevuje v procesu plnění průběžných úkolů při zvládnutí akutních problémů až po přijetí protiopatření proti potenciálním nebo skutečným krizím, případně při koncepčním stanovení dlouhodobého kurzu. Smysl pro strategickou interdependenci vyžaduje jinak neobvyklé formy kombinace různých hledisek a připravenost zvážit důsledky toho, co se zdá být v jednotlivých sektorech žádoucí pro oblast celkových strategických úkolů. Dlouhodobý výhled pak může sloužit ke korektuře kurzu v delším časovém úseku.

Bezpečnostně politická strategie vyžaduje jasnou představu o cílech, založenou na permanentní analýze celkové politické a mezinárodní situace a na definovaných zájmech. Strategické cíle slouží jako politická směrnice řídicího procesu. Při změnách situace musí být vzdor politickým překážkám přijaty nové formulace zájmů a přizpůsobení cílů.

Strategické úmysly jsou výrazem rozhodnutí jejich strategického nositele a jsou formulovány s cílem zaměřit všechny účastníky na zvolené strategické možnosti řešení s cílem dosažení stanovených cílů.

Bezpečnostně politická strategie vyžaduje aktivní sledování cíle. Strategické koncepce a deklarované cíle nemohou být plněny pasivně. Vyžadují soustavný myšlenkový a realizační proces. Strategie není samoúčelná, nýbrž je prostředkem konkretizace stanovené vůdčí myšlenky. Z počátku je strategická koncepce vždy jen teorií. Teprve postupné uskutečňování úmyslů ukazuje opravdovou realitu v trvalém procesu politických změn. V podstatě jde o to, neustále rozpoznávat rizika i šance a využít je. Vždy jde o „zápas o svobodu jednání“ (Beaufre).

Protikladné zájmy tvoří integrální část strategických úvah. Strategie zahrnuje do svých úvah a jednání vždy protikladné zájmy a pozice, jakož i tlaky vnějšího protivníka nebo

potenciálního konkurenta. Ve vnitřní orientaci to v otevřeném politickém systému znamená, že strategie musí být zakotvena ve vlastní zemi, že musí být aktivně prováděna přesvědčovací činnost nalézání konsensu pro definici cílů a zájmů a vyhledávání otevřený dialog se všemi, kteří se podílejí na strategickém rozhodování.

Při externí orientaci bezpečnostně politické strategie jsou skrytě nebo otevřeně přítomny aspekty moci a jejího použití. Tato strategie je zvláště v případě krize nebo konfliktu neoddelitelně spojena s mocí. V minulosti byla strategie definována z tohoto pohledu, podle Beaufrea: „Strategie je umění uplatnění moci při prosazování politických cílů.“

Ze zásadních změn ale i konstant současného historického období, z omezené volnosti jednání malého státu, geopolitické polohy Švýcarska a jeho mezinárodního propojení vyplývá, že moc nemůže být omezena na vojenské aspekty.

Aspekt moci a potřeba mezinárodního sladěni bezpečnostně politických požadavků je závažný argument pro pevné zakotvení bezpečnostně politické strategie ve všeobecně politické úrovni, ať již jde konkrétně o bezpečnostně politické aspekty dopravní politiky Švýcarska vůči Evropské unii, nebo o postavení otázky lidských práv v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, o podporu míru a stability cestou příspěvků pro Východ k ochraně životního prostředí nebo o obranná opatření proti pokusům o vydírání zbraněmi hromadného ničení.

Definice strategie v jiných zemích odpovídají těmto komplexním úkolům. Například národní strategie USA je definována jako „*umění a věda o vývoji a použití politických, ekonomických a psychologických sil národa spolu s jeho ozbrojenými silami v míru i ve válce k zajištění národních cílů*“.

Proces tvorby strategie je enormně komplexním procesem a je určován objektivními činiteli, jako jsou mezinárodně politická situace, rizika a nebezpečí, jakož i vnitropolitická situace. Současně jej ovlivňují i subjektivní činitelé, jako je „chemie“ složení rozhodujícího strategického kolegia, osobní ambice, obavy nebo rivalita nositelů strategických rozhodnutí, víra, hodnotový systém nebo lidské emoce. Formulace strategie může v krizi probíhat za enormního napětí. Proto vznikly i národně vyhraněné a různě vyspělé „kultury“ tvorby strategie.

Pokud jde o švýcarskou bezpečnostně politickou strategii, jsou v ní vedle variabilních prvků patrné též konstanty, které jsou při její tvorbě rozhodující. Sem patří geostrategická poloha země v srdci Evropy, její typicky švýcarská topografie a její výjimečná historická zkušenost hlavně z hlediska neutrality, výrazně demokratická švýcarská státní idea, zvláštní organizace vlády a správy, miliční systém armády, existence případně neexistence specifických zdrojů a výrazný švýcarský morálně etický systém hodnot. Určující jsou rovněž psychologické konstanty, jako jsou vytvořené mýty vnitřní, zahraniční i bezpečnostní politiky.

Tvorba strategických rozhodnutí je rozdílná podle toho, zda jde o strategické plánování s dalekým výhledem, nebo o krátkodobou strategickou akci. Existuje obava, že strategické plánování nedává prostor přímému rozhodování a intuici, nepřispívá k rozvoji strategického myšlení a často jej dokonce ztěžuje. Vzdor tomu se nelze bez strategického výhledu obejít. Vždy jde o to, aby stanovení cílů bylo periodicky srovnáváno s diagnózou příštího možného vývoje. K tomu je potřebná strategická vize nositele strategického rozhodnutí.

Strategie je tedy charakterizována důrazem na závažnost, významnost, širokou dimenzi a dlouhodobou působnost. Může však svoji funkci plnit jen tehdy, vychází-li ze široce

založených úvah, které nejsou odděleny, nýbrž stále zpětně propojeny s pokračujícími analýzami a stanovením cílů, jakož s novými způsoby jednání a přijatými rozhodnutími. Je nutná stálá myšlenková činnost zaměřená jak na normální situaci, tak i na její mimořádné jevy. K ní se pak řadí strategická kontrola, sloužící k přezkoumání premis nebo ke kontrole realizace.

Vnější a vnitřní proměny strategie, požadavky na strategické řízení v extrémně komplexních a dynamických podmínkách vedou k hledání časově orientovaných systémů přípravy informací pro podporu rozhodování v oblasti krizového managementu a prevence konfliktů. Řešení strategických problémů se stává komplexně dynamickým procesem, který nás nutí k odklonu od logicky determinovaného myšlení ve smyslu Newtonovy mechaniky. Management chaosu se stává kreativní filozofií řízení. Synergetika a propojení vedou ke znázornění strategie pomocí kybernetiky nebo na základě teorie her.

7. Měřítka posouzení strategického instrumentária nově orientované bezpečnostní politiky

Vzniklá otázka, zda existují objektivní kritéria a měřítka ve formě profilů strategických požadavků, umožňující zkoumat existující nebo nové strukturální a funkční oblasti strategického řízení s cílem jejich zlepšení a zda mohou sloužit k zahrnutí bezpečnostní politiky do obecného zajištění existence a k všezahrnující koordinaci bezpečnostně politických požadavků s celkovými politickými úvahami a národní globální realitou.

Možná kritéria posuzování mohou obsahovat:

- schopnost podpory a zkvalitňování schopnosti vlády vytvořit „strategické kolegium“ a plnit úkoly účinného strategického řízení;

- umožnění celkového a mezinárodního přehledu o bezpečnostně politické situaci, posílení meziministerské spolupráce a koordinace;

- prohloubení strategického myšlení a smyslu pro souvislosti, jakož i prosazení úmyslů bezpečnostně politické strategie a umožnění zlepšeného strategického plánování včetně formulace strategické vize;

- vytvoření předpokladů k včasnému rozpoznání mocensko-politických rizik cestou integrované analýzy ohrožení, zajištění schopnosti rozhodování a jednání, zvýšení schopnosti prevence a obrany a využití šancí k zajištění bezpečnostně politických zájmů země;

- nutnost vytvoření odpovídajících řídicích organizací a zařízení, jakož i procesů k zajištění bezpečnostně politické komplexnosti, umožnění metodického a situací odpovídajícího řešení strategických úkolů, zlepšení výkonnosti strategického řízení a zabránění trvalému přetížení nositelů strategických rozhodnutí;

- zdokonalení strategické kompetence nositelů strategických rozhodnutí, jejich respektování ostatními státními orgány, lidem i zahraničím, posílení jejich legitimacy pro strategické řízení;

- zlepšení schopnosti strategické komunikace a umožnění účasti všech příslušných orgánů s vládní funkcí v ní, podpora dialogu mezi vládou, parlamentem, hlavními

představiteli správy, politiky a veřejnosti, zahrnutí globálních problémů do strategických rozhodnutí, jakož i bezpečnostně politického dialogu a kooperace se zahraničím;

■ umožnění systematického a trvalého přezkoumání a vyhodnocování zkušeností a jejich využití, podpora přizpůsobivosti a vývoje strategického řízení a nutná obnova tvorby strategie a dalšího vývoje bezpečnostní politiky.

Všechna uvedená kritéria jsou formulována jako otázky, vyžadující další tvůrčí rozpracování.

(Pro časopis Vojenské rozhledy přeložil a pro tisk připravil Ing. Milan Štembera, CSc.)

Domnívám se, že právě teď, kdy se rozhoduje o našem bezpečnostním včlenění do Evropy, kdy se rozhoduje na desetiletí dopředu o tom, jaké budeme mít garance, kam budeme vlastně patřit, zda jsme schopni v případě nebezpečí obrany, právě v této době je třeba do armády investovat. I když bezprostředně nám žádné nebezpečí nehrozí, na hranicích nestojí žádná cizí vojska, která by se chystala přepadnout Českou republiku, je třeba investovat do moderních infrastruktur, velitelských systémů, komunikačních a spojovacích systémů, toho, co bude vytvářet kompatibilitu mezi naší armádou a armádami NATO. Perspektivně je třeba pracovat i na přezbrojení naší armády, to jsou věci, které jsou v zájmu našem, ale ještě možná víc našich potomků, já myslím, že okamžitý zájem by se neměl nadřazovat zájmům dlouhodobým. My máme kolem dvou procent z hrubého národního produktu na armádu, méně než stabilizované země, které již mají moderní výzbroj a jsou členskými státy NATO. Ještě to snižovat bych považoval za velmi neprozíravé.

*Z pravidelného rozhovoru s prezidentem Václavem Havlem
vysílaného Českým rozhlasem 19. 10. 1995.*

Armáda ČR na historické křižovatce

Armáda ČR ukončila další etapu své transformace a nyní se ocitla vskutku na historické křižovatce svého dalšího vývoje. Ve hře je mnoho, ale dominantní postavení mají dvě otázky: **jak profilovat koncepci výstavby AČR do roku 2005 a jak tuto koncepci sladit s postupnými kroky začlenění AČR do NATO.** Na správné odpovědi na tyto otázky závisí řešení dalších strategicko-koncepčních problémů, jako např. jak postupovat při tvorbě koncepce strategické obrany ČR, jaké priority stanovit pro další modernizaci armády, kam nasměrovat úsilí obranného výzkumu, jak optimalizovat organizační strukturu armády, aby její přechod na moderní armádu 21. století byl co nejrychlejší a z hlediska nákladů co nejefektivnější.

Při hledání správných odpovědí na tyto otázky musí vedení resortu obrany i GŠ AČR brát kromě jiného do úvahy současnou i perspektivní bezpečnostní situaci v Evropě, cíle obecné i obranné politiky, ekonomické možnosti státu, ale i konkrétní situaci v armádě. Při tom by mělo být všem tvůrcům různých koncepcí jasno, že proces další výstavby AČR by měl být procesem kontinuálním s předcházejícími etapami rozvoje AČR, neměl by to být proces permanentní reorganizace a redislokace, ale měl by to být proces zdůvodnitelných optimálních kroků, který povede k vytvoření moderní armády, schopné vstoupit do 21. století společně s ostatními armádami vyspělých demokratických států jako rovnocenný partner.

Ve svém článku se chci podělit se členáři Vojenských rozhledů o některé závěry, ke kterým došel kolektiv pracovníků Ústavu obranných studií AČR při zpracování návrhů předpisů „*Strategická obrana ČR*“ a „*Příprava a vedení obranné operace*“ (*Oper-1-1*), ale i dalších výzkumných úkolů, jako byly např. studie „*Operace k odvrácení války*“, „*Koncepce velení a řízení AČR za války*“, „*Systém velení na operačním stupni - model roku 2000*“, „*Použití vojsk AČR v nestandardní operaci*“, „*Počítačové modelování ve vojenství*“, jako i z analýz dostupných pramenů NATO i některých jednotlivých armád této aliance.

Při zkoumání otázky, jakou armádu vlastně Česká republika potřebuje a k plnění jakých úkolů by měla být připravena, lze obecně říci, že AČR by počátkem 21. století měla být armádou ne příliš početnou, kolem 50 tisíc, poloprofesionální, podle možnosti ekonomiky státu moderně vyzbrojenou (alespoň její část, předurčenou k plnění úkolů v rámci koalice), připravenou k plnění následujících úkolů:

- ① Bránit ČR a své občany proti vnějšímu ohrožení.
- ② Být přínosem pro vojenskou stabilitu a integritu v Evropě.
- ③ Být připravena vložit svůj díl do společné obrany a nést odpovědnost za kvalitní splnění koaličních úkolů.
- ④ Sloužit světovému míru a mezinárodní bezpečnosti v souladu s Chartou OSN.
- ⑤ Být připravena pomáhat civilním resortům ČR (úřadům) při likvidaci následků katastrof velkého rozsahu, vyčleněním části sil a prostředků k provedení humanitárních operací (záchranných prací).

Vycházejí z těchto úkolů je možné říci, že AČR potřebuje přizpůsobit svou nynější strukturu novým podmínkám. Zde je třeba rovněž zdůraznit, že před podobným problémem stojí většina armád členských států NATO a dále, že touto otázkou se v současné době intenzivně zabývají všechny instituce podobného zaměření, jakým je Ústav obranných studií AČR.

Problém je v tom, že spektrum vzpomenutých úkolů zahrnuje celé operační kontinuum, a aby je armáda byla schopna splnit, musí mít připraveny síly a prostředky k nasazení v míru, v době ohrožení (krize) i za války. Tvzení, že když budeme mít armádu připravenou vést válečné operace (obránné, útočné), jsme schopni splnit jakékoliv jiné úkoly, je sice do určité míry pravdivé, ale z hlediska vývoje vojenství již poněkud zastaralé. Závěry jednotlivých výzkumných projektů renomovaných ústavů, jako např. Foreign Military Studies Office (Leavenworth, USA), Amt für Studien und Übungen der Bundeswehr (Waldbröl, SRN), George C. Marshall European Center for Security Studies (Garmisch-Pa), Institut für Strategische Forschung (Viedeň), Institute for Strategic and Defence Studies (Budapešť), Centre d'Etudes Militaires Strategiques (Řím), ale i dalších, jednoznačně ukazují, že moderní armády počátku 21. století musí být připraveny k nasazení nejen ve válečných operacích, ale především v tzv. operacích jiných než válka (OOTW). Za takové operace lze považovat operace nestandardní, mírové a humanitární.

Z tohoto důvodu je za prioritní prvek kompatibility armád NATO považovaná struktura, která obsahuje prvky tzv. **mírových reakčních sil** schopných plnit všech 5 úkolů a hlavní síly obrany daného státu (zpravidla mobilizačně vytvářené a předurčené pro vedení válečných operací). Za optimální poměr se při tom považuje skladba 3 : 7.

Toto členění umožňuje kromě jiného jasné stanovení priorit modernizace, profesionalizace a standardizace v rámci koalice. Přednost při přidělování prostředků zpravidla dostávají mírové reakční síly (zpravidla zahrnující svazek /svazky/ rychlého nasazení, 30-40 % brigád pozemního vojska, vzdušných sil, logistiky). Většina států totiž není schopna zabezpečit plošný rozvoj svých ozbrojených sil.

Další otázkou, které se vyspělé armády intenzivně věnují, je otázka způsobu a forem vedení příštích operací, a to jak válečných, tak i OOTW. Podle všech předpovědí i zkušeností - z nasazení amerických vojsk v Perském zálivu, v operaci proti haitskému vojenskému režimu, desítek mírových operací OSN - vyplývá, že vojenským operacím klasického typu, jak je známe z historie 2. světové války, „odzvoni“.

Je třeba se připravit na to, že „jednou budou hlavy států svádět virtuální války, než se rozhodnou rozpoutat válku doopravdy“, předpovídá genpor. Jay Garner ze Střediska kosmické a strategické obrany USA. Nejde jen o to, že kybernetická revoluce ve vojenství by měla svými důsledky zasáhnout až mezi řadové vojáky, ale předpokládá se, že do roku 2010 dojde k „digitalizaci bojiště“. Nebude to jenom zavedení výstroje „pěšáka 21. století“, ale i to, že válčení budoucnosti bude připomínat dnešní thrillery s utopickými náměty. To všechno je patrně předzvěstí rozsáhlé reorganizace vojenství, nové struktury armády, ve které bude ke zprostředkování rozkazů mezi velícím generálem a polním vojskem stačit menší počet operačních stupňů, bude se stírat i rozlišování mezi vojáky a civilisty, jelikož bude zapotřebí více soukromých kontrahentů, kteří budou obsluhovat složité aparatury na bojišti.

Pochopitelně tyto a další představy o rozvoji vojenského umění, jakož i rozvoj klasických bojových prostředků, budou limitovány ekonomickými možnostmi té které země.

Přesto, že tyto úvahy „zavánějí“ utopií, si myslím, že by se o nich mělo uvažovat, než se rozhodne o tom, kolik miliard se vydělí na modernizaci tanků T-72, stíhaček MiG-21 nebo i jiných prostředků vedení „klasické války“.

Bohužel, připravované koncepce nedostatečně reagují na to, že ostatní svět nečeká, že vývoj jde rychle dopředu, a proto se může docela dobře stát, že kolem roku 2000 budeme mít sice dost modernizovaných tanků a jiných zbraňových systémů poplatných pro 2. světovou válku, ale budeme stát před otázkou: „K čemu je potřebujeme?“ Proto je nutné již dnes si všechno důsledně rozvážit a odpovědět na otázku: Quo vadis, armádo?

Chceme spolu s členskými zeměmi Evropské unie budovat integrovanou Evropu. Chceme vstoupit do NATO. A přitom žijeme v neuralgickém středu Evropy. To je hned několik velmi specifických důvodů pro účast v této misi. Zakládající smlouva NATO je složitý dokument, ale vlastně vyjadřuje jednoduchou zásadu: všichni za jednoho, jeden za všechny. My jsme již dříve deklarovali vůli se k takto chápanému spojení připojit. Ale mnohem víc, než všechna slova vždy znamená konkrétní čin. Operace Spojené úsilí namířená k nastolení míru v Bosně – tedy v našem regionu – nám k takovému činu nabídla příležitost.

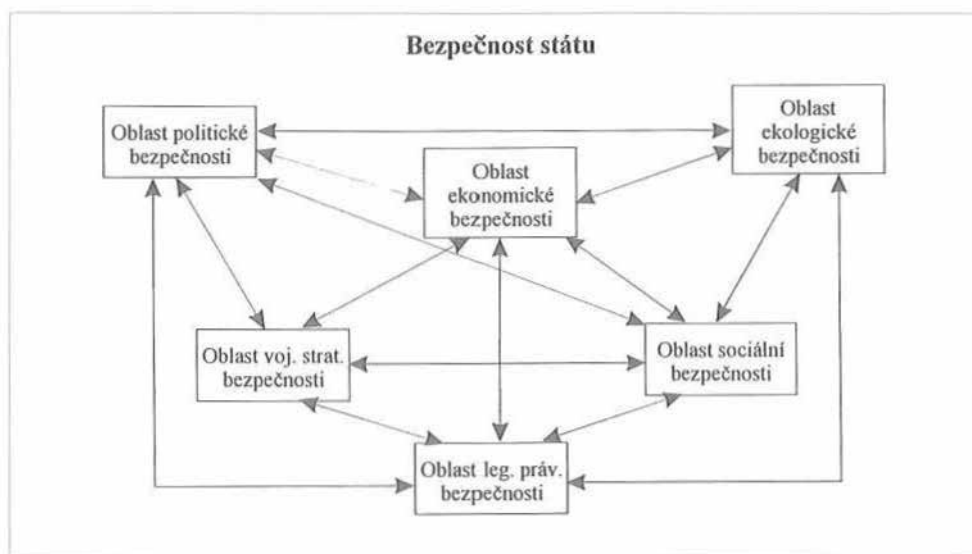
*Josef Zeleniec, ministr zahraničí ČR,
Operace Spojené úsilí začala,
Lidové noviny 15. XII. 1995.*

Český postoj ke společné evropské obranné politice

Evropská integrace je politický projekt, který se zrodil v období, kdy se společenství evropských národů pokusilo jednou provždy vymanit z prokletí cyklicky se opakujících evropských a světových válek. K tomuto cíli byla zvolena cesta budování evropské spolupráce a integrace. Prostřednictvím procesu integrace se podařilo najít cestu k uspořádání poválečných vztahů západoevropských zemí v Německu, a na druhé straně tento proces pomohl najít samotnému Německu jeho nové místo v Evropě. Proces evropské integrace je také důkazem toho, že v dnešní složité době je mnohem více věcí, které nás Evropany spojují, než těch, které nás dělí. Jde tedy o otázku evropské identity. Ta není jen slovem, ale má svůj obsah a mnohá velmi praktická vyústění v celé řadě činností a oblastí evropského života. Z těchto důvodů nemá náš evropský osud jinou alternativu než právě členství v Evropské unii.

1. Vojenskobezpečnostní aspekty předpokládaného vývoje mezinárodního prostředí

V současné době bouřlivého mezinárodního vývoje, tvorby a výstavby nové bezpečnostní architektury evroatlantického prostoru a vývoje mezistátních vztahů je nezbytné bezpečnost chápat jako souhrnnou kategorii, skládající se z politických, vojenskostrategických, ekonomických, sociálních, ekologických a legislativně právních prvků - viz **obr.**

Obr. Prvky a vazby bezpečnosti státu

V politické oblasti jde v podstatě o využití mezinárodních právních instrumentů k upevnění mezinárodního postavení státu jako subjektu mezinárodního práva v komunitě suverénních států. S ní souvisí *oblast vojenskostrategická*, jejímž úkolem je zabránit narušení suverenity a územní celistvosti státu násilnými prostředky z vnějšku.

Ekonomická bezpečnost spočívá v zabránění takovým vlivům, jež by mohly způsobit vážné narušení ekonomiky státu, případně její zhroutil. *U sociálního prvku bezpečnosti* jde o stimulaci a vytváření takových poměrů, které by zabránily sociálním otřesům, ohrožujícím vnitřní stabilitu státu a tím i jeho hodnověrnost na mezinárodní aréně. *Ekologická bezpečnost* spočívá v předcházení a zabránění takovým ekologickým škodám, které by mohly způsobit zásadní změnu kvality života a dosáhnout stupně interoperability, tj. nemožnosti obnovení původní rovnováhy. Konečně *legislativně právní bezpečnost* spočívá ve stanovení a prosazení takových mezinárodních zákonných norem, které by garantovaly mírové způsoby řešení sporů mezi národy a vylučovaly by násilné formy vedoucí k válce. V současné době je nesnadné stanovit priority uvedených aspektů bezpečnosti. Řešení je v jejich komplexním respektování, spojeném s přenášením těžiště na jednotlivé oblasti podle momentálního vývoje situace. Přesto je však třeba považovat politickou a vojenskostrategickou bezpečnost za nejzávažnější a trvalou, protože prakticky rozhoduje o existenci státu, a tím i možnostech uplatňování vlivu na další uvedené aspekty bezpečnosti. Pro současnou bezpečnostní situaci v Evropě a jejím okolí je charakteristická malá pravděpodobnost vzniku globálního konfliktu. Počet lokálních konfliktů s nebezpečím jejich přerůstání do regionálních rozměrů se nedaří snížit přes velké úsilí OSN a dalších světových a evropských struktur.

Rizika a ohrožení, která by mohla být příčinou ozbrojeného konfliktu, do něhož by mohla být Česká republika vtažena, jsou zejména:

- ◆ politická a ekonomická nestabilita v některých, zejména východoevropských státech,
- ◆ válka probíhající na území bývalé Jugoslávie a z ní vyplývající možné motivy rozporů mezi dalšími státy, až do eskalace konfliktu širších, regionálních rozměrů,
- ◆ rozšíření mezinárodních konfliktů řešených v rámci operací OSN a OBSE za účasti ČR,
- ◆ nebezpečí destabilizace v některých zemích vedoucí k oslabení integračních trendů a demokratických hodnot, prosazování územních a nacionalistických požadavků, snahy o znovunastolení autoritativních režimů a nastupující nový fenomén společenských vztahů, kterému lze říci „kolize kultur“, jež vytváří nedefinovatelné antagonismy, které jsou zneužívány pro rozdmýchávání konfliktů v různých částech světa s různými cíli.

V současné době není pravděpodobné, že by ČR byla cílem přímého vojenského napadení. Z hlediska zajištění bezpečnosti republiky však musí vláda vycházet z možných nejnepríznivějších realistických predikcí vývoje situace v Evropě. K tomuto přístupu opravňují ČR jak její historické zkušenosti, tak citlivá poloha ve středu kontinentu. Nevojenskými riziky a ohroženími, která si mohou vyžádat nasazení sil a prostředků AČR, především z humanitárních hledisek, jsou zejména průmyslové a živelní havárie a katastrofy a masová migrace obyvatelstva.

2. Pojetí, význam a cíl evropské obranné politiky

Evropská bezpečnost a její architektura se po rozpadu bipolarity, kdy Evropa byla rozdělena na dva tábory, rozčlenila do tří pásem. Do 1. pásma – západoevropského – byly

automaticky zapojeny východoněmecké země. 2. pásmo tvoří středoevropské a východoevropské země. 3. pásmo je tvořeno Ruskem. Z této úvahy je nutno učinit závěr, že evropská bezpečnost a její architektura se formují v několika základních rovinách, navzájem se ovlivňujících, avšak odlišitelných.

Za první klíčovou rovinu lze považovat oblast transatlantických vztahů vycházejících ze sepětí Evropy se Severní Amerikou. Toto sepětí potvrzují výsledky dvou světových válek i výsledky třetí války - studené. Druhou rovinou, v níž je třeba nahlížet na vývoj evropské bezpečnosti, je oblast vztahů klíčových institucí s novými demokraciemi středu a východu kontinentu, které se identifikují se západním klubem. Třetí rovinou dimenzí, vzájemně se ovlivňující s oběma předchozími, představují vztahy Západu s prostorem bývalého SSSR obecně a s Ruskem konkrétně. Problémem prostupujícím všemi uvedenými rovinami je vliv probíhajících krizí a konfliktů v evroatlantickém prostoru na postup států a zprostředkovaně i organizací při restrukturování evropské bezpečnosti a zároveň i schopnost a vůle států a organizací probíhající konflikty řešit a předcházet budoucím. Přirozeně, nelze nevidět roli domácího politického a hospodářského vývoje, který zejména u největších aktérů výrazně ovlivňuje chování země na mezinárodní scéně.

Pro posílení vnitřní i vnější stability zemí střední a východní Evropy mohou být ze strany států NATO uplatňovány dvě metody: partnerství a rozšíření. Partnerství je považováno za první krok a formu konkrétního sblížení, nastupující spolupráce a předpoklad rozšíření.

Rozšiřování NATO obsahuje i vážné riziko vnitřního rozporu, které lze chápat následovně:

- rozšiřování může být částečné, pak ale vyvolává dojem, že je namířené proti tomu, kdo jej nepodstupuje a v důsledku toho může u něho vyvolat nedůvěru, nevraživost a přidružované země vystavit riziku, že se znovu obnoví konfrontační situace a ocitnou se v zóně mezinárodního napětí;

- rozšiřování NATO může být i všeobecné, ovšem v takovém případě obsahuje možnost ztráty akceschopnosti a svého faktického rozpuštění;

- rozšiřování NATO může být i postupné s naplňováním programu Partnerství pro mír a úzkou dvoustrannou spolupráci; v takovém případě se bude odvíjet od této spolupráce, vzájemného poznání a sblížení, které nebude u ostatních zemí účastnících se tohoto postupného procesu vyvolávat averze, nedůvěru, konfliktní situace, ale spíše soutěživost a snahy po upevnění bezpečnosti.

Avšak bezdůvodné přiblížení NATO k hranicím Ruska by mohlo vést k destabilizaci vnitropolitické situace v Rusku, uchopení moci konzervativními silami a zvrácení demokratizačního procesu. To by mělo za následek zhoršení bezpečnostní situace v evroatlantickém prostoru a oddálení výstavby evropského bezpečnostního systému.

3. ČR a mezinárodní bezpečnostní struktury

ČR je připravena plnit povinnosti vyplývající z členství v mezinárodních organizacích. Současně usiluje o vstup do evropských a evroatlantických institucí. Při hledání místa v bezpečnostní architektuře Evropy a světa vychází ČR především z historických, kulturních i hospodářských tradic sounáležitosti se západní civilizací.

Partnerství pro mír

Program Partnerství pro mír je chápán jako další krok na cestě k členství v NATO. Účast AČR v tomto projektu má především:

- usnadnit průhlednost plánování obrany a postupů při sestavování rozpočtu,
- přispět k zajištění demokratické kontroly ozbrojených sil,
- přispět k vývoji kooperativních vztahů s NATO při společném plánování, výcviku a přípravě k posílení schopností partnerů převzít úkoly při mírových, humanitárních, pátracích, záchranných a jiných akcích, které mohou být dodatečně dohodnuty,
- přispět k rozvoji schopnosti a připravenosti AČR podílet se na mírových operacích realizovaných pod záštitou OSN nebo v odpovědnosti OBSE,
- v dlouhodobé perspektivě rozvoje ozbrojených sil vytvořit takové síly, které budou schopny operovat se silami NATO.

Proces vzájemných konzultací mezi Českou republikou a NATO o náplni individuálního členství byl završen 25. listopadu 1994, kdy byl Individuální program Partnerství mezi Českou republikou a Severoatlantickou aliancí přijat.

NATO

V současné době je NATO považováno za základní funkční bezpečnostní instituci v Evropě, která zaručuje transatlantické spojení, na němž závisí stabilita a bezpečnost Evropy a světa. Rovněž jí připadá významná úloha při zajištění procesu přeměn v Evropě. Spolupráce s NATO vychází z cílové koncepce zajišťování bezpečnosti země. Za prvořadý cíl pro zajištění bezpečnosti ČR považujeme plnohodnotné členství v NATO. O rozšíření NATO bude rozhodovat konsensus všech členských zemí. V závěru roku 1995 předložilo NATO studii, která se zabývá problematikou rozšíření této aliance. Podmínky členství dalších států v NATO jsou specifikovány a přijímací proces bude výsledkem dalších politických jednání a celkového vývoje vojenskopolitické situace.

Členství v NATO je závislé především na řešení politických otázek, ovlivňovaných mimo jiné dosaženým stupněm integrace ekonomických, sociálních a kulturních struktur společnosti do evropských. Mimo to existuje komplex konkrétních podmínek důležitých z hlediska uvažovaného členství ČR v NATO. Mezi ně patří dosažení potřebné úrovně standardizace v AČR s vojenskými strukturami členských států.

Evropská unie

V ní ČR spatřuje sdružení států, které spojují stejné cíle a představy o budoucnosti kontinentu. Evropská unie politicky a ekonomicky integruje další demokratické státy Evropy s tržním hospodářstvím a rozšiřuje tak geografickou zónu stability. Nezahrnuje však USA, ani Kanadu.

Západoevropská unie

Západoevropskou unii považujeme za budoucí bezpečnostní instituci Evropské unie, která ve svém novém složení bude zahrnovat oblast Evropy tvořenou téměř všemi členskými a přidruženými státy Evropské unie.

OSN

Podporujeme úsilí o přeměnu OSN v efektivní nástroj světové bezpečnosti a spolupráce, který bude řešit především problémy mezinárodní bezpečnosti, ochrany lidských práv,

ochrany životního prostředí; boje proti drogám a hledání cesty ke zmírnění napětí ve vztahu Sever - Jih. Zapojení AČR do mírových operací OSN je konkrétním výrazem našeho úsilí o zachování míru a stability ve světě. Čeští vojáci plní úkoly v mírových misích (operacích) ve dvou základních rovinách, tj. ve funkcích vojenských pozorovatelů a jako příslušníci kontingentů.

OBSE

Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) chápeme jako fórum pro politický dialog, vytváření norem chování států v různých oblastech a kontrolu dodržování přijatých závazků. Role a význam OSN a OBSE při zajišťování míru a bezpečnosti ve světě v období po skončení studené války podstatně vzrostla. Roste i role mírových sil, jejich počet, množství účastníků i finanční náklady s tím spojené. Zahnuje mimo evropské státy i USA a státy bývalého SSSR.

Vztahy mezi státy Visegrádu

V oblasti bezpečnostní a vojenské:

- ČR neusiluje o vytvoření ekonomického nebo vojenského bloku, který by byl náhradkou členství ČR v EU nebo v NATO; ČR nepodporuje vztahy o institucionalizaci těchto vztahů.

- ČR neusiluje o společný vstup států visegrádské skupiny do evropských ekonomických a bezpečnostních struktur.

- ČR nemá sporné otázky s Polskem, SR a Maďarskem; nemá vůči nikomu územní požadavky, ani vůči ní nejsou vznášeny jiným státem.

- Vojenská spolupráce na dvojstranném základě je zaměřena na technickou problematiku rozvíjení vnitřních potřeb a nemá charakter smluv o vzájemné pomoci při napadení.

- Ekonomická spolupráce těchto států probíhá formou vytváření pásma volného obchodu (Středoevropská dohoda o volném obchodu - CEFTA), uznávání certifikátů o bezzávadnosti zboží atd.

Dvoustranná spolupráce

Udržování kontaktů s armádami jiných zemí považuje ČR za mimořádně důležitý politický úkol při upevňování důvěry a bezpečnosti v Evropě. Kontakty jsou rozvíjeny s důrazem na vnitřní potřeby armády a v souladu se zaměřením české zahraniční politiky. Nejintenzivnější styky jsou s armádami sousedních zemí a států NATO.

AČR v současné době spolupracuje s 23 státy na základě plánů dvoustranné spolupráce, či jiných dohod (USA, SRN, Slovensko, Polsko, Francie, V. Británie, Kanada, Nizozemí, Maďarsko, Itálie, Španělsko, Rumunsko, Rusko, Litva, Lotyšsko, Bulharsko, Rakousko, Švýcarsko, Švédsko, Norsko, Ukrajina, Slovinsko a Belgie).

Zvláštní postavení má spolupráce s ozbrojenými silami USA, která je realizována prostřednictvím styčného týmu ozbrojených sil USA v Praze v rámci Programu dvoustranné spolupráce AČR s ozbrojenými silami USA v Evropě (MIL-to-MIL).

4. Hlavní principy vojenskostrategické koncepce obrany ČR

Z uvedeného rozboru bezpečnostní situace a z důležité geostrategické polohy ČR vyplývá, že musí mít armádu připravenou čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem z

kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války s využitím všech možností mezinárodních bezpečnostních struktur a spojenců.

AČR může být použita k obraně státu před vnějším vojenským napadením nebo k udržení či nastolení mezinárodního míru a bezpečnosti ve smyslu závazků vyplývajících pro ČR z Charty OSN. Hlavním způsobem použití AČR je aktivní obrana s cílem odrazit agresi, udržet suverenitu a celistvost státu.

Hlavními principy vojenskostrategické koncepce jsou:

- Věrohodnost obrany, která bude pro případného protivníka varováním, že cena agrese bude vyšší než zisk dosažený napadením ČR.

- Příprava AČR na účast v systému kolektivní obrany, jehož vojenskotechnickými podmínkami jsou slučitelnost a její schopnost součinnosti s armádami členských zemí, aliančních uskupení demokratických států. Účast AČR v operacích vedených pod záštitou globálních i regionálních organizací kolektivní a kooperativní bezpečnosti v souladu se zahraničněpolitickými zájmy státu.

- Kontrola zbrojení, jako významný prostředek snížení arzenálu zbraní v Evropě a zvýšení bezpečnosti, který současně umožňuje sledovat vývoj vojenství a včas reagovat na případné nedodržování závazků.

- Připravenost armády ČR kdykoli přejít do vyšších stupňů pohotovosti, vstoupit do ozbrojeného konfliktu a bránit republiku.

- Schopnost státu přejít organizovaně na válečný systém, válečnou ekonomiku a zajištění chodu státní správy.

- Vedení války podle předem propracovaných způsobů, forem a metod strategického, operačního a taktického použití armády ČR v různých variantách.

Možnosti obrany ČR jsou limitovány. Při pozemním napadení je AČR schopna samostatně odrazit agresi a vést obranu na jednom operačním směru se současným zabezpečením obrany důležitých objektů pro funkci státu. Při napadení z několika směrů, při velké převaze protivníka, nebo při rozpoutání regionálního, či globálního konfliktu úspěšnost vlastní obrany vyžaduje, aby ČR podpořili další spojenci.

Hlavním cílem další výstavby AČR je kvalitativní rozvoj poloprofesionální a nestranické armády, konvenčně vyzbrojené, vysoce funkční, připravené k obraně republiky a schopné podílet se na společných operacích mezinárodních mírových sil.

* * *

V období nedlouhé existence dřívějšího československého státu jsme, přes všechny mezinárodní dohody a ujednání, zůstali celkem dvakrát osamoceni a byli jsme donuceni podrobit se politickému nátlaku i vojenské síle. Bylo tomu tak, s tragickými důsledky, v letech 1938-1939 i v roce 1968. Na základě této skutečnosti je bezpečnost ČR založena na nezbytnosti výstavby účinného obranného systému státu tvořeného vlastními silami a prostředky. Současně však zajištění bezpečnosti ČR vychází z analýzy možných ohrožení ČR a nutnosti budovat naši obranu v širším kontextu evropské a světové bezpečnosti. Proto se za určující faktory garanta bezpečnosti ČR považuje její členství v aliančních organizacích kolektivní obrany demokratických států, tj. v NATO a Západoevropské unii.

Literatura:

1. Valenta, J. a kol.: Máme národní zájmy? 1. vyd. Praha, Ústav mezinárodních vztahů 1992. 464 s.
2. Vojenské rozhledy 1994, č. 6, s. 127-140. Základy evropské bezpečnosti. NATO-EU/WEU.
3. Novotný, J.: Orientace České republiky na evropské státy v procesu tvorby systému obrany. Vojenské rozhledy 1993, č. 4, s. 40-42.
4. Vacek, P.: Význam evropských mnohostranných bezpečnostních institucí pro zajištění bezpečnosti ČR. Vojenské rozhledy 1993, č. 4, s. 36-38.
5. Fishburn, D. (Red.): Svět v roce 1995. Sborník statí Victoria Publishing, Praha 1995, s. 120.

Protože dosavadní zkušenosti ukázaly, že OSN, která nedisponuje nadnárodní vojenskou strukturou, není schopná zorganizovat tak náročnou vojenskou misi, pověřila organizací a vedením operace Severoatlantickou aliancí. NATO představuje v současné době jedinou mnohonárodní sílu, která má k dispozici vše, co je potřebné pro úspěch takové akce. Na IFOR se tedy musíme dívat jako na zajímavý a důležitý pokus o spojení vůle mezinárodního společenství a síly představované organizační strukturou a vojenskou silou NATO.

*Josef Zeleniec, ministr zahraničí ČR,
Operace Spojené úsilí začala,
Lidové noviny 15. XII. 1995.*

Strategická obrana České republiky

Koncem roku 1995 byl hlavním funkcionářům Ministerstva obrany ČR a velení Armády ČR dán do užívání návrh strategického předpisu „Strategická obrana České republiky“. Jeho obsahem jsou zásady přípravy, vedení a zabezpečení obrany České republiky na strategické úrovni.

* * *

Tento předpis obsahově navazuje na operační předpis „Příprava a vedení obranné operace“, který byl po ročním praktickém ověřování v závěru minulého roku dokončen. Před zahájením prací na jeho návrhu si zpracovatelé byli vědomi toho, že z hlediska logické návaznosti a nezbytných východisek pro jeho zpracování by bylo správné nejprve vytvořit normu v oblasti strategie a pak v oblasti operačního umění. Potřeba cvičit vojska a štáby operačních stupňů si však vynutila opačný postup. Návrh předpisu „Strategická obrana České republiky“ je tedy dalším krokem k vypracování ucelené teorie vojenského umění a operační doktríny Armády České republiky.

Před zpracováním strategického předpisu byl v době zahájení prací na jeho návrhu postaven úkol vytvořit resortní dokument stanovující základní zásady a normy práce Ministerstva obrany ČR a Generálního štábu AČR v rámci příprav státu k obraně na strategickém stupni velení. Náročnost tohoto úkolu spočívala v tom, že při tvorbě předpisu nebylo ze známých důvodů možné se opírat o zkušenosti z historie našeho státu. Předpis byl tedy vytvářen bez potřebné terminologie i legislativních normativů vymezujících rámec činnosti ozbrojených sil i orgánů státní správy, samosprávy a právnických osob podílejících se na zabezpečení obranyschopnosti našeho státu.

Z těchto důvodů je hlavní pozornost v předpise věnována především systému vojenské obrany ČR a stanovení zásad přípravy, vedení a zabezpečení obranné operace Armády ČR na strategické úrovni. Nezbytné vazby na ostatní komponenty strategické obrany ČR a subjekty podílející se v rámci své působnosti na přípravách státu k obraně jsou v předpise naznačeny formou základních požadavků resortu obrany na zabezpečení činnosti Armády ČR v míru, ve stavu ohrožení státu a válečném stavu. Tento přístup vychází ze zákona ČNR č. 2/1969 Sb. ve znění pozdějších předpisů o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, podle kterého ministerstvo obrany jako orgán pro zabezpečování obrany mj. „koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně“.

Návrh předpisu svým rozsahem tedy přesahuje rámec působnosti resortu obrany a mohl by se stát určitým impulsem pro řešení otázek zabezpečení obranyschopnosti státu i v ostatních resortech. I z tohoto důvodu je jedním z cílů etapy ověřování návrhu předpisu do poloviny roku 1996 sladění těchto požadavků na ústřední orgány státní správy a další subjekty s jejich reálnými kompetencemi a možnostmi.

Úkolem zpracovatelského týmu je na základě výsledků etapy ověřování i případných změn v legislativě předpis dopracovat tak, aby byl k 1. lednu 1997 v definitivní podobě zaveden do praxe Ministerstva obrany ČR a Generálního štábu AČR a mohl se stát současně výchozím podkladem pro tvorbu navazujících dokumentů v oblasti vojenské strategie a předpisů operačního charakteru.

Cílem tohoto článku není podrobně rozebírat jednotlivé části návrhu předpisu. Považuji však za účelné poukázat na některá východiska a důvody, které vedly jeho zpracovatele k nejdůležitějším závěrům, uvedeným v tomto předpisu, a současně objasnit některé nové pohledy na řešenou oblast.

■ Východiska a pojetí strategické obrany České republiky

Strategickou obranou České republiky se v pojetí návrhu předpisu rozumí souhrn opatření mezinárodněpolitických, vojenských, bezpečnostních, hospodářských a ochranných k zajištění svrchovanosti a územní celistvosti demokratického a právního státu, jeho základních funkcí a ekonomiky před vnějším ohrožením, k ochraně životů a zdraví jeho občanů, ústavního pořádku a nejdůležitějších ekonomických, kulturních, vědeckých a přírodních hodnot.

Etapy strategické obrany České republiky a úkoly ozbrojených sil ČR ve vztahu k cílům politiky státu jsou uvedeny na **obr. 1**. Z obrázku vyplývá několik skutečností, které se staly základními východisky pro zpracování návrhu tohoto předpisu.

Za prvé - stav ohrožení se vyhláší při bezprostředním ohrožení státní svrchovanosti a územní celistvosti státu, tzn. ne současně se vznikem krize, ale až v určité etapě jejího vývoje. A dále - válka představuje poslední stadium vývoje krize.

Za druhé - akt vyhlášení válečného stavu neznamena zahájení války (konkrétních bojových činností). Období mezi vyhlášením válečného stavu a zahájením války nabízí poslední možnost k odvrácení napadení a k řešení hrozícího konfliktu mírovými prostředky buď vlastními silami, nebo za pomoci mezinárodních mírových organizací.

Za třetí - na přípravách státu k obraně se v rozsahu své působnosti musejí podílet všechny orgány státní správy, samosprávy, právnické a fyzické osoby (ještě zřetelněji tento závěr vyplývá z **obr. 2**). Úlohu koordinátora všech těchto činností plní Ministerstvo obrany ČR.

Za čtvrté - navrhovaná opatření ve většině případů doposud nejsou pokryta schválenou legislativou. Jsou založena na návrzích zákonů nebo vycházejí ze zavedené praxe členských států NATO.

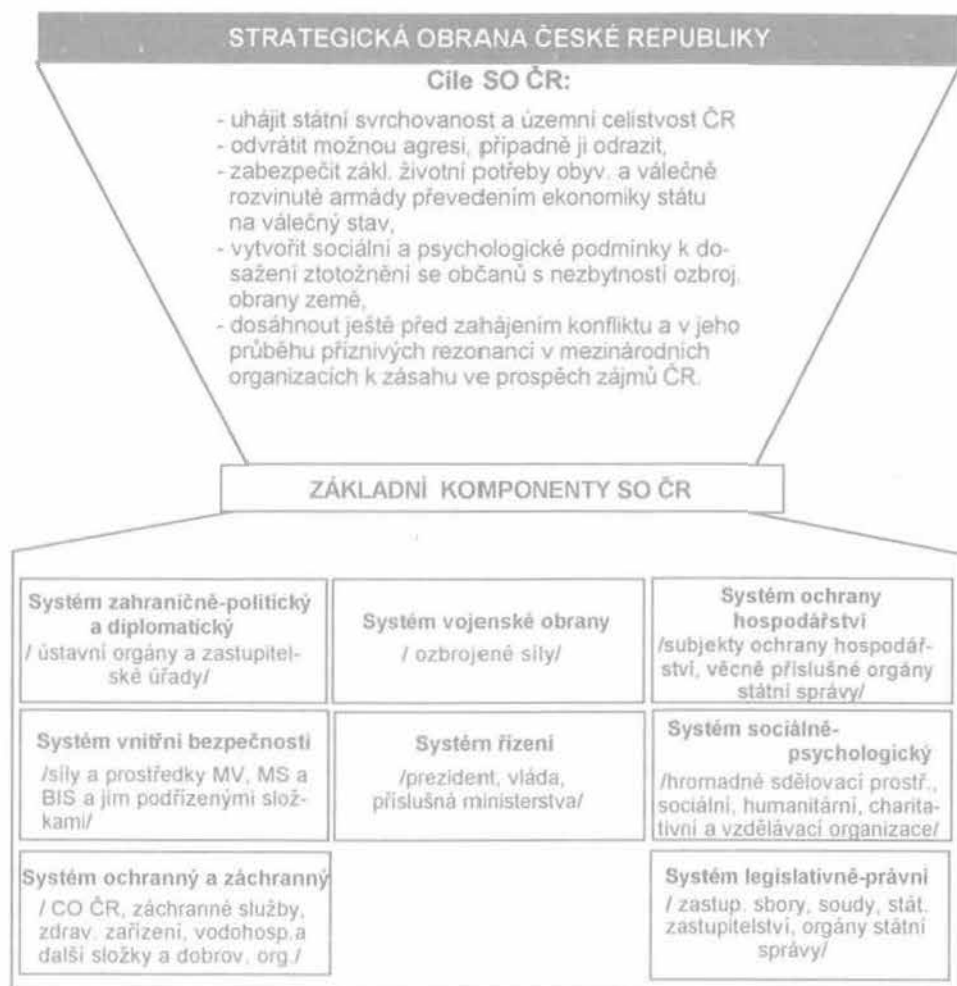
Tato opatření jsou připravována a realizována jednotlivými komponenty strategické obrany v době míru, ve stavu ohrožení a ve válečném stavu. Cíle a základní komponenty strategické obrany České republiky jsou uvedeny na **obr. 2**.

Z obrázku je zřejmý rozsah a složitost celé problematiky. Její kvalifikované řešení není možné bez spolupráce odpovědných představitelů všech uvedených komponent strategické obrany. Návrh předpisu podrobně rozebírá pouze její vojenskou část (systém vojenské obrany) a formou základních požadavků na její zabezpečení naznačuje nezbytné vady na ostatní systémy podílející se v rozsahu své působnosti na přípravě státu k obraně.

Systém vojenské obrany v pojetí návrhu předpisu představuje vnitřně koordinovaný a vzájemně propojený souhrn sil, prostředků a činností, podílejících se na dosažení cílů strategické obrany ČR. Zahnuje:

Stav	Cíle politiky státu	Etapy strategické obrany		Úkoly AČR
MÍR	Obnovení statu quo	Vedení strategické obrany	1. bojové činnosti v prostoru obranné operace AČR 2. činnosti v rámci ochrany a obrany zázemí 3. realizace hlavních opatření orgánů st. správy, samosprávy, právnických a fyz. osob ve prospěch OS	- vést aktivní obranu s cílem odrazit agresi, uhájit suverenitu a vytvořit podmínky pro obnovení statu quo ČR
VÁLEČNÝ STAV	Ukončení války			
KRIZE	Odvrácení napadení (s využitím mezinár. bezpeč. struktur)	Bezprostřední příprava strategické obrany	1. upřesnění dokumentů 2. aktivace vyčleněných sil a prostř. Armády ČR 3. realizace opatř. k odvrácení války 4. realizace opatř. krizových plánů 5. opatření CO ČR k zabezpečení ochrany obyč. 6. aktivace vál. syst. řízení obrany	- podílet se na přípravě a realizaci opatření k odvrácení války
STAV OHROŽENÍ	Mírové řešení hrozícího konfliktu			- být připravena čelit voj. napadení - být přínosem pro voj. stabilitu a integritu v Evropě - být připr. vložit svůj díl a nést odpověd - nost za obranu ČR a v případě přijetí do mezinár. bezpeč. struktur i svých spojenců - sloužit světovému míru a mezinár. bezpečnosti v souladu s Chartou OSN
MÍR	Věřohodné odrazování Podíl v rámci OSN na mírovém řešení konfliktů Příprava na vstup do mezinárodních bezpečnost. struktur	Příprava strategické obrany v míru	1. plánování 2. příprava OS 3. příprava orgánů st. správy, samosprávy a právnických osob 4. příprava ochrany hospodářství 5. OPSÚ 6. příprava obyč. 7. příprava vál. syst. řízení obrany	- být připravena po - skytnout pomoc při likvidaci katastrof velkého rozsahu formou záchranných prací a humanitárních operací

Obr. 1: Etapy strategické obrany České republiky a úkoly Armády ČR ve vztahu k cílům politiky státu

Obr. 2: Cíle a základní komponenty strategické obrany České republiky

– *podsystem velení a řízení vojsk*, který je na strategické úrovni tvořen orgánem řízení obrany státu (Vrchním velením), (válečným) Ministerstvem obrany ČR, Generálním štábem - Hlavním velením AČR a jejich technickým a technologickým vybavením,

– *strategické uskupení sil a prostředků obrany*, které je tvořeno operačními svazy vojsk AČR a vojenskými silami i prostředky ochrany a obrany zázemí,

– *podsystem palebného a elektronického působení*, který je tvořen silami a prostředky průzkumu, REB, dělostřelectva, vzdušných sil a dalšími silami a prostředky operačního uskupení vojsk AČR a Hlavního velení AČR,

– *podsystem ochrany vojsk*,

– *podsystem zabezpečení*.

Systém vojenské obrany je realizován v *prostoru strategické obrany*, který zahrnuje celé území státu s jeho infrastrukturou. Člení se na prostor obranné operace AČR a zázemí.

Prostor obranné operace AČR je vymezená část území ČR, na kterém se rozmisťuje, rozvíjí a ve válce vede obrannou operaci Armáda ČR svým operačním uskupením pozemních a vzdušných sil podporovaných silami a prostředky logistiky. Do zahájení agrese protivníkem bude vymezen státní hranicí a rozhraním se zázemím.

Zázemí je část území ČR ležící mimo prostor obranné operace AČR.

■ Etapy strategické obrany

Z obr. 1 vyplývá, že návrh předpisu rozeznává dvě základní etapy strategické obrany České republiky - její přípravu a vedení.

Příprava strategické obrany spočívá v realizaci komplexu činností jednotlivými komponenty strategické obrany v míru a ve stavu ohrožení zaměřených na přípravu vrcholných orgánů řízení obrany, ozbrojených sil, hospodářství, operační přípravu státního území a přípravu obyvatelstva k obraně státu. Obsah přípravy strategické obrany je zřejmý z obr. 1.

Z hlediska časové posloupnosti a obsahu se tato etapa strategické obrany dělí na *přípravu v míru* a přípravu ve stavu ohrožení státu (*bezprostřední příprava*).

Příprava strategické obrany v míru spočívá ve vytvoření nezbytných podmínek k přechodu státu z mírového na válečný stav. Jejím obsahem bude zpravidla plánování strategické obrany, příprava ozbrojených sil, příprava orgánů státní správy, samosprávy a právnických osob, příprava ochrany hospodářství, operační příprava státního území, příprava obyvatelstva a válečného systému řízení obrany státu.

Bezprostřední příprava strategické obrany se zahajuje před nebo souběžně s vyhlášením stavu ohrožení na základě rozhodnutí nejvyšších orgánů řízení obrany státu. Jejím cílem je realizace komplexu opatření k odvrácení války a dosažení připravenosti státu k vedení strategické obrany. Jejím obsahem zpravidla bude:

1. Upřesnění dokumentů strategické obrany.
2. Aktivace vyčleněných sil a prostředků AČR.
3. Realizace nevojenských (tj. diplomatických, bezpečnostních, hospodářských a ochranných) opatření k odvrácení války.

Pokud bude krize přerůst v reálné vojenské ohrožení státu, bude nutno přijmout rázná opatření, kterými mj. budou:

4. Realizace vojenských opatření k odvrácení války.
5. Realizace opatření CO ČR k zabezpečení ochrany obyvatelstva.
6. Aktivace válečného systému řízení obrany státu.

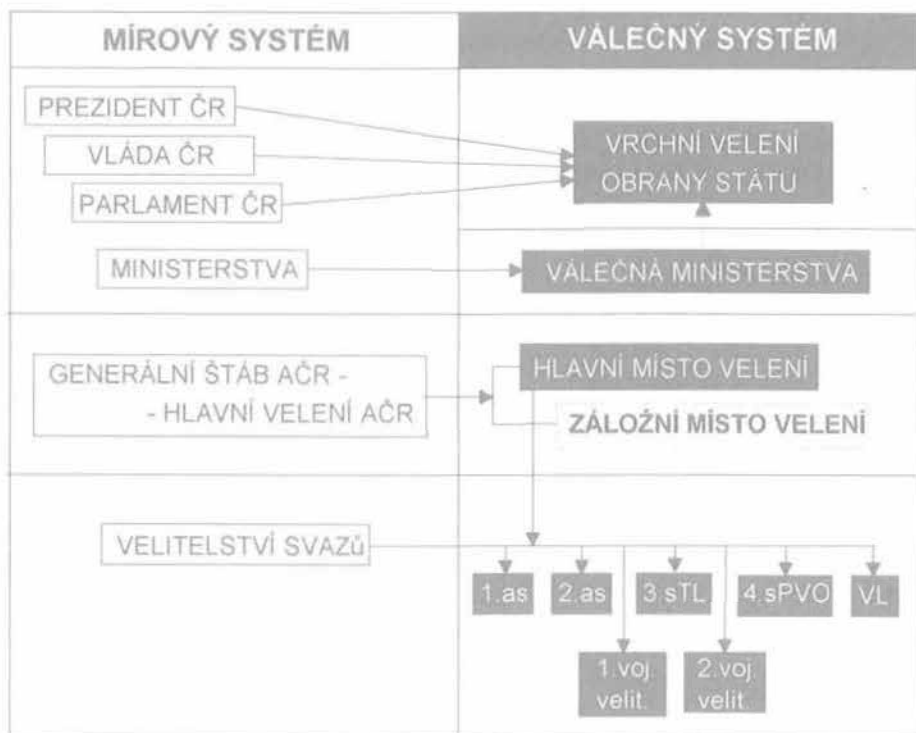
V případě, že všechna opatření k odvrácení války nepřinesla účinek a dochází k další eskalaci krize (přímé napadení České republiky se stává neodvratným), může Parlament ČR rozhodnout o vyhlášení válečného stavu; postupně jsou realizována nezbytná opatření k dosažení plné pohotovosti celého obranného systému státu a příprava strategické obrany přechází do etapy *vedení strategické obrany*.

Vedení strategické obrany představuje souhrn obranných činností Armády ČR, vojenských a resortních sil i prostředků ochrany a obrany území státu zabezpečovaných

všemi ostatními komponenty strategické obrany, realizovaných po zahájení agrese. Zahnuje bojové činnosti v prostoru obranné operace AČR, činnosti v rámci ochrany a obrany zázemí i realizaci hlavních opatření orgánů státní správy, samosprávy, právnických a fyzických osob ve prospěch Armády ČR.

Hlavní opatření k ochraně a obraně zázemí a opatření orgánů státní správy, samosprávy a právnických osob jsou v návrhu předpisu zaměřena na činnosti prováděné ve prospěch AČR a obyvatelstva. Tyto činnosti bude nezbytné projednat s příslušnými resorty v průběhu ověřování předpisu tak, aby byly reálné a nepřesahovaly možnosti jednotlivých resortů.

Velmi důležitou ve strategické obraně ČR je problematika **velení a řízení**. Mírový a válečný systém velení a řízení je schematicky znázorněn na **obr. 3**.

Obr. 3: Orgány řízení strategické obrany ČR

Nejvyšším orgánem řízení obrany státu je prezident a vláda ČR. Návrh předpisu předpokládá, že ve válečném stavu by měl být vytvořen jeden kolektivní orgán, který je pracovníčně nazván *Vrchní velení obrany státu*. Měl by být tvořen prezidentem, předsedou vlády ČR a vybranými ministry vlády řešícími otázky obrany, případně i některými členy parlamentu. Jeho základní povinností bude analyzovat situaci, přijímat rozhodnutí (usnesení) k řízení armády a válečného hospodářství, zabezpečovat armádu výzbrojí, technikou a materiálem, lidskými zdroji a dalšími nezbytnými potřebami. K zabezpečení

práce tohoto orgánu se předpokládá vytvořit pracovní tým z vyčleněných pracovníků věcně příslušných ministerstev.

Dalším orgánem velení a řízení budou válečná ministerstva.

Válečné ministerstvo obrany bude řídit vojenskou obranu státu, předkládat požadavky na činnost resortů k zabezpečení armády výzbrojí, technikou a materiálem. Analyzovat situaci a upřesňovat *Strategickou směrnici pro použití armády ČR při obraně státu*. Řešit otázky spolupráce se spojenci, zabezpečovat proniknutí rozhodnutí *Vrchního velení obrany státu* k vykonavatelům, prověřovat jeho správné pochopení a zabezpečovat informace z prostoru bojové činnosti pro *Vrchní velení obrany státu*.

Generální štáb - Hlavní velení AČR jako orgán přímého velení Armádě ČR a řízení obrany a ochrany teritoria bude analyzovat situaci protivníka, přijímat opatření k eliminaci jeho záměrů, upřesňovat rozhodnutí pro obranu, velet vojskům v obranné operaci, řídit doplňování svazů a informovat Ministerstvo obrany ČR o situaci v prostoru bojové činnosti.

Velení polním vojskům i velení vojenským velitelstvím a teritoriálním orgánům bude uskutečňováno centrálně z úrovně Generálního štábu AČR za řízení Velitele AČR.

Na operačním stupni bude velení polním vojskům a vojenským územním silám a prostředkům oddělení. Polním vojskům bude velet velitelství armádních sborů, silám a prostředkům ochrany a obrany teritoria 1. a 2. *vojenské velitelství*, která se na rozkaz NGŠ AČR vytvoří z mírové struktury stávajících armádních sborů. K vytvoření tohoto nového orgánu dojde až po splnění hlavních úkolů, spojených s převodem z mírového na válečný stav, nebo v jeho průběhu.

* * *

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že k tomu, aby Armáda ČR splňovala kritéria pro věrohodnou obranu České republiky tak, jak to požaduje *Vojenská strategie* ČR, bude nezbytné ji intenzivně připravovat a cvičit. K tomu slouží i návrh tohoto předpisu. K ověření předpisu by měla sloužit i válečná hra na meziresortní úrovni, která je připravována na podzim roku 1997. Kromě toho však bude nezbytné připravovat i zásady a normy pro přípravu civilních resortů státní správy, protože bez nich nelze cíle strategické obrany ČR splnit.

Nezbytný krok k interoperabilitě (Styl a metody práce velitele a štábu svazu a standardy NATO)

Sbližování AČR s armádami států NATO znamená především zajistit interoperabilitu velení a řízení. Dnes je již známo, že technická kompatibilita jednotlivých prvků systémů velení a řízení - prostředky získávání a přenosu informací a jejich zpracování, je pro to podmínka nezbytná, ne však postačující. V případě vedení společných operací je nutno mít sjednocený i proces velení vojskům. Smyslem je zajistit, aby si velitelé a štáby vzájemně rozuměli. Nejedná se pouze o překonání jazykové bariéry. To hlavní je sladit obsah a formu vydávaných rozkazů, bojových dokumentů, informačního toku a rovněž tak i styl a metody práce velitelů a štábů.

* * *

Jen těžko si lze představit bezproblémové velení v situaci, kdy například velitel brigády AČR při společné multinárodní operaci obdrží úkol formou, na kterou se svým štábem není připraven. Problematická by byla i jeho účast na součinnostních zaměstnáních nadřízeného nebo řešení požadavků na informace, které nikdy předtím nepotřeboval a pro svou potřebu ani nezajišťoval. Obtíže by se projevíly i v návaznosti plánovacího procesu. Z tohoto pohledu je nutno sladit především metodiky práce. Ty by měly vzájemně navazovat nejen horizontálně (v rámci štábu daného stupně velení), ale i vertikálně.

Při porovnání způsobu práce velitelů a štábů většiny armád NATO s našimi zvyklostmi lze vyspecifikovat pět základních oblastí, které jsou více nebo méně odlišné:

- vzájemný vztah velitele a jeho štábu v procesu plánování i vedení bojové činnosti,
- metodika přijímání rozhodnutí velitelem,
- algoritmus práce štábu při plánování bojové činnosti,
- forma a obsah dokumentů pro velení vojskům,
- informační systém.

Diskuse, které se občas zaznívají, že náš tradiční způsob práce je v mnohých momentech lepší, než to můžeme vidět v armádách NATO, nemají velký smysl. Ke standardům Aliance se chceme přiblížit my, ne naopak. To však neznamená, že nebudeme přihlížet k naší realitě a nebudeme posuzovat a využívat vlastní zkušenosti.

Plné převzetí standardů Aliance není možné bez předběžné přípravy a bez přihlédnutí k objektivním specifikám současného stavu AČR. Přitom jejich převzetí je našim nepopíratelným úkolem. Proto se při tvorbě polních předpisů zvažovaly všechny okolnosti jak stanovit zásady činnosti velitelů a štábů při plánování boje a operace. Platí to i pro předpis „Příprava a vedení obranné operace“ (zn. Oper-I-1), který ve srovnání s navrhovanou verzí, která se zkoušela v uplynulém roce, doznal v oblasti velení některé zásadnější změny.

Činnost velitele a štábu při plánování operace

Cílem plánování je určit posloupnost a způsoby plnění úkolu a jeho zabezpečení. Plánování musí být zaměřeno na účinné a sladěné použití vyčleněných sil a prostředků. To závisí na času a na dalších konkrétních podmínkách, které musí velitel před zahájením plánovacího procesu vzít v úvahu. Velitel, kromě jiného, určí zásady činnosti podřízených funkcionářů i vojsk v následujícím období. Například rozhodne, zda se bude plánovat postupnou, nebo souběžnou metodou. Všeobecně platí zásada - čím větší míra neurčitosti a delší doba do zahájení předpokládané operace, tím později se podřízené stupně velení zapojí do plánování bojové činnosti. Velitel se může rozhodnout pro použití takového algoritmu plánovacích činností, který vyhovuje jeho stylu práce, připravenosti štábu, vybavení štábu technickými prostředky a konkrétní situaci.

Na základě stanoveného úkolu, situace a možností, velitel podle svého uvážení upřesňuje formy a metody práce štábu. To si může vyžádat i dočasné vytvoření různých skupin specialistů, které řeší specifické úkoly, jako například účast v obranném úderu, problematiku palebného a elektronického působení na protivníka v rozhodujících fázích operace, přesuny apod. Proto důležitou podmínkou plánování je i vytvoření optimálního organizačního uspořádání štábu. Zkušenosti z některých cvičení, kde se zkoušela činnost štábu podle standardů NATO, ukázaly, že naše současná organizační struktura štábu plně nevyhovuje novým metodikám plánování.

Hlavním posláním štábu je příprava podkladů pro rozhodnutí velitele, jeho vypracování a prosazení u podřízených. To platilo vždy a bude to určitě platit i v budoucnu. Změna, která se oproti zažité praxi chápá v našich podmínkách jen obtížně, spočívá ve větší roli štábu.

Plánování operace na základě pokynů velitele řídí náčelník štábu (NŠ). Velitel se zpravidla fyzicky nezúčastňuje přípravy rozhodnutí po celou dobu, ale vstupuje do něj pouze v rozhodujících momentech.

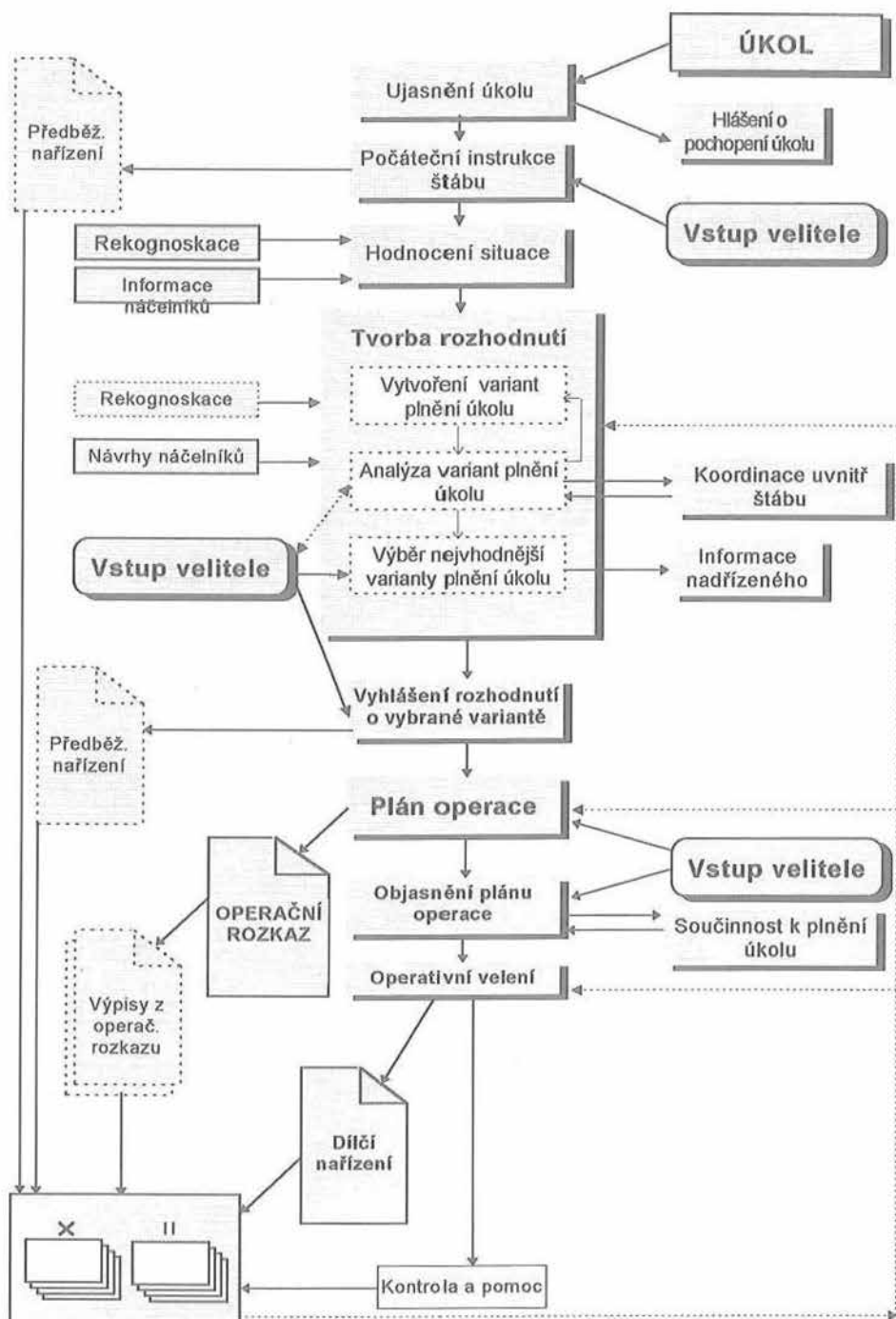
Činnost velitele a štábu při plánování operace je schematicky znázorněna na **obr.** Proto by nebylo účelné podrobně popisovat všechny postupné kroky. Pokusím se zvýraznit pouze některé.

Po obdržení úkolu je velitel povinen, jak to bylo vždy obvyklé, hlásit nadřízenému přijetí úkolu a jeho pochopení.

Po nezbytném ujasnění úkolu je úlohou NŠ vytvořit podmínky pro seznámení funkcionářů štábu s obdrženým úkolem. Je vhodné vydat jej v písemné podobě v souladu se zásadami utajení co nejširšímu okruhu funkcionářů štábu svazu.

V této fázi jsou pro další činnost štábu i vojsk rozhodující pokyny, které štábu vydává velitel formou **počáteční instrukce**. Velitel spolu s NŠ:

- charakterizuje význam následující činnosti štábu a vojsk ke splnění úkolu (obvykle zná širší souvislosti úkolu),
- stanoví cíle a obsah hlavních úkolů vojsk,
- stanoví metodu a formu plánování a vy dávání úkolů vojskům,
- vydá potřebná časová a prostorová omezení činnosti štábu a vojsk,
- vydá další potřebné pokyny, včetně úkolů pro zpracování a doručení předběžných nařízení podřízeným.

Obr.: Činnost velitele a štábu svazu při plánování operace

Zde je zřejmé, že se nejedná o původní pojetí „záměru“. Velitel neovlivňuje štáb svou představou o plnění úkolu, zdůrazní pouze široký rámec, jakési mantinely pro další práci štábu i podřízených vojsk. Ty může velitel, je-li to nezbytné, na základě nových faktů později upřesnit.

Hodnocení situace řídí NŠ v období, kdy ještě není znám záměr plnění úkolu. Podstatné zde je, že se provádí řada podrobných analýz:

a) prostoru operace z hlediska:

- vlivu terénu pro činnost protivníka a vlastních vojsk (pravděpodobné přístupy, směry útoku, manévry apod.),
- pravděpodobných klimatických podmínek v době přípravy obrany i v jejím průběhu, vlivu počasí na činnost protivníka i vlastních vojsk,
- situace a činnosti civilního obyvatelstva, ostatních složek ozbrojených sil, integrovaného záchranného systému, úkolů sousedů a spolupůsobících vojsk,

b) všech dostupných informací o protivníkovi, zejména jeho bojového potenciálu a pravděpodobného záměru,

c) stavu a možností vlastních vojsk, včetně přidělených,

d) technických, materiálních a dalších podmínek pro plnění úkolu.

V případě, že jsou nadřízeným poskytnuty dostatečné předběžné informace, může být hodnocení situace zahájeno již před obdržetím úkolu.

K ověření skutečného stavu i získání nových informací vybraní funkcionáři štábu, zpravidla za účasti velitele, provádí rekognoskaci terénu.

Hodnocení situace se zpravidla provádí takovou formou, aby umožnila co nejširší informovanost příslušníků štábu o aktuální situaci ve všech oblastech a odbornostech.

Úkol nadřízeného, počáteční instrukce velitele a závěry zhodnocení tvoří základ pro **tvorbu variant** pravděpodobného plnění úkolů a pro jejich všestrannou analýzu. Variantou bojové činnosti rozumíme pravděpodobný model zahájení a průběhu předpokládané bojové činnosti.

Tvorba variant bojové činnosti umožňuje všem příslušníkům štábu jejich detailní propracování a všestranné zhodnocení a přípravu informací, umožňujících veliteli se správně rozhodnout.

Varianty bojové činnosti musí být vzájemně odlišitelné. Obvykle by se měly v závislosti na použití sil protivníka lišit v:

- zaměření hlavního úsilí,
- bojové sestavě,
- způsobu manévru,
- použití druhých sledů a záloh.

Je nutné předem vyloučit varianty, o kterých je zřejmé, že jejich další vypracovávání nemá smysl. Jeví se účelným zvolit maximálně 4 varianty.

Varianty bojové činnosti zpracovává štáb za řízení náčelníka štábu (náčelníka operačního oddělení) podle instrukcí velitele. Mají zpravidla grafickou podobu ve formě schémat (na oleátech nebo fóliích) s přílohami, které poskytují dostatek informací pro další rozpracování štábem.

Analýza variant bojové činnosti je nejdůležitější etapou přípravy rozhodnutí velitele. Cílem je zvolit nejpravděpodobnější variantu, která se stane základem rozhodnutí velitele pro plnění úkolu. Do tohoto procesu již může aktivně vstoupit velitel svazu.

Analýza variant bojové činnosti spočívá v:

- ◆ návrzích náčelníků druhů vojsk a služeb a samostatných složek k jednotlivým variantám,
- ◆ široké součinnosti při plnění jednotlivých úkolů ve variantách,
- ◆ využití počítačové simulace bojové činnosti a válečných her při zkoumání jednotlivých etap plnění úkolů ve variantách,
- ◆ porovnání variant činnosti protivníka s možnostmi vlastních vojsk,
- ◆ sestavení pravděpodobného scénáře variant bojové činnosti,
- ◆ upřesnění kritérií pro analýzu a výběr variant,

Výběr nejvhodnější varianty plnění úkolu provádí velitel na základě závěru z předchozí analýzy. Kromě exaktních metod uplatňuje při tom i své zkušenosti a nutnou míru intuice. O svém rozhodnutí informuje nadřízeného a potom ho vyhlásí štábu.

Při **vyhlášení rozhodnutí o vybrané variantě** velitel a NŠ štábu zpravidla uvádí:

- a) závěry z hodnocení protivníka, vlastních vojsk a terénu,
- b) záměr plnění úkolu:
 - cíl a úkoly operace,
 - prostorové a časové vymezení operace (obecně - hranice, čáry, pásma, etapy plnění úkolů atd.),
 - způsob ničení protivníka,
 - operační sestava,
- c) úkoly pro přípravu a zabezpečení vojsk,
- d) způsob velení v době přípravy a v průběhu operace,
- e) úkoly pro další práci štábu a časový rozpočet.

Vyžaduje-li to situace, jsou potřebné informace, které vyplynou z dosavadní práce štábu, a jsou předávány vojskům formou **předběžných nařízení**. Štáb dále rozpracovává rozhodnutí velitele do **operačního rozkazu**, který je základem **plánu operace**.

Pro vojska se pořizují výpisy z operačního rozkazu. Jsou-li pro to vytvořeny podmínky, může se operační rozkaz vydat, za dodržení zásad utajení, všem podřízeným v plném rozsahu.

Operační rozkaz se vydává s takovým časovým předstihem, aby se s ním podřízení měli možnost seznámit ještě před objasněním plánu operace.

Velitel **objasňuje plán operace** podřízeným velitelům za přítomnosti svých zástupců, náčelníků druhů vojsk, služeb i samostatných složek. Touto formou se dosahuje jednotné pochopení operačních i stanovených bojových úkolů a zároveň se provádí potřebná součinnost.

Při přípravě a v průběhu vedení operace NŠ nepřetržitě organizuje **součinnost** s cílem sladit činnost vojsk v prostoru a čase. Důležité je i sladění činnosti s ostatními složkami ozbrojených sil ČR a orgány státní správy a samosprávy, působícími v prostoru operace.

Štáb sboru, pod řízením NŠ, zabezpečuje **pochopení a prosazení úkolů** u podřízených vojsk různými formami pomoci a kontroly.

Dokumentace pro přípravu a vedení operace

Naše zvyklosti při zpracování bojové a operační dokumentace jsou značně odlišné od standardů NATO.

Souhrn veškerých dokumentů pro přípravu, vedení a zabezpečení operace se nazývá *Plán operace*.

V průběhu vedení operace se pro stanovení a upřesnění úkolů podřízeným vydávají *dílčí nařízení* a zpracovávají *operační (odborná) hlášení* a vedou *pracovní mapy*.

Základním dokumentem pro velení vojskům je **operační rozkaz** s přílohami. Jeho forma i obsah jsou v předpisu Oper-1-1 přesně uvedeny. Je pravděpodobné, že pro jeho plné pochopení a využití bude nutno vypracovat metodickou pomůcku.

Úkoly uvedené v operačním rozkaze musí být jasné a konkrétní, aniž by předepisovaly, jak je mají podřízení plnit. Stanovují se o jeden stupeň níže a nesmí zasahovat do kompetence podřízených velitelů. Smyslem je vytvořit předpoklady pro samostatnost a iniciativu velitelů a zároveň je vést k odpovědnosti za jimi přijímaná rozhodnutí.

Náčelníci druhů vojsk, služeb a samostatných složek pro řízení podpory a zabezpečení činnosti vojsk zpracovávají *přílohy operačního rozkazu*. V případě nezbytnosti se mohou zpracovávat i *plány bojového použití* nebo *plány zabezpečení* v rozsahu stanoveném odbornými předpisy.

Úkoly vojskům v oblasti jejich odborností předávají náčelníci druhů vojsk, služeb a samostatných složek formou *dílčích nařízení*, která jsou podepisována NŠ. Pro sladění plnění odborných úkolů mohou v nezbytném rozsahu organizovat vlastní součinnost. Přímou podřízeným svazkům, útvarům a zařízením velí podle zásad velitelské podřízenosti.

Pracovní mapy zpracovávají a vedou jednotliví funkcionáři štábu. Pro grafické vyjádření se zpravidla využívají fólie, které jsou podkladem pro vyhotovení oleát k práci všech správ a oddělení štábu svazu.

Ostatní dokumenty pro plánování a vedení operace (účasti na operaci) stanovuje velitel sboru na základě situace, času a potřeby.

Vydáním předpisu Oper-1-1 základní etapa přibližování naší armády ke standardům NATO v oblasti velení nekončí, naopak, začíná. Je pravděpodobné, že se ukáže, že řadu oblastí je ještě nutno přehodnotit a k některým se znovu vrátit. Dnes je však zřejmé, že nejsložitější bude příprava velitelů a štábů. V této oblasti budou mít kromě odpovědných řídicích orgánů zásadní slovo vojenské školy. Proto lze jen ocenit, že velitelská a štábní fakulta Vojenské akademie Brno již iniciativně se svými studenty začala zkoušet možnosti aplikace standardů NATO do našich podmínek a že tím výrazně přispěla i ke zpracování operačního předpisu.

Nové způsoby použití armády

Změny vojenskopolitické situace ve světě se dotýkají i způsobů použití současných armád. Jejich základní úkol, kterým je obrana země, jejího obyvatelstva a hodnot, se nemění. Současně se však všeobecně uznává, že je velmi malá pravděpodobnost vzniku globální války. Novým jevem je však narůstání rizik, která ve svých důsledcích mohou vést k regionálním konfliktům.

Řešení současných rizik a ohrožení nemusí vyvolat nutnost použití zbraní v jejich plné ničivé síle. Vyžadují ale pružné řízení, dobrou organizaci a často velký počet osob. To vše může poskytnout armáda ve velmi krátké době. Podíl na řešení krizových situací tedy může být druhý, ne však druhořadý úkol armády.

Teorie použití armády v jiných situacích, než je známo z tisícileté historie lidstva, vyžaduje i tvorbu nového pojmového aparátu. V poslední době se objevily různé názvy a pojmy, vztahující se k této problematice. V armádě USA se používá pojem „Operace jiné než válka“ (Operations other than war), v rakouské armádě jsou to pojmy asistence, bezpečnostní zajištění, ve švýcarské armádě existenční zajištění, v AČR se používají pojmy „činnost vojsk při nevojenském ohrožení, operace k odvrácení války, nestandardní operace“. Pojem pro stanovení způsobu zasazení by měl respektovat národní zvláštnosti, ale při mezinárodních jednáních bychom si měli rozumět a hovořit o tomtéž.

Situace v AČR zatím ukazuje, že v této oblasti není dosud jasno a není jednotný přístup. Aby se mohl vytvořit odpovídající pojmový aparát, je potřebné vymezit kritéria zasazení.

Jedním z pojmů je *nestandardní operace*. Pro ni můžeme stanovit jako kritérium použití zbraní. Při standardní činnosti armády jsou cíle dosahovány za použití zbraní v plném rozsahu organizační struktury armády a s použitím klasických způsobů vedení bojové činnosti (operace). Za nestandardní považujeme takovou činnost armády, kdy se cílů dosahuje jinými způsoby, bez použití zbraní v plném rozsahu organizační struktury. Zbraně se sice také mohou používat, ale jako pomocný prostředek, v nevyhnutelných případech a pro osobní ochranu.

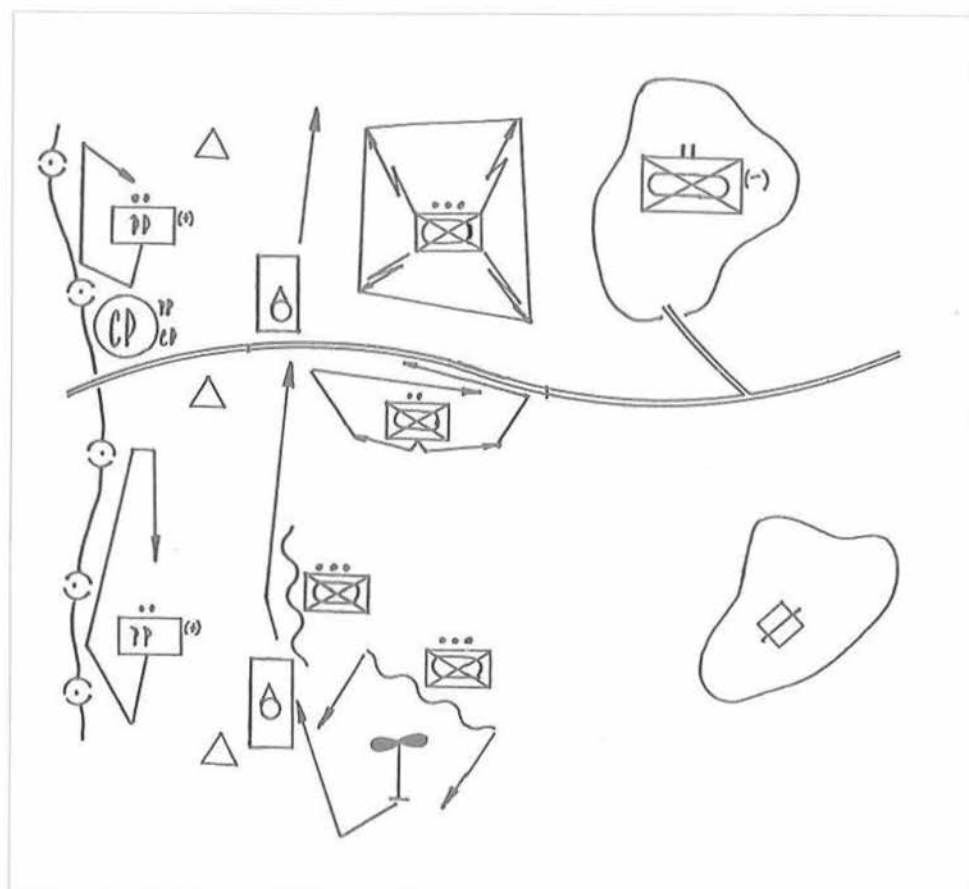
Teoretické rozpracování jiných než klasických způsobů činnosti armády je velmi obtížné, neboť přetrvávají obavy z jejího zneužití či nesprávného použití. To vyvolává neochotu vůbec se těmito problémy zabývat. Příklady z minulosti jsou nejen v bývalém Československu z období 70. let, ale neblahé zkušenosti má i Švýcarsko z let 1918-19 nebo Rakousko z počátku 30. let. Vyhybat se problému poukazováním na minulost není řešením. Je však řada kladných případů, kdy se nasazení armády projevilo jako velmi úspěšné.

Jak je tato problematika řešena v zahraničních armádách?

USA

V polním řádu amerického pozemního vojska je zařazena celá kapitola, která se zabývá operacemi jinými než válka a zahrnuje do nich následující činnosti: bezpečnostní asistenci,

ASISTENCE V PŘÍHRANIČNÍM PROSTORU

Legenda:

pole technických nástrojů
hlídka mech. jednotek
slezežený prostor

prostor zadržovaných osob

clona

stanoviště pohraniční policie
cizinecká policie, celní služby

pročesávání terénu

demonstraci síly, pomoc při katastrofách, pomoc při nepokojích, humanitární pomoc, podporu protidrogovým operacím, boj s terorismem, podporu povstaleckých nebo protipovstaleckých hnutí, operace k udržování, posílení, prosazení míru a jiné.

Rakousko

Konkrétní zkušenosti rakouské armády z řešení současných rizik vedly ke změně strategické koncepce Rakouska. Koncem 80. let nastal problém zvýšené migrace na státní hranici (SH) s Maďarskem. Zde se řešilo použití armády formou asistence ve prospěch orgánů policie a celní služby. Tím byla také poskytnuta pomoc obyvatelstvu v příhraniční oblasti ochranou před zvýšenou kriminalitou. V roce 1991 byly části armády urychleně přesunuty ke SH k jejímu uzavření. Cílem bylo především zabránit přenesení bojů ze sousedního území bývalé Jugoslávie na vlastní území, zabránit pronikání ozbrojených skupin, využívání vlastního území pro přeskupování vojsk, zneužívání vzdušného prostoru i zabránit nekontrolovatelné migraci. Úkoly byly splněny velmi úspěšně a armáda si získala vysoké uznání u obyvatelstva, zejména v příhraničních oblastech. Poznatky a zkušenosti jsou uváděny v odborných vojenských časopisech, zejména **Truppendienst** v ročníku 1993, 1994.

Švýcarsko

I v této zemi se uvedená problematika věnuje značná pozornost. V časopise **Allgemeine Schweizerische Militärische Zeitschrift** č. 7/8 z roku 1995 se tím zabývá celá příloha. V úvodní části je charakterizováno existenční zajištění a zdůrazněna koordinovaná spolupráce civilních a vojenských institucí pro jeho realizaci. V důsledku změn ve světě se jako prioritní již nevidí obranný boj, ale požadavky míru. Infrastruktura Švýcarska je svojí komplexností a technickým vybavením mimořádně zranitelná. Proto se do popředí dostávají požadavky ochrany. Prostředky, které jsou k dispozici, však nejsou neomezené, a proto musí být využit i nejsilnější mocenský prostředek politiky, a tím je armáda. Politické vedení očekává od armády pomoc při katastrofách, poskytnutí pomoci civilním orgánům při ochraně SH, ke zvládnutí nadměrné migrace, pomoc policii při udržování vnitřního pořádku i ochraně důležitých objektů.

V *Itálii* byla armáda používána několikrát k podpoře policie v boji proti organizovanému zločinu.

Armáda *Velké Británie* působí dlouhodobě v Severním Irsku k prosazování státních zájmů.

Ve *Španělsku* je armáda používána k boji proti terorismu.

Některé příklady, které jsou zde uvedeny, ukazují, že problematika použití armády v soudobých podmínkách k řešení rozličných krizových situací je vysoce aktuální. Této problematice by se měla věnovat větší pozornost i v Armádě ČR. Dosavadní práce v této oblasti se vyznačují velmi rozdílným přístupem, což vede k rozpornému chápání současného poslání armády při plnění obdobných úkolů. Nejuceleněji je tato problematika zpracována v článku plk. Ing. Jiřího Martinka v časopise *Vojenské rozhledy* č. 3/1995. Dílčím způsobem se řeší i v návrzích předpisů: OPER 1-1 (Příprava a vedení obranné operace) a Polní řád.

Oddělení výzkumu taktiky Ústavu obranných studií AČR zpracovalo studii „**Použití vojsk AČR v nestandardní operaci**“. Jejím cílem je ujednotit přístupy k chápání této problematiky a pokusit se o vymezení zásad, forem a způsobů činnosti jednotek a útvarů,

včetně velení a zabezpečení. Tím vytvořit podklady k rozpracování konkrétních úkolů pro činnost armády v současných podmínkách.

Pod pojmem *operace jiné než válka* chápeme souhrn opatření vyčleněných sil a prostředků AČR, kterými se bude podílet na likvidaci nevojenských ohrožení. Operace proto, že každé použití, byť malé jednotky taktického stupně, bude organizováno nejméně operačním stupněm velení.

Humanitární operace je činností vyčleněných sil a prostředků armády v rámci Integrovaného záchranného systému. Obsahuje především pomoc v případě různých pohrom a katastrof.

Mírové operace jsou definovány Chartou OSN. Účast vyčleněných sil AČR je schvalována parlamentem, obsah činnosti je dán mandátem OSN.

Nestandardní operace je souhrn opatření přijímaných armádou v případě nevojenských ohrožení. Realizuje se uzávěrou vybraných úseků státní hranice a asistencí při činnosti jiných orgánů státní správy.

Vztah uvedených pojmů vyjadřuje schéma:

Humanitární a mírové operace jsou rozebrány v časopise Vojenské rozhledy č. 3/1995. Předmětem dalšího pojednání bude proto nestandardní operace.

Nestandardní operace

Nestandardní operace je tedy činností probíhající mimo přímý ozbrojený konflikt a nepodléhající obecně platným principům a zásadám vedení ozbrojeného boje. Časově může probíhat jak v době míru, tak při narůstání napětí nebo v době války. Územně by se měla vymežit mimo prostor klasické bojové činnosti.

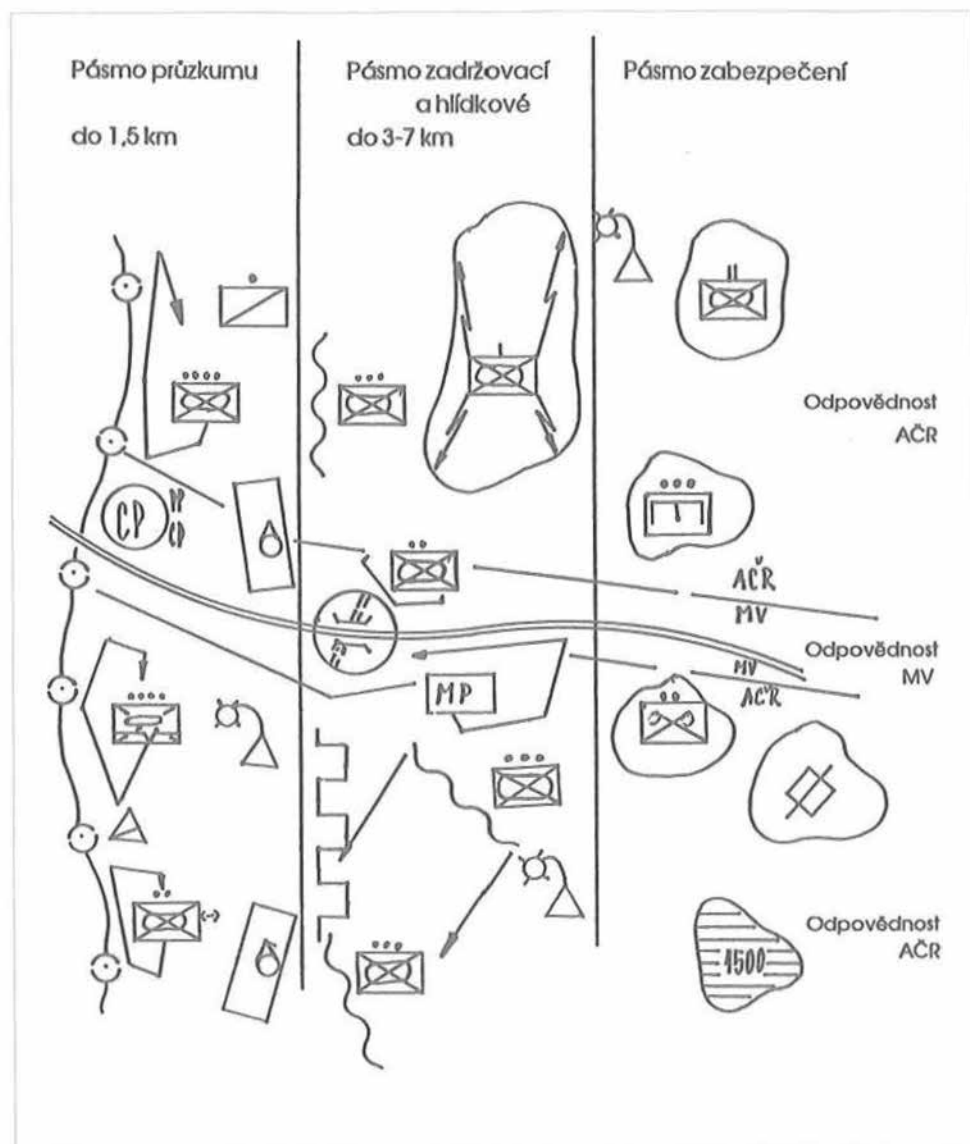
Je charakterizována cílem, prostředky a způsoby realizace. Cíl stanovuje politické vedení státu, síly a prostředky vyčleňuje vojenské velení a to rovněž určuje způsoby použití.

Cílem této operace může být podílet se na opatřeních k zabránění vzniku ozbrojeného konfliktu, jeho případného přenesení z území sousedního státu, poskytnutí pomoci a ochrany obyvatelstvu. Obsahem činnosti může být např. eliminace nežádoucí migrace, boj proti terorismu a organizovanému zločinu, udržování pořádku a funkčnosti státní správy, pomoc při evakuaci, zásobování apod.

Síly a prostředky mohou tvořit jednotky v síle čtyř až brigády, podle rozsahu činnosti a předpokládaných úkolů. Mohou být vybaveny organickou nebo přidělenou výzbrojí a výstrojí.

Základními *způsoby činnosti* jsou *asistence a uzávěra SH*. Důležitým kritériem rozdílnosti těchto dvou způsobů činnosti je odpovědnost. Při *asistenci* je plná odpovědnost v kompetenci orgánů **ministerstva vnitra** nebo představitelů **státní správy**, při *uzávěře SH* je plná odpovědnost v kompetenci **ministerstva obrany**.

UZÁVĚRA SH (varianta)

Asistence je poskytnutí vyčleněných sil a prostředků AČR orgánům ministerstva vnitra nebo státní správy na základě jejich vyžádání k plnění úkolů, na které jejich vlastní síly a prostředky nestačí.

Příkladem může být poskytnutí pomoci při řešení zvýšené migrace obyvatelstva, kriminality, boje s terorismem, zabránění nelegálnímu obchodu, ochrany důležitých objektů.

Vojenské jednotky jsou poskytovány jako celek, se svými veliteli, kteří odpovídají za organizaci, kázeň a pořádek. Plnění odborných úkolů řídí ty orgány, které si pomoc vyžádaly.

Zabezpečení bude prováděno podle dohodnutých jednání buď orgány, vyžadujícími pomoc, nebo po vojenské linii. Výstroj a výzbroj bude podle požadavků na plnění úkolů. Zbraně se používají podle ustanovení, platných pro orgány ministerstva vnitra (MV). V případě potřeby lze využít i vojenskou techniku (k přehrazení komunikací apod.).

Před zasazením je potřebné provést doplňkový výcvik. Zejména se jedná o činnost na kontrolních a pozorovacích stanovištích, způsoby provádění prohlídek osob, vozidel a objektů, vytváření clon a uzávěr, společné hlídkování s orgány policie apod. Způsob provedení je vyjádřen na **schématu č. 1**.

Uzávěra SH je takové zostření režimu na SH v daném úseku (výjimečně na celé SH), že se stane neprostupnou. Provádí se na příkaz vlády ČR silami a prostředky AČR za účasti MV a MF. Jedná se tedy o použití vyčleněných sil a prostředků AČR k dosažení neprostupnosti SH a k zabránění jejího nelegálního narušování. Vojenské jednotky mohou působit ve třech pásech, způsobem činnosti může být pozorování, hlídkování, střežení, proesávání terénu, vytváření clon, zátarasů, uzávěra prostorů, zadržení a eskortování narušitelů, osvětlování terénu, vybudování a zaujetí opěrných bodů, v případě potřeby i boj. I přes vojenskou odpovědnost za plnění úkolů bude vše probíhat v úzké součinnosti s orgány ministerstva vnitra.

Pro případ lokálního ozbrojeného střetnutí bude připravena palebná podpora dělostřelectvem, letectvem a je možné použít i obrněná vozidla.

Zabezpečení bude plně v kompetenci logistiky AČR.

Zasazení vojsk v rámci uzávěry SH je vojenskou činností, řízenou organickými veliteli a v jejich plné odpovědnosti. Zaujatá sestava umožňuje snadný přechod do vyššího stupně, a to překrytí SH. To je již součástí standardní činnosti armády. Princip uzávěry SH je vyjádřen na **schématu č. 2**.

Vzdušné síly se mohou rovněž podílet na nestandardní operaci. A to v rámci samostatné činnosti při zajištění svrchovanosti vzdušného prostoru ČR a také podporou a zabezpečením činnosti pozemního vojska.

Podpora může spočívat v pomoci při vyhledávání teroristů, narušitelů a jejich likvidaci, v přímé podpoře bojové činnosti. Zabezpečení se týká především přepravy osob a materiálu ve prospěch vojsk, ale i evakuace obyvatelstva. Zajištěním svrchovanosti vzdušného prostoru se vlastně poskytuje také pomoc a ochrana pozemnímu vojsku.

Logistika má rovněž svoje významné místo, a to realizací všech druhů zabezpečení, které přísluší do rozsahu její funkční odpovědnosti. V případě asistence může využít služeb civilního sektoru, v případě uzávěry SH musí věnovat větší pozornost vojenské organizaci pro možný přechod na vyšší stupeň činnosti.

K tomu, aby se mohla realizovat opatření v rámci nestandardní operace, je potřebná odpovídající legislativa, aby činnost sil a prostředků armády měla zákonný charakter. Pozornost by se měla věnovat následujícím otázkám:

- použití AČR pro řešení vnitřních problémů ČR,
- stanovení pravidel spolupráce mezi MV a MO,
- použití AČR v rámci Integrovaného záchranného systému (mimo CO),
- náhrada materiálu, spotřebovaného armádou ve prospěch jiných subjektů, úhradu případných škod, následky na zdraví,
- vymezení vzájemných práv a povinností armády, orgánů státní správy, právnických a fyzických osob.

V rezortu AČR bude potřebné:

- ♦ vytvořit vojenské předpisy, podle kterých se bude řídit činnost vojsk v operacích jiných než válka,
- ♦ vyřešit systém velení a řízení, kompatibilní s MV,
- ♦ zařadit do výuky na vojenských školách problematiku operací jiných než válka,
- ♦ do programů výcviku zařadit zvláštní činnosti jednotlivců i jednotek, na které nejsou dosud připravovány.

Jestliže se naše země stává nejenom deklarativně, ale i fakticky, ve všech rozměrech, integrální součástí toho, co se nazývá západoevropská civilizace, pak logicky patří do té skupiny národů, kterou NATO reprezentuje, do skupiny národů ochotných a schopných pečovat o společně sdílené hodnoty, schopně bránit náš společný způsob života.

*Josef Zeleniec, ministr zahraničí ČR,
Operace Spojené úsilí začala,
Lidové noviny 15. XII. 1995.*

Plukovník Ing. Karel E m i n g e r,
Ing. Ladislav K l í m a, CSc.

Obranný výzkum a jeho programování - II

Efektivní činnost v oblasti obranného výzkumu vyžaduje značnou koordinaci. Jestliže úsilí v této oblasti a vynaložené prostředky mají být efektivní a podporovat poslání AČR, musí být veškeré činnosti s obranným výzkumem spojené věcně orientovány, plánovány, řízeny, sledovány, kontrolovány a přísně koordinovány.

Systém obranného výzkumu zahrnuje velké množství různorodých činností, které nezbytně vyžadují organizační strukturu a vztahy, umožňujícími jeho optimální chování.

Cílem systému obranného výzkumu je dosahování pokroku inovacemi. Poslání obranného výzkumu je získávání znalostí a produkování informací nutných pro dosažení potřebných vojenských schopností. Vojenské schopnosti, které lze získat bez těchto informací, nejsou předmětem obranného výzkumu.

V armádě demokratického státu, kde se uplatňuje systém decentralizovaného řízení, to vyvolává tlak na vytváření složitých struktur s bohatými kooperačními vazbami i nutnost zajistit potřebné chování systému obranného výzkumu vhodným propojením hierarchické liniově-štabní struktury s násobnými pružnými organizačními strukturami (Rada resortu MO pro obranný výzkum s odbornými sekcemi, vědecké rady vojenských vysokých škol se svými oborovými radami, výbory a panely pro integraci programů výzkumu exekutivy a manažeri programů výzkumu aj.).

V systému obranného výzkumu by měla být pravomoc směřována těm úrovním a orgánům řízení, které mají k problematice nejbližší, nejlépe ji rozumějí, nesou odpovědnost a přímé důsledky svých rozhodnutí. Schematické znázornění systému obranného výzkumu uvádí **obrázek**.

Vrcholové řízení v systému obranného výzkumu vykonává jen ty činnosti, které nižší stupně řízení nemohou vykonávat, protože přesahují jejich možnosti nebo stojí mimo jejich zájem.

Svou odbornou činností vytváří vrcholové řízení v systému obranného výzkumu rámec pro samostatnou činnost nižších stupňů řízení a stanovuje pravidla usměrňující jejich chování, především:

- ▲ formuluje odpovídající věcnou a rozpočtovou politiku,
- ▲ koordinuje zásady řízení v normativních aktech, směrnících a metodických dokumentech,
- ▲ vytváří standardní procedury a stanovuje procedurální pravidla.

Řízení obranného výzkumu je ve své podstatě mnohoúrovňovým procesem vytváření a přeměny informací, ve kterém dochází k integraci dat mezi různými úrovněmi. Výkonost celého procesu obranného výzkumu závisí stejně na efektivním řízení informací (koordinaci) mezi úrovněmi řízení procesu jako na bezprostředně dobrém řešení vlastních projektů výzkumu.

Hlavními nástroji koordinace v systému obranného výzkumu jsou řízení informací a řízení programů výzkumu. Oba druhy koordinace jsou nezbytné pro ekonomicky efektivní dosahování cílů obranného výzkumu. Vzájemně se doplňují a významně ovlivňují kvalitu požadovaného produktu výzkumu.

Řízení programů výzkumu zahrnuje plánování, organizování, řízení a kontrolu kombinovaného úsilí vojenských a civilních orgánů, organizací a zprostředkovatelských agentur, směřujícího k úspěšné realizaci programu.

Řízení programů výzkumu jako jedna z nejdůležitějších a životně nezbytných funkcí systému obranného výzkumu se musí řídit jasně vymezenými zásadami. Jejich vypracování je předmětem koncepčních činností oblasti obranného výzkumu v rámci systému zásad řízení oblasti obranného výzkumu. Připravené návrhy se zaměřují na ovlivnění rozhodujících věcných, správních a ekonomických faktorů činnosti oblasti obranného výzkumu.

Základní zásada se opírá o zákonné normy:

Plánování obranného výzkumu (dále jen výzkumu) se v resortu MO řídí *zákonem č. 300/1992 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje ve znění zákona č. 2/1995 Sb. a návaznými předpisy a nařízeními.*

Další zásady jsou zaměřeny na vymezení nástrojů ovlivňování oblasti obranného výzkumu v řídicím a správním prostředí resortu MO.

Struktura plánovacích procesů výzkumu bude členěna na etapy prognózování, plánování, programování a projektování výzkumu. Jímí bude zajišťováno poznání budoucích potřeb vědecké podpory zabezpečení obrany státu jako vědecky zdůvodněných a objektivních směrů výzkumu, transformovaných politickými a strategickými rozhodnutími do uspořádaného souboru priorit hlavních programů výzkumu a účelné vynakládání prostředků na obranný výzkum.

Metodické zajištění procesu plánování výzkumu bude vycházet z *Polymu MO pro plánování obranného výzkumu*. Vrcholí pak vypracováním a projednáním hlavních programů výzkumu v Radě resortu MO pro obranný výzkum. Na jejich přípravě se budou podílet složky řízení a velení MO a GŠ.

Věcné usměrnění výzkumů bude realizováno hlavními programy výzkumu (HPV), vypracovanými na podkladě prognóz výzkumných potřeb, studií předpokládaných vědeckých a technologických možností, analýz stavu vědeckých poznatků a technologií v resortu MO a invenčních i inovačních potřeb obrany.

K využití možností nejmodernějších technologií, jejich směrů a trendů v rozvoji a výstavbě AČR bude oblast výzkumu předkládat vrcholovým složkám MO a GŠ ucelené informace o stavu a vizích vývoje možností využití vědeckých poznatků v oblasti bezpečnosti a obrany státu. Zjištění požadavků inovací praktických problémů AČR se bude opírat o požadavky řídicích složek a orgánů velení AČR.

Organizačním zajištěním bude usilováno o dosažení shody oblasti výzkumu s potřebami praxe. Požadavky na zdroje zabezpečení vědecké podpory budou analyzovány dle kritérií maximalizace užítu předpokládaných výsledků a pak stanoveny priority problematik pro formulaci hlavních programů výzkumu.

Návrhy hlavních směrů resortu výzkumu (HSV) budou posuzovány nejvyššími poradními orgány resortu v oblasti obranného výzkumu.

HPV bude stanoveno poslání obranných výzkumů, priority výzkumných okruhů, očekávané přínosy jejich předpokládaných výstupů, rozsah potřeby zdrojů, předpokládaný rozsah institucionálních a účelových výzkumů a potřeby výše účelových finančních prostředků na zabezpečení účelových výzkumů, vyhodnocení rizik, akviziční strategie, cíle a prahy programů.

Časový horizont HSV by měl činit 7-12 let. Dynamika vývoje poznání i změn praxe bude zajišťována periodickým upřesňováním HSV.

Etapy programování a projektování budou realizovány rozpracováním a doplněním výstupů etap prognózování a plánování do *PROGRAMŮ VÝZKUMU* naplňujících *HLAVNÍ PROGRAMY VÝZKUMU* a zpracováním podkladů pro přípravu soutěže o zdroje programu pro uživatele výstupů a řešitele projektů.

Časový horizont Programů výzkumu se vymezuje na 3 - 5 let a vychází z předpokládané doby aktuálnosti programu a řešení *PROJEKTŮ VÝZKUMU*.

Činnosti v jednotlivých etapách programování a projektování budou koordinovány odborným orgánem MO pro obranný výzkum s využitím příslušných poradních orgánů oblasti obranného výzkumu.

PROGRAMY VÝZKUMU stanoví prioritní výzkumné problémy a vědecká témata, očekávané efekty předpokládaných výsledků jejich řešení, strukturu a limity zdrojů, formy a způsob předkládání návrhů projektů výzkumu a kritéria hodnocení návrhů projektů výzkumu.

Základním nástrojem naplnění účelových programů výzkumu bude *veřejná soutěž na projekty výzkumu* organizovaná centrálně z úrovně MO a zabezpečovaná prostřednictvím odborného orgánu pro obranný výzkum.

K zajištění účasti kompetentních řešitelů bude využívána i forma adresné přímé výzvy.

Pro rok 1996 byly stanoveny následující problémové okruhy programů výzkumu:

1. *Optimální organizační struktury armády, vytvoření účinného a technicky moderního systému řízení obrany, velení vojsk, vedení bojové činnosti a jejich všestranného zabezpečení. Zlepšení podmínek života příslušníků AČR a zdokonalení odborné a fyzické připravenosti příslušníků armády.*

2. *Zvýšení účinnosti zbraní a zbraňových systémů, zvyšování spolehlivosti a snižování nákladů provozu a údržby vojenské techniky, efektivní a ekologicky nezávadná likvidace vyřazované vojenské techniky a využití špičkových technologií u vojenské techniky, technických prostředků a výzbroje AČR.*

3. *Nové jednotné diagnostické, laboratorní a léčebné postupy v polních podmínkách. Nové preventivní, diagnostické a léčebné metody pro stupeň první lékařské pomoci a odborné a specializované lékařské pomoci v AČR.*

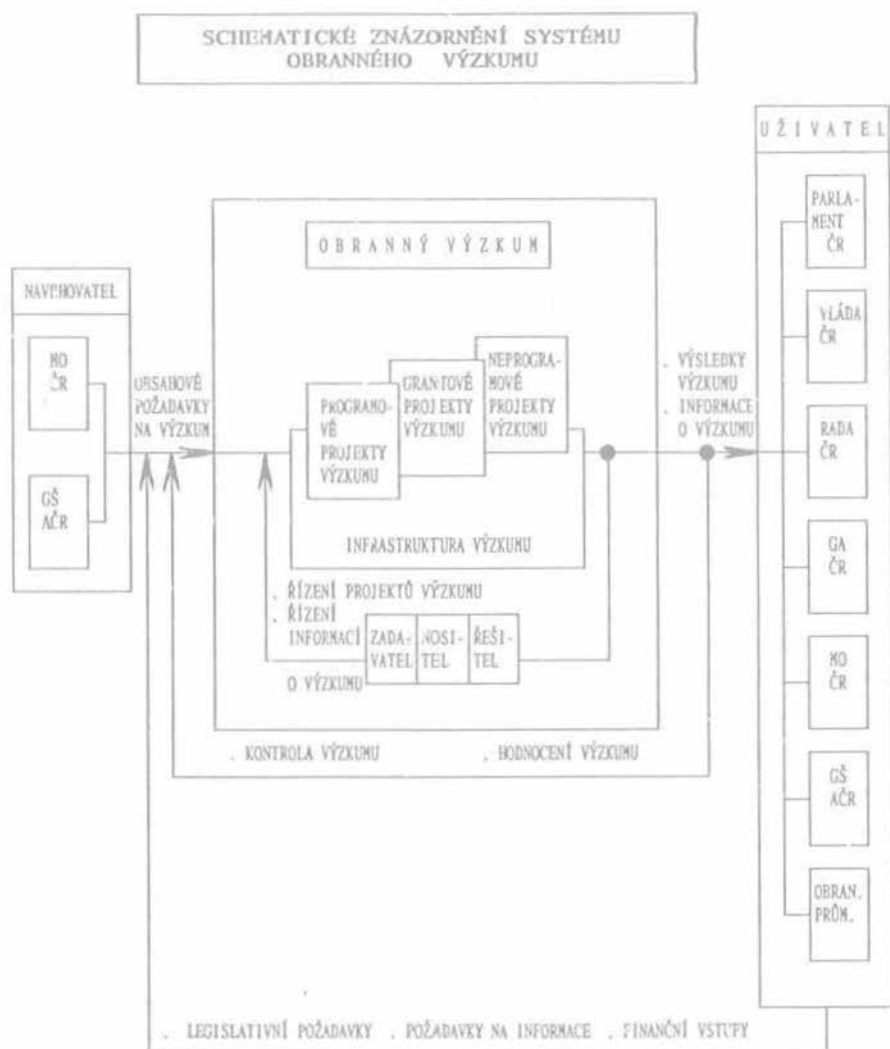
4. *Dominantní historické, sociologické, psychologické a etické faktory transformace armády a řízení její výstavby. Personální management ve vojenských podmínkách.*

5. *Prevence a ochrana životního prostředí před negativním působením činnosti vojsk. Ochrana vojsk před nepříznivými vlivy životního prostředí.*

6. *Nové prostředky, postupy a materiály pro materiální zabezpečení AČR.*

7. *Speciální postupy, prostředky, látky, materiály a zařízení k zabezpečení rozvoje špičkových technologií.*

8. *Metody, technologie, technické prostředky zdokonalování civilní ochrany ČR.*

Legenda: GA ČR Grantová agentura ČR

Rada ČR ... Rada vlády pro výzkum a vývoj

Obr.

Řešení projektů výzkumu se mohou účastnit řešitelské subjekty jak vnitřní (z resortu Ministerstva obrany ČR), tak vnější (mimo resort Ministerstva obrany ČR). Odborné záležitosti spojené s hodnocením projektů, sledováním, vyhodnocováním a koordinací u vnějších řešitelů budou zabezpečovány převážně vědeckými a výzkumnými pracovišti resortu MO. Tato pracoviště musí být schopná zajišťovat prognostické, analytické a invenční potřeby plánování obranného výzkumu.

Institucionální výzkumy (hrazené z institucionálních prostředků) budou součástí plánování obranného výzkumu. Prioritně budou zabezpečovat HPV a podléhat zvláštním zjednodušeným procedurám plánování výzkumů.

Zvyšování efektivity obranného výzkumu je nemyslitelné bez účelné spolupráce pracovišť resortu MO zejména s pracovišti AV, vysokými školami a výzkumnými institucemi ČR, případně soukromého sektoru.

K tomu budou vyčleňovány účelové finanční prostředky v rámci veřejné soutěže o finanční podporu projektů výzkumu. Úspěšná pracoviště by se tak mohla postupně profilovat ve prospěch obranného výzkumu. Předpokládá se zvyšovat podíl vnějších řešitelů na projektech obranného výzkumu.

Strategie plánování obranných výzkumů si pro nejbližší období klade několik zásadních cílů:

- postupně posilovat celkový rozsah účelové finanční podpory na úkor institucionálních prostředků a učinit ji významným nástrojem usměrňování struktury a odborného profilu pracovišť výzkumu resortu MO,
- rozvíjet poznatky perspektivní pro obranné využití a podporovat jejich nositele,
- formovat vzdělávací instituce jako součást významného výzkumného potenciálu,
- podněcovat armádní i národní výzkumný potenciál k zájmu o problémy obranného výzkumu s cílem vytváření podmínek využití a zdokonalování vojenských schopností státu, umožňujících předcházet krizím, řešit rizika a čelit ohrožení suverenity státu,
- perspektivně zvýšit konkurenční prostředí oblasti výzkumu obhajobou návrhů jednotlivých výzkumných okruhů a výzkumných problémů nejen v konkurenci s jinými možnými způsoby dosažení navrhovaných cílů vojenských schopností, ale i v konkurenci s návrhy na jiné využití disponibilních zdrojů.

K naplnění strategických cílů plánování by měla přispět i realizace výše uvedených zásad.

V procesu obranného výzkumu jsou si náklady a nejistota výsledku přímo úměrné. Orgány vrcholového řízení v oblasti obranného výzkumu rozděluje zdroje na programy výzkumu s cílem dosáhnout jejich nejefektivnější využití. Rozhodování se opírá o informace obsažené v dokumentaci, která je vedena a průběžně aktualizována péčí zadavatele programů výzkumu (zahrnovat by měla informace o **ohrožení jako schopnost potenciálního nepřítele omezit, nebo negovat některou vojenskou nebo operační schopnost**). Jestliže se program výzkumu navrhuje k ohrožení, je to nutné uvést a zdůvodnit již v návrhu programu výzkumu.

Optimalizace využití zdrojů vyžaduje jasně pochopit co je potřebné, jakými prostředky lze dosáhnout požadované výsledky a jaké jsou výhody a nevýhody alternativních řešení. Potřebné informace poskytnou případné studie, analýzy a metody systémového inženýrství. Tyto informace musí umožnit utřídit a vyhodnotit dostupné údaje a lépe pochopit alternativní politiky, strategie, organizace, systémy, programy nebo procedury, které zůstávají základním nástrojem řízení. Studie a analýzy mohou vypracovávat organizace AČR nebo smluvně zajištěné externí organizace.

Programování obranného výzkumu má mimořádný význam, protože iniciace každého nového požadavku na získání nových znalostí a produkování informace musí být nejdříve schválena, programována a finančně zabezpečena.

Programování obranného výzkumu by mělo umožnit dosáhnout tyto cíle:

- ✦ rozdělovat zdroje mezi programy výzkumu,
- ✦ propojovat plánování programů výzkumu s rozpočtováním,
- ✦ vytvářet programy výzkumu orientované na poslání a úkoly obrany, nikoli na funkce ministerstva obrany a jeho složek,

- ♦ vytvářet rámec pro soutěž druhů vojsk s cílem napomoci vytvořit armádu schopnou plnit své poslání,
- ♦ vytvářet racionální strukturu programu výzkumu, která zahrnuje všechny činnosti armády,
- ♦ zabezpečovat systematické a trvalé vyhodnocování programů výzkumu,
- ♦ zajišťovat, aby návrhy na projekty výzkumu se opíraly o studie nákladové efektivnosti,
- ♦ vytvářet jediný kanál pro rozhodování o programech výzkumu.

Základním nástrojem usměrňování oblasti obranného výzkumu jsou ekonomické nástroje, především alokace finančních zdrojů v procesech plánování programů výzkumu a účelové a institucionální financování v procesech sestavování programů výzkumu. Řídící, ale i řízené subjekty systému obranného výzkumu se musí i v oblasti ekonomického zabezpečení programů výzkumu řídit určitými zásadami, které vypracovává správní oblast resortu MO pro vrcholové a výkonné úrovně řízení a zabezpečení výzkumů.

Jejich předmětem je zejména finanční podpora projektů výzkumu **účelovými prostředky** ze státního rozpočtu (účelové financování) v souladu se *zákonem č. 300/1992 Sb. ve znění zákona č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje*.

Institucionální prostředky na výzkum řešitelů uvnitř resortu MO jsou součástí výdajů programového prvku SPPR MO, organizací - nositelů výzkumu. Tyto výdaje jsou plánovány v kalkulačních listech programových prvků, v rámci výdajů na zabezpečení celkové činnosti a poslání programového prvku. Nejsou předmětem finančního zabezpečení obranných výzkumů.

Návrh a zdůvodnění výše účelových finančních prostředků státního rozpočtu vynakládaných resortem MO vypracovává odborný orgán resortu MO pro obranný výzkum a předkládá k zařazení do návrhu rozpočtu resortu MO cestou NMO. Návrh je projednáván s Radou vlády ČR pro výzkum a vývoj.

Podklady pro návrh státního rozpočtu se připravují ve formě stanovené Radou vlády formou návrhu globálního výzkumného programu zahrnujícího řadu subprogramů, které umožňují specifikovat podmínky vypsání veřejné soutěže na jejich naplnění.

Úpravu výše výdajů na jednotlivé subprogramy a projekty provádí po schválení státního rozpočtu odborný orgán pro oblast výzkumu, po projednání v Radě resortu MO pro obranný výzkum.

Struktura výdajů na řešení projektů je vypracována s přihlédnutím k charakteru výdajů na výzkum a rozpočtové skladbě MO a je součástí návrhu projektu přihlášeného do soutěže.

Stanovení zásad účelového financování pro výkonné prvky zabezpečení a provádění výzkumů je vázáno na vydání příslušného nařízení vlády k podmínkám účelového financování projektů výzkumu ze státního rozpočtu dle *§6, odst. 2 zákona č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje*.

Efektivní vynakládání finančních prostředků v oblasti obranného výzkumu je ovlivňováno především strategickými a ekonomickými nástroji řízení. Jejich správné vymezení spolu se zásadami jejich uplatnění je předpokladem funkčnosti oblasti obranného výzkumu.

Co očekáváme od aktivit Rady resortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum

S problematikou obranného výzkumu a jeho programování byla odborná veřejnost seznámena ve Vojenských rozhledech č. 4/1995. Tam byla uvedena i informace o rozhodnutí ministra obrany ke zřízení poradního orgánu pro tuto oblast, což je jedním ze základních opatření „Koncepce MO ČR v oblasti obranného výzkumu“, projednané v Kolegiu ministra obrany v dubnu 1995.

Ve Věstníku Ministerstva obrany, ročník 1995, částka 19, byl zveřejněn Rozkaz ministra obrany České republiky č. 43 z 5. září 1995, o zřízení **Rady resortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum** (dále Rada nebo RRMOPV). Rada je určena pro vrcholovou úroveň rozhodování v oblasti obranného výzkumu jako **stálý poradní orgán** ministra obrany ČR.

Rada vznikla z potřeb praxe. Vývoj bezpečnostní situace v Evropě a ve světě je spojen s četnými nejistotami, výzvami a riziky. K analýze této situace a k přípravě odpovídajících návrhů pro racionální a účelnou reakci v celém složitém systému obrany státu, přispívá vědecká činnost. Věda rovněž pomáhá vytvářet představy o budoucnosti, pomáhá formulovat strategické cíle bezpečnosti státu, kroky k jejich dosažení a k vytvoření vojenských schopností státu. Je zřejmé, že budoucí schopnosti státu na poli bezpečnosti a obranyschopnosti jsou výsledkem dnešních investic do obranného výzkumu.

Je a bude mnoho variant alokace prostředků, které jsou ze státního rozpočtu, rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany ČR, pro tyto účely určeny. Pro přiblížení rozhodování v resortu obrany k teoreticky správným výběrům variant přidělení účelových finančních prostředků na obranný výzkum, byla vytvořena RRMOPV. Je poradním orgánem na úrovni resortu obrany, obdobným jako Rada pro plánování a řízení zdrojů (předseda NMO).

Protože obrana státu není jen resortní záležitostí, je vskutku celospolečenským problémem, bylo záměrem personálního obsazení RRMOPV vytvořit nezávislý, vědecky fundovaný orgán, který bude napomáhat překonání resortismu v této oblasti. A nejde jen o tento aspekt. Věda a výzkum neznají uměle vytvořené hranice mezi resorty nebo státy. Soustředí se na problémy, jejich poznání, řešení, zavedení do praxe a zabezpečení. Funkce předsedy Rady je statutárně určena pro prvního náměstka ministra obrany, tajemníkem Rady je vedoucí odborného orgánu pro obranný výzkum (oddělení vědy Odboru správy majetku MO) a tito funkcionáři odpovídají za organizování a činnost Rady.

Na ustavujícím zasedání RRMOPV, které se uskutečnilo 24. října 1995 v prostorách jednání Kolegia ministra obrany, mohl předseda konstatovat: „Je potěšitelné, že náš resort je poctěn zájmem a ochotou významných vědeckých pracovníků a představitelů prestižních vědeckých pracovišť z civilní i vojenské sféry - účastnit se rozhodování v otázkách spojených s podporou, řízením a rozvojem obranného výzkumu. V poválečné historii armády je to poprvé, kdy na řešení zásadních otázek obranného výzkumu je zainteresováno tak reprezentativní spektrum významných vědeckých pracovišť státu. Jsou mezi námi zástupci Akademie věd, Univerzity Karlovy, specializovaného pracoviště Ministerstva

zahraničí - Ústavu mezinárodních vztahů. Členy Rady za vojenskou oblast reprezentují pracovníci, shodou okolností vedoucí představitelé, nejvýznamnějších vojenských institucí v oblasti vědy a výzkumu - vojenských akademií a Ústavu obranných studií AČR.“

Představení **RRMOPOV**

Členy RRMOPOV jsou:

PŘEDSEDA RADY

RNDr. Petr NEČAS

První náměstek ministra obrany.

MÍSTOPŘEDSEDA RADY

Ing. Karel ŠPERLINK, CSc.

Rada vlády České republiky pro výzkum a vývoj;
pro přímé kontakty s vládním poradním orgánem.

ČLENOVÉ RADY

Generálmajor Ing. Emil ANTUŠÁK

Ústav obranných studií AČR, Praha - ředitel;
za oblast vojenských věd.

Plukovník prof. MUDr. Josef FUSEK, DrSc.

Vojenská lékařská akademie JEP - rektor;
za oblast lékařských věd ve vojenství.

Prof. MUDr. Cyril HÖSCHL, DrSc.

III. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy, Praha - děkan;
za oblast lékařských věd.

Prof. RNDr. Pavel HÖSCHL, DrSc.

Fyzikální ústav Univerzity Karlovy, Praha - ředitel;
za oblast fyzikálních věd.

Ing. Karel JUNGWIRTH, DrSc.

Akademie věd České republiky;
za oblast kontaktů s AV.

Prof. RNDr. Jaroslav KRÁL, DrSc.

Univerzita Karlova,
MFF - Katedra softwarového inženýrství - vedoucí katedry;
za oblast matematických věd.

RNDr. Milan MAREŠ, DrSc.

Ústav teorie informace a automatizace AV - ředitel;
za oblast informatiky.

Plukovník doc. Ing. Jiří MOC, CSc.

Vojenská akademie v Brně - rektor;
za oblast vojenské techniky.

Prof. RNDr. Václav PÁČES, DrSc.

Akademie věd České republiky - místopředseda;
za oblast přírodních věd.

RNDr. Vladimír PETRUS, CSc.

Akademie věd České republiky;
za oblast ekonomických věd.

Prof. Dr. Otto PICK

Ústav mezinárodních vztahů - ředitel;
za oblast společenských a politických věd.

TAJEMNÍK RADY

Plk. Ing. Karel EMINGER

OV/OSM MO - vedoucí oddělení;

SEKRETARIÁT RADY

Ministerstvo obrany MO/Oddělení vědy

(sekretariát Rady RMOPOV)

Tychonova 1

PRAHA 6 - Dejvice

160 01

Na ustavujícím zasedání se setkala 14 členů RRMOPOV, z toho 9 členů působí mimo resort MO, 5 je z resortu. Při schvalování návrhu na zřízení Rady bylo kalkulováno s maximálním počtem 18 - 23 členů. První ohlasy od mimoresortních členů doporučují méněpočetnou Radu, zejména pro její akceschopnost.

Celkové cíle rady

Globálním cílem činnosti Rady je přispět k takovému fungování oblasti obranného výzkumu, které zabezpečí **včasné dosahování potřebných vojenských schopností státu** - VSS. (Definováno v souladu s Koncepcí MO ČR v oblasti obranného výzkumu, tj. *VSS je jeho schopnost k řešení krizí, odrazování ohrožení a k obraně. Je funkcí operačních schopností, používaných materiálových a nemateriálových technologií a disponibilních sil a prostředků.*)

Při činnosti Rady je předpokládáno respektování a dodržování zákonů na jedné straně, ale i prosazení veřejného zájmu na druhé straně. Praktická stránka takového záměru zahrnuje kroky k optimalizaci vlastní výzkumné a vývojové základny resortu obrany, ke stabilizaci a aktivizaci vztahů k civilní a zahraniční výzkumné základně, k zavádění vhodných zařízení, materiálů, techniky, technologií a metod práce s lidmi.

RRMOPOV bude připravovat, posuzovat a projednávat nejvýznamnější materiály oblasti obranného výzkumu pro jeho přípravu, řízení, tvůrčí činnost, zabezpečení a zavedení do praxe. Předmětem zájmu Rady budou zejména:

- a) zásady politiky resortu MO v oblasti obranného výzkumu;
- b) prognózy a směry obranného výzkumu;
- c) programy a projekty obranného výzkumu;
- d) podmínky veřejných soutěží o finanční prostředky ze státního rozpočtu na programy a projekty;
- e) problémy hospodárního a účelného využití finančních prostředků obranného výzkumu;
- f) zásady řízení programů obranného výzkumu a řízení informací o programech výzkumu;

- g) zásady hodnocení projektů obranného výzkumu a pracovišť oblasti výzkumu resortu MO;
- h) zásady tvorby infrastruktury pro oblast obranného výzkumu;
- i) procedury věcného zaměření obranných výzkumů a jejich financování, včetně normotvorné činnosti.

Od osobností vědeckého života - členů RRMOPOV - jsou očekávány rady, názory a doporučení, které umožní top managementu resortu MO snížit rizika rozhodování o projektech zadávaných a řešených pro budoucí tvář obrany státu, o projektech finančně náročných a intelektuálně těžko posuzovatelných. Je předpokládáno, že prezentací názorů dopomohou ke koncentraci výzkumného úsilí na dosažení vědeckých, vojenských i hospodářských úspěchů.

Reálnost cílů

Vytvoření Rady nebylo naivním krokem, který měl jen administrativně rozšířit počet orgánů ve státní správě, v oblasti odpovídající úkolům resortu MO. Odborný orgán pro obranný výzkum, do jehož působnosti státní správa uvedené problematiky náleží, i příslušní schvalující funkcionáři, si plně uvědomují, že většina ze členů Rady působí současně v dalších orgánech, u některých členů řádově v desítkách. Jejich čas je vzácný a obrannému výzkumu z něj mohou vyčlenit jen vymezenou část.

Pro dosažení žádoucích efektů aktivit Rady a jeho jednotlivých členů bude vhodné:

- a) **přípravit členy Rady** tak, aby porozuměli problematice obranného výzkumu na potřebné úrovni, zejména z pohledu resortního a státního řízení a ovlivňování;
- b) **vytvořit vhodný obsah a atmosféru jednání**, aby v projednávaných tématech nalezly uplatnění individuální zkušenosti jednotlivých členů Rady;
- c) **stanovovat reálné cíle**, které povedou ke konkrétním a kontrolovatelným výsledkům zasedání a jednání RRMOPOV.

To zejména znamená zajistit: **informovanost, koncentraci na problém a efektivnost**. Teprve po vytvoření nezbytných podmínek ze strany resortu MO se mohou výsledky aktivit tohoto poradního orgánu začít přibližovat očekávaným efektům. V praxi hlavní tíži úvodních zasedání musí zajistit sekretariát Rady.

K dosažení potřebné informovanosti bylo využito již ustavující zasedání. Součástí jeho programu byla informace o problémech resortu obrany v oblasti obranného výzkumu a o předpokládaném podílu Rady na jejich řešení. Rámcově přiblížila předpokládané obsahové zaměření budoucích zasedání a jednání. Logická struktura vstupu do problému sledovala následující tři části:

1. Základní informace o obraně a Armádě České republiky jako objektu výzkumné podpory.
2. Informace o stavu oblasti obranného výzkumu v resortu MO.
3. Informace o potřebách v oblasti obranného výzkumu, problémech, cílech a úkolech.

V úvodní části bylo k obrannému výzkumu zdůrazněno, že to není pouze abstraktní pojem. Je to reálný fenomén, který je propojen s konkrétní částí společnosti, s jejími organizačními strukturami, materiálními, duchovními a lidskými zdroji. Vztahuje se k armádě, resortu obrany, civilní ochraně, ale rovněž k resortům ministerstev zahraničních věcí, vnitra, hospodářství, zdravotnictví, zemědělství, školství, mládeže a tělovýchovy, financí a dalším

v otázkách spojených s bezpečností státu a obranou. Obranný výzkum, to není jen Armáda České republiky. Doplňujícím informačním podkladem byla „**Bílá kniha o obraně České republiky**“ a další souhrnné informace.

V informaci o stavu oblasti obranného výzkumu v resortu MO byl představen nově užívaný pojem „**oblast obranného výzkumu**“ jako nástupce dřívějšího „rozvoje vojenské vědy“. Představuje v resortu MO organizační prvky a celou škálu činností. Mezi ně náleží získávání základních vědeckých poznatků v úrovni badatelského výzkumu, jejich rozpracování aplikovaným výzkumem, experimentálně vývojové a vývojové práce na nových prostředcích, technice, technologiích, ale taky vypracování podkladů pro rozhodování, pro legislativní, normotvorná i řídicí opatření decizní sféry.

Stručně a koncentrovaně byl vyhodnocen vnitřní potenciál resortu, řídicí a správní činnost, normativní oblast a financování. Hodnoceno bylo věcné zaměření výzkumů, které vychází ze střednědobých výzkumných programů, připravených v letech 1989 - 1990, modifikovaných při transformaci armády v letech 1991 a 1993, doplněných po rozdělení ČSFR a armády v roce 1994 dalšími projekty, které podporují novou koncepci výstavby AČR. Tyto informace byly podrobně doplněny na 2. zasedání RRMOPOV 18. prosince 1995.

V informaci o potřebách v oblasti obranného výzkumu, problémech, cílech a úkolech bylo zvýrazněno, že AČR v návaznosti na ekonomické možnosti státu, hledá cesty k udržení kontaktu se světovými trendy rozvoje vědy a techniky. Samozřejmě ne v celé šíři, ale v takovém rozsahu, který vedle politického dialogu se státy NATO zajistí, aby nevznikly překážky porozumění v oblastech vědy, předávání informací, společného velení, řízení, v normativní a technické slučitelnosti.

Zvláštní význam pro racionální a účelné rozhodování o podpoře v obranném výzkumu má stanovení priorit, navazující na vymezení výzkumných potřeb obrany ČR a armády. Vzhledem k disponibilním zdrojům (finančním a lidským) je zřejmé, že účast resortu obrany na řešení obecných strategických směrů rozvoje vědy a techniky, může být uskutečňována pouze u omezeného počtu prioritních projektů. Kritérii jejich výběru jsou odpovědi na následující otázky:

- *Má projekt úzký a prokazatelný vztah k oblasti obranného výzkumu?*
- *Existují předpoklady uplatnit se s projektem nebo jeho částí v rámci mezinárodní spolupráce?*
- *Není možné řešení zabezpečit z jiných zdrojů než MO?*

Při hledání správných odpovědí lze předpokládat průběžné přehodnocování priorit, šíře záběru výzkumu, jeho tematické zužování a postupné zkvalitňování.

Co očekáváme od aktivit RRMOPOV

Poradní orgány pro vědeckou činnost jsou ustaveny na pracovištích oblasti výzkumu a vývoje resortu MO (vědecké rady vojenských akademií a vysokých škol a jejich fakult - VA Brno, VLA Hradec Králové, VVŠ PV Vyškov, vědecké rady dalších pracovišť) a rovněž na některých složkách GŠ. Na Ministerstvu obrany po ukončení činnosti Vědecké rady ministra obrany ČSFR k 31. 3. 1992 nebyl do 5. září 1995 žádný **vrcholový poradní orgán oblasti výzkumu a vývoje** vytvořen. RRMOPOV má tuto mezeru vyplnit.

Od 4. května 1992, kdy byl přijat zákon ČNR č. 300/1992 Sb., o státní podpoře vědecké činnosti a vývoje technologií došlo ke změně státní legislativy přijetím zákona č. 1/1995 Sb., (úplné znění vyhlášené pod č. 2/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje). Resort

MO patří k těm prvkům státní správy, kde má věda a výzkum své historicky stabilizované místo a specifické poslání. Je tedy logické, že ve prospěch státní správy celé oblasti bude resort využívat aktivit RRMOPOV a civilních zkušeností z **uplatňování zákonného rámce**.

Mezi problémy resortu MO, které si přineslo z období před rokem 1989, je nedobrá **vztah společnosti k armádě**, nejasnost v **civilní kontrole a „neprůhlednost“ používání prostředků**. Očekáváme, že otevřený přístup k vytvoření poradního orgánu v oblasti obranného výzkumu bude znamením předstihu vědy před praxí i v jiných oblastech. Že vedle deklarovaného zapojení Rady do rozhodovacích procesů vrcholového řízení uskuteční počáteční kroky k takovým změnám, které Armádu České republiky posunou do pozic, jež budou obdobné jiným demokratickým státům našeho kontinentu, zejména členským státům NATO.

Posláním poradního orgánu je dávat doporučení, nikoliv rozhodovat a vykonávat státní správu. Ta i nadále zůstane na příslušných statutárních orgánech. Očekáváme, že RRMOPOV bude předkládat taková doporučení, která **usnadní státní správu obranného výzkumu** a pomohou zachování jeho dobrých tradic ve prospěch budoucího kvalitního postavení České republiky v nových evropských bezpečnostních strukturách.

V úvodní informaci k očekávaným aktivitám RRMOPOV byly na základě odkazu k výchozím materiálům, které předcházely jejímu vytvoření, předány informace o jejím složení a cílech činnosti. Odvozeny byly úvahy o reálnosti cílů a podmínkách jejich dosažení, včetně formulace očekávaných důsledků a vlivu RRMOPOV na státní správu této oblasti.

Použitá literatura:

- * **Koncepce MO ČR v oblasti obranného výzkumu. Kolegium MO, 4/1995.**
- * **Eminger K., Klíma L.:** Obranný výzkum a jeho programování. In: *Vojenské rozhledy* 4/1995, s. 8-19.
- * **Eminger K., Klíma L.:** Potřebuje armáda rozvíjet vlastní vědeckou činnost? In: *Vojenské rozhledy* 4/1994, s. 27-36.
- * **RMO ČR č. 43/1995 - Zřízení Rady resortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum.** In: *Věstník MO* 1995, částka 19.
- * **Informační podklady pro členy Rady na ustavující zasedání. RRMOPOV, ev. č. 394/5/73.**

Veřejná soutěž pro oblast obranného výzkumu

Identifikování, definování a reálné získání vojenských schopností ČR potřebných pro zajištění obrany nejefektivnějšími způsoby vyžaduje v současné době i budoucnosti cílevědomou výzkumnou podporu. Její orientace je zajišťována systémem prognózování, plánování, programování a projektování oblasti obranného výzkumu MO ČR.

V rámci plánování obranného výzkumu jsou procedurami:

- ◆ poptávkového řízení identifikovány teoretické i praktické potřeby vědecké podpory zabezpečení obrany a bezpečnosti státu,
- ◆ nabídkového řízení zabezpečováno jejich řešení.

Poptávkové řízení

Ministerstvo obrany ČR přijímá i iniciativní návrhy výzkumných témat pro rozvoj teorií a návrhy výzkumných problémů či problematik k formulaci programů obranného výzkumu umožňující poznání a získání potřebných znalostí pro zabezpečení vojenských schopností státu. Návrhy se přijímají v průběhu kalendářního roku a zahrnují:

a) Osnova návrhu

- téma nebo problém,
- cíle jejich řešení,
- charakteristika tématu nebo analýza problému,
- předpokládané přínosy nebo užitek;

b) Identifikace navrhovatele

- jméno a adresa,
- adresa organizace zaměstnavatele, označení složky nebo zařízení AČR;

c) Podání návrhů

návrhy se zasílají na adresu:

Ministerstvo obrany 42

Náměstí Svobody 471

160 01 Praha 6 - Dejvice

nebo osobně doručí do budovy A objektu MO.

Nabídkové řízení

Ministerstvo obrany ČR vypisuje veřejnou soutěž na finanční podporu návrhů projektů výzkumu naplňující vypsane programy výzkumu. Konkrétní podmínky formy finanční podpory, hodnocení návrhů, popisu programů výzkumu a osnovy přihlášky projektů a způsobu jejich podání jsou k dispozici na uvedené adrese; informace je možné získat i telefonicky na č. 02/20 214 217.

Vybrané vědecké, výzkumné a vzdělávací instituce zahrnuté mezi odborně připravené řešitele budou vyrozuměny přímo.

Témata programů pro rok 1996 zahrnují především problematiku obrany státu, vojenství, přírodních a technických věd, lékařských věd, ekologie, sociálních a humanitních věd.

Plukovník prof. Ing. Jaroslav K o m á r e k, CSc.

Bez iluzí do 21. století

(K článku plk. v. v. F. Němce - Armáda 21. století ve VR 4/95.)

Vojenské rozhledy vytvářejí prostor pro široké spektrum názorů a je zpravidla na čtenáři, aby si závěry udělal sám. Některé problémy ale přesahují vojenskoodborný rámec a objevují se i jako politické argumenty v prostředí méně obeznámeném s jejich podstatou. Proto považuji za účelné vyjádřit se znovu k otázkám početního stavu Armády České republiky a její profesionalizace, které jsou, a nepochybně budou, předmětem veřejného zájmu.

Poukazovat na možnost dalšího snížení početního stavu vojáků AČR s odvoláním na poměr počtu vojáků k počtu obyvatel ve Spolkové republice Německo je zavádějící především proto, že existuje obecná závislost tohoto poměru na počtu obyvatel, podle které jsou armády menších států relativně větší (viz VR 5/93, s. 36). Početní stav AČR by mohl a pravděpodobně bude muset být nižší, jenomže z jiných důvodů, než je pouhá analogie se SRN. Tato otázka souvisí s druhým, a rovněž zavádějícím způsobem interpretovaným požadavkem, a to je profesionalizace.

Prvotní představy o potřebě plné profesionalizace vznikly evidentně z neznalosti skutečného stavu věcí a našly po pádu totality velmi příznivou odezvu ve společnosti, která se zbavila strachu z globální války a jejíž vztah k obraně charakterizuje: „Obrana? Ano, ale beze mne!“ Armády USA a Velké Británie jsou sice plně profesionální z hlediska toho, že nemají vojáky povinné základní služby, ale součástí těchto armád jsou dobrovolné zálohy, které je možno povolat k činné službě podle zákonných pravomocí. Příkladem takové mobilizace záloh byla operace v Perském zálivu, kdy prezident Bush již 22. srpna 1990 podepsal výnos o povolání prvních 40 000 záložníků na 90 dní, v listopadu bylo právo rozšířeno na 180 dní a v lednu prezident zvýšil právo mobilizovat 220 000 záložníků až na dobu 12 měsíců. Skutečně bylo zmobilizováno 128 tisíc mužů a žen a i když nakonec nedošlo k přímému nasazení v boji, byla této rozsáhlé mobilizaci v míru věnována intenzivní pozornost sdělovacích prostředků, a to i z hlediska důsledků (situace rodin osamělých rodičů a rezervistických manželských párů, přerušení vysokoškolského studia nebo zaměstnání, nedostatek zdravotnického a policejního personálu v malých komunitách po zmobilizování atd.) a veřejnost mobilizovaným vyjadřovala účast i faktickou podporu. Ukázalo se také, že někteří jedinci přijali závazek záložní služby s očekáváním výhod a nikoliv možnosti bojového nasazení a např. dva pokusy organizovat protestní dezerci byly potrestány několikaletým vězením, řada dalších vyvázla jen s kázeňským trestem. Úlohu záloh v armádě USA ilustrují rovněž údaje, že 60 - 70 % důstojníků v aktivní armádě prošlo výcvikem v Reserve Officers Training Corps, což je dobrovolná obdoba našich zrušených vojenských kateder u vysokých škol. Z vojenské přípravy studentů vyplývají výhody (stipendium), ale na základě závazku ke službě 2 - 4 roky v aktivní armádě a 4 - 6 let v záloze - celkem 8 let. Je evidentní, že bez doplňování záloh vojáky odcházejícími z aktivní služby nebo přímo formou záložní služby (ale vždy na dobrovolném principu, vycházejícím z

prestiže vojenské služby ve společnosti), není plná profesionalizace možná a nestačí jen zájem o lukrativnější aktivní službu (ale i ten je u nás zatím u mužstva a poddůstojníků katastrofální).

Mírové stavy aktivní armády nevypovídají jednoznačně o skutečné obranyschopnosti státu, pro kterou jsou základním, i když ne jediným kritériem, počty válečné. Z těch je pak nutno rozhodnout, jaký podíl připadne na aktivní armádu a jaký na zálohy, což představuje do jisté míry spojitý nádoby. Čím nižší jsou počty a tedy náklady u aktivní složky, tím vyšší (i když relativně nižší) jsou náklady na zajištění vycvičenosti a mobilizaci záloh. Bohužel to není jen otázka nákladů, ale i odpovědného vztahu občanů k obraně a jejich připravenosti obětovat něco z volného času a osobního pohodlí za morální a ne vždy plně finanční kompenzaci. Jinak by totiž nebylo možné, aby např. armáda Švýcarska dosáhla z mírových 21 000 během 48 hodin válečných 600 000 vojáků, což je 10 % populace.

Vedle poměru aktivní a záložní složky armády je aktuální poměr mezi polní armádou a teritoriálním vojskem, které je pro specifické úkoly efektivnějším řešením a jeho význam, zvláště v procesu vytváření evropského bezpečnostního systému, roste jako logická protiváha společných sil rychlé reakce. Princip teritoriální obrany je charakteristickým projevem uvědomělého občanství již od středověku a patří mu i budoucnost, protože ve vyspělé demokracii lze svěřit občanu - vojákovi do osobní odpovědnosti i zbraň. Možnosti použití teritoriálního vojska jsou široké a v jednotlivých zemích se významně liší (blíže VR 3/95), ale v každém případě je nutno jejich úlohu ve vztahu k polní armádě jednoznačně definovat, což není prozatím situace AČR. V současné době převládá tendence předurčit teritoriální vojsko výhradně k zabezpečení teritoria, ale jeho organizační struktura odpovídá více začlenění do polních vojsk při problematickém vybavení palebnými, dopravními a spojovacími prostředky pro jakékoliv úkoly.

Pro teritoriální vojsko je charakteristická výrazná převaha záložní složky, ale dalším zdrojem úspor může být přenesení některých jednoznačně nebojových úkolů (zásobování, opravy a údržba) na civilní organizace a soukromé podnikatele, a to legislativně i smluvně. Poměr mezi polní armádou a teritoriálním vojskem vyplývá ze strategie obrany státu a zásad operačního a bojového použití ozbrojených sil. Tyto zásady jsou ale určující i pro stanovení poměru mezi pozemními a vzdušnými silami (pro většinu států i námořními silami), jednotlivými druhy vojsk a logistikou. Je evidentní, že i tyto relace ovlivňují celkové početní stavy podle specifických požadavků jednotlivých zbraňových i podpůrných systémů na počty jejich obsluh. Poměr pozemních a vzdušných sil stojí v této souvislosti za povšimnutí, protože ve srovnání s evropskými armádami má současná AČR buď nedostatek bojových letadel, nebo nadbytek tanků a je zřejmé, jak by se tento nepoměr mohl změnit ihned.

Uvedená rekapitulace strukturálních (nikoliv všech) faktorů ovlivňujících početní stavy aktivní armády vychází ze známých poznatků a pouze ilustruje skutečnost, že aktivní armáda je jen špičkou ledovce obranného potenciálu státu a prosté kvantitativní porovnávání je v těchto souvislostech „sčítáním hrušek s jablky“. Je ale nutno přiznat, že zmíněný poměr počtu vojáků k počtu obyvatel významně ovlivnil úvahy, které vedly ke stanovení současných početních stavů AČR, a že racionální analýza potřeb obranného potenciálu České republiky v neurčitě bezpečnostním prostředí Evropy 21. století je nelehkým a prozatím nezvládnutým úkolem. Tato skutečnost je výzvou i pro ty, kteří sice zvnějšku, ale o to významněji ovlivňují armádu a postoj veřejnosti k ní. Vrcholový kurz „Řízení obrany státu“ pro pracovníky státní správy a poslance parlamentu nabízí Velitelská a štábní fakulta

Vojenské akademie Brno s učiteli, kteří absolvovali obdobné kurzy v USA, Kanadě a Nizozemí. Stačí projevit zájem.

Závěrem bych rád připojil několik osobnějších poznámek. Jsou to již tři roky, co jsem se v debatě s rakouským generálem snažil něco dovědět o prostorové obraně a použití teritoriálního vojska. Generál mi ale po chvíli řekl: „Mein lieber Kamerad, pro vás teď není důležité, jestli se máte bránit dvěma nebo třemi brigádami v prvním sledu, vy musíte především získat pevnou půdu pod nohama ve vaší společnosti. Nám to trvalo dvacet let.“ Často jsem si na jeho slova vzpomněl. Představa vítel armády a resortu se objevují na televizní obrazovce zpravidla v souvislosti se zahraniční návštěvou nebo domácím skandálem a pro sdělovací prostředky obecně je armáda vděčným objektem zesměšňování. O vytváření pozitivního obrazu garanta suverenity státu není zájem. Mluví se o potřebě profesionalizace, ale nikde nejsou vidět plakáty a inzeráty s usměvavými nebo marciálně pomalovanými tvářemi lákajícími ke službě v armádě, které nelze přehlédnout v západoevropských zemích. Ani západní armády to nemají lehké, snižují počty, ruší útvary a neustále musí přesvědčovat o své opodstatněnosti i užitečnosti. Přinejmenším ale soustavně prezentují, jak je „náročné“ denně nosit plný stejnokroj, udržovat se v kondici, být předpisově ostříhaný a dělat prostě všechno, co viditelně odlišuje armádu v pozitivním smyslu. Jsem přesvědčen, že česká společnost by rovněž více ocenila neokázalé, ale věrohodné vojáctví; honosné uniformy ani parádní krok nám nejsou vlastní (ostatně armáda první republiky nastupovala k přehlídkám v plné plni).

Nejde však jen o vnější formu, jde především o duch armády a jeho cílevědomé pěstování. Ve snažení o reorganizaci struktury i modernizaci výzbroje a zavádění informačních technologií se výchovné aspekty armády postupně vytrácejí pod heslem „Jenom žádné nové politruky!“ Může ale být náš velitel, který stále podle principu „jedinonáčalija“ odpovídá za všechno, starším kamarádem nebo otcovským rádcem, jak je to proklamováno v Bundeswehru? Stojí za povšimnutí, že velitelé rot v armádách NATO jsou relativně starší a pro mnohé je to konečná funkce. Ostatně pozitivní vliv specifického sociálního prostředí armády na výchovu (dovýchovu) mladé mužské populace je veřejností v řadě států akceptován jako argument proti plné profesionalizaci. Nelze také opomenout, že každoroční desetitisíce branců představují tu nejautentičtější formu ovlivňování obrazu armády ve společnosti.

Potřeba překonání dědictví nihilismu ve vztahu naší společnosti k obraně je akutní, jak ukazují kontroverzní názory k některým důsledkům proklamovaného vstupu (přesněji přijetí) České republiky do NATO. Nejenže takové projevy přijetí do NATO oddalují, ale signalizují naprostou nepřipravenost společnosti. Atlantická aliance byla založena k obraně společně sdílených hodnot a je užitečné vrátit se v této souvislosti ještě jednou k Perskému zálivu. Nemusí jít totiž vždy o obranu demokracie, ale společně sdílené hodnoty mohou být prozaičtější, v tomto případě přístup ke strategickým surovinám, což je ostatně i náš národní zájem. Hranice zájmů Aliance, na jejichž obraně se budeme v případě přijetí podílet, mohou totiž sahát dál, než si v současné době dovedeme představit. Do 21. století vstoupíme sice již co nevidět, ale jeho průběh nemusí být zdaleka tak optimistický, jak bychom si přáli a měli bychom být všichni, ne jenom vojáci, srozuměni s tím, že pro nic za nic se tam nikdo ani pod „deštník“ neschová.

Transformace Armády ČR - pohled spíše zdola

S blížícím se koncem roku 1995 se v tisku i ve veřejných sdělovacích prostředcích stále častěji objevovaly články nebo vystoupení představitelů státu, Parlamentu a především armády, zahrnující mj. hodnocení současného stavu Armády ČR a zpravidla vrcholící konstatováním úspěšného završení současné etapy transformace AČR. Při seznamování s nimi ale nabývám stále více dojmu, že pohled „shora“ na průběh a zejména výsledek transformace se může výrazně lišit od poznatků konkrétních vykonavatelů a realizátorů transformace, tj. od jejich pohledu „zdola“. Mé postavení v armádní hierarchii je někde uprostřed, ale v podstatě jsem v trvalém kontaktu spíše s těmi „vykonavateli“ transformace.

Chtěl bych proto vyjádřit svůj názor na současný stav transformace AČR ne kvůli kritice jejího průběhu a výsledků, ale především proto, že se začíná dotvářet koncepce výstavby AČR v letech 1995 - 2005, a je proto nutno vyhodnotit nejen pozitivní, ale především negativní poznatky z končící etapy, aby se případné chyby a omyly v další etapě neopakovaly. Už jenom proto, že jsou spojeny jak s neefektivně vynakládanými prostředky, tak také se zbytečně nespokojenými lidmi. V této souvislosti by bylo asi zajímavé (i když je to zřejmě nereálná myšlenka) provést za několik let sociologický průzkum, jak úspěšní jsou v civilním „tržním“ prostředí bývalí, zejména mladí příslušníci armády (tj. ve věku do 30 let), kteří z ní v době její transformace odešli - tedy o jaký tvůrčí potenciál svých mladých, předchozím režimem méně ovlivněných příslušníků armáda v uplynulých letech přišla, možná právě také problematikým průběhem své transformace. Konkrétním příkladem docenění schopností příslušníka armády, byť ne nejmladšího, v civilním prostředí je např. volba bývalého rektora Vojenské akademie prof. Františka Obermanna do funkce generálního ředitele a. s. ŠKODA LIAZ v září 1995.

Jednou ze základních výhod k současné etapě transformace AČR je skutečnost, že její koncepce byla vytvořena omezeným okruhem lidí, bez hlubšího uplatnění systémového přístupu a široké výměny názorů na její obsah i průběh provedení, což se v jejím průběhu projevilo a stále projevuje v celé řadě problémů, nedomyšlených a často i zbytečných opatření a činností, které musely a musí být dodatečně napravovány, pochopitelně s vynaložením dalších finančních i materiálových nákladů, a které proto jsou provázeny pocity nespokojenosti lidí ze zbytečně vykonávané práce.

Přítom podobné transformace a přestavby probíhají i v řadě jiných armád evropských zemí a bylo tedy možno se poučit i z jejich zkušeností. Vzhledem ke své funkci vysokoškolského učitele nemám vždy přístup k těm informacím, o které bych měl zájem a které bych potřeboval, ale přesto se mi dostal do rukou např. materiál, který shrnuje vojenskou politiku sousedního státu v r. 1992 a mj. seznamuje s podstatou jeho „vojenské reformy 92“, v jejímž rámci byla koncepce prostorové obrany nahrazována koncepcí pružné obrany v příhraničním pásmu a jejímž cílem bylo mj. dosáhnout zvýšené schopnosti reagování a mobility ozbrojených sil (viz literatura 1., s. 9). Mj. obsahuje větu: „V červnu 1992 bylo na doporučení Rady obrany uzavřeno období příprav, diskusí, projednávání a

schvalování reformy a program reorganizace všech podstatných prvků a struktur ozbrojených sil byl schválen.“ Za ní následuje shrnutí cílů, jichž má být reorganizací dosaženo včetně výrazného zkvalitnění miličnického systému a jeho začlenění do vytvořených pohotovostních sil (viz 1., s. 16).

Ke koncepci transformace AČR v podstatě žádná takováto diskuse ani polemika neproběhly a s její podstatou byli příslušníci armády i veřejnost seznámeni v (2., s. 5) až po oficiálním projednání „konceptu“. V této souvislosti může být zajímavé srovnání se skutečností, že např. návrh nových stejnokrojů AČR je posuzován delší dobu (řádově už roky) se zdůvodněním, aby prostředky na přestrojení (řádově miliony korun) byly vynaloženy účelně, ale transformace AČR takto všestranně, za účasti daleko širšího okruhu vojenských odborníků z oblasti praxe i teorie a vědy, posuzována nebyla, ačkoliv její význam, důsledky a náklady na její realizaci jsou nesrovnatelně větší (řádově miliardy korun).

Dost dobře se nemohu vnitřně ztotožnit s protiargumentem, že na diskusi a polemiku k transformaci AČR nebyl čas a že ji bylo nutno (vzhledem k situaci ve státě a společnosti) provést rychle. Je totiž otázkou (i když dnes už to je pouze „akademická“ diskuse), zda několikaměsíční zpoždění začátku transformace AČR, věnované její důkladnější přípravě, by se v jejím průběhu neprojevovalo výrazným ziskem - času, peněz i spokojenosti, zájmu a vnitřního ztotožnění se příslušníků AČR s prováděnými opatřeními (tj. neprováděly by se nepřipravené a nedomyšlené, později napravované akce ap.). Současný stav v některých jiných resortech státu je nepřímým potvrzením toho, že při posuzování problémů a hledání řešení musí být politické a odborné hledisko v rovnováze - převáží-li kterékoliv z nich, přináší to v dalším období zbytečné problémy navíc. O to významnější je nutnost uplatňovat nejen politický, ale i odborný vojenský přístup k řešení tak složitých problémů, které jsou spojeny se zabezpečením obrany státu, a tedy mj. se stavem a připraveností armády plnit tuto úlohu.

Diskutabilní v souvislosti s transformací AČR je např. v jejím rámci dokončovaná mírová i válečná organizace AČR včetně organizačních struktur, systémy řízení a dislokace jednotlivých útvarů a zařízení i míra jejich mírové naplněnosti vzhledem k předpokládaným úkolům při ohrožení státu. Jednou z hlavních příčin uvedených problémů je podle mého názoru skutečnost, že při hledání řešení problému transformace AČR nebyl v potřebném rozsahu uplatněn již zmiňovaný systémový přístup k analýze armády jako složitého systému, který musí být funkční především při plnění základního cíle a smyslu své existence, tj. při odvracení války, resp. při vedení bojové činnosti při obraně státu.

Současný stav i poznatky získané v průběhu štábních nácviků, cvičení s vojsky i zkušebních cvičení na různých úrovních v posledních dvou letech ukazují na řadu závažných problémů v mnoha oblastech, které často nejsou cvičícími stupni řešitelné a teprve nyní se v souvislosti s hledáním jejich řešení rozvíjí diskuse a polemika. Na tomto místě v podstatě nelze uvádět z řady důvodů konkrétní příklady, ale charakteristické jsou z tohoto hlediska např. logistika (3.), vzdušné síly, vojsko územní obrany a s ním související zabezpečení obrany a ochrany teritoria ap.

V posledních letech se široce používá pojem „management“, ale už v podstatně menší míře jeho synonymum řízení. Asi v důsledku tohoto extrému se opět zapomíná na kybernetiku a její součásti - systémové inženýrství a systémovou analýzu, zabývající se tvorbou nových a posuzováním i zlepšováním stávajících složitých systémů, mezi něž

armáda bez jakýchkoli pochybností patří. Proto si dovolím stručně připomenout podstatu systémového přístupu:

- ▲ Je to takový způsob myšlení, řešení problému nebo jednání, při němž se jevy chápou komplexně, ve svých vnitřních a vnějších souvislostech. Jeho výrazným rysem je dialektické myšlení, celostný pohled na přírodní i společenské objekty a jevy na nich probíhající. Projevuje se především ve způsobu formulace problémů, jejich chápání, ve způsobu kombinace známých metod a ve způsobu interpretace získaných výsledků (je opakem mechanistického pohledu na svět).
- ▲ Používá se při zkoumání složitých a rozsáhlých systémů (předmětů) a složitých procesů v jakémkoliv přírodovědném, technickém nebo společenském oboru. Jeho cílem je na základě poznání co největšího počtu prvků, jejich dynamických vazeb a všech omezujících činitelů vytvoření nového efektivně fungujícího systému. Zabývá se především systémy se stochastickými procesy.
- ▲ Není samostatnou vědní disciplínou, ale jejich součástí (především systémové inženýrství).
- ▲ Při zkoumání složitých systémů je vhodné na začátku výzkumu položit následující otázky:
 - jak nejlépe formulovat cílové chování zkoumaného systému,
 - jak poznat a prověřit algoritmy řízení analyzovaného objektu,
 - jak nejvýhodněji aplikovat teorii informace v oblasti řízení hromadných společenských procesů ap.

Při uplatnění systémového přístupu ke zkoumání složitých systémů (soustav) je třeba respektovat následující postup (poznámky kurzivou u jednotlivých kroků jsou pouze naznačením jejich možného obsahu ve vztahu k transformaci AČR):

- ◆ Stanovit cíl činnosti posuzovaného systému:
např. cílem (úkolem) AČR je „být připravena čelit vojenskému napadení jakkoli silným protivníkem z kteréhokoli směru a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války ...“ (4., s. 5).
- ◆ Formulovat problém (problémy) bránící naplnění cíle:
tzn. formulovat překážky, bránící naplnění výše uvedeného cíle. Patří mezi ně především: kvantita a kvalita případného protivníka, omezenost dostupných zdrojů (tj. lidských, materiálních i finančních) pro výstavbu a přípravu armády, vliv terénu a povětrnostních podmínek na bojovou činnost při odrážení případného napadení atd.
- ◆ Provést analýzu problému (problémů):
tj. postupně analyzovat jednotlivé vymezené problémy (samostatně i ve vzájemné souvislosti a s respektováním podstatných vlivů okolí) a hledat opatření umožňující optimálně (tj. co nejúčinněji s co nejmenšími náklady) eliminovat působení jednotlivých problémů. Např.:
 - **protivník**
 - možné příčiny vzniku lokálního konfliktu, jak silným protivníkem může být stát napaden (v případě tohoto konfliktu) a s jakými důsledky, možné způsoby zahájení a vedení bojové činnosti protivníkem (z hlediska času, možných způsobů použití druhů vojsk, vyžití případné technologie převahy při napadení) atd.,
 - **zdroje**
 - lidské (kvantita i kvalita branecké populace státu, možnosti přípravy záloh atd.), porovnávání možností státu s potřebami zabezpečení obrany atd.,

- materiální (tj. zejména limity zbraní a bojové techniky, ale i např. možnosti státu poskytnout v případě mobilizace potřebnou dopravní a jinou techniku a materiál podle potřeby armády atd.),
- finanční (velikost vojenských výdajů na výstavbu a přípravu armády ze státního rozpočtu),
- časové (v jakých časových horizontech je nutné jednotlivá opatření transformace vzhledem k možnému vývoji rizik ohrožení státu provést atd.),

● **terén**

- jeho odlišnost v různých částech teritoria státu a jeho možný vliv na činnost armády (např. rozdíly v organizační struktuře a výzbroji útvarů) atd.

- ◆ Graficky (maticově) znázornit posuzovaný (navrhovaný) systém:
tj. členění armády v mírové i válečné organizaci, úkoly a vazby jednotlivých prvků v míru (při přípravě armády) a zejména při vedení bojové činnosti při odražení napadení.
- ◆ Modelováním, testováním a simulací ověřit účelnost navržených změn ve struktuře prvků systému a vazeb mezi nimi a fungování systému jako celku za různých podmínek a situací:
tj. fungování armády jako systému je nutno ověřit ne pouze jako statického systému respektujícího omezené vlastní zdroje, ale jako dynamického systému, tj. především z hlediska schopností jeho jednotlivých prvků i systému jako celku požadovaným způsobem reagovat na možný průběh ozbrojeného střetnutí (v různých variantách jeho zahájení i vedení).
- ◆ Zhodnotit kritériální funkce a zhodnotit změny, k nimž v chování systému změnou podmínek nebo jeho struktury dochází, provést syntézu výsledků:
tj. shrnout, jak se jednotlivá opatření v organizační struktuře, výzbroji, dislokaci, diferencované redukci počtů z válečných na mírové atd. u jednotlivých druhů vojsk mohou projevit ve schopnosti a připravenosti armády splnit její výše stanovený úkol (přitom by se měla jako základní posuzovat pro stát a armádu nejhorší varianta zahájení a průběh vojenského napadení státu, protože z připravenosti na ni vyplývá připravenost na jiné, méně nebezpečné varianty včetně např. použití části sil při nevojenském ohrožení ap.).
- ◆ Interpretovat výsledky zjištěné modelováním a simulací:
tj. vyhodnotit a doporučit optimální z možných variant transformace armády včetně vymezení rizik ohrožení státu a soustavy cílů výstavby a přípravy armády jako základních a výchozích dokumentů pro zavádění systému plánování, programování a rozpočtování v AČR.
- ◆ Předat nový systém (vyřešený problém) zadavateli do užívání.

Při zpětném posuzování změn v organizační struktuře armády, provedených v rámci její transformace, je stále zřejmější, že základním kritériem při provádění transformace byly především **počty**, a to jak **limitované bojové techniky a výzbroje**, tak osob, uplatňované navíc spíše z **hlediska mírové armády**, tj. jejích mírových počtů. Už podstatně menší pozornost byla věnována **funkčnosti armády v různých podmínkách plnění jejího základního úkolu**, tj. odražení případného napadení. S velkou pravděpodobností nebyly vymezeny a posuzovány (modelováním, simulací, válečnými hrami, štábními cvičeními ap.) možné varianty vzniku krizí i zahájení a průběhu napadení (ohrožení) území státu v blízké i vzdálenější budoucnosti a jim odpovídající skutečně funkční řídící i výkonné struktury armády.

Velmi málo jsou v této souvislosti skutečně důkladně analyzovány lokální konflikty posledních let, probíhající ve srovnatelných podmínkách (bývalá Jugoslávie, Čečensko ap.), což by mělo být úlohou především vědeckovýzkumné základny armády včetně jejich vysokých škol na základě požadavku velení armády. Tudiž z nich ani nejsou vyvozovány potřebné závěry jak pro výstavbu, tak pro přípravu (výcvik) armády.

Co nejobektivnější posouzení uvedeného problému, tj. vymezení možných krizí, variant zahájení a průběhu napadení (ohrožení) státu je o to závažnější, že v současné době přechází armáda nezvratně na financování a ovlivňování své činnosti a struktury uplatňováním systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR), jehož základ tvoří vymezení rizik ohrožení státu a z toho vyplývající soustavy cílů a hlavních programů k jejich naplnění. Je zřejmé, že i formulace rizik, cílů a jednotlivých programů by měla být předmětem jejich průběžného posuzování odborníků nejen z úrovně MO a GŠ, ale domnívám se i z oblasti „výkonné“ a „tvůrčí“, tj. z úrovně jednotlivých sborů, vědeckých institucí a vysokých škol AČR. Schopní, přemýšliví lidé s tvůrčí invencí nemusí být vždy jen na funkcích s rozhodovací pravomocí.

SPPR je zaváděn jako zcela nový způsob plánování a řízení využití zdrojů, jež armáda dostává ze státního rozpočtu, který má současně umožnit kontrolu civilní sféry nad vojenskou (prostřednictvím Parlamentu). **Výsledek přebírání cizích zkušeností (SPPR je modifikovaný systém PPBS, používaný v řadě armád NATO) závisí do značné míry na tom, jak se podaří jejich podstatné, obecné rysy aplikovat do vlastních, specifických podmínek.** Od roku 1993, kdy se s uplatňováním SPPR začalo, se získala a využila celá řada zkušeností a podařilo se vyřešit řadu problémů. Na druhé straně je ale ještě mnoho slabých míst systému, které je nutno velmi rychle vyřešit (úplné zavedení SPPR se předpokládá do r. 1997).

V materiálech SPPR (viz. 5., přílohy 1 - 3 ke sdělení NMO) je mj. např. definován pojem „vojenské schopnosti“ jako „hodnocení způsobilosti státu (a zejména AČR) k řízení krizí, schopnosti vyloučit vlastní ohrožení a schopnosti obrany státu. Vojenské schopnosti jsou funkcí operačních schopností, používaných materiálových a nemateriálových technologií a použitelných zdrojů“ (5., s. 195).

Problém spočívá v tom, že státními orgány (vládou, Parlamentem) dosud nejsou vymezeny konkrétní požadavky na armádu (ve smyslu jakého protivníka musí být schopna odrazit, jak dlouho musí být schopna vést bojovou činnost ap.) ani tyto „vojenské možnosti“ a pak lze úspěšně polemizovat o správnosti vymezení a vzájemném souladu rizik ohrožení státu, soustavy cílů AČR a programového plánu - **není-li vymezeno, čeho je a musí být armáda schopna dosáhnout v případě odražení vojenského napadení, lze reálně stanovit cíle (soustavy cílů) a podíl hlavních programů, programů a programových prvků na jejich plnění?**

Programové prvky by měly být vytvářeny v armádě tak, aby přispěly k plnění některého ze soustav cílů AČR a tím i k eliminaci některého z rizik ohrožení státu. Současný stav vymezení rizik ohrožení státu **neumožňuje určit jednoznačný vztah mezi konkrétním programovým prvkem a rizikem**, protože řada programových prvků přispívá k eliminaci ne jednoho, ale několika rizik, což znamená, že pro programový prvek by mělo být zpracovááno i několik kalkulačních listů, čímž je popřena myšlenka „průhlednosti“ a jednoznačnosti plánování využití zdrojů.

* * *

Smyslem mého článku není dívat se zpět a hanět transformaci AČR a stávající stav SPPR, ale právě naopak - pokusit se upozornit na skutečnost, že i politické vedení a civilní kontrola armády by měly mít určité hranice, kdy bude respektováno i odborné hledisko, návrhy a požadavky vojáků. **K přípravě nastávající, desetileté etapy výstavby armády v letech 1996 až 2005 by se tedy mělo přistupovat s větším rozmyslem, s využitím různých moderních heuristických metod tvůrčího myšlení a hledat řešení složitých problémů** (např. brainstorming, delfská metoda atd.) a s využitím tvůrčího potenciálu jak starších, zkušenějších odborníků, kteří ještě v armádě zůstali, tak i nových, mladých, kteří v nedávné době získali a získávají poznatky na školách doma i v zahraničí. Ve větší míře by měl být využíván i vědeckovýzkumný potenciál vysokých vojenských škol.

Protože diskuse na stránkách odborného časopisu je vzhledem k jeho výrobním lhůtám značně zdlouhavá, k urychlení navázání kontaktu k případné výměně názorů k uvedeným i navazujícím problémům nabízím své telefonní číslo (20/44 27 21) nebo adresu elektronické pošty: (e_mail k101hod@vps.vabo.cz nebo l. hodbod@vps.vabo.cz).

Literatura:

1. Svíték V.: Vojenská politika Rakouské republiky v roce 1992. Informační zpráva č. 820, ÚVI, Praha 1993.
2. Lužný P.: Koncepce výstavby Armády ČR do roku 1996. Vojenské rozhledy, č. 7, GŠ AČR, Praha 1993.
3. Veselý M.: K některým systémovým problémům logistiky v resortu MO. Vojenské rozhledy, č. 4, GŠ AČR, Praha 1995.
4. Vojenská strategie České republiky, Vojenské rozhledy, č. 2, GŠ AČR, Praha 1995.
5. Věstník MO, částka 14, ročník 1995.

Střet pojmů:

Válka na frontě - válka na ploše

Jde o protiklad dvou geometrických pojmů: fronta ve vojenské terminologii představuje linii, lhostejno zda přímou nebo zakřivenou, nebo dokonce uzavřenou (při obklíčení). Geometrický charakter vystihují i názvy jako Maginotova linie, Cursonova linie aj.

V případě fronty mohl každý voják, pěšák, tankista, dělostřelec říci: před námi je nepřítel, za námi jsou naši. Válčící stát (nebo válčící strana) věděl, že před frontou je nepřítel, za frontou je území jím ovládané. Zasazení vzdušných výsadkových vojsk nebo diverzních skupin do hloubky nepřátelského území na tomto stavu mnoho nezměnilo. Fronta nebo linie se vytvořila při (vyhlášeném nebo nevyhlášeném) zahájení války.

Za španělské občanské války se vynořil pojem „pátá kolona“ vyjadřující sílu, která působí ve prospěch jedné strany v hloubce protivníka, aniž by strana, která této páté kolony využívá, musila pro její působení vyvíjet jakékoli úsilí.

Za napoleonských válek se v severním Německu rozvinulo osvobozenécké hnutí. Jeho hrdinou byl Ferdinand Schill, který má pomník ve Stralsundu.

Z napoleonských válek pochází také pojem „guerilla“, znamenající „malou válku“ (vedenou malými oddíly, zvl. partyzánskými), kterou vedli Španělé proti Napoleonovi, a to nikoli v bitvách „napoleonského typu“, nýbrž proti malým skupinám francouzské armády.

Společným jmenovatelem těchto tří příkladů je, že ke střetávání protivníků nedocházelo na frontě, na linii (jako u Slavkova, na Marň a Píavě, v Normandii, nebo na hranici mezi Saúdskou Arábií a Kuvajtem), nýbrž na ploše, v prostoru. V těchto (a mnoha jiných případech) šlo o postupné, i když pomalé vyčerpávání a oslabování bojové síly protivníka, která byla základem moci státu. Protivník působící na ploše je ohrožen nikoli jen „zepředu“, nýbrž „ze všech stran“, ať k tomu je připraven nebo není.

Rychlý vývoj technologie ve druhé polovině tohoto století vedl k velkým změnám. Moc a obranyschopnost státu přestaly být závislé jen na poměru počtu vojáků a jejich zbraňových systémů. Kvalita velení je schopna tyto poměry sil (např. počet hlavní na jeden kilometr) velmi rychle zvrátit. Důkazem může být „šestidenní válka“ Izraele proti jeho sousedům v roce 1967.

Moc a obranyschopnost státu nejsou závislé jen na počtech, s nimiž se obvykle kalkuluje, nýbrž také na odolnosti a schopnosti systémů řízení nejen ozbrojených sil, ale státu jako celku. Každému vojákovi na „frontě, linii“ je dnes podle odhadů nutno denně přisunovat přes 100 kg nejrůznějších prostředků, což není záležitost jen vojenského týlu, ale celého státu, jeho fidičích, výrobních, dopravních a jiných institucí, které jsou rozmístěny na „ploše“, v prostoru. To klade vysoké nároky na komunikaci mezi jejich jednotlivými stupni, ale také mezi institucemi navzájem.

Ve všech válkách byla uplatňována snaha zasáhnout protivníka na jeho „slabém místě“. Napoleonovým slabým místem byli jeho vojáči, které mu Španělé postupně likvidovali a jejich metoda (guerilla) vešla do dějin.

Slabým místem států dnes nejsou jejich vojáči v tancích s moderními pancíři, protitankovými a protiletadlovými raketami, stíhacími letouny atd. Jejich slabým místem

jsou **na ploše, v prostoru** rozmístěné řídící, výrobní, komunikační, dopravní a jiné instituce, jejich slabým místem je i jejich civilní obyvatelstvo. Všechny jsou velmi zranitelné guerillou, pátou kolonou a také moderním jevem zvaným terorismus. Všechny z nich jsou však také velmi závislé na zpracování a přenosu informací, bez nichž by jejich fungování bylo ochromeno. Informační systémy jsou zranitelné nejrozumnějšími způsoby a metody jejich narušení jsou všeobecně známy. **Informační válka** (na rozdíl od války psychologické) je zaměřena na informační systémy protivníka, a to nejen vojenské, ale i civilní.

Tyto skutečnosti vytvářejí výhodné podmínky pro vedení **války na ploše, války v prostoru**, které se v dějinách již vícekrát osvědčily a vedly k úspěchu. Arzenál pro ni je znám: guerilla, podvratná činnost, sabotáž, terorismus. Odhodlaný protivník nemusí (a většinou ani nemůže) útočit „na frontě“, nemusí vyhlásit válku, avšak přesto je schopen přivést nepřátelský stát ke zhroucení likvidací jeho životně důležitých systémů. Potom by byl schopen ovládnout situaci, aniž by vůbec diktoval jakékoli podmínky, protože by nemusil existovat někdo, kdo by je přijal.

Tyto skutečnosti však vytvářejí novou možnost vedení války „na ploše“. Dřívější hnutí odporu, vedená na ploše, sledovala cíl osvobodit vlastní zemi od cizích vojsk, nebo od nenáviděného režimu. Nyní však existuje také zcela **nová možnost vést válku „vlastními silami“, které působí na území, na ploše napadeného státu.**

Nejde o to, „malovat čerta na zeď“. Jde o pokus prolongace současného vývoje.

Lze předpokládat, že se teroristické útoky ve Francii nebudou rozšiřovat? Nelze.

Lze předpokládat, že se v Evropě nebudou vytvářet páté kolony? Nelze.

Jakým způsobem jsou průmyslové státy schopny chránit a bránit svoje životně důležité instituce, zařízení a systémy? Kalkulace sil potřebných k jejich ochraně proti (jenom) teroristickým útokům a sabotážím dokazují neřešitelnost takového úkolu. V tom spočívá slabost a zranitelnost moderního státu.

Je možno počítat s tím, že každá válka, včetně „války na ploše“, bude předem gentlemanským způsobem vyhlášena? Nesmysl.

Válku na ploše, v prostoru, je nutno považovat za skutečnost. Žádná velká událost, ať jde o zemětřesení, revoluci, tajfun nebo válku, nepřichází náhle, překvapivě, nýbrž se vždy sama ohlašuje svými z počátku málo patrnými příznaky. Existuje mnoho příznaků, jimiž se ohlašuje válka na ploše, a tyto příznaky by měly být správně zjištěny, pochopeny a vyhodnoceny.

Hnutí odporu, známá z napoleonských válek a ze druhé světové války, rovněž probíhala na ploše, avšak byla vedena proti ozbrojeným silám cizí mocnosti na vlastním území. Válka na ploše, která se rýsuje na obzoru, by byla vedena proti státu jako celku, jeho životně důležitým funkcím, a to na jeho vlastním území, nikoli však ozbrojenými silami agresora respektujícími mezinárodní válečné právo, nýbrž tajně infiltrovanými skupinami a stoupenci agresora usídlenými na území napadeného státu, jeho pátou kolonou, o jejíž účinnosti nelze pochybovat. Tyto skupiny ve spolupráci s pátou kolonou by s využitím nevelkých prostředků byly schopny rozvrátit řízení státu a život v něm během několika hodin.

Do oblasti sci-fi rozhodně nepatří tato představitelná situace: v zimě, za mrazu vybuchlo současně v zemi za noci 1000 různých náloží, včetně kumulativních, jimiž byly zničeny nebo vážně poškozeny spojovací ústředny, rozhlasové a televizní vysílače, rozvody elektrické energie, teplárny, důležité mosty, vodárny, sklady pohonných hmot. K jejich položení by stačilo 200 osob se sto vozidly, osob pro jejich úkol předem skrytě připravených.

Po explozích by se značná část země ocitla bez spojení, elektřiny, vody, informací, dopravy a bez organizace. Vznikly by četné požáry. Záchrané služby, dimenzované pro likvidaci jednotlivých katastrof, pokud by vůbec mohly být aktivovány, by byly přetíženy a jejich koordinace by byla nesnadná.

Země by byla zbavena svého nervového systému a krevního oběhu, zcela ochromena a bezbranná. Mobilizace ozbrojených sil by nemohla mít plánovitý průběh, a proto by nebyla úspěšná. Nebyla by ostatně ani potřebná, protože by neexistovala „fronta“.

Po bleskové fázi ochromení by bezprostředně následovala fáze ovládnutí země naprosto bezohledným terorem, pravděpodobně ve spolupráci s domácími guislingy (kteří by později byli stejně bezohledně likvidováni).

Výše byly vzaty v úvahu jen útoky provedené výbušnými prostředky. Vymyká se představitelnosti, nikoli však možnosti použití chemických a biologických zbraní k témuž účelu. Rozdíl mezi moderní chemickou zbraní a biologickou zbraní je prostý: chemická zbraň působí téměř okamžitě, biologická zbraň teprve po uplynutí inkubační doby, a proto její použití nevyvolá okamžitý poplach: poplach je vyhlášen se zpožděním, teprve po rozšíření nákazy.

Nepodaří-li se zlo zjistit a potlačit v jeho zárodku, může se rozrůst do nebezpečných rozměrů a potom být obtížně zvládnutelné. Dnešní věda poskytuje nejen blahodárné výsledky, které mohou být prospěšné celému lidstvu, ale také zbraně ohromné ničivé síly, levné a přístupné téměř každému. Sarinový útok v tokijském metru je názorným příkladem.

Přesto se nelze domnívat, že jsou státy proti hrozbě války na ploše bezbranné. Existuje známá zásada „potlačit zlo v jeho zárodku“. Znamená to včas zjistit příznaky, jimiž se válka na ploše projevuje dlouho před svou akutní fází: zvýšená imigrace, zvýšená aktivita určité menšiny žijící v diaspoře v zemi, která má být napadena, nebo také v zemích, které mají být napadeny, zvýšený cestovní ruch mezi zemí, která je cílem budoucího „plošného“ útoku, a zemí potenciálního agresora.

Po prvé sérii bombových útoků provedla Francie rozsáhlá bezpečnostní opatření, po nichž následovalo (podle LN 9. 10. 1995): Islámské teroristé z Ozbrojených islámských skupin vyhrožují, že budou v největších francouzských městech pokračovat ve „svaté válce za Allaha“. Uvedli, že „ukázalo se, že ten, koho si Francouzi zvolili za prezidenta, je stejně jako jeho předchůdci lhostejný ke krvi svých krajanů“. Nálož použité na začátku října způsobily pouze malé hmotné škody a je zřejmé, že pachatelé jimi chtěli demonstrovat svoje možnosti a provokovat bezpečnostní síly. Avšak další ničivý výbuch v pařížském metru v polovině října prokázal nízkou účinnost bezpečnostních opatření. Přitom je účelné si uvědomit, že ve Francii je téměř jeden tisíc mešit.

Protože byla Francii vyhlášena „válka“, opustíme oblast propagandistické rétoriky teroristů a pro posouzení situace použijeme „válečné“ terminologie.

Cílem útočníka je **vnutit svou vůli** napadenému. Napadena je francouzská vláda, která má přijmout vůli islámských teroristů, k čemuž ji má přimět francouzská ohrožená veřejnost.

Iniciativa je na straně teroristů vedoucích ofenzivu. Francie je v defenzivě, její ozbrojené síly (zahmující tankové divize, jaderné zbraně a letadlové lodě) jsou proti několika teroristům ohrožujícím bezpečnost státu zcela neúčinné, protože jsou určeny k vedení války na linii proti stejnému protivníkovi, nejsou ani určeny, ani organizovány, ani vycvičeny k vedení války na ploše. Za této situace nemá napadený stát vojenskou iniciativu. Zbývá mu jen iniciativa diplomatická a politická, avšak terorismus takovou iniciativu zcela přehlíží.

Francie se nevzdává a jistě se nevzdá. Její zkušenost však musí být příkladem a poučením. Podobnému ohrožení mohou být dříve nebo později vystaveny i jiné státy nebo skupiny států. Za nejúčinnější obranu (nikoli jen ochranu) je nutno považovat prevenci svěřenou státním informačním a bezpečnostním službám, vybaveným nejen potřebnými prostředky, ale také pravomocemi a volností jednání. Na místě budou také úvahy o poslání ozbrojených sil pro vedení války „na ploše“. Některé státy již vytvořily (jen mobilizační) prapory územní ochrany.

Existují tudíž dva druhy války na ploše:

– Historický: válka vedená proti cizí okupační armádě. Příklady jsou španělská protinapoleonská guerilla, francouzské hnutí odporu (ve spolupráci se spojeneckými armádami), Afghánistán. Je aktuální za velkých mezistátních nebo vnitrostátních konfliktů.

– Potenciální: válka cizí mocnosti proti napadené zemi vedená na ploše pomocí infiltrovaných skupin a páte kolony, přičemž cizí mocností nemusí být stát. Je ohrožením pro moderní průmyslové státy. Příkladem je současná situace ve Francii.

Nelze pochybovat o tom, že tento článek vyvolá kontroverzi, která bude ovšem důkazem, že daný problém považuje za aktuální více osob.

Posláním IFOR není cokoli prosazovat bojem, ale oddělit válčící strany, zajistit plnění mírové dohody. Základy této operace jsou dostatečně zdravé na to, abychom účast v ní považovali za rozumnou a abychom očekávali, že bude úspěšná. Případná rizika hlídá vláda, parlament a prostřednictvím tisku také veřejné mínění nejen u nás, ale ve všech zemích, které se mise účastní.

*Josef Zeleniec, ministr zahraničí ČR,
Operace Spojené úsilí začala,
Lidové noviny 15. XII. 1995.*

Nové principy velení vojskům vyžadují i nové přístupy a nástroje

(Ohlas na článek pplk. Ing. Vlastimila GALATÍKA, CSc. - Zkušenosti ze zpracování grafických a textových dokumentů pro přípravu a vedení operací a boje - uveřejněný ve VR 6/95.)

Zkušenosti uváděné autorem článku je třeba chápat poněkud v širších souvislostech než se jen soustřeďovat na obsah, případně grafické či písemné vyjádření dokumentu. Tvorbu bojových i dalších dokumentů, pokud je chceme učinit kompatibilní s obdobnými dokumenty zpracovými v armádách členských států NATO, ovlivní nejen převzetí situačních značek, formální úpravy a struktury dokumentu, ale **zejména sladění metod práce velitelů a štábů, sjednocení informačního systému, propojení organizačních struktur velitelství a ujednocení kompetencí**. V podstatě se jedná o vytvoření interoperabilního prostředí pro velení. Řešení tohoto problému je však námětem pro jiné články.

Významnou roli přitom sehraje přechod na standardy NATO, jistě osvědčené a všeobecně uznávané, ale přitom nepsané normy používané v těchto zemích. To se týká i zpracování dokumentů pro přípravu a vedení boje a operace. Za nejdůležitější přitom považují **sladění kompetencí velitelů, náčelníků a důstojníků štábů a přijetí nového způsobu myšlení a řízení**, které má v západních zemích jinou tradici než v naší zemi. Změnit tuto skutečnost bude mnohem obtížnější než používat například nové situační značky. Zřejmě bude nutné vytvořit novou filozofii velení a řízení a z ní odvodit i nové způsoby zpracování dokumentace pro velení.

V současném období je dokončován nový **polní řád** a probíhá diskuze o jeho obsahu. Nové požadavky na obsah a tvorbu bojových dokumentů se již promítají do znění jeho článku. Například čl. 102 Hlavy III. uvádí: „*Úkoly uvedené v bojovém rozkazu (nařízení) musí být jasné a konkrétní, aniž by předepisovaly, jak se mají plnit. Smyslem je vytvořit podřízeným velitelům prostor pro samostatnost a iniciativu a zároveň je vést k odpovědnosti za jimi přijímaná rozhodnutí.*“

Taková formulace vytváří zcela jiné podmínky pro úkolování vojsk, a tím i pro zpracování bojových rozkazů (nařízení) jako jedné z nejdůležitějších dokumentů přípravy a vedení boje a operace.

Na analýze dokumentů zpracovaných při cvičení by se dalo ukázat, jak v dosavadní praxi přetrvávají návyky ve velice podrobném zpracování dokumentů - především úkolů pro podřízené. Do jisté míry toto pocítuji i v článku, k němuž se vyslovuji. K některým názorům uvedeným v článku podrobněji:

Na příčiny časové náročnosti zpracování bojových dokumentů, které autor uvádí v první části článku, mám jiný názor, podložený praxí a vývojem v problematice bojových dokumentů. **Míra podrobnosti je především vyjádřením používaných principů velení**. Velká podrobnost bojových dokumentů, a tím i časová náročnost jejich zpracování, je

důsledek stále (v přípravě velitelů a štábů) uplatňovaného direktivního způsobu, a ne důsledek zavedení nových situačních značek. Proto si myslím, že příčiny velké náročnosti zpracování bojových dokumentů je nutné **odstranit novým stylem řízení**.

Podle mého názoru je nereálné očekávat od prostředků automatizace, jak uvádí autor, zjednodušení tvorby grafických bojových dokumentů. Jak jsem již uvedl, zjednodušení vyplývá ze způsobu práce štábu v normách přibližujících se standardům NATO.

Dále autor hovoří o grafickém rozhodnutí. Tento dokument se zpracovávat pravděpodobně nebude. Výsledkem práce štábu bude bojový rozkaz (operační rozkaz) a k němu se přikládají písemné i grafické přílohy a dodatky. Přímou na mapě se zřejmě žádný bojový dokument zpracovávat nebude. Všechny grafické bojové dokumenty se zpracovávají na fóliích. Dokument, jakým bylo Rozhodnutí velitele podle nového pojetí, by vznikl „přiložením na sebe“ všech grafických příloh a doplňků bojového rozkazu. Tuto myšlenku autor dokonce vyjadřuje ve svém článku, ale neopírá se o ni dále.

V části, kde autor řeší problematiku operačního rozkazu, je opět nesprávně označeno jako určující grafické rozhodnutí velitele. Je to z hlediska právního nesprávné. **Určujícím je pro velení vojskům písemný bojový rozkaz.** K tomuto bojovému rozkazu se připojují grafické přílohy, jako záměr boje a grafické doplňky příloh k bojovému rozkazu, zpracované zástupci velitele a odbornými náčelníky. Grafické přílohy a doplňky příloh slouží k co nejobsažnějšímu vyjádření údajů potřebných pro plánování boje podřízenými a v textu se takto uvedené údaje již neopakují. Z toho vyplývá i postavení bojového rozkazu i to, že grafické přílohy jsou uváděny zejména z důvodu maximálního zestručnění textové části bojového rozkazu.

Body operačního rozkazu uváděné v článku nekorespondují s body operačního rozkazu používaného ve standardech NATO.

Návrh možné formy operačního rozkazu (fixní část i přílohová část) lze jen s obtížemi akceptovat, protože struktura operačního rozkazu, jak navrhuje autor, je z hlediska unifikace na standardy NATO nevyhovující. Obsah tohoto odstavce vůbec nevyjadřuje názory a závěry autora, které uvedl v předcházející části článku.

Nemohu souhlasit se závěry autora, že nelze udělat změny v obsahu jednotlivých částí bojového rozkazu. **Právě při použití metod práce štábu obvyklých v armádách začleněných do NATO musí dojít k zásadním změnám jak ve formě bojového rozkazu, tak i v obsahu jeho jednotlivých částí.** Tyto změny jsou spojeny především s uvažovanými změnami kompetencí a odpovědnosti velitelů a příslušníků štábů a se zjednodušením zásad tvorby a vydávání bojových dokumentů.

Autor v článku správně poukazuje na některé problémy velitelů a štábů při tvorbě rozhodujících dokumentů pro velení vojskům a snaží se ukázat jak je řešit. Přístup k řešení nastíněných problémů je však příliš poplatný zásadám direktivního způsobu řešení, který se stal přežitkem. V autorových návrzích na nové řešení nejsou téměř patrné možnosti, jak při jejich eventuálním zavedení do praxe budou korespondovat s požadavkem na interoperabilitu činnosti štábů při spolupráci armád začleněných do NATO. Bez tohoto hlediska by se neměly žádné úvahy o zpracování grafických a textových dokumentů pro přípravu a vedení operace a boje objevit.

Článek chápu jako výzvu k diskuzi na stránkách tohoto i jiných časopisů k této zajímavé a přitom pro práci velitelů a štábů potřebné problematice.

Dr. František Hanzlík, CSc.

Soumrak nad demokracií

(Činnost vojenského obranného zpravodajství v Československu v letech 1945 - 48.)

Vývoj v osvobozené republice do únorových událostí roku 1948 byl v minulosti a je stále středem pozornosti nejen historiků. Ještě dnes se snaží historikové, politologové, publicisté, ale i přímí aktéři událostí té doby, kteří se ocitli na straně poražených, najít odpověď na mnohé otázky. Například: Bylo vítězství KSČ v únoru 1948 nevyhnutelné? Kde hledat příčiny toho, že převzetí moci komunisty proběhlo téměř bez odporu demokratických sil? Bylo reálné použít na obranu demokracie armádu? Na mnohé otázky může dát odpověď studium a analýza archivních pramenů. Důsledky skutečnosti, že se KSČ podařilo v poválečném období ovládnout ministerstvo vnitra a jemu podřízené složky, jsou známy. Z důvodů přísného utajování informací o činnosti vojenského obranného zpravodajství (dále OBZ) a nemožnosti studia archivních pramenů před rokem 1989 zůstávala činnost této instituce v uvedeném období pro veřejnost tabu. Studium archivních pramenů ukazuje, že OBZ sehrálo mimořádnou úlohu na cestě KSČ k moci.

* * *

Vojenské obranné zpravodajství (OBZ) vzniklo u 1. čs. armádního sboru v lednu 1945 na žádost člena vojenské rady 4. ukrajinského frontu gen. Mechlise. Do jeho čela byl postaven, rovněž na přání sovětské strany, tehdy npor. Bedřich Reicin. Jak B. Reicin, tak i npor. JUDr. Karel Vaš, kteří stáli u zrodu této organizace, byli absolventy sovětských zpravodajských škol a OBZ se tak od počátku stalo nástrojem k prosazování sovětských zájmů, a to nejen v armádě. Domnívám se, že hlavním důvodem zájmu sovětského velení na vybudování OBZ u 1. čs. armádního sboru v SSSR byla snaha vytvořit určitou protiváhu zpravodajské služby pod vedením gen. Františka Moravce. Jedním z důvodů byla zřejmě i skutečnost, že gen. Moravec v létě 1944 otevřeně odmítl sovětskou nabídku na spolupráci proti západním mocnostem. Nově konstituované vojenské obranné zpravodajství se stalo na rozdíl od stávající zpravodajské služby, v níž neměli komunisté žádné zastoupení ani vliv, jednoznačně jejich doménou.

Dne 6. března 1945 Reicin v dopise K. Gottwaldovi před moskevskými jednáními navrhuje na místo ministra obrany gen. L. Svobodu. Především pro jeho kladný poměr k SSSR a přijatelnost pro Slováky. Na funkci hlavního velitele navrhoval gen. B. Bočka. Zároveň se postavil proti jmenování gen. Klapálka do funkce velitele sboru. O jeho názorech svědčí věta z uvedeného dopisu: „ostatní kandidáti jsou buď reakcionáři, nebo nic neumějí, ale většinou obojí“.

Z archivních pramenů k moskevským jednáním je zřejmé, že ještě 10. března chyběla v návrhu vládního programu pasáž o armádě. Tuto otázku projednal K. Gottwald s gen.

Svobodou. Zároveň byla mezi nimi učiněna dohoda - „vésti společný boj za odstranění nynějšího reakčního a antisovětského vedení (gen. S. Ingr a jeho klika), za prosazení vedení demokratického a poctivě prosovětského“.

K naplnění výše uvedené dohody obsahoval vládní program v původním návrhu pasáž o tom, že OBZ bude provádět očistu důstojnického sboru po osvobození. Ta byla na návrh B. Laušmana z programu vypuštěna. I přesto následující události ukázaly, že výše zmíněná dohoda mezi K. Gottwaldem a L. Svobodou byla důsledně dodržována. Již v dubnu 1945 byly z důležitých míst armády odstraněni představitelé odboje na Západě, generálové S. Ingr, F. Moravec a další. Naopak na významná místa náčelníka Hlavní správy OBZ (HS OBZ) a Hlavní správy výchovy a osvěty (HSVO) byli jmenováni komunisté - kpt. Bedřich Reicin a mjr. JUDr. Jaroslav Procházka. U obou institucí drtivou část jejich příslušníků tvořili důstojníci - členové KSČ.

OBZ ještě za války budovalo vlastní strukturu a připravovalo podmínky pro činnost po osvobození. Již v průběhu války bylo jedním z jeho hlavních úkolů pátrání po archivech gestapa, německých zpravodajských služeb i dalších okupačních úřadů. Do rukou OBZ, B. Reicina i samotné KSČ se tak dostávaly informace, které komunisté využívali v boji o moc v celém následujícím období. OBZ se tak již před skončením války stalo významným nástrojem v prosazování vlivu KSČ v armádě.

Podle vyjádření generála L. Svobody byl B. Reicin pověřen sestavením prověřovacích komisí. Členem každé komise musel být jeden příslušník OBZ a členem komise MNO, která prověřovala generály a důstojníky generálního štábu, byl sám Reicin. Na HS OBZ byly uloženy osobní doklady všech důstojníků. Obranné zpravodajství se již od roku 1945 podílelo významnou měrou na rozhodování o obsazení všech významnějších míst v armádě. Obsazování rozhodujících funkcí bylo prováděno na doporučení gen. Bočka a B. Reicina. Nebezpečí vyplývající z působení OBZ si uvědomoval i prezident E. Beneš. V průběhu let 1945 - 1949 několikrát žádal ministra i náčelníka hlavního štábu o odstranění B. Reicina a 5. oddělení (OBZ) z hlavního štábu vůbec. Gen. Svoboda i Boček byli kategoricky proti.

Rozšíření působnosti OBZ

Dnem 1. ledna 1946 vstoupila v platnost nová organizační struktura OBZ u vojenských oblastí a jim podřízených složek. Ve své podstatě znamenala další rozšíření působnosti této složky.

Mimo jiné k vybraným úkolům OBZ patřilo:

- *sledování činnosti politických stran, národních výborů a vedoucích osobností politického a veřejného života, jejich vztah k armádě, styky se zahraničím, poměr k vládnímu programu, jejich výroky atd.,*
- *evidence a sledování osob protidemokratického smýšlení s ohledem na potřeby armády a brannosti státu,*
- *sledování spolků, skupin a osob, které šířením protidemokratických ideologií podlamují veřejnou morálku a kázeň,*
- *sledování nálad a reakcí obyvatelstva na různé zásahy a změny rázu sociálního, hospodářského, politického a zahraničněpolitického s ohledem na potřeby armády a brannosti státu,*
- *sledování místního a periodického tisku,*

– vedení osobních spisů všech gážístů a jejich doplňování výsledky agenturní činnosti a výsledky vyšetřování atd.

Zvláštní kapitolou v činnosti OBZ byla zpravodajská ochrana zestátněných podniků na základě dohody mezi MNO, Ústřední radou odborů, ústředím svazu průmyslu a ministerstvem průmyslu ze dne 13. prosince 1945. Důstojníci OBZ vykonávali funkce bezpečnostních referentů, byli nezávislí na řediteli podniku a podřízeni vyšším stupňům OBZ. V jejich pravomoci bylo přezkušovat politické a národní spolehlivosti technických a odborných vedoucích osob průmyslových podniků a organizací, kontrola obchodního styku podniků uvnitř i vně státu a kontrola dosazování vedoucích činitelů v průmyslových organizacích. K plnění uvedených úkolů vytvářeli síť důvěrníků, agentů a informátorů.

Do konce roku 1947 byly ve všech zestátněných průmyslových závodech a podnicích vybudovány rozsáhlé agenturní sítě, podle terminologie OBZ tzv. neoficiální struktura bezpečnostní služby. O jejich rozsahu a působení svědčí písemné protokoly z května a června roku 1948, na základě nichž byly agenturní sítě včetně seznamů podezřelých osob a jejich charakteristik v průmyslových podnicích (mimo zbrojní výroby) předávány obranným zpravodajstvím do kompetence StB. Na počátku roku 1948 a v průběhu únorových událostí byla „neoficiální struktura“ bezpečnostní služby v průmyslových podnicích využívána mimo jiné také k organizování různých akcí a veřejných vystoupení pracujících na podporu politiky KSČ proti „reakci“.

Agenturní sítě i proti demokraticky smýšlejícím důstojníkům

Již ve směrnicích pro činnost OBZ z 16. června 1945 byl hlavní důraz položen na vytváření agenturních sítí v armádě.

Jednalo se o síť agentů, důvěrníků a informátorů z řad mužstva, poddůstojníků a rotmistrů. Podle uvedených směrnic měly být formovány především v jednotkách, mezi štábními pracovníky, mezi pracovníky operačního oddělení, spojaři, radisty, šifranty, pracovníky polní pošty a zvláště v okolí velitelů všech stupňů.

Důraz byl položen také na práci tzv. agentů - provokatérů. Ve směrnicích se přímo říká: „Pomocí takového agenta - provokatéra vyprovokujete a usvědčujete nepřátelské zpravodajské agenty anebo osoby, které jsou pro nás nepohodlné nebo škodlivé.“

Povinnost každého důstojníka OBZ vybudovat bezpodmínečně v prostoru svého působení agenturní síť byla zdůrazňována nadřazenými stupni OBZ neustále při každé příležitosti. Za nesplnění tohoto základního úkolu byli důstojníci OBZ postihováni od ústního pokárání přes peněžitě tresty až po odvolání z funkce. Tvrdé postihy byly následkem např. neodhalení příprav na úlet pilotů i s letadly na Západ apod. Jako důvod postihu se uvádělo - *odpovědným důstojníkem OBZ nebyla vytvořena agenturní síť schopná odhalit přípravy k únosu letadla.*

V průběhu roku 1946 bylo úsilí OBZ v armádě zaměřeno na provádění zpravodajského dozoru nad všemi důstojníky a zvláště nad důstojníky vyšších hodností. Sledování důstojníci byli rozděleni do několika kategorií:

1. Důstojníci nepřevzatí do armády pro činnost v období 2. světové války.
2. Důstojníci, kteří byli přijati podle §13 zákona č. 72/46 Sb.
3. Příslušníci zahraničních armád západních, zvláště ti, kteří měli za manželky Angličanky, Američanky a Němky, se zvláštním zaměřením na ty, kteří projevovali záporný postoj ke KVP.

4. Důstojníci z povolání ze Západu, kteří udržovali přátelské styky s osobami z Anglie a Ameriky.

Hlavní pozornost věnovalo OBZ důstojníkům uvedeným pod bodem 3 a 4. U nich byla prováděna kontrola korespondence s cizinou, sledovány osoby, se kterými se stýkali, jejich smýšlení, výroky, styky jejich manželek, kluby, které navštěvovali atd.

V organizační struktuře OBZ vojenských oblastí byla od 1. 1. 1946 zřízena oddělení s číslováním 1. - 5., každé složené z několika referátů. Číslem 2. s názvem *pátrací* a referáty A, B, C, D bylo označeno oddělení se zaměřením na zpravodajskou činnost v zahraničí. O něco později byly u pátracích oddělení vytvořeny ještě referáty 2. E. V jejich kompetenci bylo sledování výše uvedených kategorií důstojníků a všech důstojníků, propuštěných z jakýchkoliv důvodů z armády. Vojenské obranné zpravodajství ve spolupráci s StB připravovalo seznamy těch, vůči nimž měla být provedena „opatření“ v případě ozbrojeného střetnutí o uchopení politické moci. Svědčí o tom i poznámky uvedené u seznamů důstojníků, propuštěných ještě před únorem 1948. OBZ připravovalo také seznamy důstojníků, kteří byli „propuštěni“ z armády v průběhu únorových událostí a bezprostředně po nich. Poznámky typu - „nadbíhá kapitálu a usiluje o návrat starých časů“, „typický a nenapravitelný reakcionář“ nebo „anglofil, který se zastává západního imperialismu“, „ještě nyní, po vládní krizi, nadává na SSSR“ mohou dnes vyvolat úsměv na tváři. V roce 1948 a v následujícím období však znamenaly mnohé osobní tragédie, končící odsouzením důstojníků k mnohaletému žaláři, nebo dokonce k trestu smrti.

Proti nekomunistickým politickým stranám

Vojenské obranné zpravodajství mělo také značný podíl na vybudování agenturních sítí v nekomunistických politických stranách, především ve straně národněsocialistické. Nezávisle na nich byly vytvářeny v těchto stranách také agenturní sítě po linii politického zpravodajství i sítě informátorů z řad členů komunistické strany. Na schůzích krajských sekretariátů KSČ v Praze 1. března 1948 za účasti K. Gottwalda, kde byl hodnocen mimo jiné i průběh únorových událostí, bylo konstatováno, že spolupráce s bezpečnostními orgány byla všude bezvadná. Zároveň mnozí krajsí tajemníci vyslovili podiv nad tím, že při prohlídkách kartoték národněsocialistické strany bylo v mnohých případech zjištěno dvojí členství - v KSČ i ve straně národněsocialistické.

Vedle výše uvedeného působení OBZ proti nekomunistickým politickým stranám pracovaly při ÚV KSČ také Komise pro evidenci demokratických sil v ostatních politických stranách, které shromažďovaly a vyhodnocovaly zprávy informátorů a pořizovaly kartotéky s adresami a charakteristikami levicových elementů i tzv. reakčních živlů. K získávání dalších informací a k ovlivňování členů ostatních politických stran využívaly komunistů - poslanců parlamentu, členů vlády i komunistů pracujících v dalších institucích. Například spojením s levicovými poslanci národněsocialistické strany v parlamentu byl pověřen Čepička a Grégr.

Pomocí agenturních sítí získávalo OBZ informace, které spolu s informacemi získanými jiným způsobem umožňovaly vedení KSČ vypracovat reálnou linii a souhrn opatření pro případ rozhodujícího střetu o politickou moc. Archivní a evidenční oddělení ÚV KSČ mělo k dispozici kartotéky osob (včetně členů jiných stran a bezpartijních) pracujících na vedoucích místech ministerstva vnitra a jemu podřízených složkách, v armádě, ve Svazu

brannosti, v Československé obci legionářské, Sokole, Sdružení partyzánů a dokonce i v pražském požárním sboru. Kartotéky obsahovaly adresy, charakteristiky osob a posouzení možnosti či nemožnosti jejich využití ve prospěch KSČ. K doplnění kartoték a informací o jednotlivých osobách byly dokonce v průběhu roku 1947 organizovány vedením KSČ dobrovolné pracovní brigády komunistů, pracujících v uvedených institucích.

V druhé polovině roku 1947 mělo vedení KSČ k dispozici nejen přehled o personálním obsazení všech vedoucích funkcí v ostatních stranách, ale průběžně také přesné informace o jednáních jejich orgánů a komisí. OBZ v průběhu let 1945 - 1948 předkládalo mnohdy přímo K. Gottwaldovi informace o všech jednáních branné komise národněsocialistické strany (první již 9. prosince 1945, jedny z posledních 20. a 27. ledna 1948). Již v průběhu roku 1946 se OBZ podařilo několikrát získat dokumenty s přesnými texty budoucích vystoupení poslanců národněsocialistické strany (G. Loubala a A. Bartoše) v branném výboru parlamentu i jiné dokumenty. B. Reicin měl k dispozici také přesné informace o jakýchkoli jednání prezidenta republiky, ministra národní obrany i dalších osobností, které se týkaly obsazení významných funkcí v armádě i řešení dalších otázek.

O možnostech OBZ a dalších bezpečnostních složek ovládaných KSČ svědčí i agenturní zprávy, které byly předloženy Gottwaldovi v průběhu měsíce prosince 1947. Obsahují mimo jiné informace o tajné schůzi předsednictva sociálnědemokratické strany v Jevanech dne 9. prosince a dokonce i informace o tajném jednání K. Gottwalda, V. Noska, Z. Fierlingera a A. Zápotockého. Nad obsahem zprávy z tajného jednání K. Gottwalda vyjádřil podiv i odbor pro politické zpravodajství ministerstva vnitra.

Výsadní postavení OBZ

Z vojenského obranného zpravodajství se v průběhu let 1945 - 1948 stala organizace, která byla fakticky nadřazena ostatním bezpečnostním složkám. Je nepochybné, že OBZ plnilo již od roku 1945 úkoly také ve prospěch sovětských zpravodajských služeb. Vedle dalších faktů o tom svědčí i případ zavraždění důstojníka OBZ por. Šindeláře a jeho řidiče 3. července 1945 u Šluknova. Zvláštností celého případu byla skutečnost, že zavraždění plnili úkoly v uniformách příslušníků Rudé armády a že veškeré vyšetřování případu převzala okamžitě NKVD.

Zajímavý je z tohoto pohledu i diametrálně odlišný přístup vedení KSČ k OBZ a ostatním bezpečnostním složkám. Z archivních materiálů ÚV KSČ je zřejmé, že se vedení KSČ snažilo intenzivně ovlivňovat především Odbor pro politické zpravodajství MV, StB, Zemské odbory bezpečnosti a hierarchii bezpečnostních referentů. A to od organizační struktury přes personální složení až po zpracování dokumentů pro jejich činnost. Reicinovo OBZ mělo svým způsobem výsadní postavení, které podle mého soudu vyplývalo především z charakteru a obsahu informací, které OBZ získalo analýzou archivů (gestapem počínaje a archivy všech složek okupační správy konče) a z působení agenturních sítí. Růst vlivu OBZ a osobní moci B. Reicina byl dán také neustále se rozšiřujícím obsahem a rozsahem činnosti této organizace. Dokladem narůstající osobní moci B. Reicina a celého obranného zpravodajství je i skutečnost, že ze strany ministerstva vnitra, národní obrany, ale i ÚV KSČ byly akceptovány všechny požadavky, v nichž si fakticky vynucoval jednostrannou spolupráci s ostatními bezpečnostními složkami a dokonce i s finanční stáží.

V průběhu let 1946 a 1947 byly u vojenských oblastí organizovány dvouměsíční kurzy pro aspiranty, kteří podepsali několikaletý (nejméně 3 roky) závazek spolupráce s OBZ. Po

ukončení vojenské prezenční služby byli potom používáni k vytváření agenturních sítí v civilním sektoru, případně ke sledování důstojníků propuštěných z jakýchkoliv důvodů z armády. Pro potřeby OBZ bylo tímto způsobem vyškoleno více než 400 osob.

Podíl na přípravě února

Bezpečnostní složky se na přelomu let 1947 - 1948 intenzivně podílely na přípravě plánů pro uchopení moci komunistickou stranou včetně alternativy ozbrojeného střetnutí. Významnou měrou se také podílely na přípravě „očisty“ SNB a armády, která byla provedena v průběhu únorových událostí na základě rozhodnutí akčních výborů NF. Ovládnutí ministerstva vnitra, jeho bezpečnostních složek, ale i OBZ komunistickou stranou bylo bezesporu jedním z důležitých faktorů, jenž jí umožnil převzetí moci zdánlivě pokojnou a legální cestou v únoru roku 1948. Domnívám se, že vedení KSČ v průběhu únorových událostí zdaleka nevyužilo a ani nebylo nuceno využít všech možností, které jí ovládnutí bezpečnostních složek dávalo.

Ohledně ostatních politických stran si komunisté s demokratičností a zákonností používaných metod a prostředků v boji za uchopení politické moci příliš hlavu nelámali. Jednoznačně o tom svědčí i obsah dokumentů, ve kterých jsou uvedeny úkoly bezpečnostních složek a metody jejich činnosti. Mostecký případ a krčmaňská aféra, spojená s pokusem o atentát na některé ministry, což bylo výsledkem činnosti tzv. agentů - provokatérů, jsou toho dalším dokladem.

Pro komunisty bylo rozhodující dosažení konečného cíle, za který uchopení politické moci zcela jistě považovali. Mám za to, že na přelomu let 1947 - 1948 nebyla již z pohledu KSČ na pořadu dne otázka uchopení politické moci či nikoliv, ale především otázka - kdy a za jakých okolností.

Úvahy o možnosti použití armády k zabránění převzetí moci komunistickou stranou, prezentované některými autory a pamětníky únorových událostí v poslední době, se ve světle dalších poznatků, vyplývajících ze studia archivních pramenů, dostávají stále více do polohy pouhých spekulací a zbožných přání.

Použité prameny:

- Vojenský historický archiv Praha: MNO - politický kabinet, státní tajemník 1945 - 1948.
- Archiv ministerstva vnitra: fondy - výnosy ministerstva vnitra 1945 - 1948, očista armády.
- Státní ústřední archiv; fond - Klement Gottwald.

Plukovník Ing. Zdeněk Brousi l

Studie o rozšiřování NATO Základní myšlenky

Dne 20. 10. 1995 se v Praze uskutečnilo setkání pracovníků resortu obrany České republiky s brífinkovým týmem vedeným náměstkem generálního tajemníka NATO Gebhardem von Moltkem. Cílem tohoto setkání, o které požádalo celkem 13 partnerských států včetně naší republiky, bylo seznámit partnery s obsahem materiálu „Studie o rozšiřování NATO“, vyslechnout stanoviska partnerů a zodpovědět na položené otázky. Dokument, který byl vytvořen na základě konsenzu všech členských států NATO, odpovídá především na otázku, proč by se mělo NATO rozšiřovat o nové členské státy a jakým způsobem by se toto rozšiřování mělo uskutečnit. V následujícím článku jsou uvedeny základní myšlenky tohoto významného dokumentu.

Účel a principy rozšiřování

NATO po ukončení studené války vidí jedinečnou možnost vybudovat dokonalejší bezpečnostní architekturu v celé euroatlantické oblasti, která poskytne vyšší stabilitu a bezpečnost, aniž by znovu vytvořila nové dělicí čáry. Posuzuje přitom bezpečnost jako širokou koncepci zahrnující jak politické a ekonomické, tak i obranné komponenty. Takováto široká koncepce bezpečnosti by měla být základnou nové bezpečnostní architektury, budované prostřednictvím postupného procesu integrace a spolupráce evropských institucí, jako jsou Evropská unie (EU), Západoevropská unie (ZEU) a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Každá z nich by v souladu se svými příslušnými úkoly a cíli měla hrát úlohu při realizaci této široké bezpečnostní koncepce. Aliance v tomto procesu sehrála a bude sehrávat silnou a aktivní roli jako jeden ze základních kamenů stability a bezpečnosti v Evropě. NATO zůstane nadále čistě obrannou Aliancí, jejímž hlavním cílem je zachovat mír v euroatlantické oblasti a zajistit bezpečnost svým členům.

Novým členům přinese vstup do NATO výhody společné obrany a integrace do evropských a euroatlantických institucí nezbytné pro zajištění jejich dalšího rozvoje, svobody a bezpečnosti v souladu s principy Charty OSN. Proces rozšiřování přinese novým členům podporu prováděným demokratickým reformám a demokratické kontroly ozbrojených sil, adaptaci na principy vztahů v Alianci (kooperace, konzultace, konsenzus), upevnění vztahů se sousedy, zprůhlednění obranného plánování a rozpočtování, sdílení společných demokratických hodnot, účast na mírových aktivitách OSN, OBSE či dalších a posilování i rozšiřování transatlantického partnerství.

Aliance bude rozšiřována přístupováním nových členů k Washingtonské smlouvě. To musí vycházet z cílů Charty OSN, článku 10. Washingtonské smlouvy, práv a povinností uvedených ve Washingtonské smlouvě, posilování účinnosti a soudržnosti Aliance, pokračující úlohy projektu Partnerství a rozšiřování Evropské unie.

O samotném rozšiřování bude rozhodovat NATO samo. Bude prováděno postupným, rozvážným a průhledným procesem zahrnujícím dialog se všemi zainteresovanými stranami. Kromě Studie o rozšiřování NATO nebyl vypracován žádný jiný seznam kritérií pro pozvání nových států k připojení do Aliance. Posuzování každého nového člena bude před jeho přijetím prováděno případ od případu. Noví členové nebudou přijímáni nebo vylučováni na základě toho, že patří do určité skupiny nebo kategorie. Na základě konsenzu budou členové Aliance rozhodovat, zda vyzvou každého nového člena k připojení. Žádná země mimo Alianci nebude mít právo veta nebo právo dozoru nad tímto procesem a rozhodnutími.

Kolektivní obranné závazky NATO jsou konkrétním projevem úsilí spojenců zachovat a rozvíjet individuální i kolektivní schopnost odolat případnému ozbrojenému útoku. Na pozadí přínosu ke kolektivní obraně budou chtít členské státy NATO znát, jak dalece zamýšlejí noví členové přispívat ke kolektivní obraně NATO a prozkoumají podrobně všechny aspekty této otázky při vedení dvoustranného dialogu před vlastním zahájením jednání o vstupu.

Zajištění stability a bezpečnosti v euroatlantické oblasti

NATO sehrává důležitou roli v rámci rozvíjející se evropské bezpečnostní architektury. Dokázalo to v průběhu uplynulých čtyřiceti pěti let své existence. Nejenom že podstatně zlepšilo povahu vztahů mezi členskými státy Aliance, ale prokázalo závazek všech spojenců bránit se navzájem. To pomohlo Alianci rozvinout efektivní vojenskou sílu, která je zároveň pod pevnou politickou kontrolou. Důvěra v kolektivní obranu zajistila, že žádný spojenec není nucen se spoléhat sám na sebe. Podílet se o tyto výhody s novými členy pomůže dále rozšířit bezpečnost a stabilitu v Evropě. Proto rozšíření NATO bude jedním z prvků probíhajícího širšího vývoje evropské spolupráce a bezpečnosti.

Současná diskuse o rozšiřování se koná za úplně jiné situace než v období studené války. Přestože riziko vzniku globální vojenské hrozby se podstatně snížilo, jistá rizika pro evropskou bezpečnost přetrvávají. NATO musí být schopno na ně reagovat a bude-li třeba chránit stabilitu v Evropě a bezpečnost svých dosavadních i nových členů. Rozšiřování NATO bude brát nejenom v úvahu politický a bezpečnostní vývoj v Evropě, ale zároveň se stane součástí tohoto procesu. Nikoho při tom neohrozí, ale naopak přispěje k rozvoji široké evropské bezpečnostní architektury. Ta je, kromě NATO, složená z Evropské unie, Západoevropské unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. NATO vytvořením Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC), pod jejíž patronací vznikl i projekt Partnerství pro mír, přispívá značnou měrou k evropské bezpečnosti. Jeho rozšiřování bude mít vliv na všechny evropské země včetně států, které se nepřipojí k NATO v nejbližší době nebo vůbec. Bude proto důležité, aby se udržely aktivní vztahy spolupráce se všemi zeměmi a zamezilo se vytvoření nových sfér vlivu v Evropě. Velmi významné je proto přijetí Individuálního programu Partnerství Ruska v rámci PfP a dialog a kooperace s Ruskem nad rámec PfP, který společně obnoví a rozšíří spolupráci mezi Aliancí a Ruskem. Stranou nezůstanou ani další významné státy, jako je např. Ukrajina.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě za své dvacetileté existence významně přispěla k bezpečnosti a stabilitě Evropy zejména v oblasti prevence konfliktů a řešení krizových situací, přijímání opatření k zajištění důvěry a k budování bezpečnosti institucí, v jejímž rámci byly uzavřeny tak významné dohody, jako jsou Smlouva o konvenčních ozbrojených silách (KOS) v Evropě a Pakt stability. Aktivita OBSE a NATO se vzájemně

doplňují a posilují. Rozšířená Aliance bude mít ještě větší schopnost k podpoře mírových aktivit a operací pod vedením OBSE. Diskuse v OBSE o modelu evropské bezpečnosti pro 21. století bude zcela určitě odrážet proces rozšiřování NATO, neměla by jej však zdržovat.

Rozšiřování NATO se bude uskutečňovat paralelně s procesem rozšiřování *Evropské unie* a doplňovat jej. Jak NATO, tak EU sdílí společné strategické zájmy, jakož i široký přístup ke stabilitě a bezpečnosti, zahrnující politické, ekonomické, sociální aspekty a aspekty životního prostředí spolu s obrannou dimenzí. Společná zahraniční politika EU zahrnuje i otázky spojené s její bezpečností, včetně zřízení případného rámce společné obranné politiky, jenž by mohl postupem času vést ke společné obraně v souladu s obranou NATO. Proto *Západoevropská unie*, jako komponent obrany EU a evropský pilíř Atlantické aliance, má významnou doplňkovou dimenzi evropské bezpečnosti. Perspektivní členové EU, jež zároveň prokáží zájem na připojení k NATO, budou zcela určitě pro Alianci přínosem.

NATO, ač není samo signatářem *Smlouvy o KOS v Evropě*, považuje ji a další dohody o vytváření důvěry, odzbrojení a kontrole zbrojení, za základní podpůrné konstrukce pro bezpečnost a stabilitu v celé Evropě a bude přispívat i v průběhu svého rozšiřovacího procesu k jejich trvalé platnosti a důležitosti.

Konstruktivní a kooperativní vztahy vzájemného respektování, prospěchu a přátelství *mezi Aliancí a Ruskem* jsou klíčovým prvkem pro bezpečnost a stabilitu v Evropě. Obě strany se dohodly na udržování širokého dialogu, který bude úměrný váze a odpovědnosti Ruska jako velké evropské, světové a jaderné velmoci. Jeho cílem je dosáhnout koncem letošního roku politického rámce vzájemných vztahů, v němž by byly rozpracovány jak základní principy pro bezpečnostní spolupráci, tak zásady vzájemných politických konzultací. To pomůže překonat jakoukoli přetrvávající nedůvěru z období studené války a rozptýlit obavy Ruska z procesu rozšiřování Aliance.

Posílená OBSE, rozšířená NATO, úzký dialog mezi NATO a Ruskem, aktivní NACC a PFP tak společně vytvoří základy široké evropské bezpečnostní architektury, která podpoří cíl nerozdělené Evropy.

NACC a PFP v procesu rozšiřování

Severoatlantická rada pro spolupráci a projekt Partnerství pro mír budou při pokračování procesu rozšiřování nadále zajišťovat základní rámec rozvoje vztahů s partnerskými zeměmi. Jejich dynamická spolupráce je nedílnou součástí evropské bezpečnostní architektury, prohlubující se spolupráce a rozšiřující se bezpečnosti a stability v celé Evropě a prostředkem posilování vztahů s partnerskými zeměmi, ať již budou novými členy či nikoli.

Severoatlantická rada pro spolupráci bude i nadále, tak jako od svého založení v roce 1991, hrát určující roli v budování důvěry a sbližování členských států NATO s partnerskými zeměmi. V kontextu rozšiřování NATO důležitost NACC dále vzroste, zvláště jako společného fóra sdružujícího členské a partnerské země k dialogu a konzultacím k otázkám politiky, bezpečnosti a ke spolupráci.

Partnerství pro mír hraje důležitou roli v přípravě nových členů na výhody i zodpovědnost vyplývající z členství v NATO a je rovněž prostředkem posílení vztahů s partnerskými zeměmi, pro které je připojení k Alianci v blízké době nebo vůbec nepravděpodobné. Pro NATO je klíčovým prvkem programu politické a vojenské

spolupráce s nečlenskými zeměmi - členy OBSE, který prohlubuje součinnost, spolupráci a stabilitu v Evropě a přispívá k dosažení obecného cíle transparentnosti. Plného potenciálu Pfp nebylo dosud dosaženo a jeho trvalý význam nebude rozšiřováním nijak dotčen. Připojením k projektu Partnerství partnerské země potvrdily svoje ztotožnění s principy OSN a OBSE a svou připravenost rozvíjet vztahy vojenské spolupráce s NATO a posílit tak zároveň svou schopnost účastnit se mírových a humanitárních misí pod patronací OSN nebo v rámci OBSE.

Úlohou Pfp v přípravě na členství je především zabezpečit novým členům rámec k vytvoření modelů politické a vojenské spolupráce s Aliancí. Prostřednictvím plánování společných cvičení a jiných aktivit Pfp, seminářů, pracovních jednání a každodenní prezentace v Bruselu a Monsu, se budoucí noví členové postupně seznámí s fungováním Aliance, včetně politického rozhodování, působení mírových sil a řešení krizí. To umožní partnerským zemím provést nezbytné reformy v řízení obrany, v zavádění postupů a mechanismů nezbytných pro chod fungující a demokraticky kontrolované vojenské organizace s důrazem na transparentní plánování obrany, řízení zdrojů a rozpočtování, příslušnou legislativu a parlamentní i veřejnou kontrolu.

Proces plánování a hodnocení Pfp a cvičení v rámci Pfp uvedou partnery do kolektivního plánování obrany a připraví cestu pro detailnější operativní plánování. Přestože od nových členů nebude před jejich přijetím do Aliance vyžadováno dosažení plné interoperability s NATO, budou potřebovat osvojit si určité minimum standardů nezbytných pro funkční a věrohodnou Alianci. Plnění cílů interoperability, které jsou součástí tohoto procesu, umožní rozvoj sil schopných společného působení se silami Aliance. Výsledky tohoto procesu budou včleněny do obranných plánů partnerů a do Individuálních programů Partnerství i pracovních programů Partnerství.

Další směry spolupráce v rámci Pfp předpokládá NATO v:

- ◆ dalším rozvíjení demokratické kontroly ozbrojených sil a transparentnosti procesů obranného plánování a rozpočtování partnerů,
- ◆ zvýšení rozsahu vojenské a obranné spolupráce pro přizpůsobování novému bezpečnostnímu prostředí,
- ◆ zvyšování schopnosti a připravenosti účastnit se společných mírových, humanitárních, vyhledávacích, záchranných a dalších dohodnutých aktivit,
- ◆ posilování důvěry a transparentnosti ve spolupráci se státy NATO a partnery,
- ◆ stanovení náležitých mechanismů pro interoperabilitu sil partnerů v plánování a provádění společných mírových operací.

Pokud jde o samotný vztah mezi účastí v projektu Partnerství a procesem přípravy ke členství, NATO se vyvaruje ukvapeného vývoje opatření vně Pfp a zachová zřetelný rozdíl mezi účastí v Pfp a případnou výzvou k připojení se k Alianci. Až poté, co některá země bude vyzvána k připojení, nastane okamžik, kdy budou naplněna specifická opatření k přípravě pro její vstup.

Zajištění hlavních funkcí NATO po jeho rozšíření

Při svém rozšiřování bude Aliance důsledně trvat na zachování své *schopnosti vykonávat jak své vnitřní funkce, tak i nové úkoly*. Proto noví členové musejí plně akceptovat povinnosti vyplývající z Washingtonské smlouvy. Nejde jenom o účast na konzultačních procesech a akceptování principu přijímání rozhodnutí na základě konsenzu, ale i o

připravenost přispívat ke kolektivní obraně podle článku 5 Washingtonské smlouvy, k novým úkolům i do rozpočtu Aliance. To bude vyžadovat vyhodnocení vojenských schopností každého nového člena a stanovení doby přípravy k převzetí závazků podle nového článku 5 Washingtonské smlouvy. V úvahu budou brány: strategické prostředí, možná rizika, kterým potenciální noví členové čelí, způsobilost a interoperabilita jejich sil, možnost vstupu sil na území nových členů za účelem posílení, cvičení, urovnání krize a v případě potřeby i rozvinutí cizích sil na jejich území a schopnost posílit síly Aliance, včetně strategické mobility. Tyto otázky bude potřeba zvážit individuálně v kontextu rozhodování o přijetí každého nového člena.

V souvislosti s tím bude NATO s budoucími novými členy řešit především problematiku:

- **kolektivní obrany** - výhody a povinnosti z ní vyplývající,
- **struktury velení** - připojení partnerů do integrovaných velitelských struktur,
- **konvenčních sil** - jejich zapojení do výcviku a cvičení se silami NATO,
- **jaderných sil** - sdílení výhod a zodpovědnosti z akceptování Strategické koncepce NATO,
- **struktury sil** - včlenění partnerů do struktury sil Aliance,
- **zpravodajské činnosti** - podílení se na zpravodajských procesech NATO,
- **financí** - svým dílem přispívat na programy společně financované NATO,
- **interoperability** - zavedení standardů interoperability NATO.

Hladký a účinný rozhodovací proces v rozšířené Alianci bude klíčem k zachování její efektivity. Udržování principu konsensu bude v politické, vojenské a obranné oblasti základní. Všichni členové Aliance musejí být proto ochotni konstruktivně se na něm podílet. Z tohoto důvodu bude důležité, aby se perspektivní noví členové ještě před svým přijetím do NATO seznámili s procesem přijímání rozhodnutí v Alianci a s modalitami a tradicemi konsenzu a kompromisu. Nejvyšší prioritou by měla být položena na zapojení nových členů do vhodných prvků rozhodovacího procesu a do vojenských velitelství.

Vojenské a obranné důsledky rozšíření

Kolektivní obrana

Kolektivní povaha obrany Aliance je ztělesněna v praktických opatřeních, která umožňují jejím členům využívat rozhodujících politických, vojenských a materiálních výhod kolektivní obrany a brání renacionalizaci obranné politiky, aniž by omezovala suverenitu členských států Aliance. Tato opatření se zakládají na integrované vojenské struktuře, stejně jako na dohodách o spolupráci a koordinaci. Klíčová opatření zahrnují společné plánování sil, společné operační plánování, mnohonárodní uskupení, rozmístění sil mimo vlastní území, reciprocitu, řešení krizí a opatření posílení, postupy pro konzultace, společné standardy a postupy v oblastech vybavení, výcviku a logistiky, společná a kombinovaná cvičení a spolupráci v oblasti infrastruktury, výzbroje a logistiky.

Existují tři způsoby zapojení členů Aliance do kolektivní obrany NATO:

- ▲ plná účast v integrované vojenské struktuře a v kolektivním obranném plánovacím procesu,

- ▲ neúčast v integrované vojenské struktuře, ale plná účast v kolektivním obranném plánovacím procesu (řada uzavřených koordinačních dohod zabezpečuje součinnost s integrovanou vojenskou strukturou v určitých definovaných oblastech),
- ▲ neúčast v integrované vojenské struktuře a kolektivním obranném plánování, ale součinnost s integrovanou vojenskou strukturou v omezeně definovaných oblastech v rámci dohod mezi náčelníky obrany (náčelníky generálních štábů) a veliteli hlavních velitelství NATO.

NATO se vyhne novým formám zapojení do kolektivní obrany, které by zbytečně komplikovaly praktickou spolupráci mezi členy Aliance a její rozhodovací proces.

Členové Aliance budou chtít vědět, jak noví členové hodlají přispět ke kolektivní bezpečnosti NATO a budou detailně zkoumat všechny aspekty této otázky cestou bilaterálního dialogu ještě před rozhovory o připojení.

Struktura velení

Velitelské struktury NATO musí být připraveny na zapojení nových členů. Může vyvstat i potřeba vybudovat na území nových členů nová velitelství NATO k pokrytí revidovaných úkolů a rozšíření prostorů zodpovědnosti a nebo potřeba rozšíření existujících velitelství nových členů tak, aby odpovídala dosud nedefinovaným požadavkům NATO. To bude vyžadovat určité finanční náklady. Ještě před připojením nových členů k integrované vojenské struktuře bude vypracován specifický přehled požadavků a nákladů pro každou zemi. Vzhledem k tomu, že multinacionalita zůstává klíčovým rysem politiky Aliance, každé nové velitelství na území nového člena bude vyžadovat mezinárodní zastoupení. Noví členové budou rovněž muset být zastoupeni na hlavních velitelstvích NATO, v prvcích zabezpečení, společně financovaných společnostech NATO a v Mezinárodním vojenském štábu NATO. Rozšíření bude vyžadovat přehodnocení velikosti štábů na většině velitelství NATO a v národních zastoupeních. Tento proces bude komplikovanější v případě, že noví členové budou přijímáni postupně.

Konvenční síly - výcvik a cvičení

Přítomnost sil NATO na území ostatních členů přispívá k posilování schopnosti Aliance plnit své základní bezpečnostní úkoly, při zachování soudržnosti a vyjádření solidarity a důvěry. Tato přítomnost může mít různé formy. Rozmístění spojeneckých sil nabízí specifické vojenské výhody ve vztahu ke kolektivní bezpečnosti. Umožňuje, aby na hrozbu nebo útok mohlo být reagováno dříve a zabezpečuje více času pro přípravu a rozmístění posil a jejich efektivnější použití. Vojenské síly také působí efektivněji, jestliže důvěrně znají terén a místní podmínky. Přemístění sil Aliance ze stávajících postavení nebo předběžné rozmístění materiálu by však bylo nákladné a mohlo by vyvolat klamný dojem o zájmech Aliance. Důležitá budou pravidelná a častá společná cvičení demonstrující připravenost ke společné obraně. V každém případě se musí vytvořit mechanismy pro účinnou a rychlou reakci k přijetí politických rozhodnutí pro rozmístění leteckých sil nebo představení bojové techniky a munice (např. dopředné rozmístění materiálu v klíčových oblastech a zvýšení kapacit skladových prostorů v geograficky klíčových oblastech).

Individuální politika Aliance při rozmísťování vojsk spojenců na jejich území v době míru je značně rozdílná. Pro nové členy nebude rozmístění sil NATO na jejich území v době míru podmínkou členství, ani nebude předem vyloučeno.

Rozhodnutí ohledně případného rozmístění konvenčních sil členů Aliance na území nového člena bude Aliancí přijato po zvážení:

- výhod, které to přinese pro Alianci jako celek a pro nového člena,
- vojenského významu takovéto přítomnosti,
- vojenské schopnosti Aliance provést rychlé a činné posílení,
- názorů nových členů, kterých se to dotýká,
- ceny možného vojenského řešení a širších politických a strategických dopadů.

Všichni členové Aliance musejí být připraveni v době války umožnit ostatním silám Aliance vstoupit a působit na jejich území a zabezpečit jejich základní podporu, aby umožnili zajistit efektivní společnou obranu.

Individuální politika členů Aliance při rozmístění jejich sil mimo své hranice v době míru je také velmi různorodá. Někteří členové to například vylučují zákonem. Pro nové členy by rozmístění jejich sil na území ostatních členů Aliance nemělo být podmínkou členství, ani by nemělo být předem vyloučeno. Přesto jsou všichni členové Aliance v zásadě připraveni rozmístit své síly mimo své území v oblasti platnosti Smlouvy, jako součást svého příspěvku ke kolektivní obraně. Od nových členů se očekává, že budou připraveni obdobně. Noví členové musejí být připraveni umožnit na svém území provádět mezinárodní výcvik a cvičení vztahující se ke všem úkolům Aliance.

Jaderné síly

Ochrana jadernými silami, zabezpečená článkem 5 Washingtonské smlouvy, se bude rovněž vztahovat na nové členy. Neexistuje žádný předem deklarovaný požadavek na rozmístění jaderných sil na území nových členů. Ve světle současného mezinárodního prostředí a potenciálních hrozeb, kterým Aliance čelí, bude současná jaderná pozice NATO v blízké budoucnosti vyhovovat požadavkům rozšířené Aliance. Proto nyní není potřeba měnit nebo modifikovat jakýkoli aspekt jaderné pozice či politiky NATO, ale v delším výhledu se důsledky rozšíření budou muset zvažovat. NATO bude udržovat svou současnou jadernou kapacitu spolu se svým právem ji modifikovat, pokud k tomu budou opravňovat okolnosti. Noví, stejně tak jako současní členové, budou přispívat k rozvoji a naplňování strategie NATO, včetně jejich jaderných komponentů. Noví členové by měli být připraveni připojit se k Jaderné plánovací skupině a jí podřízeným složkám a účastnit se jaderných konzultací v průběhu cvičení a krizí. Rozhodnutí o modalitách a specifikách této účasti se budou zakládat na konzultacích a dohodách mezi členy Aliance.

Struktura sil

Vojenská síla Aliance a její soudržnost tkví v jejich mezinárodních silách, strukturách a spravedlivém rozdělení odpovědnosti, nákladů a výhod. Současné struktury sil jsou formovány zejména požadavkem kolektivní obrany, ale i možnostmi zapojení Aliance do jiných operací než podle článku 5 Washingtonské smlouvy.

S výjimkou změn v bezpečnostním prostředí zůstanou hlavní charakteristické rysy současné struktury sil NATO v platnosti i v rozšířené Alianci. Přesto bude NATO věnovat zvláštní pozornost požadavkům meziregionálního posílení a jejich potenciálním dopadům na různé kategorie sil. K zajištění pokračující vojenské efektivity Aliance musejí být současní a noví členové zavázáni rozvíjet, naplňovat a podporovat nové struktury sil NATO. Od nových členů se očekává, že budou zapojeni do plného spektra úkolů Aliance v rozsahu přiměřeném jejich schopnostem a případ od případu i do jiných úkolů než podle článku 5.

Politická a vojenská důležitost mnohonárodních sil se zvýšila. Proto narůstající potřeba mobility, flexibility a interoperability v plnění obranných úkolů znamená, že současná politika multinacionality Aliance bude, v souladu s potřebou udržet vojenskou efektivitu, aplikována i při přijetí nových členů. Nezanedbatelnou důležitost bude mít nouzové a mobilizační plánování, včetně požadavků na síly a na podpůrná opatření hostitelské země, jejichž rozsah musí být teprve stanoven.

Podíl na zpravodajství

Noví členové budou pro Alianci znamenat zvýšené nároky i možnosti ve zpravodajské oblasti. Podílení se na zpravodajské činnosti bude založeno na vzájemné důvěře, spolupráci a schopnosti chránit informace NATO.

Bezpečnostní investiční program (SIP)

Bezpečnostní investiční program NATO bude použit k urychlení procesu asimilace nových členů. Rozsah bude záležet na podmínkách, za kterých se ho noví členové budou účastnit. Procedurálně a organizačně připojení nových členů k programu nebude představovat problém, přestože tento proces může zabrat určitý čas. Obnovený mechanismus stanovení priorit a alokace zdrojů jsou dobře přizpůsobeny pro plnění nových požadavků vyplývajících z rozšíření.

Ve finanční oblasti se od nových členů očekává, že budou již od počátku přispívat svým dílem k novým programovým aktivitám s úrovní příspěvku založenou v zásadě na schopnosti hradit. Vzhledem k času potřebnému k tomu, aby byl investiční program realizován a omezeným absorpčním kapacitám nových členů, budou v prvních letech finanční nároky omezeny. Rozšířená účast na programu bude možná bez dopadu na realizaci stávajících závazků a programů. Nicméně je důležité zapojit perspektivní nové členy do plánovacích a přípravných procesů co nejdříve, aby bylo zabezpečeno, že si budou plně vědomi svých perspektivních závazků.

Administrativa a rozpočtování

Bez znalosti počtu perspektivních nových členů je možné posuzovat otázky řízení jen všeobecně. Rozšíření povede k novým aktivitám a vyvolá potřebu navýšení zdrojů. Budou potřebné dodatečné kancelářské prostory, které pojmu nové členy na velitelstvích NATO; je možné rozšíření mezinárodního štábu a mezinárodního vojenského štábu NATO. Operační a celkové náklady v civilním rozpočtu porostou. Od nových členů se očekává, že se na nich budou podílet. Musí být vypočteny jejich podíly na nákladech a přijata rozhodnutí ke stanovení jejich povinností. Rozšíření bude rovněž znamenat navýšení vojenského rozpočtu, ale skutečné důsledky na rozpočet budou převážně záležet na úrovni participace nových členů.

Bude rovněž důležité, aby si potenciální noví členové plně uvědomili, že po vstupu do Aliance budou čelit značným finančním závazkům.

Požadavky NATO na nové členy

Noví členové budou plnoprávními členy Aliance a budou mít všechna práva a povinnosti ve smyslu Washingtonské smlouvy. Nebudou existovat žádné jiné bezpečnostní záruky pro členy v rámci Aliance a žádné úpravy Washingtonské smlouvy pro státy, které se připojí. Závazky, které přijmou nové členské státy, budou tedy stejné jako u nynějších spojenců, včetně principů, politiky a postupů, které již přijali všichni členové Aliance v době připojení

nových členů. Ochota a schopnost přijmout takové závazky nejen teoreticky, ale především v praxi, budou stěžejním faktorem při rozhodování, zda vyzvat příslušnou zemi k připojení.

S vědomím, že neexistuje žádný stanovený nebo pevný seznam kritérií pro pozvání nových členů k připojení k Alianci, *bude se od nových členských států zejména očekávat, že:*

- ◆ se podřídí základním zásadám, které jsou uvedeny ve Washingtonské smlouvě: demokracii, svobodě jednotlivce a vládě práva;
- ◆ přijmou NATO jako společenství stejně smýšlejících států, které se spojily ke kolektivní obraně a zachování míru a bezpečnosti, kde každý stát přispívá k bezpečnosti a obraně, z nichž mají prospěch všechny členské státy;
- ◆ budou pevně oddáni zásadám, cílům a závazkům, zahrnutým do Rámcového dokumentu Partnerství pro mír;
- ◆ se zaváží, že budou v rámci Aliance vážně usilovat o konsensus ve všech problémech, jelikož konsensus je základem soudržnosti a rozhodovacího procesu Aliance;
- ◆ na sebe převezmou povinnost plně se v Alianci zúčastňovat konzultačního a rozhodovacího procesu o politických a bezpečnostních otázkách týkajících se zájmů Aliance;
- ◆ zřídí stálé zastoupení ve velitelství NATO;
- ◆ zřídí vhodné národní vojenské zastoupení v SHAPE/SACLANT;
- ◆ budou připraveni jmenovat kvalifikované kandidáty pro službu v Mezinárodním štábu a v agenturách NATO;
- ◆ poskytnou kvalifikovaný personál pro službu v Mezinárodním vojenském štábu a v integrované vojenské struktuře, bude-li to vhodné a jak to bude vhodné;
- ◆ budou přispívat do rozpočtů Aliance, které budou založeny na odsouhlasených rozpočtových podílech;
- ◆ se budou vhodně podílet na výměně zpravodajských informací spojenců, které jsou zcela založeny na národních příspěvcích;
- ◆ budou aplikovat bezpečnostní předpisy a postupy NATO;
- ◆ přijmou dokumenty, které posilují základnu pro existující politiku Aliance¹⁷, uznávají, že politika Aliance se v průběhu času a ve světle nových okolností vyvíjí.

Aliance očekává, že noví členové nebudou bránit přístupu pozdějších kandidátů na členství.

Politické předpoklady přípravy na členství

Perspektivní členové budou muset:

- prokázat oddanost a respekt normám a principům OBSE, včetně vyřešení etnických sporů, vnějších teritoriálních sporů včetně územních nároků nebo vnitřních jurisdikčních sporů mírovými prostředky;
- ukázat oddanost podpoře stability a blahobytu, ekonomické svobodě, sociální spravedlnosti a odpovědnosti za životní prostředí;
- zřídít vhodnou demokratickou a civilní kontrolu svých obranných sil;
- převzít závazek, že zajistí, aby na dosažení povinností byly vyčleněny potřebné zdroje.

Vojenské předpoklady přípravy na členství

Noví členové Aliance musí být připraveni podílet se na úkolech, riziku, odpovědnosti, výhodách a břemenech vyplývajících ze společné bezpečnosti a kolektivní obrany. Očekává

se od nich, že přijmou strategii Aliance tak, jak je stanoveno ve *Strategické koncepci* a rozpracováno v následných ministerských prohlášeních.

Důležitým prvkem vojenského příspěvku nových členů bude jejich závazek podílet se na *cílech standardizace*, které jsou základem strategie a operační efektivity Aliance. Noví členové by se měli především soustředit na *interoperabilitu*. Minimálně by měli přijmout doktrínu a postupy NATO ve vztahu ke standardizaci a v dalším se zaměřit na dosažení dostatečné úrovně výcviku a vybavení pro účinnou operační součinnost se silami NATO. Spolupráce v rámci PfP, včetně Procesu plánování a hodnocení, napomůže zlepšit interoperabilitu sil partnerských zemí se silami NATO. Od nových kandidátů na členství se také očekává, že se aktivně zúčastní aktivit v rámci PfP.

Na co zaměřit vojenskou přípravu na členství

Schopnost budoucích členů přispět vojensky ke kolektivní obraně a novým úkolům Aliance bude faktorem při rozhodování o jejich přizvání připojit se k Alianci. Proto se budou muset přizpůsobit skutečnosti, že strategie a struktura sil NATO jsou zaměřeny na rozvoj mnohonárodnostních prvků a pružnosti k zajištění účinné obrany při minimálních nákladech. Politika NATO je proto závislá na standardizaci, především v oblasti operační, administrativní a materiálové. Současné priority ve standardizaci NATO představují jednotnost doktrín a postupů, interoperabilitu velení, řízení a spojení a hlavních zbraňových systémů i možnost vzájemné výměny munice či základních druhů materiálu.

V současné době existuje více než 1200 dohod a vyhlášek, kterým by se noví členové měli postupně přizpůsobit. Toto přizpůsobení by mělo být evolučním a řízeným procesem. I když národní účast ve standardizaci není závazná, existuje řada oblastí, jako jsou spojovací a informační systémy a opatření ke zjednodušení mechanismu posilování vojsk, kde je z vojenského hlediska nutná spolupráce. Jednou z cest k dosažení vyššího stupně interoperability u nových členů může být vyčlenění jednotek, které budou budovány jako modelové a na jejichž základě budou rozvíjeny další síly s prioritou kladenou na dosažení jejich maximálně možné úrovně interoperability se silami NATO. Ke stanovení minimálních požadavků, nezbytných pro operační efektivity, bylo zahájeno vyhodnocení standardizačních dohod (STANAG) a předpisů NATO. Bude rovněž nutné u každé země kandidující na členství vyhodnotit stupeň standardizace, vycházející z úrovně prokázané během všech vojenských a obranných aktivit v rámci PfP. Na základě konzultací Aliance s perspektivními členy bude vypracováno stanovisko k tomu, co se v této oblasti od nich očekává. Kromě toho bude potřeba, aby školy a výcvikové systémy NATO adaptovaly systém, který by v odpovídající době umožnil novým členům dosáhnout interoperability a přizpůsobit se doktríně NATO v širokém spektru aktivit.

I když financování potřeb interoperability nových členů závisí na nich samotných, představuje zároveň důležitou výzvu Alianci jako celek. Dosažení alespoň minimální úrovně interoperability v co nejkratší době z důvodu zabezpečení vojenské efektivity je důležitým vojenským požadavkem. Existuje rovněž politický požadavek ukázat vnitřní soudržnost Aliance a tím zabezpečit, aby se noví členové cítili jako její plnoprávní účastníci a bylo jim umožněno přiměřeně přispívat ke kolektivní obraně hned od počátku. V zásadě lze obou cílů dosáhnout v rámci stávajících úprav financování rozvoje, zásobování infrastruktury a dalších položek členských zemí (tj. s použitím národních zdrojů a Bezpečnostního investičního programu, bude-li to třeba).

Modality procesu rozšiřování NATO

Modality pro rozšiřování vyplývají z článku 10 Washingtonské smlouvy. V souladu s ním není třeba před budoucím dalším vstupem zvažovat přesné modely, neboť všeobecný politický a bezpečnostní kontext budoucího přijímání bude rozdílný. Stejně tak se to týká počtu, jednotlivých okolností a charakteristických rysů nově přistupujících členů. V této souvislosti bude žádoucí stanovit pro přijímání nových členů naprosto jasný a transparentní postup, který by zajistil pozitivní ohlas veřejného mínění a právního vědomí ve stávajících členských zemích. Modality při přijímání nových členů by neměly vzbuzovat dojem rozdílné klasifikace členství.

I když se bude o každém pozvání k rozšíření Aliance rozhodovat případ od případu na základě jeho vlastní povahy, mohou být budoucí vstupy načasovány jak v samostatných případech, tak i v jedné nebo více návazných skupinách. V každém případě bude důležité si ujasnit, že Aliance zůstává otevřena možnosti vstupu zemí, které nebyly pozvány mezi prvními. Prohlášení učiněné v době prvního (prvních) pozvání, v němž by toto bylo jasně uvedeno, by jednak dalo pocit jistoty zemím, které by nebyly mezi prvními vyzvanými a zároveň snížilo pravděpodobnost, že by některá z nich podala pro NATO neakceptovatelnou žádost o přijetí do Aliance.

Přesný program, pořadí a obsah procesu přistupování se musí pečlivě zvažovat zvláště s ohledem na rozhovory a jednání se zeměmi, které mají být vyzvány, aby se připojily. Bude třeba provádět podrobné instruktaže, které by v počátečním stadiu poskytly těmto zemím potřebné informace o postupu přijímání před formálním jednáním. Severoatlantická rada (NAC) rozhodne o zahájení potřebných sondážních kontaktů, na základě kterých bude třeba provést následující kroky pro přistoupení k Washingtonské smlouvě.

Opatření k realizaci přistoupení k Washingtonské smlouvě:

- rozhodnutí NAC, pověřit generálního tajemníka, aby informoval zemi, že spojenci jsou příznivě nakloněni jejímu vstupu a aby vstoupil do jednání s ní;
- formální notifikace země generálnímu tajemníkovi o jejím pevném závazku připojit se k Alianci v souladu s vnitrostátními právními požadavky;
- podrobné konzultace s příslušnou zemí o protokolu k připojení;
- formulace protokolu o připojení ze strany spojenců;
- schválení a podpis protokolu o vstupu ze strany NAC;
- ratifikace, přijetí nebo schválení přijímacího protokolu ze strany spojenců a jeho vstup v platnost;
- formální pozvání země, aby přistoupila k Severoatlantické smlouvě;
- ze strany země uložení jejího právního dokumentu o vstupu u vlády USA.

Pozvané země nebudou muset poskytnout záruky, že všechny vnitrostátní požadavky budou splněny současně s formální notifikací jejich zámyslu se připojit. V tomto ohledu proto může být vyžadováno upřesnění. Bude však důležité, aby nedošlo ve (stávajících) spojeneckých zemích k procedurám legislativní ratifikace pro vstup nových členů bez ujištění, že příslušná země skutečně chce přistoupit a přistoupí. Rovněž bude potřeba rozhodnout do jakého rozsahu lze podnikat přípravy na členství v zemích před jejich formálním připojením nebo zda řadu z nich lze ponechat až po formálním připojení. O tom bude potřeba rozhodnout při jednáních o rozpočtových a administrativních otázkách.

Konzultace, týkající se připojení příslušné země, by neměly zdržovat jednání s ostatními partnery, tj. tempo postupu pro připojení většího počtu vyzvaných zemí by neměla diktovat nejpomalejší z nich.

Česká republika ve své připravované odpovědi na tuto studii potvrdí svou víru v cíle a zásady Charty Spojených národů a svou touhu žít v míru, včetně svého odhodlání spojit úsilí ke kolektivní obraně a k zachování míru a bezpečnosti v Evropě. Vyjádří své přesvědčení, že proces rozšiřování NATO je procesem, který k posilování evropské bezpečnosti podstatnou měrou přispěje. Potvrdí názor, že NATO není hrozbou pro nikoho a že naopak významně přispívá k udržování svobody, bezpečnosti a stability v Evropě. Věří, že proces rozšiřování NATO bude pokračovat již v tomto roce dalším logickým krokem, kterým je hledání odpovědi na otázky „kdo“ a „kdy“ do NATO vstoupí. Česká republika je připravena podstatně rozšířit svou spolupráci s NATO a urychlit přípravu na budoucí členství v Alianci.

AČR, po analýze této významné studie, musí přizpůsobit závěry dokumentu „Harmonogram a realizace základních kroků AČR pro přijetí České republiky do NATO“ a koncepci výstavby armády do roku 2005 kvalitativně novým podmínkám. Ty se ovšem netýkají jenom rezortu ministerstva obrany.

Vysvětlivka:

^{1/} Tyto dokumenty zahrnují zejména:

- Dohodu o statutu Organizace severoatlantické smlouvy, národních představitelů a Mezinárodním štábu (Ottawská konvence, 1951);
- Dohodu NATO o vzájemném zachování tajemství o vynálezech, které se týkají obrany, a na něž byly podány žádosti o patent (Paříž, 1960);
- Dohodu mezi stranami Severoatlantické smlouvy o statutu jejich sil (Londýn, 1951);
- Dohodu NATO o sdělování technických informací pro obranné účely (Brusel, 1970);

jakož i:

- Strategickou koncepci;
- Prohlášení ze zasedání na nejvyšší úrovni a rozhodnutí NAC na ministerských a stálých zasedáních, jak se odrážejí v komuniké NAC včetně komuniké, která byla vydána v Oslo v červnu 1992 a v Bruselu v prosinci 1992, v nichž Aliance vzala na sebe závazek, že bude podporovat na základě případ od případu a v souladu se svými vlastními postupy, mírové aktivity pod odpovědností KBSE a mírové operace pod autoritou Rady bezpečnosti OSN, včetně vyčlenění zdrojů a odborností Aliance;

a Dokumenty o spolupráci mezi NATO a partnerským státem, které již byly schváleny, když se nový člen připojuje k Alianci.

Ozbrojené síly vybraných evropských států

Po provedené transformaci Armády České republiky se začínáme zamýšlet nad tím, jak ji na začátku příštího tisíciletí optimalizovat tak, aby byla armádou moderní, ale také ekonomicky úspornou, armádou mírově nevelkou, ale přitom schopnou v případě potřeby zabezpečit suverenitu a územní celistvost státu. Při zkoumání optimální velikosti a organizační struktury Armády České republiky je žádoucí a potřebné přihlídnout ke skutečnostem, které jsou známy o ozbrojených silách jiných evropských států. Základními kritérii pro výběr těchto států byl zvolen **počet obyvatel a rozloha země**. Ke srovnání s Českou republikou, která má cca 10,3 milionu obyvatel a rozlohu necelých 80 tis. km², připadají v úvahu **Belgie, Finsko, Maďarsko, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko a Švédsko**. Přes dílčí rozdílnost ve zvolených parametrech je vhodné do výčtu zahrnout i **Slovenskou republiku**. K abstrakci pro uvedené účely je ale nutné v co největší míře si odmyslit specifické zvláštnosti ovlivňující ozbrojené síly těchto jednotlivých zemí, jako jsou historické tradice, geografická poloha, státní zřízení země, mezinárodní politická specifika apod.

Procesy transformací a reorganizací armád, vyvolané změnami vojenskopolitických poměrů v Evropě počátkem 90. let, mají vysoce dynamický charakter a jejich cílové stavy se mnohde značně liší nejen od stavů výchozích, ale i stávajících. Z hlediska požadovaného účelu je proto potřebné zabývat se blízkou perspektivou vývoje ozbrojených sil výše uvedených států a nikoli jen současným stavem.

Je ale skutečností, že mnohé informace o plánovaném cílovém stavu, zejména o válečně rozvinutých armádách, jsou v dostupných pramenech uváděny neúplně a často jsou prezentovány i rozdílné informace. Z toho vyplývá, že dále uváděné údaje a vyvozené závěry nelze brát jako absolutní a neměnné.

NIZOZEMÍ

Plné profesionalizace armády má být dosaženo v roce 1998.

K začlenění do **smíšeného německo-nizozemského sboru NATO** je předurčena jedna mechanizovaná divize (o dvou mechanizovaných brigádách a jedné obrněné brigádě). Do **sil rychlé reakce** (do mnohonárodní divize NATO nebo pro operace OSN) je v současné době vytvářena jedna aeromobilní brigáda.

Plánovaný **počet záloh** je 110 000 vojáků.

BELGIE

Plné profesionalizace armády má být dosaženo v roce 1997.

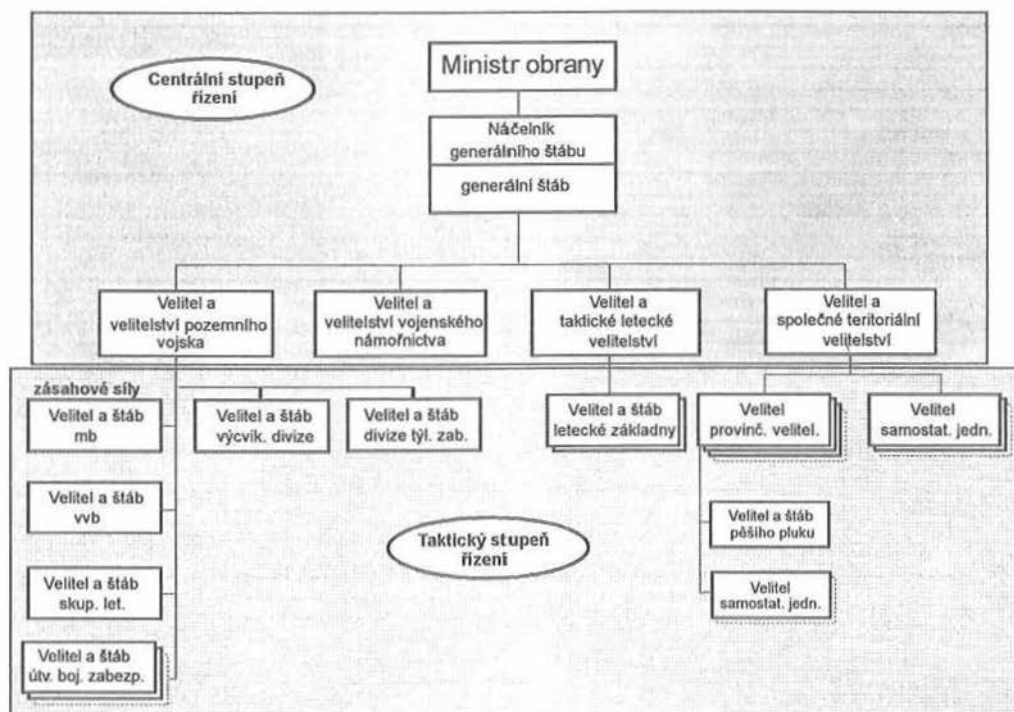
Zásahové síly, jako hlavní součást pozemního vojska (mírově 27 500 osob), jsou předurčeny k bojovému použití v rámci nadnárodních sil NATO. Organizačně jsou uskupeny do jedné mechanizované divize (o třech mechanizovaných brigádách), jedné vzdušné výsadkové brigády, skupiny vojskového letectva a útvarů bojového zabezpečení.

Vojenské letectvo (10 000 osob) je organizačně uskupeno do dvou leteckých základen (každá o jednom leteckém křídle).

K řízení tzv. společných sil je vytvořeno **Společné teritoriální velitelství**, které odpovídá za bezpečnost a obranu národního území, výcvik a přípravu příslušníků ozbrojených sil, údržbu a ošetřování techniky ve své podřízenosti.

Teritoriální síly tvoří jeden velitelský prapor, dva ženijní prapory, dva spojovací prapory, devět provinčních velitelství (v podřízenosti každého jsou jeden pěší pluk, rota vojenské policie a další jednotky).

Zálohy mají hodnotu 30 000 vycvičených vojáků (celkem zálohy 103 000 osob).

Obr. 1: Schéma organizace řízení ozbrojených sil Belgie (v míru)

ŠVÉDSKO

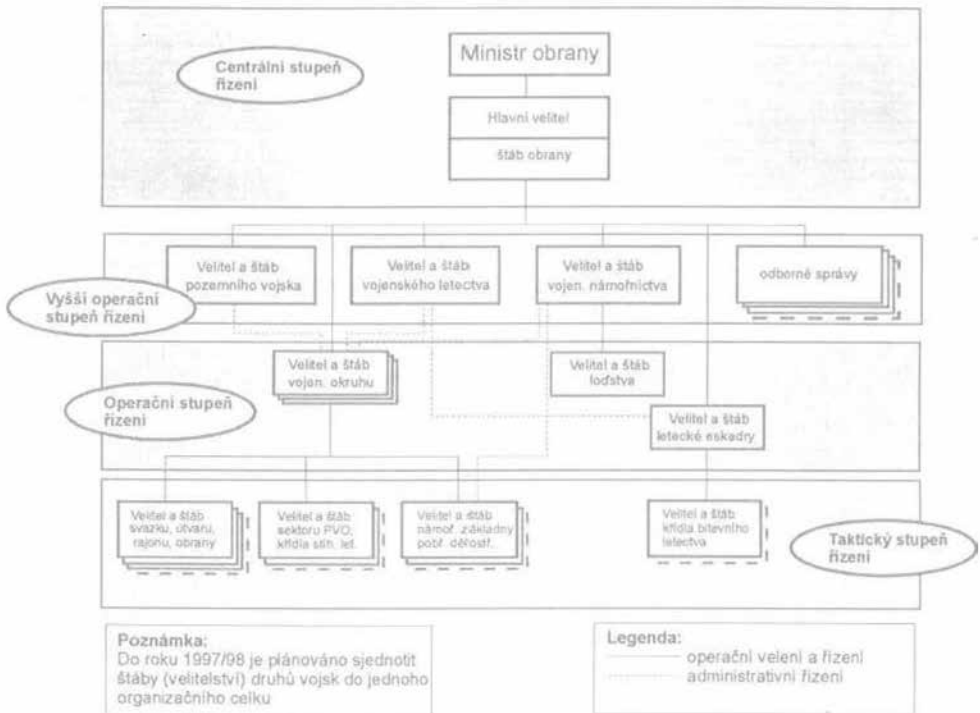
Probíhající reorganizace ozbrojených sil, jejíž ukončení je plánováno v letech 1997/1998, zachovává hlavní princip výstavby švédské armády, kterým je existence nevelkých mírových sil a jejich rychlé mobilizační rozvinutí s použitím vycvičených záloh.

Základem mírové organizace v **pozemním vojsku** (44 000 osob) jsou samostatné výcvikově mobilizační a výcvikové pluky, prapory a oddíly (pěší, průzkumové, obměně, dělostřelecké, ženijní aj.). Jejich hlavním úkolem je výcvik vojáků základní služby, příprava záloh a uskutečnění mobilizace. **Letectvo a PVO** (8000 osob) je pod jednotným velením.

Válečně se pozemní vojsko dělí na *polní* a *teritoriální*. **Polní vojsko** je organizováno do brigád (ze stávajících 21 se plánuje snížit počet na 16) a samostatných praporů a oddílů. K provedení hlavních obranných a útočných úkolů mohou být brigády uskupovány do divizí jako vyšších taktických stupňů velení. **Teritoriální síly** tvoří vojska místní obrany (cca 165 000 osob organizačně začleněných do sta samostatných praporů a 250 rot) a tzv. **HEMWEHR** (milice, cca 125 000 osob). Část letectva (samostatná letecká křídla) a PVO jsou přepodřízena velitelům vojenských okruhů.

Ročně prochází základním vojenským výcvikem 35 000-38 000 vojáků.

Celkový počet vycvičených záloh je 709 000 osob.

Obr. 2: Schéma organizace řízení ozbrojených sil Švédska

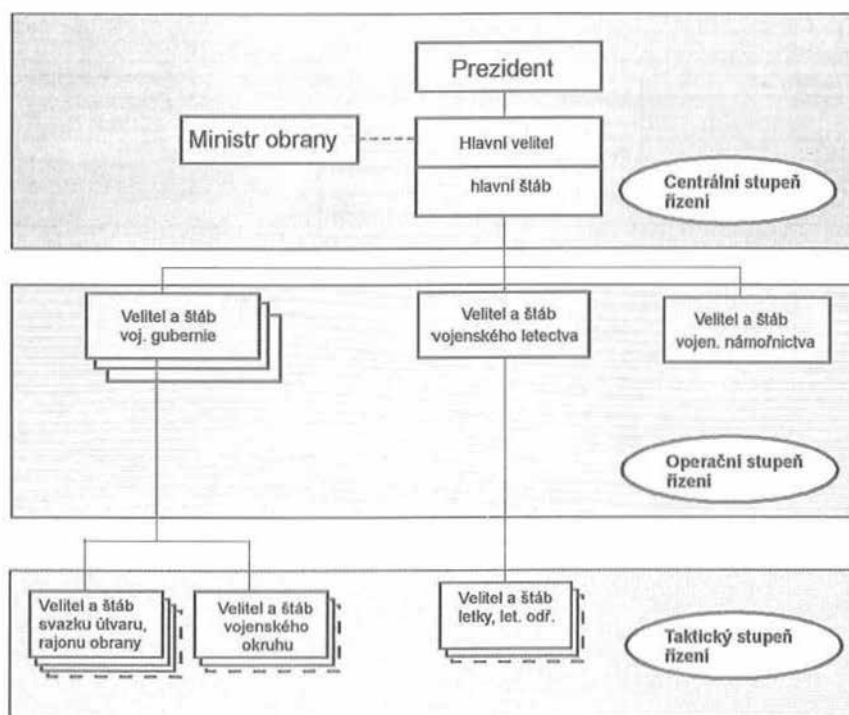
FINSKO

Organizační struktury ozbrojených sil jsou postaveny na schopnosti rychle uskutečnit mobilizační rozvinutí a dosáhnout připravenosti k vedení válečných operací.

Nejvyšším vojenským orgánem je hlavní velitel. Hlavní štáb sestává z generálního štábu a štábů bojové přípravy, týlu a vojenské ekonomiky. Náčelník hlavního štábu je současně velitelem pozemních vojsk. Velitelům vojenských gubernií jsou podřízena všechna vojska na teritoriu gubernie.

Pozemní vojska zahrnují *vojska všeobecného použití* (pro plnění hlavních úkolů), *vojska místní obrany* (k ochraně a obraně teritoria), *vojska podpory* (týlové, zdravotnické, stavební aj.) a *pobřežní dělostřelectvo*. Síly všeobecného použití jsou organizovány v brigádách (mírově - 8, válečně - 27) a samostatných plucích, praporech a oddílech. K plnění důležitých operačních úkolů se mohou uskupovat do armádních sborů (každý o 2 až 3 brigádách). Vojska místní obrany (domobrana) jsou organizována do samostatných praporů, oddílů a rot a mohou dosáhnout při mobilizačním rozvinutí až 200 000 osob.

Celkový počet záloh je 699 000 osob.

Obr. 3: Schéma organizace řízení ozbrojených sil Finska

RAKOUSKO

Základním principem výstavby armády je všeobecná branná povinnost a miliční systém.

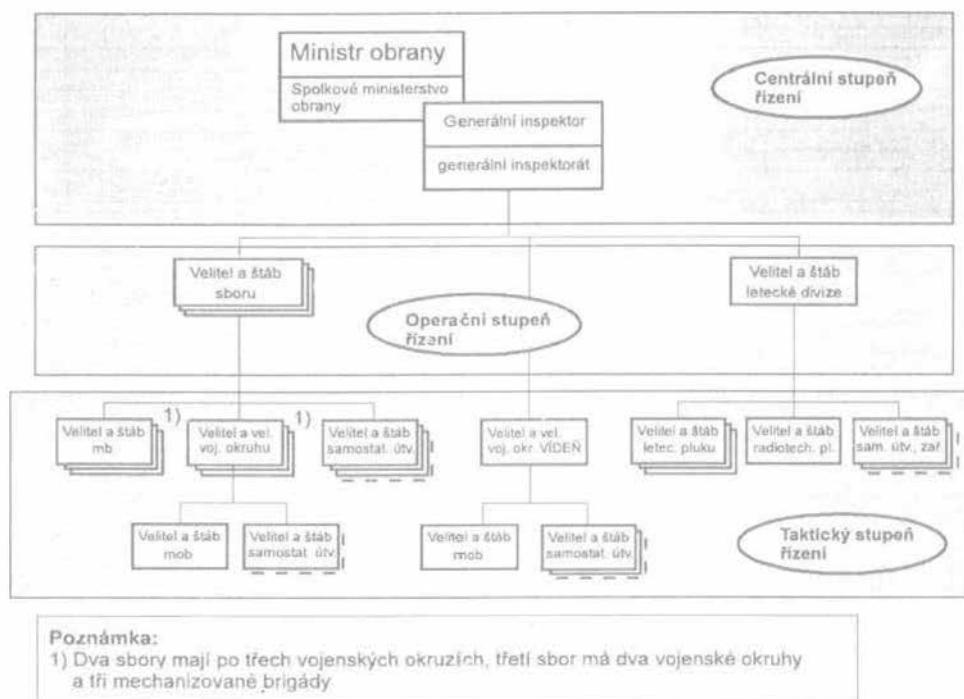
Součástí spolkového ministerstva obrany je generální inspektorát, jenž plní funkci generálního štábu. Generálnímu inspektorovi, který odpovídá za operační řízení vojsk, jsou podřízeni velitelé sborů, vojenského okruhu Vídeň a letecké divize.

Pozemní vojsko (mírově 56 500 vojáků) je v míru silně zrámcované a tvoří je *pravidelné síly* (tři mechanizované brigády a sborové útvary) a *domobrana* (dvanáct motorizovaných brigád). Organizačně je učleněno do tří sborů, v jejichž podřízenosti jsou vojenské okruhy (celkem 8), a jednoho samostatného vojenského okruhu.

Do *síl rychlého nasazení* jsou vyčleňovány tzv. *prezenční síly* (10 000 osob v jedné mechanizované brigádě, třech pěších plucích a dalších útvarech a jednotkách velení, zabezpečení a podpory, včetně jednotek letectva a PVO) a *jednotky milice* (5000 osob).

Vojenské letectvo (7900 osob) je uskupeno do jedné letecké divize, které jsou podřízeny všechny útvary a jednotky letectva a PVO, kromě organických jednotek PVO pozemního vojska.

Plánovaný **mobilizační početní stav záloh** je 120 000 osob.

Obr. 4: Schéma organizace řízení ozbrojených sil Rakouska

MAĎARSKO

Dle upraveného zámyslu má být dosaženo 50% profesionalizace v roce 1998 a 100% do roku 2005.

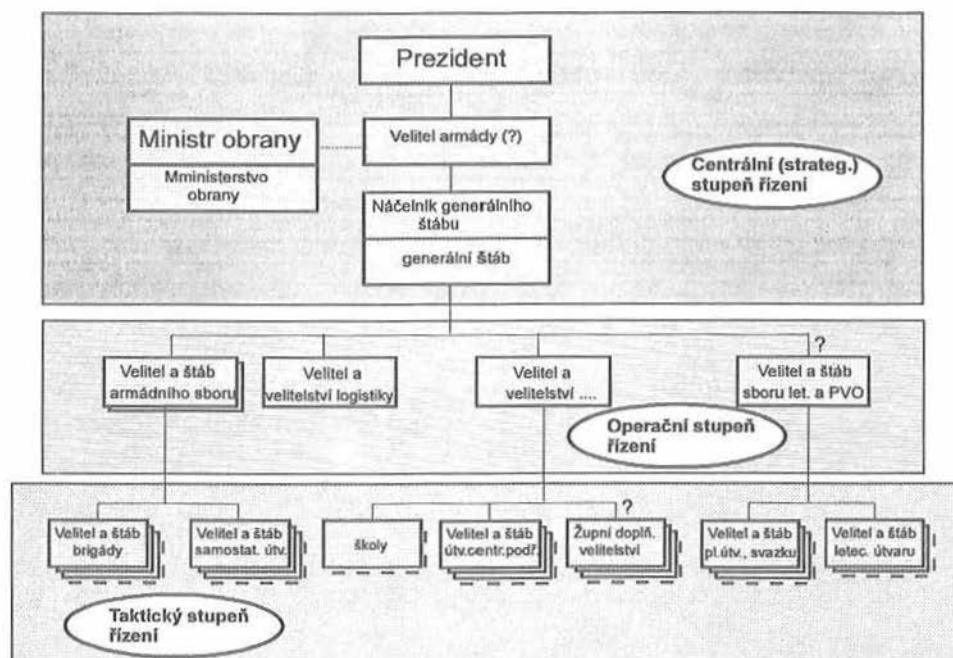
Nejdůležitějšími změnami uskutečňovanými v současném období je výrazné snížení početního stavu osob, posílení operativnosti a centralizace velení a priorita v řešení problematiky PVO.

Nejvyšším orgánem operačního velení ozbrojených sil se stane generální štáb, kterému budou podřízeny armádní sbory, logistika a součásti centrálního charakteru. V současnosti je tímto orgánem velitelství maďarské armády, jehož zrušení se zvažuje. Nově vytvářené samostatné velitelství, postavené na bázi bývalého budapešťského vojenského okruhu, bude řídit svazky a součásti centrálního charakteru včetně vojenských škol.

V *pozemním vojsku* se přechází na sborovou organizaci (dva armádní sbory místo dosavadních tří vojenských okruhů). Budované *síly rychlé reakce* mají mít hodnotu brigády (doposud byl postaven jeden prapor). Ze sil a prostředků velitelství *letectva a PVO* bude vytvořen sbor.

Na proces organizace ozbrojených sil negativně působí několikéré změny koncepce výstavby a doposud trvající neujasněnost organizační struktury, především vrcholných řídicích orgánů.

Počet vycvičených **záloh** je 700 000 osob, z toho je ihned k dispozici 14 000 záložníků. Válečně mohou být síly pozemního vojska rozvinuty do tří(?) armádních sborů.

Obr. 5: Schéma organizace řízení ozbrojených sil Maďarska

SLOVENSKO

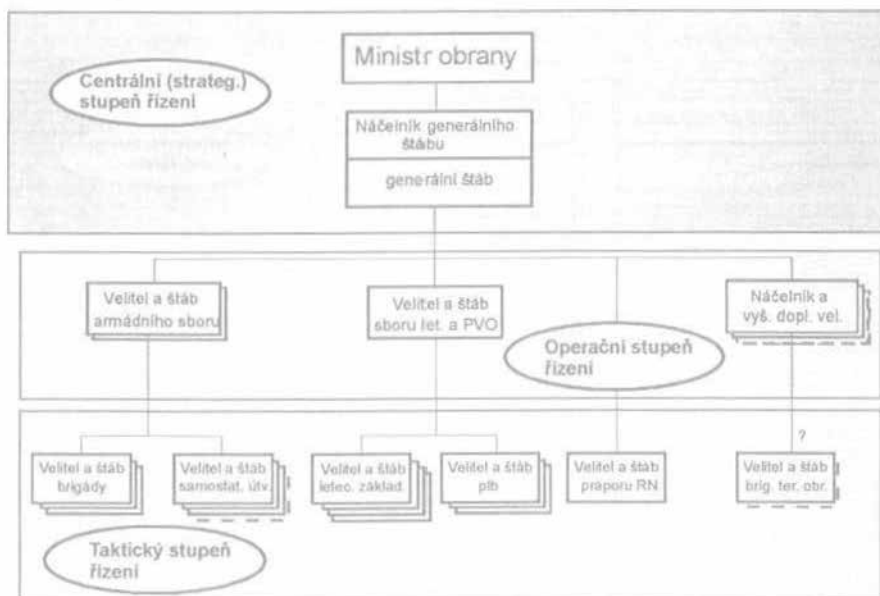
Hlavními úkoly reorganizace ozbrojených sil z hlediska organizačních struktur je snížení mírových počtů osob a výzbroje, přechod na sborovou a brigádní organizaci, vytvoření útvaru rychlého nasazení a výstavba vojska teritoriální obrany. Reorganizace, kterou je plánováno uskutečnit ve třech etapách, je v počátečním stadiu. Její ukončení se předpokládá do roku 2000, ale nelze vyloučit její prodloužení až do roku 2005. V cílovém stavu má být dosaženo 50-60% profesionalizace.

Základem *polního vojska* jsou dva armádní sbory (celkem se třemi tankovými a třemi mechanizovanými brigádami). Válečně se počítá se třemi armádními sbory (celkem až šestnácti brigádami, z toho třemi tankovými, třemi mechanizovanými a deseti pěšími brigádami).

Útvar rychlého nasazení je na úrovni samostatného praporu.

Ve *vojsku teritoriální obrany* se předpokládá mít šest brigád teritoriální obrany, každou o pěti praporech. Jejich výstavba je v počátečním stadiu přípravy. V míru mají být silně zámrcované a po zmobilizování je plánován jejich početní stav celkem 12 000 osob.

Pod velením *sboru letectva a PVO* jsou čtyři letecké základny (jedna se stíhacím letectvem, jedna s bitevním, jedna s dopravním a jedna s vojskovým letectvem, tj. s bitevními a dopravními vrtulníky) a tři protiletadlové brigády (celkem s jedenácti protiletadlovými raketovými oddíly a čtrnácti samostatnými bateriemi). Válečně je plánováno mobilizační rozvinutí jen jednoho protiletadlového oddílu.

Obr. 6: Schéma organizace řízení ozbrojených sil Slovenska

Přehled o ozbrojených silách některých evropských států

Stát	Údaje o státu		Počty osob v ozbr. silách (tis.)		Členění ozbrojených sil	Složky pozemního vojska	Začlenění teritoriálních sil	Stupně velení a řízení ozbrojených sil	
	počet obyv. (mil.)	rozst. země (km²)	milit. věk	limit podle Smutnovy					
Státy NATO	BELGIE	10,0	30,5	40* (47?)	70	● pozemní vojsko ● voj. letectvo ● voj. námořnictvo ● „společné síly“	● zásahové síly ● výcvik divize ● divize týl. zabezpečení	v podřízenosti „Společného teritoriálního velitelství“	centrální: ministerstvo obrany, generální štáb, velitelství druhých ozbr. sil, taktický: velit. divizi, brigád, praporů, křidel
	NIZOZEMÍ	15,1	40,8	70*	80	● pozemní vojsko ● voj. letectvo ● voj. námořnictvo ● voj. policie			centrální: ministerstvo obrany, generální štáb, velitelství druhých ozbr. sil taktický: velit. divizi, brigád, praporů
Státy mimo NATO	ŠVÉDSKO	8,6	450,0	70,5*	—	● pozemní vojsko ● voj. letectvo a PVO ● voj. námořnictvo	(válečně) ● polní ● teritoriální	(válečně) v podřízenosti operačního uskupení	centrální: ministerstvo obrany, štáb obrany, vyšší operační: velitelství druhých vojsk, operační: velitel. voj. okruhů, letecké eskadry, loďstva taktický: velit. brigád (divizi), praporů, rajónů obrany, let. křidel
	FINSKO	5,0	337,1	41,9	—	● pozemní vojsko ● vzdušné síly ● voj. námořnictvo	● síly všeobecného použití, ● voj. teritoriální obrany ● vojska podpory ● (pobřežní dělostřelectvo)	v podřízenosti velitelství voj. gubernií	centrální: (ministerstvo obrany), hlavní štáb, operační: velitel. voj. gubernií, (as), voj. letectva, voj. námořnictva, taktický: velit. brigád, praporů, voj. okruhů, letek
	RAKOUSKO	7,9	83,9	64,4	—	● pozemní vojsko ● voj. letectvo	● pravidelné síly ● domobrana (má složku mobilní a teritoriální)	v podřízenosti velitelství voj. okruhů	centrální: spolkové ministerstvo obrany, generální inspektorát, operační: velitelství sborů, taktický: velit. voj. okruhů, brigád, pluků, praporů
Státy bývalé VS	MAĎARSKO	10,5	93,0	75* (50?)	100	● pozemní vojsko ● voj. letectvo a PVO ● síly (součástí) centrální podřízenosti	● polní vojsko ● vojenské letectvo ●		centrální (strategický): ministerstvo obrany, velitelství armády, operační: velitel. sborů, taktický: velit. brigád, (pluků), praporů
	SLOVENSKO	5,3	49,0	35	46,7	● pozemní vojsko ● voj. letectvo a PVO	● polní vojsko ● útvar rychlého nasazení, ● vojsko teritoriální obrany	začleněny do polního vojska (v minul. řízeno GŠ)	strategický: ministerstvo obrany, generální štáb, operační: velitel. sborů, vyšší dopl. velitelství, taktický: velit. brigád, praporů

Poznámka: *plánované mírové počty v roce 1997 (1998)

PŘEDPOKLÁDANÉ ZÁVĚRY

Z dostupných údajů lze pro počáteční stavy a organizační struktury ozbrojených sil jmenovaných států vyvodit **následující závěry:**

① Rozsáhlé transformační a reorganizační změny v ozbrojených silách uvedených států mají komplexní charakter, ale nejvíce se dotýkají pozemního vojska. Jejich výrazným rysem jsou záměry minimalizovat armády. Tyto záměry jsou zdůvodňovány především změnami politického klimatu v Evropě, ale jejich podstatou je dosažení ekonomických úspor v rozpočtech států. Důsledkem snižování nákladů na armádu je značné snížení počtu osob zařazených do armády v míru a zpomalení (někde až stagnace) modernizace výzbroje a techniky. Zvětšující se rozdíl mezi státy s moderní vojenskou technikou a armádami se zastaralou technikou se promítá obzvláště do rozdílnosti organizace na taktickém stupni.

② Existují zásadní rozdíly v kvalitativní i obsahové stránce procesu reorganizace ozbrojených sil v jednotlivých státech. Realizace tohoto procesu je dlouhodobá. V ekonomicky silnějších státech je plánována na kratší dobu (cca 5 až 6 let), ve státech ekonomicky slabších, do kterých patří státy bývalé Varšavské smlouvy, se předpokládá její plné uskutečnění za 10 i více let.

③ Záměry redukce počtu osob a výzbroje jsou nižší než počty limitů stanovených Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Výchozí předpoklady pro cílová řešení, jako je profesionalizace armád, kvalitativní změny ve výzbroji aj. naráží ve své realizaci na značné problémy a nedaří se je v plánovaném rozsahu a časovém vymezení plně uskutečňovat. Mimo to, předpokládané cílové stavy ozbrojených sil vyvolávají obavy z nedostatečného zabezpečení národní bezpečnosti a to nejen u států bývalé Varšavské smlouvy, ale i u států, které jsou členy aliance NATO.

④ V organizačních strukturách ozbrojených sil je zřetelná snaha dosáhnout co největší shodnosti mírové a válečné organizace. Uvedený trend je uplatňován v určité modifikaci i ve státech, jejichž válečné armády jsou tradičně založeny na principu mobilizačního rozvinutí. U států stojících mimo alianci NATO jsou ozbrojené síly řešeny do značné míry jako národní, bez širších vazeb na struktury ozbrojených sil jiných států.

⑤ Ozbrojené síly se v základním členění dělí na:

- pozemní vojsko (jehož mírový početní stav je tří až jedenáctinásobkem početního stavu vojenského letectva),
- vojenské letectvo a PVO,
- vojenské námořnictvo (u přímořských států).

U menšího počtu států jsou dalším samostatným druhem ozbrojených sil tzv. společné síly, někde nazývané „síly (součástí) centrální podřízenosti“.

⑥ Teritoriální síly jsou v převážné části válečně začleněny jako relativně samostatná součást do pozemního vojska. Zcela výjimečně jsou tyto síly řízeny centrálním stupněm velení.

⑦ Síly rychlého nasazení jsou budovány jako vysoce mobilní, v hodnotě do brigády v jednotlivých armádách daných států. U členských států NATO jsou svazky rychlého

nasazení vytvářeny s předpokládaným začleněním do vyšších nadnárodních organizačních celků, u států bývalé Varšavské smlouvy mají tyto síly zřetelně národní charakter a menší rozsah.

③ Ve strukturách velení jsou značné rozdíly mezi armádami států aliance NATO a států mimo tuto alianci.

a) V ozbrojených silách členských států NATO dochází ke zrušení armádního sboru. Brigády, eventuálně divize s brigádní organizací zmíněných armád, jsou válečně přímo začleňovány do nadnárodních vyšších organizačních celků NATO.

b) V ozbrojených silách států mimo alianci NATO má velení tři stupně: centrální (strategický) - operační - taktický. Výjimku tvoří ozbrojené síly Švédska, kde čtyřstupňové velení je rozšířeno o tzv. vyšší stupeň velení, za který jsou považována velitelství druhů ozbrojených sil a centrální správy řízení pro materiálně-technické, zdravotnické, finanční aj. zabezpečení.

Světový a evropský systém bezpečnosti

*Ve smyslu dvoustranných styků mezi armádami, jehož důsledkem je i nedávno navázaná výměna informací mezi naší redakcí a redakcí polského vojensko-odborného časopisu *Myśl Wojskowa*, otiskujeme překlad článku prof. dr. Juliana Kaczmarka, který vyšel v č. 4/95 zmíněného polského dvouměsíčníku.*

Stále aktuálnější se stává myšlenka, že **bezpečnost má globální rozsah a obsahuje v podstatě všechny oblasti života. Kromě toho se všeobecně soudí, že bezpečnost je nejdůležitějším geopolitickým úkolem, a proto na prvním místě stojí politické rozřešení všech existujících konfliktů.**

Bezpečnostní politika nemůže být jen pasivní politickou silou, ale silou více zkoumající fakta a pak na ně reagující, **musí mít vlastnost předvídat.** O tom především rozhoduje dostatek včasných informací (předpovídání vývoje situace, tedy mít rozvinutý systém zpravodajských informací, prognostický a hodnotící) a také preventivní diplomacie. Zdrojem takových činností (jestliže má být politika účinná) musí být síla, která zabezpečí, že v případě selhání diplomatických cílů **musí agresor počítat s důsledky kolektivně odsouhlasené účinné intervence, samozřejmě i intervence vojenské.**

Dosud se politikům nepodařilo vytvořit ani světový, ani kontinentální systém bezpečnosti, který by uspokojivým způsobem garantoval stabilizaci a mír. Současný způsob postupu, třebaže je zaměřen na vytvoření účinného bezpečnostního systému, není efektivní, nachází se stále pouze ve fázi projektu. Dosud se nenalezlo systémové řešení, které by zajistilo účinné vyřešení různých krizových situací; také proto na zeměkouli existuje taková spousta konfliktů.

Po ústupu komunismu, který se jako zřízení v praxi neosvědčil, nastoupila destabilizace do té doby trvajícího dvoupólového systému a začalo hledání nových vztahů včetně nacházení nového způsobu vyjádření bezpečnosti. Kromě hesel typu „nový světový řád“ přetrvává nedostatek konkrétních ustanovení a vztahů, neboť ***svět se nachází ve stadiu transformace.*** Je třeba předpokládat, že to *bude trvat nejméně několik desetiletí*, zvláště když naděje vkládaná v toto uspořádání je dosud mařena působením silových antagonismů - národnostních, etnických a náboženských.

O příčinách konfliktů

Existuje takové množství příčin konfliktů, že je nesnadné je všechny přiblížit v jednom článku. **Vzhledem k jeho cíli, kterým je definování základních příčin soudobých obtíží v řešení problémů bezpečnosti a cest k jejich překonání, budou rozebrány pouze ty okruhy problémů, které se zdají nejdůležitější.**

Myslím si, že základní příčinou vzniku většiny konfliktů je **příliš velký rozdíl životní úrovně** (např. roční důchod obyvatelstva na hlavu činí ve Švýcarsku 36 000 dolarů, kdežto v takovém Mosambiku jen pouhých 60). To má svůj odraz především ve stupni vývoje

civilizace jednotlivých oblastí na světě. *Zaostalost, v mnoha zemích přímo chudoba, je hlavní příčinou vzniku nejen rozporů vyvolávajících rozličná ohrožení, ale také ideji, které přesvědčivě odůvodňují vzniklé konflikty.*

Momentálně nelze odstranit existující ekonomické disproporce, svět může pouze usilovat o jejich zmírnění a v případě nebezpečí vzniku konfliktu se řídit podle zásady „hašení požáru“. To je velice nepřijemná situace, neboť **v nejbližší budoucnosti se úplně nepodaří uskutečnit myšlenky na mírově se rozvíjející svět.** V mnoha státech, především v zemích „třetího“ a „čtvrtého“ světa, narůstají a nadále budou narůstat (z důvodu hospodářské zaostalosti a z ní pramenící beznaděje) konfliktní situace a spolu s nimi i **nebezpečí nejen terorismu a lokálních konfliktů, ale také konfliktů regionálních, jejichž následky se mohou projevit v dalších světadílech. Lze, ba dokonce je nutno předvídat konflikty a působit proti jejich vzniku. Avšak jestliže se jim nepodaří zabránit, mělo by se usilovat o maximální omezení jejich rozsahu a následků a neprodleně o rychlé ukončení bojů.**

Dalším důležitým činitelem, který má vliv na vznik konfliktů, je **touha po moci.**

To, co nazýváme islámským fundamentalismem, jenž spatřujeme jako pohyb uvnitř velkého islámského světa, není jen revoluce chudoby a bídy, i když je jedním z jeho zdrojů, ale „revoluce kulturní, která se postavila proti zásadám žití a myšlení západních civilizací“.

H. Kremp¹⁷ tvrdí, že *myšlenky tohoto typu mohou být již v blízké budoucnosti striktně uvedeny v život.* Jejich důležitým, i když vůči islámu nevysloveným motivem je - jak mj. ukazuje americká publicistka B. Tuchmanová²¹ - *usilování o návrat k dávné velikosti osmanského světa a navíc touha po moci. Ta má značný vliv nejen na události v islámském, ale v celém nás obklopujícím světě.*

Jedním z aktuálních příkladů výše zmíněného jevu je válka v Tádžikistánu, která i když má náboženský základ, není výlučně válkou náboženskou. **Zuří tam totiž bezohledný boj o moc.**

Boje započaly před čtyřmi lety, kdy přívrženci islámu pozbyli moci (po intervenci vojsk předchozí vládní garnitury), kterou drželi od jara 1992. Opozice byla zatlačena do hor a do Afghánistánu, kde se vytvořily silné partyzánské oddíly pod velením tamějších Tádžiků.

K eskalaci nenávisti docházelo stále více, a jak v takových oblastech často bývá, podle zásady „oko za oko, zub za zub“. Islámská vláda nebyla vládou demokratickou a zanechala po sobě množství obětí a spoustu nenávisti. Podobné jsou dnes zákulisní činnosti některých současných vlád.

Existuje také obava před **rozšířením islámského fundamentalismu na bývalé sovětské republiky, které mají ještě daleko ke stabilitě.**

Můžeme počítat s tím, že islámský fundamentalismus je po zhroucení komunismu dalším uchazečem o vládu nad světem a že boj s ním, vzhledem k jeho používaným metodám (včetně terorismu), nebude snadný.

Skutečná příčina přející vyvolávání konfliktů je **nadměrné zbrojení.** Země, jako je Egypt, Jihoafrická republika a Brazílie, ale kromě toho i Indie, Pákistán a Izrael, se staly rozsáhlými zbrojařskými středisky. Střet nevyvinutých ekonomik a jejich velkolepých nároků i různé druhy extrémního nacionalismu spolu s náboženským fanatismem jsou zdrojem mezinárodních sporů, občanských válek a válek mezi různými státy, jakož i impulzem pro další zbrojení v mnoha státech Asie, Afriky a Ameriky. Tady je třeba s politováním konstatovat, že těmto státům prodávají zbraně vyspělé země. Hlavním motivem jejich postupu je (i když ne pouze) chuť zisku, ale také možnost mít vliv na vývoj politické situace v souladu se zájmem dané země exportující zbraně.

Jak je známo, v Evropě byly vytvořeny mezinárodní instituce (OBSE, Rada Evropy, EU, NATO, ZEU), které se přičiňují o snižování zbrojení a stabilizaci situace (což není vždy efektivní a ne vše se jim podaří, jako např. v bývalé Jugoslávii a v jižních republikách bývalého SSSR), kdežto v jiných oblastech světa se projevuje citelný nedostatek institucí podobného typu, a pokud přece jen jsou, pak jejich činnost je nepostačující.

Vytváření více rozhodovacích mechanismů zabraňujících nadměrnému zbrojení ve světovém měřítku je prvořadým úkolem. Jejich dosavadní malá působivost způsobuje, že ozbrojené konflikty dosud přetrvávají.

Velice závažnými pro regionální a celosvětovou bezpečnost se jeví **léty nahromaděné spleť vztahy mezi lidmi (obyčeje a zvyky), které se všeobecně pokládají za přirozené**, ale porušení jejich poměru může v určité oblasti velice ztížit udržení míru.

Za účelem osvětlení tohoto problému stojí zato citovat několik vět z článku nazvaného „Kiplingův úkol“^{3/}. Hodnocení v něm ukázané je jistě velice zjednodušené, avšak zdá se, že o něčem podstatném vypovídá. Autor článku cestoval letadlem s ruským plukovníkem, který se mu snažil vysvětlit spleť turkmenskou politiku. Vyhrzoval si právo na svou anonymitu a tvrdil, že *Asie je Asie a Evropan tyto lidi nikdy nepochopí. „Já jim rozumím, protože jsem zdejší... Tady nikdy nebyla a nikdy nebude žádná demokracie. Stejně tak jako ostatně v celé Asii. Z jakého důvodu by měla být? Vždy tu vládli emirové, chánové, bejové a potom carští gubernátoři. Za komunismu se demokracie neučila. A čím byl vlastně první tajemník? - Gubernátorem! A kdo jsou současní vládcí Turkménie? Vždyť to jsou vlastně staří bejové! Ti neznají jiný způsob vlády. A národ si zvykl na to, že vždycky musel držet pusku. Takové to tady vždy bylo, takové je i bude...“*

K uvedenému hodnocení můžeme mít různé výhrady. *Není však možné popřít pravdu, která číší z obsahu této výpovědi - v politických vztazích je třeba zohlednit specifické rysy společnosti, které se dané události týkají.*

Evoluce a demokracie

Z historických zkušeností vyplývá, že revoluce a války různého typu, jejichž cílem bylo uskutečnit radikální a převratné změny, nejenže nepřijal vyspělý svět, ale právě naopak - vždy vedly zpět. Změny v technice a technologii mohou probíhat skokově, ale přetváření lidského vědomí se od nepaměti nepodařilo takovým způsobem uskutečnit.

Proto se **vývoj v oblasti vědomí musí uskutečňovat evoluční cestou, na základě zkvalitňování vztahů mezi lidmi, které existují - tedy cestou jejich postupných změn. Jde o akceptování evolučního modelu změn, neustálé vysvětlování vzájemných pozic a hledání pokud možno alespoň částečných kompromisů.**

Svět potřebuje realizaci potřebných strategických výdobytků metodou „malých kroků“, která tlumí otřesy a dává větší prostor vyrovnání se s daným stavem a také dovoluje, jak to tvrdil Pomian, „hrát na všechny nástroje“.

Jako příklad můžeme mj. uvést Švýcarsko, ve kterém přibližně 70 % obyvatel hovoří německy, asi 20 % francouzsky, okolo 10 % italsky a asi 1 % rétorománsky. Polovina obyvatel jsou katolíci a polovina protestanti. Dvě velkoměsta - Ženeva a Curych tvoří určující kosmopolitické enklávy. Hlavní město země, Bern, není největším městem a hlavním střediskem života v tomto státě. Země je rozdělena na 26 kantonů, které často figurují jako samostatné republiky. Výsledkem dlouhodobé spolupráce těchto kantonů bylo

vytvoření těsných vzájemných vazeb mezi nimi, které spojily zemi v jeden politický systém, podobně jako tomu bylo ve Spojených státech.

Podstata toho, co spojuje jednotlivé kantony v zemi, je jejich vzájemná spolupráce, a ne jazyk nebo náboženství. Zbývající rozdílnosti se překonaly a nadále překonávají, avšak mimo kantony. V opačném případě, kdy by nastal podobný stav jako v současné Jugoslávii, by i tato země mohla být zmitána častými občanskými válkami.

Je třeba též poznamenat, že v referendech, často ve Švýcarsku prováděných, se bere na zřetel nejen většina hlasů, ale také mínění většiny kantonů na danou záležitost, bez přihlídnutí k jejich velikosti. Kromě toho se hlas kantonů zohledňuje při tvorbě všech zákonů a právních předpisů.

Dosud platí, že demokracie, včetně četných nedostatků a vad, je forma zřízení, která nejenže zvítězila v soupeření s komunismem, ale také potvrdila v praxi - je to základní forma zřízení na evropském a americkém kontinentě a na značné části zbývajících světadílů. Můžeme předpokládat, že se její rozsah bude rozšiřovat.

Přednosti tohoto zřízení jsou všeobecně známy, proto bych chtěl obrátit pozornost na **jeho slabiny v záležitostech týkajících se bezpečnosti.**

Demokracie a bezpečnost

Jednou ze základních zásad demokracie je preferování národního zájmu. A. Lake na otázku - ve kterém případě Spojené státy použijí síly - odpověděl: *Až to od nás budou požadovat naše zájmy*⁴¹.

Ne vždy však existuje jednota zájmů, a proto přetrvává velká spousta obtíží při řešení problémů a konfliktů. Takovým příkladem může být záležitost týkající se rozdílnosti státních zájmů, vzpomenutá v článku H. Krempa⁵¹. Autor mj. popisuje spor západních států, konkrétně Francie s Německem, o priority „východní“ politiky Evropské unie a opírá se o společný článek ministrů zahraničních věcí Německa a Francie, který má název *Německo a Francie - motor evropské integrace*. Kremp tvrdí: *Čteme-li tyto řádky (jedná se o výše uvedený článek), vychází nám výsledek jako na přemalovaném obraze. Vidíme původní obraz i ten nový. Francie a jižní země Evropské unie mají většinou starost o stabilizaci v oblasti Středozemního moře, ale mnohdy nedoceňují důležitější procesy, jako je např. rozšíření Evropské unie na východ.*

Z tohoto pohledu, tvrdí dále Kremp, *jsou možné spory o priority zájmů a z toho plynoucí přerozdělení financí, ty však nikdy nebudou dostatečně objektivní. Pro jižní evropské země to znamená nezbytnost zangažovat Evropskou unii pro jižní směr, především ohledně přílivu kapitálu a investiční činnosti v této oblasti. Španělsko a Itálie jsou velmi zadlužené. Francie nakládá s jižními státy jako se svými klienty a oblast Středozemního moře, především Alžírsko, pokládá za národní bezpečnostní pásmo, mající prioritu při zabezpečování stabilizace. Paříž by nebyla Paříží, kdyby nehrála mocenskou roli a nechtěla mít významný hlas na vytyčení hlavního kurzu Evropské unie.*

Středomořská oblast má pro celou Evropu a také pro Německo veliký význam. V popředí evropských zájmů v současné etapě, přinejmenším do té doby, pokud se demokratická revoluce neustálí, figuruje východ. Osud Ruska a jeho „blízkého okolí“ není tak docela neznámý, ale není rozhodnutý. Je tam jistá despotie a její realizace se může projevit velice citelně. Hrozí katastrofa a dokonce, jak tvrdí H. Kremp, „zničující zemětřesení“ v případě

zhroucení ekonomiky a společnosti, nebo následkem případného rozsáhlého rusko-ukrajinského konfliktu. Tato priorita, kterou osobně pokládám za důležitější než Alžírsko, nebyla vůbec ve společném článku obou ministrů zahraničí uvedena. Pokud se nezmění stav věcí, můžeme snadno očekávat výsledky v podobě přelévání financí a případné aktivity v zájmu bezpečnosti.

Nezpochybnitelná přednost západní demokracie je v podnikání důležitých kroků pro sjednocení všech zemí. Zmíněné sjednocení má též svou negativní stránku: např. nedostatek takové jednoty neumožnil včas předejít občanské válce v bývalé Jugoslávii. Neuskutečnění jednomyslného a racionálního rozhodnutí způsobilo, že se otázkami bezpečnosti v západní Evropě zabývají tři organizace: Severoatlantický pakt (NATO), Západoevropská unie (ZEU) a Evropská unie (EU), zatímco takovými problémy se musí zabývat jedna a teprve za příslušnou dobu možná dvě organizace. Myslím si, že tyto potřeby budou naznačovat vývojový směr jmenovaných organizací.

Soudím proto, že kromě mnoha obtíží se bude vývojová tendence směřující k vytvoření celosvětového bezpečnostního systému postupně uskutečňovat za podpory přetvořené Organizace spojených národů, její Rady bezpečnosti a za pomoci nejsilnějších států.

Aby tak OSN mohlo v plné síle chránit bezpečnost, musí nejen vytvářet a provádět předvídatou politiku, ale také disponovat odpovídající silou, jak se vyjádřil poradce prezidenta Clintona, A. Lake: *Diplomacie beze zbraní je jako hudba bez hudebních nástrojů*. Jsem si vědom toho, že tento požadavek se bude setkávat, jak tomu bylo dosud, s různými překážkami ze strany mnoha států.

Co se týče zmíněných obtíží, je třeba předpokládat, že proces budování regionálního a celosvětového bezpečnostního systému bude trvat dlouho a určitě se neobejde bez komplikací. Zastávám takový názor, i když s jistou dávkou pesimismu, že na kontinentální úrovni bude tento proces probíhat lépe, zvláště na tom našem - evropském kontinentě.

V Evropě, jak je zřejmé, existují dvě koncepce. Ta, která v současnosti vystupuje do popředí, považuje za vedoucí instituci spíše Severoatlantický pakt (NATO), druhá koncepce upřednostňuje Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

Každá z těchto koncepcí má své kladné a záporné stránky a dnes je obtížné jednoznačně říci, které z nich jsou přesvědčivější a rozhodujícím způsobem převažující. Jistě si dokážeme představit mnoho pozitivních, negativních i zprostředkovaných scénářů řešení tohoto problému a umíme vybrat i nejpravděpodobnější variantu. Ty jsou konec konců uvedeny v různých publikacích.

Jak tedy dál?

Z těchto výše uvedených scénářů by byl za racionální a možný k přijetí takový, jenž zohledňuje decentralistický vývoj světa a zkouší vytvořit ne jeden, ale více kontinentálních bezpečnostních systémů. Může se například jednat o bezpečnostní systém Evropy, Ameriky a Asie.

Není třeba se pouštět do širokých polemik, avšak nutno zohlednit současné vývojové trendy. Bylo by třeba postarat se na našem kontinentě o to, jak nejrychleji, tzn. v období jednoho až tří desetiletí, vybudovat federativní stát, Spojené státy evropské, který by zajistil bezpečnost našeho kontinentu. Obsahoval by všechny evropské státy (bez Ruska) a byl by vhodnými spojeneckými svazky svázán jak se Spojenými státy, tak i s Ruskem, přičemž USA a Rusko by se mohly stát pilíři bezpečnostních systémů ve svých světadílech,

tedy v Americe a v Asii. Vytvoření těchto systémů, které by dobře spolupracovaly nejen mezi sebou, ale také se světovým bezpečnostním systémem, by mohlo upevnit mír na celém světě.

Literatura:

^{1/} H. Kremp: *Beben rings um Europa*, Die Welt, 20. 1. 1995.

^{2/} B. W. Tuchman: *Szaleństwo władzy*, Poznań, 1992.

^{3/} *Lekcja Kiplinga*, Gazeta Wyborcza, 13.-14. 3. 1993.

^{4/} A. Lake: *Macht und Diplomatie der Vereinigten Staaten*, Europäische Sicherheit č. 4/1995.

^{5/} H. Kremp: *Beben rings um Europa*, Die Welt, 20. 1. 1995, s. 4.

* Rozdělení podle sociologa Walta W. Rostowa, který za „první“ svět pokládá nejvyspělejší státy světa, státy tzv. sedmadvacítky, za „druhý svět“ - ostatní kapitalistické státy, „třetím světem“ označuje bývalé státy socialistické a „čtvrtým“ nejhudší státy světa.

(poznámka redakce)

-JAL-

Domnívám se, že bychom neměli vycházet pouze z předpokladu, že jsme malí, a tudíž nemáme nárok chovat se suverénně, že nemáme nárok zajímat se o to, co se děje v jiných koutech světa. Někdy může nějaký stát udělat o trochu víc, než je obecně zvykem, a třeba tím přispět k tomu, aby se něco posunulo kupředu. Norsko není o nic větší než my, a přesto to bylo ono a jeho politici, kteří se zasloužili o mír na Blízkém východě.

*Z rozhovoru s Václavem Havlem,
Týden č. 46/1995.*

Operace Deliberate Force

Operace Deliberate Force představuje nejrozsáhlejší bojovou činnost ozbrojených sil NATO od jeho založení v roce 1949. Zahájena byla 30. srpna 1995 jako reakce na minometný útok bosenských Srbů z 28. srpna na centrum Sarajeva, který si vyžádal 37 civilních obětí a desítky raněných. Rozhodnutí o operaci bylo přijato společně velitelem mírových sil OSN v bývalé Jugoslávii francouzským generálem Bernardem Janvierem a vrchním velitelem spojeneckých sil v jižní Evropě americkým admirálem Leightonem Smithem.

* * *

Cílem operace bylo zastavení útoků bosenských Srbů na Sarajevo a další bezpečné zóny (Goražde, Bihač a Tuzla), okamžité stažení těžké výzbroje z okolí Sarajeva a zabezpečit volný pohyb ochranných sil a dalšího personálu OSN včetně neomezeného využívání sarajevského letiště. Na operaci se podílelo vojenské letectvo NATO a síly rychlé reakce OSN (*U.N. Rapid Reaction Force*). Rozmístění vojenského letectva NATO v zájmové oblasti před zahájením operace Deliberate Force uvádí **obr.**

Operace byla zahájena 30. srpna 1995 o půlnoci západoevropského času. 1. září byla bojová činnost přerušena s cílem umožnit setkání představitelů OSN a bosenských Srbů a vytvořit bosenským Srbům podmínky pro splnění požadavků OSN. Vzhledem k tomu, že tyto požadavky splněny nebyly, bojová činnost byla 5. září obnovena.

První letecký úder byl zahájen 30. srpna o půlnoci a trval přibližně 20 min. Zúčastnilo se jej 43 letounů. Veden byl proti 16 pozemním cílům, zejména místům velení a řízení, postavením protiletadlových raket a kanonů, zabezpečovacím radiolokátorům a spojovacím zařízením.

Letecká skupina zahrnovala americké letouny F-15, F-16, A-6, F-18 a F-14. Dále britské letouny GR-7 Harrier a španělské letouny EF-18A. Podrobné informace o složení skupiny však zveřejněny nebyly.

Na potlačení protivzdušné obrany protivníka se podílely americké letouny EF-111A, EA-6B a F-18. Úder zabezpečovalo rovněž několik cisternových letounů, letouny řízení a uvědomování AWACS a letoun velení a řízení EC-130.

K dalším leteckým úderům patřil:

- ◆ Úder *Alpha*, vedený deseti letouny různých států a osmi letouny systému SEAD (Suppression of Enemy Air Defenses) proti dalším čtyřem cílům (postavení protiletadlových raket, místa velení a řízení a muniční sklady). Úder byl zahájen ve dvě hodiny a trval 10 min. Kromě amerických letounů se jej zúčastnily např. francouzské letouny Mirage 2000D a Jaguar, nizozemské letouny F-16 a britské letouny Tornado.
- ◆ Úder *Bravo*, vedený 14 letouny proti čtyřem cílům, zahrnujícím palebná postavení raket a muniční sklady. Úder zabezpečovaly čtyři letouny systému SEAD. Zahájen byl v sedm hodin a trval 20 min.

Ve stejné době prováděly americké letouny F-14, francouzské letouny Mirage F-1CR a britské letouny Harrier počáteční zhodnocení výsledků ničení (*initial bomb damage assessment*). Později byla k tomuto účelu využita rovněž zkušebně francouzská průzkumná družice Helios.

♦ Úder *Charlie*, vedený 12 letouny proti dvěma velkým muničním a skladovacím objektům. Zahájen byl ve 13.00 h a trval přibližně 10 minut. V té době probíhalo zároveň ničení nově zjištěných prostředků protivzdušné obrany, na kterém se podílelo v jedné oblasti 18 letounů, v další oblasti šest letounů.

Bosenští Srbové čelili leteckým úderům palbou protiletadlových kanonů a přenosných protiletadlových kompletů. Protiletadlové raketové komplety malého a středního dosahu (rakety s radiolokačním navedením) nebyly použity. Zdůrazňuje se, že tyto prostředky byly zničeny již v počátečním období operace.

Sestřelení francouzského letounu Mirage 2000D

V průběhu dalšího leteckého úderu, který byl zahájen 30. srpna v 17.00 h, byl v blízkosti Sarajeva sestřelen přenosným protiletadlovým kompletem francouzský letoun Mirage 2000D. Oběma členům posádky se podařilo katapultovat. Francouzská vláda požádala hromadné sdělovací prostředky, aby v zájmu rychlé záchrany posádky neuveřejňovaly podrobnosti o záchranných akcích.

První záchranná akce byla zahájena 6. září s využitím dvou amerických vrtulníků HH-60 z letadlové lodi Theodore Roosevelt podporovaných vrtulníky HH-53. V důsledku silné protiletadlové palby protivníka však tyto vrtulníky nedosáhly cílový prostor a vrátily se na základny. **Druhá akce** byla zahájena 7. září s využitím dvou vrtulníků MH-53J podporovaných letouny A-10 a AC-130. Každý z vrtulníků přepravoval 15 příslušníků sil pro speciální operace. Akci zmařily velmi nepříznivé povětrnostní podmínky. **Třetí akce**, zahájená stejnými vrtulníky 7. září v noci, byla opět přerušena v důsledku silné protiletadlové palby, při které byli dva Američané lehce zraněni.

Sestřelení letounu Mirage 2000D se projevilo výrazným úsilím francouzského ministerstva obrany o zvýšení ochrany letounů. Pozornost je věnována zejména ochraně před přenosnými protiletadlovými komplety s infračerveným naváděním.

V této souvislosti byl urychlen vývoj nového infračerveného výstražného systému DDM, který má pilotovi poskytnout vysoce přesné údaje nezbytné pro únik před protiletadlovou raketou okamžitě po jejím odpálení. Podle původních plánů měl být systém DDM zaveden do výzbroje letounů Mirage 2000D a Mirage 2000N v roce 1997. Letouny Mirage 2000D nasazené v Bosně však měly být tímto systémem vyzbrojeny přednostně již v roce 1995. Konkrétní informace o takto modernizovaných letounech se však utajují, není proto známo, jestli byl sestřelený letoun systémem DDM vyzbrojen.

Další rozsáhlejší letecké údery se uskutečnily 5., 11. a 13. září 1995. Poté byla vzhledem ke zhoršeným povětrnostním podmínkám bojová činnost letectva přerušena.

Celkem se od 30. srpna do 14. září 1995 uskutečnilo 3500 vzletů. Z nich bylo 750 zaměřeno na ničení pozemních cílů. Použito bylo více než 600 kusů vysoce přesné munice, zejména laserem řízené letecké pumy o hmotnosti 900 kg a 450 kg a řízené střely AGM-65 Maverick. Z americké bitevní lodi Normandy bylo odpáleno 13 střel s plochou dráhou letu Tomahawk.

Dále bylo použito 400 kusů neřízené letecké munice - neřízené letecké pumy a rakety ráže 70 mm. Z letounů A-10 a AC-130 bylo vypáleno více než 10 000 kusů munice ráže 30 mm, 40 mm a 105 mm.

Použití střel s plochou dráhou letu Tomahawk

Střely s plochou dráhou letu Tomahawk byly použity k ničení bosenskosrbského integrovaného systému protivzdušné obrany. Vybaveny jsou přijímačem družicového navigačního systému a dalšími modernizačními prvky, které umožňují účinnější použití střel v noci a při omezené viditelnosti, než jaké bylo možné ve válce v Perském zálivu. Střely mají rovněž nové programové vybavení, které umožňuje přesnější nastavení doby dosažení cíle. Tato skutečnost je velmi důležitá pro přesnou koordinaci raketových a leteckých úderů.

Střely byly odpalovány z americké bitevní lodi Normandy 10. září od 18.40 h v 15 až 20sekundových intervalech. Údery raket byly koordinovány s činností letounů z letadlové lodi Theodore Roosevelt, která byla ve vzdálenosti pouhých 4,8 km od lodi Normandy.

Konkrétní počet cílů zasažených 13 střelami Tomahawk je zatím utajován. Zpravidla jsou však proti jednomu cíli používány dvě až tři střely. Podle vyjádření představitelů NATO způsobily střely Tomahawk vážné poškození některých cílů. Některé střely však zřejmě cíl přesně nezasáhly.

Okamžitě po úderech střel Tomahawk zahájilo 12 letounů dodatečné ničení zbývajících cílů. Další 24 letounů potlačovalo protivzdušnou obranu protivníka. Některé z těchto letounů byly ozářeny radiolokátory, které však byly včas zničeny pěti protiradiolokačními raketami AGM-88 HARM vypálenými z letounů F/A-18D.

Použití leteckých protizemních raket SLAM

Dalším z prostředků použitých proti bosenskosrbské protivzdušné obraně byly letecké protizemní rakety SLAM (*Standoff Land Attack Missile*). Dosah těchto raket, které byly odpalovány z letounů F/A-18 letadlové lodi Theodore Roosevelt, je až 96 km. Vysoká přesnost zásahu výrazně snižuje vedlejší ztráty (*collateral damage*).

Raketa SLAM využívá předem naprogramované informace o letu, které jsou v reálném čase aktualizovány přijímačem družicového navigačního systému. Přibližně minutu před zásahem cíle je zahájen přenos obrazu z hlavičky rakety do pilotní kabiny letounu. Vlastní bod zásahu pak zvolí pilot pákovým ovladačem.

Z letadlové lodi Theodore Roosevelt se uskutečnilo přibližně 125 vzletů denně. Kromě raket SLAM byly využívány letecké skupiny tvořené letouny F-14 s laserem řízenými pumami a letouny F/A-18, které zabezpečovaly ozařování cílů.

Přesnost leteckých úderů

Podle vyjádření náměstka amerického ministra obrany Johna Whita byly letecké údery přesnější než ve válce v Perském zálivu. Pravděpodobnost zásahů cílů vysoce přesnou municí dosahovala údajně 0,95. Vojevní představitelé ministerstva obrany jsou zatím v hodnocení přesnosti leteckých úderů zdrženlivější, neboť konečné podrobné zhodnocení jejich výsledků se dosud zpracovává.

Obr.: Rozmístění vojenského letectva NATO v zájmové oblasti před zahájením operace Deliberate Force

Podle předběžných hodnocení však byla přesnost leteckých úderů navzdory obtížným meteorologickým podmínkám vynikající. Bosenskosrbský integrovaný systém protivzdušné obrany byl vážně narušen, muniční sklady a další zásobovací zařízení byly buď zničeny, nebo vážně poškozeny, systém spojení byl částečně narušen.

Zdůrazňuje se, že nedošlo k žádným vedlejším ztrátám a nejsou důkazy o ztrátách mezi civilním obyvatelstvem. Dokonce i podle oficiálních prohlášení představitelů bosenských Srbů nedošlo k zásahu příliš mnoha civilních objektů.

Za hlavní příčiny vysoké přesnosti leteckých úderů se považuje:

- **Využití simulace.** Posádky letounů prováděly před vlastním nasazením velmi podrobnou přípravu na simulátorech.
- **Narušení protivzdušné obrany protivníka.** Počáteční letecké úder výrazně narušily protivzdušnou obranu protivníka. Posádky letounů se tak mohly při vedení úderů soustředit na přesné ničení určených cílů. Určité ohrožení však představovaly přenosné protiletadlové komplety a protiletadlové dělostřelectvo.
- **Přesnější palubní výzbroj.** Velká část letounů byla vybavena vlastními laserovými ozařovači. Ve válce v Perském zálivu bylo naopak mnoho letounů při použití laserem řízených pum závislých na několika málo letounech, které mohly cíle ozařovat.

- **Většina úderů byla vedena ve dne.** Vyřazení značné části bosenskosrbské protivzdušné obrany umožnilo vedení leteckých úderů ve dne. Zjištění a zaměření cílů bylo tedy snadnější.
- **Velmi účinný průzkum.** K průzkumu cílů byly využity mj. bezpilotní prostředky, které získávaly podrobné snímky zájmových prostorů již několik měsíců před zahájením operace.
- **Znalost prostředí.** Posádky letounů působí v Bosně již tři roky v rámci plnění úkolů ochrany bezletových zón. Za tuto dobu se mohly velmi podrobně seznámit s terénem a řadou potenciálních cílů.
- **Použití střel s plochou dráhou letu Tomahawk.** Třináct těchto střel bylo použito k neutralizaci protivzdušné obrany protivníka v severní a západní části Bosny. Jedním z cílů byla např. retranslační rádiová stanice na hoře Lisina.
- **Praktické zkušenosti posádek letounů získané v průběhu několika let působení v oblasti.**

Podle názoru představitele výzkumného ústavu Business Executive for National Security, sídlícího ve Washingtonu, jsou zveřejněné závěry ministerstva obrany výsledkem hodnocení dílčích informací a účelově vybraných videozáznamů. Zdůrazňuje se, že členitý terén, hustá vegetace, oblačnost a maskovací opatření protivníka vytvářejí v Bosně pro letecké úderý mnohem složitější podmínky, než jaké byly ve válce v Perském zálivu. Oficiální prohlášení ministerstva obrany proto hodnotí méně optimisticky.

Nasazení německého vojenského letectva

V průběhu operace bylo poprvé od konce 2. světové války bojově nasazeno německé vojenské letectvo (Bundesluftwaffe). Nasazení proběhlo v souladu s rozhodnutím Spolkového sněmu z 30. června 1995. Podle tohoto rozhodnutí bylo možné vyčlenit pouze k podpoře sil rychlé reakce OSN osm letounů radioelektronického boje Tornado ECR a šest průzkumných letounů Tornado RECCE. Na přímých leteckých úderech NATO se však tyto letouny podílet neměly.

První dva průzkumné letouny Tornado RECCE doprovázené třemi letouny radioelektronického boje Tornado ECR vzlétly z letecké základny Piacenza 7. září s úkolem vést fotografický průzkum výsledků leteckých úderů v okolí Sarajeva. Porucha britského cisternového letounu, který měl letouny nad Jaderským mořem doplnit leteckými pohonnými hmotami, způsobil návrat těchto letounů na základnu.

Další vzlet se uskutečnil 8. září v 09.40 h s úkolem vést průzkum cílů v okolí Sarajeva a Goražde. Trval téměř tři hodiny a letouny se bezpečně bez použití letecké výzbroje vrátily na základnu.

Podle některých pramenů se však nejednalo o první bojové nasazení. Německé vojenské letectvo působilo údajně bez vědomí Spolkového sněmu nad oblastí bojů již od počátku srpna. Zprávy ministerstva obrany pro branný výbor Spolkového sněmu však označovaly tyto lety jako výcvikové.

Síly rychlé reakce OSN

Důležitou úlohu v operaci Deliberate Force sehrály síly rychlé reakce OSN. Návrh na vytvoření těchto sil předložily 7. června 1995 Spojeným národům vlády Francie, Velké

Británie a Nizozemska. Cílem bylo zvýšit vojenské možnosti jednotek UNPROFOR, snížit zranitelnost jejich příslušníků a zvýšit možnosti realizace mandátu UNPROFOR.

Síly rychlé reakce OSN má podle tohoto návrhu tvořit:

- mezinárodní brigáda tvořená dvěma praporními skupením - francouzským s 2000 příslušníky, britským s 2500 příslušníky a nizozemskou jednotkou dělostřeleckého průzkumu,
- britská aeromobilní brigáda se dvěma pěšími prapory, dvěma vrtulníkovými prapory, ženijní a dělostřeleckou jednotkou a logistickým zabezpečením,
- francouzská brigáda připravená k zásahu ve Francii.

Síly rychlé reakce OSN jsou nedílnou součástí UNPF a UNPROFOR. Jejich příslušníci působí v národních stejnokrojích, pod vlajkou a dalšími symboly OSN, ale bez modrých pruhů a bíle označených vozidel. Doba rozvinutí sil po schválení Radou bezpečnosti a hostitelskou zemí má být do 30 dní.

Na operaci Deliberate Force se podílelo zejména francouzské a britské dělostřelectvo sil rychlé reakce OSN. Francouzský dělostřelecký oddíl tvořilo mj. osm samohybných houfnic AUF 1 ráže 155 mm, osm pohyblivých dělostřeleckých pozorovatelů, dva dělostřelecké radiolokátory RATAAC a automatizovaný systém řízení palby dělostřelectva ATILA.

Dělostřelectvo bylo rozvinuto na hoře Igman jižně od Sarajeva a palbu vedlo na vzdálenost 28 km. První den operace vypálilo více než 1000 dělostřeleckých nábojů a zničilo 23 obrněných cílů. Koordinaci palby dělostřelectva a leteckých úderů zabezpečovalo Středisko řízení leteckých operací (AOCC - *Air Operations Control Center*) ve městě Kiseljak blízko Sarajeva.

Značná pozornost byla věnována otázce, do jaké míry letecké údery skutečně přispěly ke stažení bosenských Srbů od Sarajeva a jejich ochotě jednat o zastavení palby v zemi. Zdůrazňuje se, že velmi důležitou úlohu při umlčení bosenskoserbského dělostřelectva v okolí Sarajeva sehrála dělostřelecká palba sil rychlé reakce OSN. Některými vojenskými odborníky byla kritizována rovněž skutečnost, že současně se zahájením leteckých úderů na východě Bosny zahájily síly bosenských Muslimů a jejich chorvatští spojenci velký pozemní útok na západě.

Všechny tyto akce se pak staly jedním z faktických předpokladů mírové dohody pro Bosnu, uzavřené v listopadu 1995 v americkém Daytonu.

Seznam pramenů:

- **Flughum, D. A.:** Imagery from Bosnia Expected to Improve. *Aviation Week & Space Technology*, 1995, č. 4, s. 20-21.
- **Flughum, D. A.:** SA-10s May Await Allies in Bosnia. *Aviation Week & Space Technology*, 1995, č. 5, s. 20-21.
- **Nastoupil, R.:** Operace vojenského letectva NATO na území bývalé Jugoslávie. Praha, ÚOS AČR 1995.
- **NATO Detail Attempts to Rescue French Pilots.** *Tactical Technology*, 1995, č. 20, s. 5.
- **Peters, K. M.:** Americans Wounded During Search. *Army Times*, 1995, č. 10, s. 6.

Profesionální vojenská etika

Vojenské povolání je podle názoru západních vojenských odborníků především veřejnou záležitostí. Voják „slouží společnosti“ tím, že zajišťuje obranu svobody, suverenity a celistvosti země. Zdůrazňuje se, že přestane-li být vojenská služba většinou obyvatelstva státu vnímána jako čest a občanská povinnost, stane se tento stát zemí lidí, neschopných nebo postrádajících vůli za svou svobodu a za principy, na nichž je založen, bojovat.

Válečné konflikty mezi státy jsou vzhledem k lidské povaze považovány stále za možné. Podtrhuje se proto důležitost síly v mezinárodních vztazích, kdy existence armády vzbuzující respekt odrazuje potenciálního agresora. S tím souvisí zájem společnosti na propagaci a zvyšování prestiže vojenské služby a svědomitého vztahu k ní.

Aby mohla armáda úspěšně plnit své úkoly a neztratila přitom úctu a důvěru společnosti, musí se chování jejích příslušníků řídit pevně stanovenými etickými a morálními normami. Obecný rámec těchto norem tvoří zákony státu, vojenská přísaha, jednotný kodex vojenské justice, kodex chování příslušníka armády, vojenské řády, směrnice a další dokumenty.

Pojem „vojenská etika“ se používá od poloviny tohoto století, kdy vznikla potřeba zabývat se mravními souvislostmi existence armády. Obsahem vojenské etiky je zkoumání veškeré vojenské činnosti z mravního hlediska. Předpokládá se, že vojenská služba vyžaduje utváření specifického způsobu myšlení a chování - specifického etického kodexu.

V americké armádě, která usiluje o morální identitu již více než 200 let, je ve vztahu k vojenské profesi cílevědomě a systematicky užíván termín „profesní etika“. V armádách evropských států NATO se používá spíše pojmu „vojenská etika“ či „profesionalismus“.

„Profesionální etika“ je přitom chápána širěji než „etika vojenské profese“, která vymezuje pouze chování profesionálů vůči neprofesionálům. Zahrnuje v sobě různé aspekty výkonu vojenského povolání, související se specifickými preferencemi a očekáváním příslušníků armády jako součástí společnosti. Pro větší výstižnost lze tedy používat termín „profesionální vojenská etika“.

Vojenská profese vzniká v souvislosti se střetem lidských zájmů, který je řešen násilnými prostředky. Ozbrojené konflikty považuje profesionální vojenská etika za jevy trvale provázející lidské dějiny a zdůrazňuje, že násilí je zakódováno v biologické a psychologické podstatě člověka. S vědomím toho, že je v lidské povaze spojeno dobro se zlem, klade profesionální vojenská etika důraz na síly zla - člověk je egoista, usiluje o moc, bohatství a bezpečí.

Profesionální vojenská etika vychází z faktu, že služba v armádě vyžaduje kázeň, loajalitu a obětavost. Čelit má slabosti, omezené přizpůsobivosti, iracionálnosti a dalším negativním rysům lidské osobnosti. Podtrhuje převahu kolektivu nad jedincem, bez níž voják nemůže dostát své vojenské povinnosti. Zdůrazňuje důležitost rozkazů, vojenské hierarchie a rozdělení funkcí. V tomto smyslu omezuje individuální svobodu vojáka.

Ve stupnici vojenských hodnot jsou na velmi významném místě tradice, vojenský duch, jednota a pospolitost. Voják podřizuje své osobní zájmy a přání prospěchu společné věci. Zdůrazňuje se, že jednou z nepřijatelných vlastností vojáka je egoismus. Člověk je především společenský tvor a myslí v kategoriích skupinové sounáležitosti. Profesionální vojenská etika má proto korporativní charakter - je založena na antiindividualismu.

Profesionální vojenská etika předpokládá vysoký stupeň koordinace a subordinace, bezpodmínečné dodržování stanoveného režimu, norem a pravidel. Specifickým požadavkem vojenské etiky je odhodlání vojáka obětovat v případě potřeby i vlastní život. Zvláštností je i ta skutečnost, že základní kategorie obecné etiky jsou v rámci vojenské etiky odsouvány do pozadí. V centru její pozornosti není kategorie dobra a zla, ale např. statečnost, obětavost atd.

Vojenská etika věnuje zvláštní pozornost systematickému a cílevědomému studiu historie. Důvodem je, že profesionalita vojáka nutně závisí na zkušenosti. Nemá-li možnost učit se na zkušenosti vlastní, musí se učit na zkušenosti jiných. Podle známého pruského vojevůdce H. Moltkeho je v době míru nejefektivnějším prostředkem studia vojenského umění vojenská historie. Pro vojáka má tedy historie význam poznání umožňujícího vypracovat zásady, jimiž se lze řídit v budoucnosti.

Vojenská etika není uzavřena do určité konkrétní teorie nebo historie. Odmítá jednostranné interpretace. Na rozdíl od ideologických a ekonomických faktorů zdůrazňuje význam síly. Poukazuje na neměnnost lidské povahy, která vyvrací platnost teorií hlásajících neodvratný pohyb lidských dějin směrem k pokroku. Změny jsou v dějinách nevyhnutelné, pokrok nikoli. Podobně jako příroda, podléhá i historie cyklickým změnám. Civilizace vznikají a zanikají, války se střídají s obdobím míru, útočné doktríny získávají převahu nad obrannými a naopak.

Vojenská etika a právo

Součástí morálně-etických norem příslušníků armády je nejen respektování zákonů příslušné země, ale i mezinárodního válečného práva. To umožňuje předpokládat, že se v případě války bude protivník chovat podle pravidel, dohodnutých mezi civilizovanými zeměmi. Existuje např. všeobecná dohoda o nepřípustnosti zabíjení válečných zajatců a o nutnosti chránit v rámci možností civilní obyvatelstvo před válečným strádáním. Velké množství pravidel vedení války je soustředěno v haagské a ženevské konvenci. Za porušování těchto pravidel byli např. stíháni a potrestáni představitelé hitlerovského Německa v norimberském procesu.

V současné době se svět o právní normy zajímá mnohem více než v minulosti. Projevuje se to např. tím, že i ve válečných konfliktech hrají stále větší úlohu právníci. Válka v Perském zálivu je dokonce označována za „válku právníků“. Nasazená americká armáda měla 200 právníků, kteří se zabývali dodržováním principů a pravidel vedení války. Za 2. světové války měla např. americká divize pouze 1 až 2 právníky, ve válce ve Vietnamu 4 právníky.

Podle generála C. Powella sehráli právníci ve válce v Perském zálivu neocenitelnou roli v rozhodovacím procesu při řešení každodenních i strategických problémů, včetně poskytování pomoci vojákům např. při sestavování závětí a plných mocí.

- ◆ Velitelům poskytovali odpověď zejména na tyto otázky:
- ◆ Je útok na mobilní odpalovací zařízení raket Scud v souladu s mezinárodním právem, i když není možné je v noci rozeznat od civilních dopravních prostředků?
- ◆ Podle jakých zákonů je možné sestřelit raketu nad neutrální zemí?

Je možné použít kulomet ráže 50 mm proti živé síle protivníka, nebo pouze proti materiálu?

Znalost válečného práva je důležitá nejen pro velitele, ale pro všechny příslušníky armády. Po masakru civilního obyvatelstva ve vietnamské vesnici My Lai v roce 1968 bylo jasné, že vojáci, kteří se ho dopustili, vůbec nevěděli, co je jim podle válečného práva dovoleno a co ne. Další skupinou, která za vietnamské války doplatila na neznalost válečného práva, byli američtí zajatci, které Vietnamci obviňovali z válečných zločinů. Řadě z nich údajná vina, která jim byla vsugerována, způsobila značné psychické útrapy, i když se nedopustili ničeho neetického. Někteří se dokonce z důvodů neznalosti právního základu své činnosti přiznali k věcem, jichž se nedopustili.

V roce 1974 zavedlo americké ministerstvo obrany pro všechny příslušníky armády povinnost studovat mezinárodní válečné právo. Zodpovědnost za tuto přípravu připadla vojenským prokurátorům. V roce 1983 vydal Spojený výbor náčelníků štábů memorandum, které rostoucí význam právníků v armádě potvrdilo. V témže roce musely být právní zásady vedení války přehodnoceny v souvislosti se zásahem na Grenadě. To vedlo ke vzniku legislativy upravující použití armády (operational law), na jejíž tvorbě a aplikaci se podílejí speciálně připravení příslušníci právní služby.

Podle těchto specialistů lze dobrou legislativu použít armády budovat pouze se znalostí činnosti vojáka. Proto se příslušníci právní služby aktivně účastní jednotlivých bojových akcí. I když se budou velitelé při rozhodovacím procesu stále častěji obracet na právníky, veškerou zodpovědnost za příslušné rozhodnutí nese velitel. Musí např. rozhodnout, jak se zachovat v případech, kdy se vojenská etika dostává do rozporu se zájmy armády: Dá rozkaz zničit klášter, který je jako významná kulturní památka na seznamu UNESCO proto, že je z něj na jeho podřízené vedena prudká palba? Jak se rozhodne, jde-li o záchranu životů většího počtu civilistů na jedné straně a jednoho vojenského pilota na druhé?

Vojenská etika a vojenská subordínace

Uposlechnutí rozkazu nadřízeného je základní povinností vojáka. Nepřípustné je však, aby značné pravomoce, jimiž je velitel v demokratické společnosti vybaven, vedly ke zneužívání podřízených. Nikdy a ničím nelze omluvit zejména ponižování lidské důstojnosti. Závažným porušením etických norem je v této souvislosti využívání podřízeného i uspokojování osobních zájmů nadřízeného. Využívání státního majetku k soukromým účelům je posuzováno jako trestný čin.

Profesionalita vojáka je závislá na jeho oddanosti vojenskému ideálu. Jakákoli jiná oddanost, včetně politické, je pomíjivá a vnáší do vojenského života nesoulad. Nejeфективnější armády a nejkompetentnější důstojnické sbory jsou ty, které se neřídí politickými nebo ideologickými cíli - jejich hlavní motivací jsou vojenské ideály.

V současné armádě se profesionální motivace vojáků z povolání zásadně liší od motivace vojáků základní služby, kteří jsou do armády povolováni, nebo od těch, kteří do armády vstupují kvůli materiálním či politickým výhodám. Profesionální voják je mj. nástrojem vlády k zabezpečení kázně vojáků základní služby, jejichž motivace nebude nikdy srovnatelná s profesionální motivací a zodpovědností absolventů prestižních vojenských škol, jako je např. americká vojenská akademie ve West Pointu nebo francouzská v Saint-Cyru.

Rozdíly mezi profesionálními vojáky a vojáky základní služby však mohou být minimalizovány tím, že se vojáci základní služby zbaví závislosti na vnějších, vojenské službě cizích, vlivech. Profesionální armáda je mnohem spolehlivější než politizovaná

armáda, která plní úkoly vojenské služby jen potud, pokud má odpovídající politický cíl. Americká námořní pěchota a francouzská cizinecká legie slouží např. vždy s vysokou profesionalitou, nezávisle na politice země.

Za nejvyšší vojenskou ctnost se považuje loajálnost a bezpodmínečné splnění rozkazu. Pokud voják rozkaz nesplní, musí být potrestán. Voják rozkaz nezpochybňuje, neváhá, nenavrhuje svou variantu rozkazu, ale okamžitě se mu podřizuje. Činnost vojáka se nehodnotí podle toho, jakou politiku provádí, ale podle rychlosti a účinnosti, s jakou realizuje politiku jiných. Úkolem vojáka je zdokonalovat nástroje subordinace; hodnota úkolů, které plní, leží mimo jeho zodpovědnost. Hodnocen je podle kvality jejich splnění, a ne podle toho, jde-li o úkoly dobré nebo špatné.

Za důležitou se považuje otázka, je-li voják povinen splnit rozkaz za všech okolností. Zdůrazňuje se zejména konflikt mezi vojenskou subordinací a profesionální kompetentností nadřízeného a vojenskou subordinací a nevojenskými hodnotami.

Morálně-etický kodex příslušníka armády USA

Při výstavbě armády USA je morálně-etickým otázkám věnována značná pozornost. Základem morálně-etické výchovy jsou ideje amerikanismu, oddanost prezidentovi a státní vlajce, tradice jednotlivých druhů ozbrojených sil, druhů vojsk a služeb, svazků a útvarů. Výraznou úlohu sehrávají v této souvislosti hromadné sdělovací prostředky a reklama. Značná pozornost je věnována materiálním a morálním stimulům, včetně disciplinárních, materiálních a trestních postihů.

Výrazný vliv na plnění vojenských povinností má systém atestací prováděných u všech kategorií vojáků. Kromě dalších aspektů je hodnocen rovněž morálně-etický profil vojáka a jeho vztah k vojenské službě. Na vztahu vojáka k jeho povinnostem do značné míry závisí mj. výše důchodu a rozsah různých výhod po odchodu do výslužby.

Zvláštní pozornost je věnována opatřením k udržení požadované morálně-psychologické, etické a intelektuální úrovně příslušníků armády. V této souvislosti má nezastupitelnou úlohu morálně-etický kodex příslušníka armády USA.

Morálně-etický kodex příslušníka armády USA je založen na vojenských tradicích a zvyklostech a konkrétních morálně-etických normách.

Vojenské tradice a zvyklosti zahrnují zejména službu vlasti, odpovědné plnění úkolů, umění vést podřízené, loajálnost, disciplinovanost, připravenost, součinnost a vzájemnou pomoc, udržování obrazu slušného člověka a nestranickost.

Na rozvoji těchto tradic se podílejí jednotlivé stupně velení, služba pro styk s veřejností, vojenská právní služba a služba vojenských duchovních. Dále celá síť vojensko-historických institucí jako např. vojenská muzea, jichž je nyní v USA více než 80 a vojenské památníky, např. památník účastníkům korejské a vietnamské války ve Washingtonu. Značná pozornost je věnována vojenským významům. V roce 1991 byla např. zavedena medaile „Za službu v jihozápadní Asii“.

Morálně-etický kodex zdůrazňuje tyto obecné zásady:

- Služba v armádě je ctí a povinností občana USA.
- Každý voják je povinen dodržovat ústavu USA a bránit ji před vnějšími a vnitřními nepřáteli, být jí věrný a oddaný, podřizovat se rozkazům prezidenta a velitelů v souladu s vojenskými řády a jednotným kodexem vojenské justice.

- Příslušníci armády plní v souladu s přísahou bojové úkoly nezávisle na svých osobních názorech na státní politiku či na vydané rozkazy. Plnit každou povinnost a rozkaz musí tak, jako by právě na tom závisela jejich pověst.
- Vojenské povolání není soukromá, ale veřejná záležitost. Americký lid udržuje armádu k obraně své země a její suverenity, má proto právo žádat od důstojníků a vojáků dodržování vysokých standardů chování a plnění vojenských povinností.
- Velitelé všech stupňů nesou plnou zodpovědnost za všechny stránky života a činnosti svých podřízených.
- Příslušníci armády se ve své praktické činnosti řídí komplexem konkrétních morálně-etických norem, zejména zásadami spravedlnosti a čestnosti, vzájemné důvěry a úcty, a to nezávisle na národnosti, sociálním postavení, vyznání a vzdělání, nepodporují protekcionářství a nepřipouštějí využívání služebního postavení k ziskovým cílům.

Morálně-etický kodex klade na příslušníky armády tyto požadavky:

- umět zachovat chladnokrevnost v každé situaci,
- mít schopnost řešit problémy kompromisem,
- projevovat loajalitu k partnerům,
- být korektní a slušný,
- vyhýbat se ostrým a hrubým poznámkám,
- neobcházet nadřízeného,
- vyhýbat se politizaci plněných povinností a řešených úkolů,
- nepřipouštět podlézání nadřízeným,
- přísně dodržovat kázeň a pořádek v souladu s vojenskými řády.

Zakázáno je rovněž nadměrné požívání alkoholu a užívání drog.

K normám chování amerických vojáků v bojových podmínkách a v zajetí patří:

- ▲ Odhodlanost vojáka položit svůj život při obraně své země.
- ▲ Vůle nepadnout do zajetí. Pokud se tak stane, je voják povinen klást odpor, nevyzrazovat vojenské tajemství, neúčastnit se akcí poškozujících jeho zemi, kolegy či spojence. V zájmu záchrany svého života může voják odpovídat na dotazy týkající se jeho jména, vojenské hodnosti, identifikačního čísla a data narození.

Právní zodpovědnost příslušníků armády je určena jednotným kodexem vojenské justice, který obsahuje mj. tyto zásady:

- Důstojník nesmí činit lživé oficiální prohlášení ani podávat záměrně lživou stížnost, odmítat splatit dluh, bez dovolení si prohlížet cizí korespondenci, chovat se urážlivě, vysmívat se jiným vojákům a ponižovat je, opíjet se a rušit veřejný pořádek, bezdůvodně odmítat pomoc jinému vojákovi či jeho rodině.
- Voják, který se „přezírávě“ vyjádří o prezidentovi, viceprezidentovi, Kongresu, ministru obrany a jiném ministru, guvernérovi či orgánech státu, v němž vykonává vojenskou službu, nebo kde se dočasně nachází, musí být potrestán v souladu s rozhodnutím vojenského soudu.

(Zpracováno s využitím Informační zprávy Ústavu obranných studií AČR č. 11/1995 PhDr. M. Hanákové, CSc. a Mgr. A. Rambouska. Redakčně upraveno a zkráceno.)

Evropská bezpečnostní struktura: Nadbytek organizací?

Pokud chceme vybudovat systém vzájemně se posilujících institucí evropské bezpečnosti, musíme nejprve provést rozbor řady organizací působících v této oblasti a zároveň je třeba se vyrovnat i s jistým zmatkem, který vzniká s ohledem na jejich různé role a úkoly v rámci tohoto systému. Přitom tím základním je zvyšování jejich praktické spolupráce a snižování vzájemné rivality. Následující článek paní Anne-Else Højbergové ze správy pro politické záležitosti NATO popisuje vztahy mezi institucemi zabývajícími se evropskou bezpečností a i když pochopitelně nemůže obsáhnout celé spektrum vzájemných kontaktů či cílů, které tyto organizace sledují, předkládá čtenářům některé zajímavé úvahy o tom, co je ještě třeba vykonat, aby bylo dosaženo skutečné kooperativní evropské bezpečnostní struktury.

Nejběžněji kladenou otázkou týkající se evropského bezpečnostního pořádku je otázka: proč je nezbytné mít tolik institucí? Cožpak to není překážkou účinného krizového managementu? Nevzniká tím zbytečné překrývání a dělení odpovědnosti? Z hlediska budoucího řešení krizí by bylo jistě praktičtější, kdyby existovalo méně institucí zabývajících se touto problematikou. Vždyť přece konflikt v bývalé Jugoslávii ukázal, jak může být těžké, aby vůbec tyto různé mezinárodní instituce účinně pospolu fungovaly!

Jak na tyto otázky odpovědět? Předně je důležité vědět, že tyto instituce mají jiné úkoly než řešit otevřené konflikty - na prvním místě mají pomáhat tomu, aby tyto konflikty vůbec nevznikly. Jinými slovy, měly by vytvářet rámec vzájemného vyvažování a smírování často protikladných zájmů. Ale i když neúspěšnější z nich mají vypracovány určité vnitřní mechanismy jak snižovat nebezpečí vzniku potenciálních konfliktů, jak vyrovnávat spory směrem ke kompromisu a společně výhodnému řešení, stále ještě neexistuje mechanismus, který by plnil koordinační úlohu mezi těmito institucemi navzájem.

Proto je dnes nejdůležitějším úkolem zaměřit se na vzájemné posilování institucí zabývajících se bezpečnostní problematikou, a to tak, aby mezi nimi vznikla skutečná, funkční spolupráce. Jako první krok musíme pochopit smysl a cíle institucí, které se angažují při řešení závažných problémů evropské bezpečnosti (OSN, OSBE, Rada Evropy, EU, ZEU a NATO - viz schéma 1). Je třeba pochopit změny, které se v těchto institucích odehrály po skončení studené války, a hlavní úkoly, které před nimi v současné době stojí.

■ Spojené národy

Spojené národy byly založeny v r. 1945, na konci druhé světové války. Jejich hlavním cílem bylo vyhnout se světové válce třetí. Reprezentují téměř všechny státy světového společenství, které jsou jejich členy a podřizují se jejich autoritě. Po pět desetiletí neslo OSN odpovědnost za světovou bezpečnost, sociálně-ekonomické problémy atd., a i když během studené války přivedlo rozdělení na Východ a Západ, funkce týkající se bezpečnosti OSN do slepé uličky, po jejím skončení začaly Spojené národy, a zvláště pak Bezpečnostní rada,

hrát v oblasti mezinárodní bezpečnostní spolupráce stále výraznější roli, včetně přijímání vyšší bezpečnostní odpovědnosti v Evropě. To je možné demonstrovat na vzrůstu počtu příslušníků mírových jednotek OSN. Zatímco v r. 1990 mělo OSN 11 500 příslušníků účastnících se devíti operací, roku 1994 se jejich množství zvýšilo na 70 000 a počet operací na sedmáct.

Nové a rozsáhlejší bezpečnostní funkce nebyly ovšem bez problémů. Operace v Somálsku a v Bosně a Hercegovině způsobily Spojeným národům značné těžkosti a OSN bylo kritizováno, že není schopno provádět tyto operace efektivnějším způsobem.

Jednou z příčin těchto problémů je například skutečnost, že ve srovnání s obdobím studené války se udržování míru stalo značně komplikovanějším, neboť se fundamentálně změnilo celkové bezpečnostní prostředí. Konflikty probíhající po skončení studené války jsou především **vnitrostátní povahy**, a jsou charakterizovány nekontrolovatelnými faktory, např. etnickými spory, náboženskými konflikty, nacionalismem atd. Místo operování *mezi* soupeřícími stranami, jako tomu bylo v klasickém konfliktu studené války, mírové jednotky velmi často operují *uprostřed* konfliktu, dokonce i za situace nepřetržitého boje, jako třeba v bývalé Jugoslávii. A také finanční zabezpečení těchto operací je stále problematičtější.

Vzhledem k tomu, že finanční zdroje a operační kapacity neodpovídaly provádění potřebných úkolů, OSN se rozhodlo, že plnění rezolucí Bezpečnostní rady může být také realizováno členskými státy, a to prostřednictvím jejich regionálních struktur. Konkrétně struktury, metody a vojenské síly Severoatlantické aliance jsou používány členskými státy NATO při plnění těchto rezolucí od r. 1992. Hlavním příkladem toho byly námořní operace NATO v Jaderském moři při prosazování přijatého embarga a sankcí nebo letecké operace v bývalé Jugoslávii. Aby NATO mohlo pozitivně reagovat na požadavky OSN, muselo změnit svou dosavadní taktiku. Během studené války totiž existoval mezi zeměmi NATO politický konsenzus, že by jeho struktury neměly být užívány mimo území členských států. Existoval také souhlas v tom smyslu, aby NATO plnilo pouze obrannou roli a zároveň bránilo členským zemím, aby byly zataženy do takové války, která by mohla vést až ke konfliktu supervelmocí. Dnes je NATO připraveno přispívat k obraně i mimo vlastní území členských států, ovšem pouze tehdy, dostane-li k tomu mandát OSN nebo OBSE.

Současná spolupráce mezi OSN a NATO je odrazem změněné povahy nynějšího bezpečnostního prostředí. Pokud totiž studená válka trvala, nebylo možné dosáhnout souhlasu s bezprostřední účastí NATO při provádění určité rezoluce OSN. Na příkladě bývalé Jugoslávie vidíme, že to nyní možné je.

■ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), která dnes zahrnuje 53 účastnických států, dříve známá jako Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), byla zpočátku jen politickým a konzultativním procesem. Tento proces, zahájený v r. 1975 podepsáním tzv. helsinského Závěrečného aktu, byl ve skutečnosti produktem probíhající studené války, ve které vznikl, a jeho cílem bylo budovat mechanismus důvěry, jenž by pomohl překonat rozdělení Východ-Západ.

Od konce studené války byly nástroje preventivní diplomacie OBSE značně posíleny, a to počínaje změnami přijatými v Pařížské chartě z roku 1990. V prosinci 1994 začal v Budapešti proces transformace kooperačního procesu směrem ke vzniku organizace. Dnes OBSE působí jako:

- ◆ rámec pro vytváření norem v oblasti OBSE vztahujících se k mezinárodnímu právu, lidským právům a tržní ekonomice,
- ◆ rámec pro proces kontroly zbrojení v Evropě,
- ◆ rámec včasného varování, prevence konfliktů, řešení konfliktů prostřednictvím mechanismu budování důvěry (ustanovení vysokého komisaře pro národnostní menšiny).

Rozsah členství, zahrnující všechny evropské státy a Severní Ameriku, její status jako regionální organizace podle kapitoly VIII Charty OSN, propůjčují OBSE jedinečnou legitimitu. Organizace se soustřeďuje především **na prevenci konfliktů**, ne na urovnávání konfliktů, které již propukly. V koordinaci s jinými strukturami by měla být schopna snižovat výbušnost vnitřních etnických sporů a extrémních nacionalistických nálad, které dnes představují pravděpodobně dvě největší hrozby evropské stability. Úspěšnost OBSE spočívá převážně na politické vůli členských zemí využívat všech možností, které tato organizace nabízí, a jejich ochotě nahradit její nedostatky spoluprací s ostatními evropskými institucemi.

Principy kooperace s ostatními institucemi byly dohodnuty na helsinském summitu OBSE v r. 1992. To bylo důvodem opakované nabídky pomoci ze strany NATO, jehož příklad následovaly jednotlivé země Aliance, které vyjádřily ochotu podporovat, případ od případu, mírové aktivity pod vedením OBSE. Na bezpečnostním poli pomohlo NATO při přípravě prevence konfliktů a krizového managementu prostřednictvím účasti na seminářích a další koncepční spolupráci s OBSE.

■ Rada Evropy

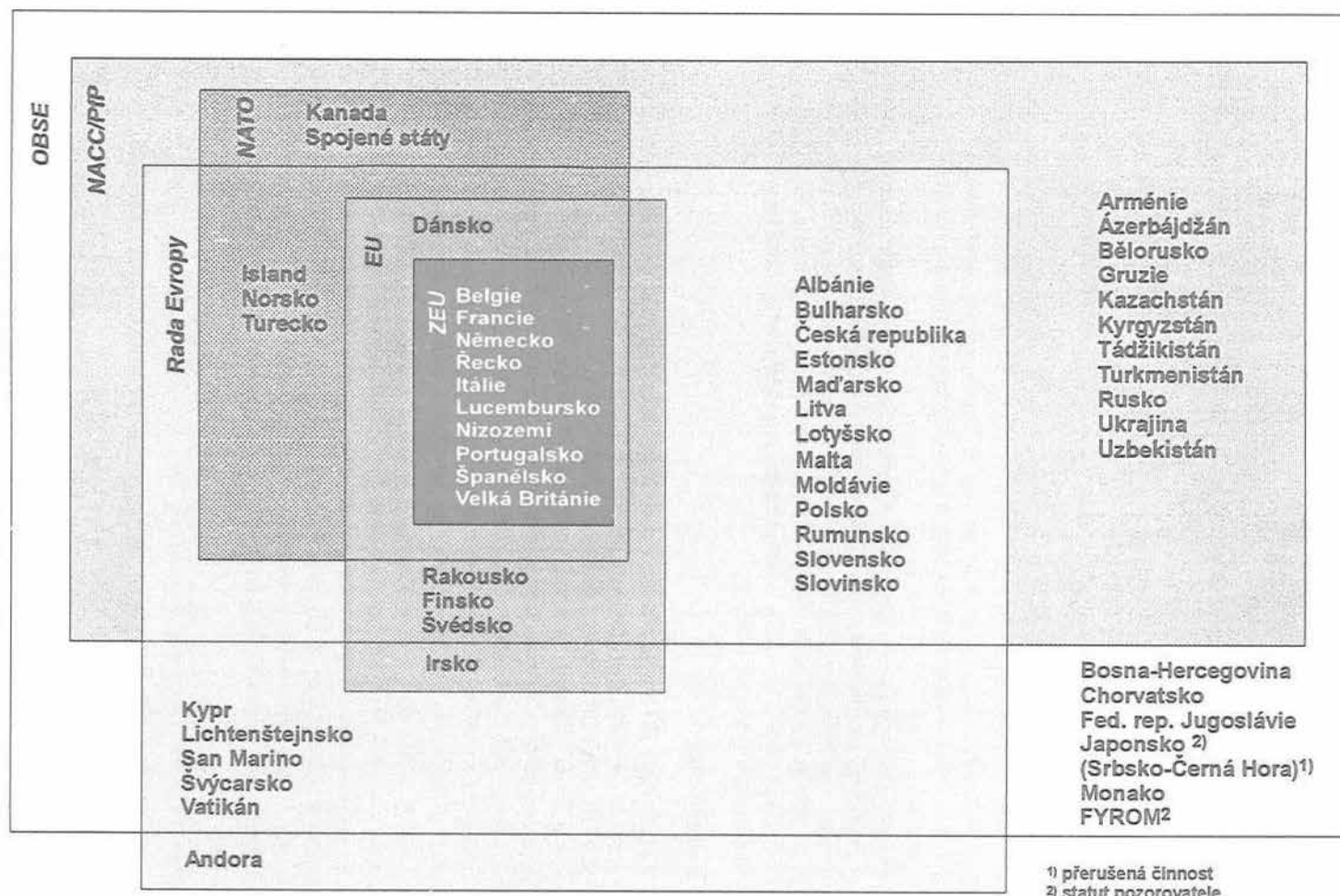
Rada Evropy (RE) byla zřízena v roce 1949. Mezi její základní funkce, které trvají od doby jejího založení, patří podpora principů parlamentní demokracie a vytváření struktur, ve kterých mohou být řešeny záležitosti lidských práv.

Dnes Rada Evropy přispívá celkové evropské bezpečnosti tím, že pomáhá středoevropským a východoevropským zemím formovat stabilní demokratické režimy. Rada Evropy právě dokončuje Konvenci ochrany práv menšin, která bude poskytovat jiným organizacím a státům mezinárodně dohodnuté směrnice chování. Tento proces „tvorby norem“ je nezbytný, aby byly vytvořeny standardy, pomocí nichž mohou být objektivně hodnoceny určité akce a vynuceno jejich řešení. Po skončení konfrontace Východ-Západ existuje mezi NATO a RE mnoho oblastí společných zájmů a v situacích, kdy jsou lidská práva spjata se širším bezpečnostním kontextem, by měly být obě instituce schopny těžit ze zkušeností té druhé. Když RE jako první západní demokratická instituce rozšiřovala členství tak, aby zahrnovalo i nové demokracie ve střední a východní Evropě, bylo to relativně bezproblémové, a proto by se NATO v rámci procesu svého rozšiřování mohlo leccos naučit i od RE.

■ Evropská unie

Ekonomický a politický rámec Evropské unie (EU) vznikl na základě Římských smluv v roce 1957. Na maastrichtském summitu v prosinci 1991 přijaly země Evropského společenství Smlouvu o politické unii a Smlouvu o ekonomické a měnové unii, které dohromady tvoří Smlouvu o Evropské unii. EU má dnes také celou řadu funkcí fundamentálního významu pro evropskou bezpečnost. Spojuje dohromady evropské

Schéma 1: Evropská bezpečnostní struktura

mocnosti a tato integrace poskytuje rámec stability, aby se demokratické státy mohly vyvíjet a prosperovat. Členské státy EU dosáhly takového stupně integrace, který způsobuje jejich vzájemnou ekonomickou i politickou závislost. To vše přispívá ke stabilizačnímu procesu v Evropě, jehož politické, ekonomické a materiální zdroje jsou rozšiřovány prostřednictvím „evropských dohod“ nebo programů hospodářské pomoci TACIS/PHARE i na středoevropské a východoevropské země.

S přijetím maastrichtské smlouvy v r. 1991 se členové EU zavázali ke společné zahraniční a bezpečnostní politice zahrnující všechny otázky vztažené k bezpečnosti EU včetně případné tvorby společné obranné politiky, která by mohla po jisté době vést ke společné obraně kompatibilní s obranou Atlantické aliance. EU by požádala ZEU (která je podle maastrichtské smlouvy nedílnou součástí rozvoje EU), aby provedla rozhodnutí obranného charakteru. Avšak zatím má společná zahraniční a bezpečnostní politika při své realizaci určité potíže. Pozoruhodnou pozitivní iniciativou byly kulaté stoly Paktu stability, které od března 1995 nyní přišly pod odpovědnost OBSE, a vypracování mírového plánu pro Bosnu a Hercegovinu.

Na mezivládní konferenci v r. 1996 budou provedeny institucionální úpravy, aby EU mohla efektivně spolupracovat i s jinými strukturami a nebyla rozšířením členství ekonomicky a politicky oslabena. Na bezpečnostním poli budou pravděpodobně vyhlídky na doplnění maastrichtské smlouvy o společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, včetně jejího rozšíření, komplikované a bude záležet na efektivní dělbě práce s ostatními organizacemi. NATO pohlíží na své vlastní rozšíření a na rozšiřování EU jako na dva vzájemně se podporující a paralelní procesy, které dohromady podstatně přispějí k posílení evropské bezpečnostní struktury. Není předpokládán žádný přísný paralelismus, každá organizace bude sledovat vývoj té druhé samostatně.

■ Západoevropská unie

ZEU vyrostla z bruselské dohody z roku 1948 jako západoevropská iniciativa zaměřená na prevenci opětovného oživení vojenských hrozeb, ale teprve až v 80. letech začala ZEU na základě modifikace smlouvy z r. 1954 vytvářet rámec pro zesílení společné evropské obranné identity. ZEU tedy plní dvojí úlohu: umožňuje EU realizovat obranná opatření na základě společné zahraniční a bezpečnostní politiky a současně posiluje evropský pilíř aliance NATO.

Čtyři členské kategorie ZEU (viz schéma 2) odrážejí její dvojí roli:

- * řádní členové jsou členy jak EU, tak NATO,
- * mimořádní členové jsou evropské členové NATO, kteří nejsou členy EU,
- * pozorovatelé (kromě Dánska) jsou tradičně neutrální země, které jsou členy EU, ale ne NATO,
- * přidružení partneři - země, které uzavřely „evropské smlouvy“ s EU; jsou to země střední a východní Evropy, které očekávají, že se stanou členy EU.

Maastrichtskou dohodou se ZEU stala neoddelitelnou od procesu rozvoje EU. ZEU tak ve své dvojí roli jako obranná složka EU a evropský pilíř NATO přidává evropské bezpečnosti další důležitou dimenzi. Na summitu NATO v r. 1994 hlavy států a vlád tuto její dvojí roli uznaly a přispěly k jejímu dalšímu rozvoji tím, že vyjádřily ochotu na základě konzultací Severoatlantické rady kolektivně podpořit operace ZEU, vedené evropskými spojenci při prosazování jejich společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Realizací konceptu mezinárodních vševojskových skupení (combined joint task forces) bude naplněna spolupráce mezi ZEU a NATO, což umožní maximální možné využití těch sil, které již existují.

Avšak hlavní úkol ZEU bude v jeho budoucích vztazích s EU, bez ohledu na to, který z různých modelů spolupráce si zvolí. Jedna z možností je, že ZEU bude mít i nadále zvláštní statut, zatímco jiný model zaměřený více do budoucna by mohl předpokládat začlenění ZEU do evropského obranného systému jako čtvrtý pilíř EU.

Mezi argumenty pro udržení EU a ZEU jako svou oddělených institucí patří především ta skutečnost, že několik členských zemí EU o řádné členství v ZEU v podstatě nestojí. Dalším argumentem pro zachování jejich oddělení je, že by to umožnilo přijmout středoevropské a východoevropské země do EU, aniž by bylo nezbytné rozšiřovat na ně bezpečnostní garance. Vzhledem k bezpečnostním zárukám mezi ZEU a NATO je těžké si představit, že by se určitá země mohla stát řádným členem ZEU bez toho, že by se stala, či již byla, členem NATO.

■ NATO

Severoatlantická smlouva vznikla v r. 1949 jako obranná organizace k posílení demokracie v Evropě a kolektivní záruka bezpečnosti území členských států. Organizace byla zřízena v době velkého napětí, což byla rozdílná situace než je dnes, kdy hrozba komunismu ustoupila a byla nahrazena prostředím, které je velice nepředvídatelné, kde „rizika pro bezpečnost Aliance, která zůstávají, mají různorodou povahu a více směrů, takže je lze těžko předvídat a odhadovat“ (Strategická koncepce Aliance schválená na římském summitu v listopadu 1991).

Význam NATO spočívá v tom, že je důležitou jak vojenskou, tak politickou organizací; ta druhá role plyne z úzké kooperace prostřednictvím jeho integrované struktury. K tradičnímu poslání obrany území členských států přidalo NATO nové úkoly: krizový management včetně udržování míru a dosah do zemí střední a východní Evropy.

Co se týče krizového managementu a udržování míru, NATO je připraveno reagovat případ od případu na žádosti OSN a OBSE. Jen na základě jejich mandátu je NATO připraveno působit mimo území členských států.

Vztahy důvěry, přátelství, zvyk spolupráce, které mezi členy Aliance a řadou neutrálních států vznikaly po několika desetiletích, jsou aktivně budovány prostřednictvím Severoatlantické rady pro spolupráci NACC (1991) a Partnerství pro mír (1994) i s východoevropskými zeměmi a Společenstvím nezávislých států. Partnerství pro mír (PfP) je mnohem více než pouhá příprava zemí, které si přejí vstoupit do NATO. Je to klíčový prvek nové bezpečnostní architektury - je to překlenutí mezery mezi členskými státy NATO a jejich partnery, poskytující jedinečný rámec pro vzájemné, každodenní kontakty mezi příslušníky armád. Tím se k sobě přibližují jednotlivé země za účelem kooperace - tím je zvyšována bezpečnost celé Evropy doplněná o případné rozšíření NATO.

Je zřejmé, že změny, které se odehrály po skončení studené války, jsou procesem, který musí i nadále pokračovat, aby byl dosažen systém vzájemně se posilujících institucí odpovědných za bezpečnost v Evropě. OSN hledá způsoby, jak zlepšit provádění rezolucí

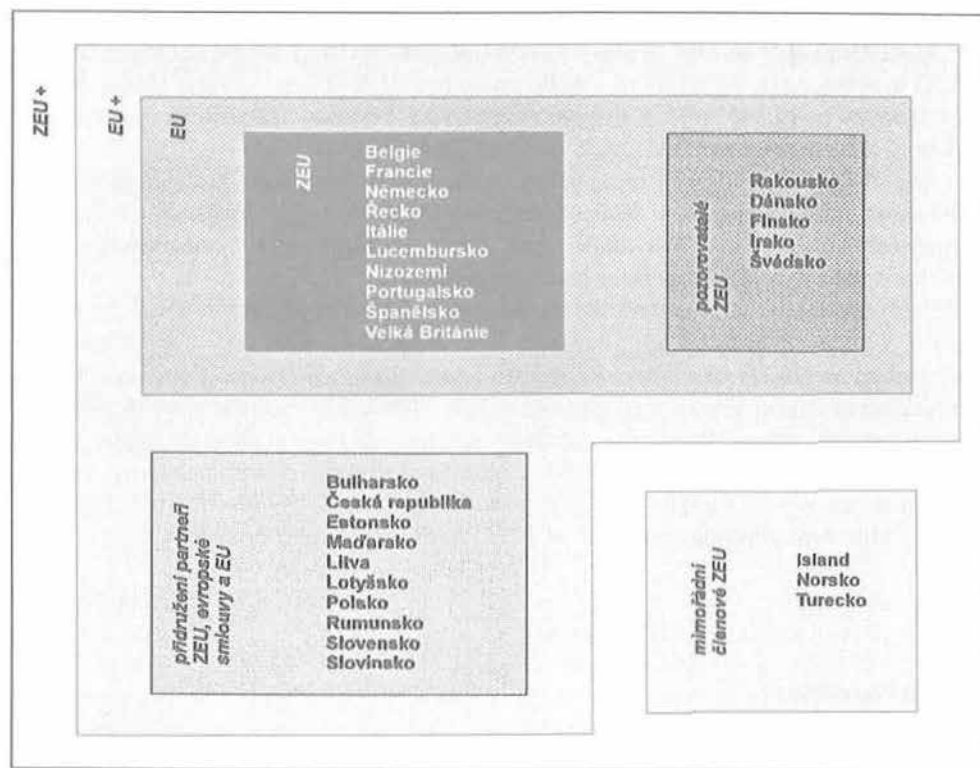

Schéma 2: Kategorie členství ZEU

Rady bezpečnosti, OBSE projednává svou roli v 21. století, Rada Evropy se rozšiřuje o nové demokratické státy a stále je zaměřena na udržování vysokého ekonomického standardu a lidských práv, EU hledá rovnováhu mezi křehkým kompromisem maastrichtské smlouvy a dalším rozšiřováním na východ, ZEU zvyšuje svou operační kapacitu a probírá své budoucí postavení v systému evropské bezpečnosti, NATO se zabývá procesem rozšiřování a buduje paralelní vztahy s Ruskem, přičemž bere v úvahu vývoj v EU a Severní Americe.

Pro zlepšování koordinace mezi organizacemi, při tvorbě různých rámců a forem spolupráce, se ukázaly velmi užitečnými organizace, jakými jsou Severoatlantická rada pro spolupráci a PpP, které prochází napříč tradičními organizacemi. Můžeme určit čtyři obecné úkoly, které jsou společné všem vzájemně se posilujícím organizacím:

Za prvé stále existuje určitý stupeň rivality mezi různými organizacemi, a proto musíme najít způsob jejich vzájemné spolupráce. Tento úkol se také rozšiřuje na samy členské země, které řeší dvojí problém. Hledají podporu instituce, o které se domnívají, že bude neefektivnější, a zároveň by rády měly zajištěno, aby jejich hlas byl stále jasně slyšet.

Za druhé je nezbytné sladit ideály a schopnost je realizovat. Jak OSN, tak OBSE mohou legitimizovat určité akce, ale chybí jim operační a vojenské struktury, aby svá usnesení provedly. To znamená, že musí existovat pevné svazky mezi organizacemi, které mají obecný mandát - OSN a OBSE - a mezi těmi, které mají potenciál tento mandát realizovat, jako například NATO a možná i ZEU.

Za třetí je nezbytné zvyšovat praktickou spolupráci. Na příklad sekretariáty NATO a ZEU teď spolu těsně spolupracují, a ačkoliv formálně strukturovaná kooperace mezi OSN a NATO je velmi malá, v souvislosti s událostmi v bývalé Jugoslávii se mezi těmito dvěma organizacemi podstatně zvýšily intenzivní praktické kontakty. Zkušenosti získané zde budou při společném řešení budoucích úkolů jistě neocenitelné.

A *konečně* probíhá důležitý proces adaptace a rozšíření všech organizací, jež se pokouší stabilizovat středoevropské a východoevropské země v rámci širokého evropského bezpečnostního systému. Ale změny provedené v jednotlivých organizacích jsou komplikované a není vždy snadné se poučit ze zkušeností.

Různé organizace rodící se evropské bezpečnostní architektury byly vytvářeny pro různé účely a v různých historických situacích. Tyto organizace mezi sebou spolupracují a přizpůsobují se. NATO jako takové při hledání řešení různorodých a mnohostranných rizik Evropské bezpečnosti aktivně spolupracuje s OSN, OBSE, ZEU i s jednotlivými zeměmi. Musíme využít výhod, které tyto rozdílné instituce nabízejí a zároveň hledat nová, pragmatická řešení. I když se může zdát, že snad počet organizací je nadměrný, neměli bychom se tím zbytečně trápit, protože je to právě jejich množství, které zaručí, že žádný problém nezůstane nepovšimnutý, a že se žádná země nebude cítit vyloučena.

(Převzato z NATO Review No-6/95)

Poznámka redakce:

Někdy se zaměňují termíny Evropská rada a Rada Evropy. Nejsou to synonyma pro jednu instituci, jako je tomu třeba u překladu anglického názvu jednoho z hlavních orgánů OSN *Security Council*, který je překládán jako *Rada bezpečnosti*, jindy jako *Bezpečnostní rada*. Jedná se o dvě zcela odlišné, na sobě nezávislé instituce. **Evropská rada** je orgán, který působí v rámci Evropského hospodářského společenství, jehož sídlo je v Bruselu. Tvoří ji hlavy států nebo šéfové vlád členských zemí, jimž pomáhají příslušní ministři zahraničí. **Rada Evropy** je starší než Evropská rada, má širší složení, strukturu i cíle. Byla založena (jak je zmiňováno v článku Anne Højbergové) již v roce 1949. Své stálé sídlo má ve Štrasburku ve Francii. Je to mezivládní organizace, která se skládá z výboru ministrů zahraničních věcí nebo jejich náměstků a parlamentního shromáždění.

Informační zabezpečení mezinárodních cvičení

Ve dnech 1. – 5. 10. 1995 se uskutečnilo na území České republiky v rámci programu Partnerství pro mír první společné mezinárodní velitelsko-štábní vojenské cvičení Cooperative Challenge '95. Vlastního cvičení se zúčastnilo celkem 679 vojáků ze 14 států, z toho bylo pět členských států NATO (SRN, Nizozemsko, USA, Belgie a Francie) a devět partnerských států (Česká republika, Rakousko, Finsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Estonsko, Litva a Švédsko).

Celková organizace i zabezpečení cvičících byly z velké části zajišťovány hostitelskou zemí. Vlastní příprava trvala několik měsíců, kdy organizační štáb musel zvládnout a zajistit celou řadu organizačních opatření a připravit areál Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově na provedení cvičení.

Z celkového počtu bylo 211 cvičících velitelů a příslušníků štábů a ostatní vojáci zabezpečovali zdárný průběh cvičení. Na první pohled se může zdát počet 468 vojáků k počtu cvičících značně vysoký, ale je nutno si uvědomit, že tito vojáci, jež byli zařazeni do skupiny řízení cvičení, střediska pro pozorovatele a přijímání návštěv, tiskového a informačního střediska atd., museli zabezpečit nezbytné služby a servis vůči servis vůči cvičícím, ale i k vnějšímu okolí, v kvalitě a rozsahu, který je standardem u akcí podobného charakteru. Ke splnění uvedeného úkolu bylo nutno vybavit jednotlivá pracoviště prostředky kancelářské techniky (mobilní radiostanice, kopírky, osobní počítače, telefony, minilab, faxy atd.) a vytvořit lokální informační systém.

Obsahem tohoto článku je popis vybudovaného lokálního informačního systému, poznatky a zkušenosti z jeho provozu. Cílem příspěvku je především informovat širší vojenskou veřejnost o informačním zabezpečení mezinárodních cvičení a naznačit problémy, které bude nutno nepochybně řešit i v tomto roce, kdy podobných akcí s mezinárodní účastí je plánováno na území České republiky několik.

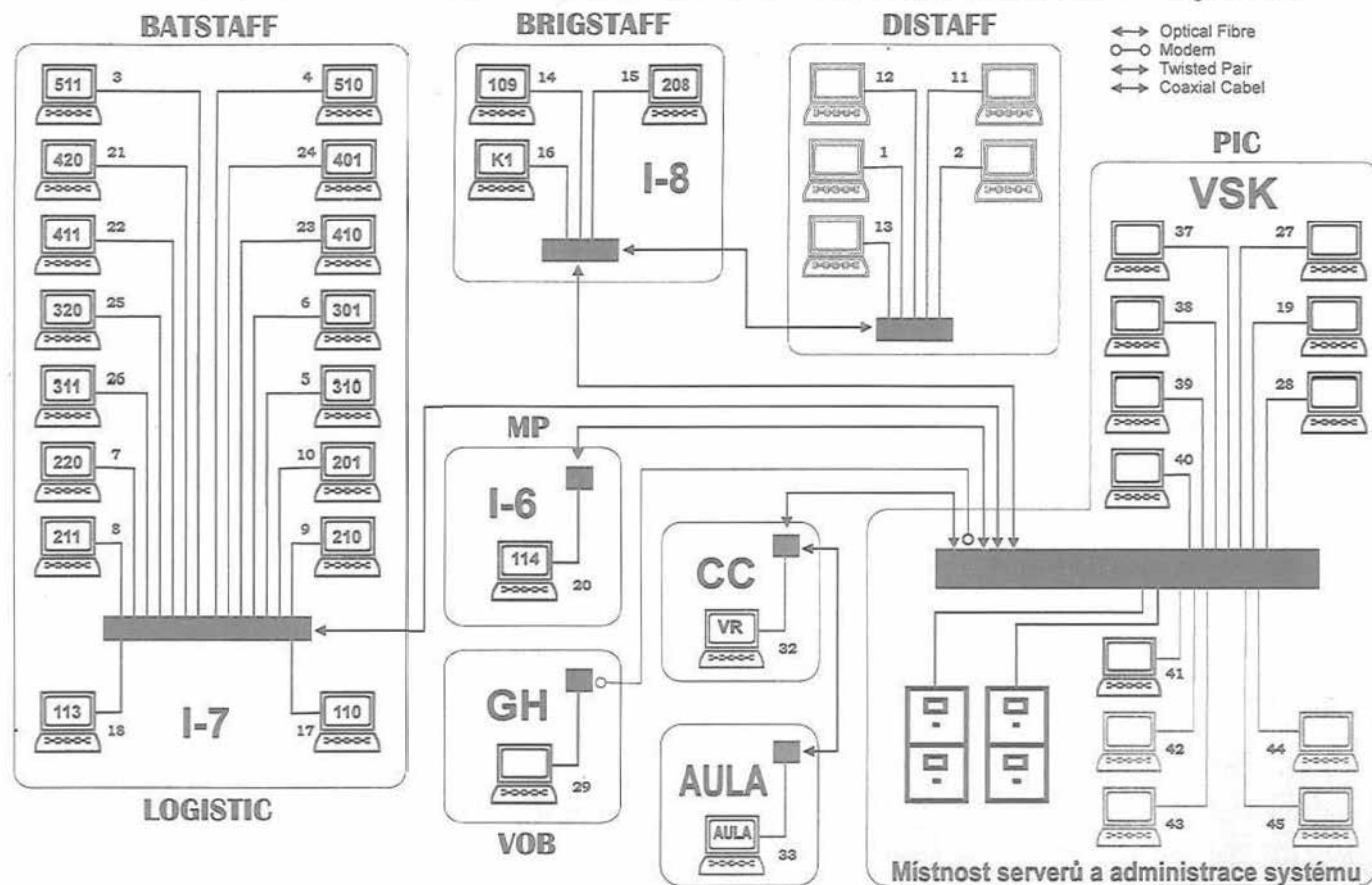

Přípravná etapa

Přípravná etapa byla zahájena v měsíci květnu a červnu t. r., kdy byly prostřednictvím velvyslanectví USA předány od LANDCENTu (Spojenecké pozemní síly ve střední Evropě) české straně výchozí požadavky na zřízení společného tiskového a informačního centra i střediska přijímání návštěv a jejich vybavení.

Konkrétním návrhem obsahu a organizačního zabezpečení bylo inspektorem pozemního vojska AČR pověřeno 6. středisko aplikace techniky a automatizace pozemního vojska, které již dříve zabezpečovalo menší mezinárodní cvičení „Kouba - Cham“, „Olšina 95“ a „Lipno 95“. Vzhledem k tomu, že počty a sortiment potřebné techniky a zařízení převyšovaly možnosti AČR, bylo nezbytné řešit zabezpečení potřebné techniky pronájmem od civilních subjektů.

COOPERATIVE CHALLENGE '95 - Lokální informační systém

V průběhu přípravy cvičení AČR oslovila řadu dodavatelů, kteří se zabývají informačními, komunikačními a reprografickými technologiemi na českém trhu, z nichž mezi nejvýznamnější patří firmy TELECOM s. p., PVT a. s., Powersoft s. r. o., Microsoft s. r. o., Polaroid, Kodak atd. Patří mezi ně také Digital Equipment s. r. o., která reagovala na výzvu a nabídla aktivní spolupráci při výstavbě a provozu připravovaného informačního systému. Tím navázala na úspěšnou spolupráci se 6. střediskem aplikace techniky a automatizace pozemního vojska, kdy společně zabezpečovaly informační zabezpečení v průběhu mezinárodního cvičení „Kouba - Chan“, „Olšina 95“ a „Lipno 95“. Bez aktivního podílu výše uvedených firem by se AČR jen stěží podařilo zabezpečit úkoly a požadavky v potřebné kvalitě a současně bylo by nutno vynaložit mnohem vyšší finanční prostředky na zajištění požadovaných činností, které je možno chápat mimo hlavní úkoly vlastního cvičení jako příspěvek ke kompatibilitě s vyspělými státy.

Výsledkem společné činnosti 6. střediska aplikace techniky a automatizace pozemního vojska, Střediska informačních technologií Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově a ostatních kooperujících a řídicích subjektů byl návrh lokálního informačního systému, který byl předložen ve dnech 28. až 31. 8. 1995 ve Vyškově na závěrečné plánovací konferenci všem zúčastněným státům. Zároveň byly zúčastněné státy vyzvány, aby předložily do 20. 9. 1995 podklady - data pro připravovaný informační systém v upřesněném formátu.

Výstavba lokálního informačního systému

Cílem navrženého lokálního informačního systému bylo zajistit subjektům cvičení:

- ◆ řídicí štáb (DISTAFF),
- ◆ reálnou logistiku (LOGISTIC),
- ◆ štáb brigády (BRIGSTAFF),
- ◆ cvičící prapory (BATSTAFF),
- ◆ tiskové a informační centrum (PIC),
- ◆ středisko přijímání návštěv (VOB),
- ◆ vojenskou policii (MP),
- ◆ briefingové místnosti,

vzájemnou komunikaci formou výměny elektronických dokumentů a zprostředkování aktuálních informací o cvičení prostřednictvím uživatelského menu. V rámci tohoto připraveného menu byly všem pracovištím dostupné následující informace:

1. Organizační část:

- ▲ údaje o osobách zúčastněných na cvičení (osobní data, funkce, telefon, ubytování,... foto),
- ▲ údaje o vozidlech používaných v rámci cvičení (VPZ, SPZ, typ,.....parkovací místo, údaje o řidiči),
- ▲ seznam pronajaté techniky na cvičení.

2. Informační část:

- telefonní seznam,
- hodnosti na cvičení,
- zkratky používané v NATO,

- operační značky používané v NATO,
- způsob vyžádání a poskytnutí pomoci (první pomoc, hasiči, vojenská policie...),
- operační situace na mapovém podkladu,
- organizační struktura cvičení,
- personální data vybraných funkcionářů,
- informace o cvičících armádách,
- informace o hostitelské zemi (geopolitické a historické informace zaměřené na prostor cvičení).

K zajištění uvedených funkcí byla vytvořena lokální počítačová síť, která zabezpečovala propojení jednotlivých uživatelských pracovišť v prostoru cvičení. V areálu Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově to byly budovy vysokoškolského klubu (PIC), internáty I-6, I-7, I-8 a I-9 (vojenská policie, řídicí štáb cvičení, reálná logistika, cvičící štáb brigády a štáby praporů), velitelská budova a aula (briefingové místnosti). Mimo areál Vysoké vojenské školy pozemního vojska v objektu Posádkového domu armády, vzdáleném cca 3 km bylo pracoviště VOB. Topologie lokální počítačové sítě, včetně použitého způsobu propojení a umístění pracovních stanic a servisů je uvedena na **obrázku**. K vytvoření zcela konkrétní představy o rozsahu lokálního informačního systému a jeho uživatelích je určena **tabulka**.

Celý informační systém pracoval v prostředí Microsoft Windows (Windows NT verze 3.51 - server a Windows for Workgroups verze 3.11. - uživatelské stanice). Na všech pracovních stanicích bylo pro přípravu, tvorbu a posílání dokumentů využíváno standardní kancelářské programové vybavení Microsoft Office (textový editor MS Word 6.0, tabulkový procesor MS Excel 5.0, prezentační grafika MS PowerPoint verze 4.0 a elektronická pošta MS Mail).

Aplikační programové vybavení umožňující přístup a efektivní práci - manipulaci s databázovými daty (SQL Server) o vlastním cvičení bylo vytvořeno s pomocí vývojového prostředí PowerBuilder od firmy Powersoft. PowerBuilder představuje moderní vývojové prostředí využívající objektově orientované technologie, která umožňuje programátorům vytvářet aplikace v prostředí MS Windows bez specializovaných znalostí nebo komplikovaného programování.

Integrovaným prostředím pro kancelářský programový balík MS Office a aplikační program byl produkt LinkWorks od firmy Digital, který zajistil jednoduché a jednotné ovládání celého systému v rámci pracovní plochy z připraveného uživatelského menu a elektronickou výměnou všech typů dokumentů. Současně umožnil definovat nezbytné funkce pro provoz informačního systému, jako např. uživatelská práva, toky dokumentů atd.

Technická platforma vybudovaného informačního systému byla tvořena:

1. Servery:

- ◆ Digital Alpha Server 400 4/233, 128 MB RAM, 11 GB HDD - Raid.
- ◆ Digital Prioris HX 5100 MP/2 64 MB RAM, 11 GB HDD - Raid.

2. Uživatelské stanice:

- 30 osobními počítači Digital Venturis 466 (575) s laserovými tiskárnami HP LJ5.
- 17 osobními počítači HP VECTRA 486 s 24jehličkovými tiskárnami EPSON LQ 1170.

Nezbytnou součástí systému byly aktivní prvky síťových rozvodů HUBy a Repeatery od firmy Digital a modemy od firmy Microcom.

COOPERATIVE CHALLENGE 95

Local Information System

Group	Building	Floor	Room	Determination	User	User number
CML	VŠK VVS	ground floor	224	Server	-	-
	VŠK VVS	ground floor	224	Operator POWERSOFT	svoboda	
	VŠK VVS	ground floor	224	Operator DIGITAL	isnet	10
	VŠK VVS	ground floor	224	Operator DIGITAL	-	28
Logistic	I-7	ground floor	110	Duty officer	dutyoff	17
	I-7	ground floor	113	Chief of logistic	chlog	18
Distaff	I-9	first floor	201	Chief of distaff	cos	11
	I-9	first floor	217	Operations G-3	opg3	12
	I-9	ground floor	120	gen. Kuba	kuba	1
	I-9	first floor	208	gen. Nesh	nash	2
	I-9	basement	K2	Briefing room	brief1	13
Brigstaff	I-8	ground floor	109	BDE Commander	bdec	14
	I-8	first floor	208	Operations S-3	ops3	15
	I-8	basement	K1	Briefing room	brief2	16
Batstaff	I-7	fourth floor	511	NL	nlbat	3
	I-7	fourth floor	510	BE	bebat	4
	I-7	third floor	420	BALT	baltbat	21
	I-7	third floor	411	CZE	czeeng	22
	I-7	third floor	410	AUS	ausbat	23
	I-7	third floor	401	FR	frbat	24
	I-7	second floor	320	SWE	swebat	25
	I-7	second floor	311	SLK	slkbat	26
	I-7	second floor	310	US	usbat	5
	I-7	second floor	301	POL	polbat	6
	I-7	first floor	220	GE	gebat	7
	I-7	first floor	211	HUN	hunbat	8
	I-7	first floor	210	CZE	czebat	9
Press information centre	VŠK VVS	ground floor	lounge	Reception	picr	27*
	VŠK VVS	ground floor	lounge	POLAROID	-	
	VŠK VVS	ground floor	lounge	Information	pici	19
	VŠK VVS	ground floor	207B	Briefing room	brief3	28
	VŠK VVS	ground floor	220	National desk	pic1	37*
	VŠK VVS	ground floor	220	National desk	pic2	38*
	VŠK VVS	ground floor	220	National desk	pic3	39*
	VŠK VVS	ground floor	209	National desk	pic4	40*
Visitor observer bureau	PDA	ground floor	lounge	Reception	vobr	29
	PDA	ground floor	lounge	POLAROID	-	
	PDA	ground floor	lounge	Information	vobi	
	PDA	ground floor	ward	Briefing room	brief4	
	PDA	first floor	221	Local server for VOB	-	
MP	I-6	first floor	119	Permanent service	mp	20
Briefing room	AULA	ground floor	hall	Briefing of primeminister	brief5	
	Comm.c.	first floor	hall of WR	Briefing of president	brief6	
02-10-1995 * 12.00						

Pro úplnost je nutno uvést, že vedle již popsaného lokálního informačního systému byla v objektu posádkového domu armády, v rámci pracoviště VOB, zřízena péčí 6. střediska aplikace techniky a automatizace pozemního vojska vnitřní lokální počítačová síť (pořizování dat, řezací plotr, laminátování, barevný tisk atd.) a grafické pracoviště zabezpečované VZÚ Praha (operační situace na reálném topografickém podkladu a DTP).

Získané poznatky a zkušenosti

Pozitivně lze hodnotit, že nasazením všech zainteresovaných součástí se v období od 25. do 29. 9. 1995 podařilo v prostoru cvičení vybudovat síťové rozvody, nainstalovat techniku a aplikační programové vybavení (aplikace byla vytvořena v průběhu měsíce září). Celý lokální informační systém byl uveden do provozu 29. 9. 1995. Na tomto úspěchu měla nepochybně největší podíl firma Digital s. r. o. a její kooperující partneři.

V případě, že informační zabezpečení podobných mezinárodních akcí bude vytvářeno výlučně silami a prostředky AČR, považují za nezbytné v rámci organizační struktury naší armády vytvořit pracoviště, které bude akce podobného charakteru komplexně a na profesionální úrovni zajišťovat. Využije-li Armáda ČR služeb civilních subjektů (pronájem techniky, smlouvy o dílo atd.), je nutno zajistit jednotné odborné vedení a jednoznačné zadání ze strany AČR.

Ne zcela nezanedbatelným problémem je získání a pořízení dat, neboť sebelepší informační systém nelze bez nich provozovat a ve svém důsledku pak dochází ke znehodnocení vynaloženého úsilí a prostředků.

Významná je rovněž otázka školení a příprava na využívání připraveného informačního systému. Obecně však platí, že uživatelé, kteří ve své běžné práci využívají osobní počítače s kancelářskými produkty v prostředí Windows, jsou schopni po krátké instruktáži s využitím jednoduchého návodu okamžitě se systémem pracovat. Ti uživatelé, kteří doposud s osobním počítačem nepracovali, musí absolvovat před vlastním cvičením ucelené školení k obsluze a ovládání programových aplikací.

Souhrnně je možno konstatovat, že AČR v součinnosti s civilními partnery splnila požadované úkoly a požadavky na informační zabezpečení a v budoucnosti (v etapě přípravy a vlastního provedení obdobných cvičení) je nutno na tyto pozitivní zkušenosti a poznatky navázat.

Tento článek popisuje jen dílčí část celého zabezpečení cvičení, na které úzce navazuje např. identifikační systém osob, zabezpečení spojení a celá řada jiných činností a aktivit. Rovněž si nekladl za cíl popis a způsob využívání vlastních - dovezených prostředků výpočetní techniky k racionalizaci práce jednotlivých národních štábů. Přesto si na závěr neodpustím jeden zajímavý postřeh.

Když američtí vojáci přesouvali materiál do svých prostorů cvičení, všiml jsem si zvláštních přenosných hliníkových beden, velice podobným těm, které známe pod označením POTAS. Po rozvinutí pracoviště jsem však s podivem zjistil, že v těchto obalech, uvnitř pokrytých molitanem, které zároveň slouží jako pracovní plocha, jsou umístěny komerční počítače s tiskárnou a záložním zdrojem. Na těchto počítačích bylo nainstalováno kancelářské programové vybavení MS Office a aplikace pracující s formalizovanými bojovými dokumenty. Takovýto způsob „zodolnění“ prostředků výpočetní techniky je určitě inspirující při řešení požadavků velitelů a štábů na zabezpečení výpočetní techniky na cvičeních.

Divizní generál in memoriam Josef ZMEK

* 16. 10. 1889 Počátky

† 8. 7. 1942 Sachsenhausen

sedící uprostřed

Vzdělání získal na obchodní akademii v Hradci Králové, kterou ukončil v roce 1909. Úspěšnou dráhu bankovního úředníka přerušila prezenční služba v rakousko-uherské armádě a následně první světová válka. Již na začátku srpna 1914 odjel ve funkci velitele čety pěšího pluku 18 na ruskou frontu. Tam byl v červnu 1915 ustanoven velitelem roty a krátce poté, 5. července 1915, byl zajat v prostoru Lublina. V zajateckém táboře v Rjazani se dobrovolně přihlásil do České družiny, avšak službu nastoupil až v červenci 1917. Když ukončil důstojnický kurz v Borispole, byl ustanoven velitelem čety 7. střeleckého pluku „Tatranského“. Jako „emisar“ se zúčastnil od října 1917 do ledna 1918 náboru dobrovolníků pro Čs. vojsko na Rusi. Poté dočasně velel 11. rotě 7. střeleckého pluku, s níž se zúčastnil jednak bojů proti Němcům u Bachmače, jednak operací proti bolševikům od Mariinska až po Čitu.

Za statečnost v boji pod Bachmačem byl vyznamenán řádem sv. Stanislava 2. stupně s meči a v prosinci 1918 byl povýšen do hodnosti majora. V této době však už zastával funkci velitele 11. střeleckého pluku „Františka Palackého“, který na samarské frontě prováděl „výpravy proti bolševikům“, zúčastnil se bojů na řece Many a následně pak ústupu ze Sibíře.

Do vlasti se vrátil 1. srpna 1920. Stal se důstojníkem z povolání a zůstal ve funkci velitele 11. pěšího pluku „Františka Palackého“, jenž byl dislokován v Písku. V roce 1922 pak absolvoval II. ročník Vysoké školy válečné v Praze.

Krátce poté se zúčastnil prvních manévrů čs. armády na Sedlčansku a 21. listopadu 1922 převzal velení 12. pěšího pluku „generála M. R. Štefánika“ v Komárně. Odtud po šesti letech odešel do Olomouce, kde byl ustanoven velitelem pěšího pluku 27. Velitel 14. pěší brigády brigádní generál Homola o plukovníkovi Zmekovi tehdy uvedl: *„Srdečné, přímé, upřímné, klidné a přitom energické povahy. Samostatný, svědomitý, pracovitý, starostlivý a spravedlivý. Má velmi dobré zkušenosti a úsudek, dovede se dobře a rychle rozhodnouti. Pluk vede takticky i administrativně velmi dobře.“*

V letech 1931 - 1932 absolvoval „velmi dobře“ kurz pro vyšší velitele v Praze (byl sedmý z osmnácti posluchačů). Podle vyjádření velitele kurzu divizního generála Václava Kopala *„jevil vždy zájem, velkou pili a dobrý postřeh, zejména v praxi... Má značné vojenské vědomosti, smysl a zájem pro jejich další získávání. Rozhoduje se dobře, účelně a úplně samostatně. Debat účastnil se poměrně málo, ale když byl tázán, vždy byly jeho odpovědi vyhovující a svědčily o zájmu o věc. Při řízení vlastního cvičení poněkud tvrdohlavý a nepružný. Při řízení operací v terénu klidný, s dobrým postřehem a přehledem. Velmi dobrý, praktický velitel vyšší jednotky. Pro tuto funkci je mnohem způsobilější než pro práci ve štábu“.*

A tak byl na podzim 1932 ustanoven velitelem 8. pěší brigády ve Vysokém Mýtě. Dnem 21. ledna 1934 byl jmenován brigádním generálem a od podzimu byl již přidělen na ministerstvo národní obrany, kde se začal zapracovávat do funkce přednosty I./1. oddělení (pěchoty). Po třech letech výkonu této funkce se přece jen vrátil ke službě u jednotky. Tentokrát převzal velení 14. pěší divize a současně zastával funkci velitele posádky v Kroměříži.

Jeho nadřízený, velitel III. sboru divizní generál Antonín Hasal, hodnotil generála Zmeka jako velmi schopného vychovatele se širokým rozhledem. *„Vede a řídí výchovu podřízených a výcvik jednotek s úspěchem, využívaje přitom plně bohatých zkušeností. Jeho zásahy jsou všude patrné. Jako velitel divize na místě. Velmi schopný. Rozhodný, rázný. Ovládá velmi dobře nejen taktiku pěchoty, ale i součinnost všech zbraní. Rozhoduje se dobře, účelně, samostatně.“*

Po nacistické okupaci se generál Zmek zapojil do činnosti kroměřížské Obrany národa, kde působil jako vojenský poradce až do svého zatčení. Nacisté před zahájením válečných operací v Polsku přikročili v celém protektorátě k rozsáhlému zatýkání veřejných činitelů, politiků, novinářů, legionářů, důstojníků, sokolů, prostě všech lidí, v nichž viděli skutečné i možné protivníky. Mezi těmi, kteří byli odvezeni do koncentračních táborů, byl i generál Zmek. Sachsenhausenským útrapám podlehl před svými třiapadesátými narozeninami ...

PhDr. Zdeněk Vališ

OKRUH MOŽNÝCH PROBLÉMŮ ČASOPISU VOJENSKÉ ROZHLEDY NA LÉTA 1996-97

1. Obranná politika českého státu.
2. Výstavba, organizace a řízení armády.
3. Hlavní aspekty a způsoby optimalizace AČR.
4. Analýza možností začlenění vojsk AČR do koalice demokratických států při řešení problémů celoevropské bezpečnosti.
5. Vojenská strategie a operační umění.
6. Zásady použití, požadavky a potřeby přípravy a vedení operace v koalici.
7. Způsoby dosažení kompatibility s NATO v oblastech výstavby, výzbroje a přípravy AČR.
8. Působnost rezortů státní správy ve prospěch obrany teritoria, principy součinnostních vazeb a požadavky na AČR.
9. Zásady řízení obrany teritoria v prostoru vedení bojové činnosti a v zázemí na regionální a okresní úrovni.
10. Rozvoj vědy a výzkumu ve prospěch armády (hlavní cíle, programy atd.), obranný výzkum – viz rubriku na str. 58
11. Počítačové modelování v AČR.
12. Vojenské aspekty mezinárodního vývoje (jednání o bezpečnosti, poučení z konfliktů v zahraničí, rizika a ohrožení).
13. Možnosti dalšího vývoje vojensko-strategických vztahů mezi Českou republikou a Rakouskem.
14. Krizový management.
15. Použití Armády ČR při nevojenských ohroženích.
16. Součinnost různých druhů ozbrojených sil s armádami států NATO během společných cvičení.
17. Systém územní obrany – potřeby, předpoklady a skutečnost.
18. Činnost sil územní obrany při obraně státních hranic.
19. Zásady budování organizačních struktur vojenských institucí a jednotek.
20. Úloha, struktura a zásady činnosti systému PVO v obranném systému státu.
21. Zásady přípravy a vedení nestandardních operací.
22. Role a místo aeromobilní činnosti na současném bojišti.
23. Příprava a obrana měst silami vojska územní obrany.
24. Ekonomická a finanční hlediska obrany, systém plánování, programování a rozpočtování AČR.
25. Role ekonomických analýz při přijímání rozhodnutí.
26. Tank 21. století – skutečnost nebo fikce?
27. Logistika a ekologie.

Tvořivá činnost autorů se tímto okruhem možných problémů nijak výrazně nelimituje, neboť ani nevyčerpává celou škálu dalších zajímavých otázek a má spíše orientovat pisatele článků.

Security Aspects of European Integration by RNDr. Petr Nečas. This article, the author of which is our new First Deputy Defence Minister, refers about defence aspects of European integration. In view of the fact that there are some revivals of American isolationism, we can not rely only upon the so-called transatlantic defence ties. The highest concern of ours is therefore to strengthen European defence identity. The defence policy is not controlled by the European Union (EU), it rather belongs to the sphere of the West European Union (WEU), to which we do not pay much attention now. One of the key themes of intergovernmental conference in 1996 is the further development of common foreign and security policies and mutual links among defence structures. Such links will be even more important for our state than economical or institutional developments within the EU. The logical step is to join the WEU via EU membership, although there are certainly many other ways. In time of discussing EU integration we are not allowed to take into account only economic arguments, but above all the defence and security ones, says Dr. Nečas.

Crisis Management: Handling the Unexpected, the Unknown and Undesired by Ing. Dušan Štrauch, CSc. This essay is involved in the so-called non-military defence. According to the author, such defence is not properly worked out in our country, so that any action of this kind has no legislative background at present. Especially there is an absence of the coordinative body of crisis management, or ministry (as the case depends on a particular type of crisis). The author comes out of available information he got at NATO headquarters in Brussels and compares them with the situation in the Czech Republic, which he as a chairman of Material Reserves Division knows quite well. He especially points to the fact that in western countries there is in common use more neutral and complex term "civil emergency planning", which is the term less tied to the results of armed confrontation between two main military groups (e.g. building anti-atomic shelters), but it is more

concentrated on civil population protection, disaster relief and public safety.

Further Development of Swiss Security and Political Strategy by Prof. Dr. Laurent F. Carrel. Presented text is the first part of a book „Swiss Army Today” by the above mentioned author. He is engaged in work at the Bern University and at the same time he holds one of the highest position in the General Staff of the Swiss Army. Individual items of his article pay an attention to security policy and strategy during the Cold War, directions of this policy after its end, to strategy and security policy in the frame of overall political concept, management strategy and instrumental strategical ratings of new security orientation. Strategy is defined as the principal ideas, behaviour and acting in the sphere of security and political problems. It is overall employment and deployment of civilian and military sources against any threat with hostile intentions. Since 1973 the strategical control system has been developing in accordance with consistency principle, so that the Parliament and the Government could perform their respective duties in accordance with actual emergency set-up.

The Army of the CR at a Historical Crossing by Major-General Ing. Emil Antušák. General Antušák discusses the problem of shaping ACR buildup till the year 2000 and its harmonization with our gradual merging to NATO alliance. He summarizes the conclusions reached by panel of experts from ACR Institute of Defence Studies (IDS) during drafting two manuals: Strategic Defence of the Czech Republic and Preparation and Conduct of Defence Operation, as well as other research works and studies. He sets tasks for the beginning of 21st century and emphasizes the readiness of the ACR for operations other than war. As the main element of structure which is necessary for compatibility with NATO he regards the so-called peace reaction forces, capable of executing any predetermined missions and those of defence. He describes the methods and ways of conducting operations in

the future and doesn't leave untouched the fact that current computer revolution in the military and advances in military art are limited by economic capacities of individual countries.

Czech Position to Common European Defence Policy by *Col. Doc. Ing. Jiří Strnádék*. Colonel Strnádék throw light upon some questions tied with European integration. He explains military and security aspects of prospective development of international surroundings, especially at political, military and strategy, economic, social, environmental, legislative and legal level. He names risks and threats which could arouse armed conflict which might affect the Czech Republic. In section dealing with the sense, meaning and destination of European security policy he specifies serious risk connected with NATO enlargement and the attitude of the Czech Republic to international security structures like Partnership for Peace, NATO, EU, WEU, UN and OSCE. He also depicts relations among Visegrad states in the field of security and military and informs about bilateral programmes. Finally he closes by defining main operational principles of military and strategy conception of Czech defence: the main employment of the ACR lies in active defence with the aim to beat off any aggressors.

MILITARY ART

Strategic Defence of the Czech Republic by *Ing. Petr Svozil*. Ing. Svozil characterizes our strategical manual, the title of which is the same as the name of this article. The manual is in the use among MOD senior officers and ACR command. The main attention is paid above all to military defence system of the Czech Republic and laying down the rules for its preparation, conduct and support at strategical level. In his article, he underlines some starting points and principles followed by the authors of this regulation and thus he tries to explain several new points of view on this actual topic. He specifies general tasks of Czech armed forces concerning overall policy of the Czech state and so does with the basic components of Czech strategic defence. They can be divided into two basic stages: (1) preparation of strategic defence

and (2) its management. This formal division enables to come over to the most important problem, i.e. problem of command and control in war and peace.

Necessary Measures of Interoperability: Operating Style and Methods of Commander and Large Unit Staff v. NATO Standards by *GSO Col. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.* Our gradual approach toward NATO nations means above all to follow command and control interoperability. Elements of technological compatibility, information gathering, communication means and information proceeding - those are needful requirements, but there are not sufficient. In case of conducting partnership's operations, it is necessary to arrange common (joint) command chain. Thing lies especially in the harmonization of work of Czech commanders and staffs with the standards of staff work within NATO forces. This article has to demonstrate solving those problems in newly issued manual Preparation and Conducting of Operation and explain our basic attitudes to used solutions.

New Ways of Army Deployment by *Ing. Miloš Janda, Col. Ing. Karel Kozák, Maj. Ing. Rudolf Rak*. Theoretical studies of others than classical army deployments are very difficult, because there is still some anxiety concerning its misuse or wrong deployment. In the ACR we have put to use new terms which are characteristic for such activities: non-standard operations, operations to prevent war, army activities during non-military threat. This article is accompanied by examples of new army deployments in foreign armies (those of the US, Austria, Switzerland, Italy, Great Britain and Spain). The authors demonstrate how they understand new military terminology, e.g. operations other than war, humanitarian operations, peace-keeping operations and non-standard operations. The focus is laid down on non-standard operations. First of all they are basic operations like military assistance or closure of state borders, accompanied by logistic and air support. The Parliament must approve respective legislature for actions tied with non-standard operations and identify both

themes on which we shall concentrate in the future and measures that are essential in the ACR.

DEFENCE RESEARCH

Defence Studies Programming - Part II by Col. Ing. Karel Eminger and Ing. Ladislav Klima, CSc. The article is a sequel from 4/95. The present goal of our defence planning system is based on overall steady advance through gradual innovations. The basic tool for implementation of research programmes is a competition organized by Ministry of Defence (MOD) and supported by respective organ. The optimization of resources needs clear understanding necessary tasks and means for their realization, advantages and disadvantages of alternative solutions. We can gain information from studies, analyses and method of systematic engineering provided by various institutions. Such information will make possible to sort out and assess available data and better understand alternative politics, strategies, organizations, frame systems or procedures.

What We Expect from the the Activities of MOD Board for Defence Studies by Ing. Josef Janošec, CSc. As state defence is not only task of military department, but it is a nation-wide problem, we have created an independent, professionally supported body that is bound to help to overcome narrow departmentalism. MOD Board for Defence Study (MODBDS) is a consultative organ at the level of Ministry of Defence, similar to Board for the Planning and Management of Sources. The Board is intended to work at the highest levels of management in the field of defence studies as permanent consultative body of Czech Defence Minister. The mission of this consultative organ is to provide recommendations, not to control or run the state administration of defence studies. This task is preserved for respective institutions. We expect that MODBDS is going to submit recommendations which make defence studies management easier and more simple. This will help to preserve its traditions that will also back the future position of the CR in new European security structures.

OPINIONS AND CONTROVERSY

Without Illusions Up to the 21st Century by Col. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. The article is a sort of polemic with essay by Col. (ret.) F. Němec „Army of 21st Century (VR 4/95). Professor Komárek alleges that "... to refer to further reduction in numbers of the ACR with connection to troops/population ratio in Germany is misleading as there is a general formula of such proportion according which the forces of smaller states are relatively larger. The numbers of the ACR are bound to be smaller, but from other reason than mere comparison with German army. (...) It is necessary to admit that above mentioned ratio has deeply influenced conceptions leading to laying down present-day ACR numbers and rational analysis of defence capacity requirements in vague security environment of 21st century Europe that is uneasy and for the time being uncontrollable task." The author sets out necessary data from which one can see complexity of troops numbers and professionalization. He specifies proportion between active forces and reserve ones, between field and territorial armies. To end up, he summarizes his opinions on trustworthiness of the Czech forces and citizen's attitudes to them.

Transformation of the ACR: Inside Look from below by Lt-Col Ing. Luděk Hodboď, CSc. The author of this article doesn't intend to criticize ACR transformation, but he writes this essay, because we are coming to an end of ACR transformation concept for 1996-2005. On this occasion, it is necessary to evaluate both positive and negative knowledge and skills gained from this phase, so that we could eliminate future repetition of negative ones. According to him, current conception was created by limited group of people, without deep system approach and previous discussion about its content and realization. We can see many problems, insensitive and useless measures that are to be gradually mended. Next phase preparation must be done with higher responsibility, using various heuristic methods of creative thinking that will help to solve complicated problems. Also is necessary to make the most of experiences both of senior and

younger military experts who have attended courses at foreign military schools. Last but not least, we must not forget to make the best use of learning capacities and pedagogic staffs of Czech military academies.

Controversial Terms: Front Line War - Area War by Col. (ret.) Ing. Josef Nastoupil. The author in his article tries to compare various types of wars in the past; the situation when each soldier, infantryman, tankman could say to himself: in front of us, there is an enemy, behind us, there are friendly troops. Unlike this, in case of today's area war, our enemy is not only in front of us, but all around us. Nowadays, power and defence capacities of a state do not depend only on numbers, which used to be planned, but also on the potentialities and fastness of management systems, not only within armed forces, but within the state itself as a whole. The weakest points of defence are not soldiers in tanks, sheltered by modern armour, with anti-tank missiles, but various productive, communication, transport and other institutions which largely depend on communication systems of information and we know that such systems are opened to distortion or jamming war. Besides, we must not neglect increasing terrorist attacks and sabotages, (e.g. in France or in Tokyo's underground), because in the future some other states might be exposed to similar threats. The most effective prevention is conducted by state intelligence and security services, which are equipped not only by the latest technological means, but also endowed by both necessary official authority and freedom of action. It must be stressed that even today some of the states have created (even if only on mobilization bases) territory defence battalions.

New Principles of Control and Command Call for New Tools of their Implementation by Lt-Col Ing. Rostislav Bureš. This is a response to the article „Experiences from Graphic Data and Text Processing for the Preparation and Procedures of Operations and Battle” by Lt-Col. Galatik in VR 6/95. Lt-Col Bureš thinks that forming new battle and others rules and regulations (to reach necessary compatibility with NATO) will deeply influence especially

commands and staffs working methods, information systems, organizational structures of command and control and new ways of military thinking. The transformation of present reality will be much more difficult than mere application of new map symbols. He is of opposite opinion on "time consuming schedule" of battle document, which was caused (according to him) by the former directive style of control. Disagreement is connected also with simplifying graphical lay-out of battle document. Lt-Col. Bureš rejects Lt-Col. Galatik's proposals and criticizes his concept of operational order. He specifies proper place of graphics documents and its amendments in battle planning. He doesn't agree both to his structure of operational orders which do not match with NATO standards, or to his statement that individual items of battle order are not to allowed to alter.

HISTORY PAGES

The Twilight of Democracy: Activities of Defensive Intelligence in Czechoslovakia in 1945-48 by Dr. František Hanzlík. This article gives an account of development inside Czech military Defensive Intelligence (DI) from its beginning at the end of World War II in the U.S.S.R. till the communist coup d'état in the former Czechoslovakia in 1948. This testifies that during mentioned period, DI became actually superior to other security bodies of the time. The author reveals methods and involvements of DI in all walks of life, depicts real position of its chief, Col. Reicin, tasks fulfilled by this department, an influence of the Soviet Intelligence Service and many others. Dr. Hanzlík draws his source materials from archives and cites also some information that has never been published before. He himself underlines the fact that his studies have proved an extraordinary role DI on the road of the Czech Communist Party toward the monopoly of power.

INFORMATION SERVICE

Information Support of Common International Exercises by Maj. Ing. Jan Kaše.

This paper concentrates on experience and expertise with newly build local information systems which were gained during their implementation. The main purpose of this article is to make wide military public familiar

with those issues, to give an account of current informational support and name problems that are to be solved this year, as there are several planned exercises with allied armies.

Představení autorů tohoto čísla

Genmjr. Ing. Emil Antušák, nar. 1948. Absolventem VA Brno, VA Frunze, VA GŠ v Moskvě a Mobile International Defense Management Course, Monterey Postgraduate School. Vykonával řadu velitelských a štábních funkcí, od října 1993 byl ředitelem Institutu pro výzkum operačního umění, nyní Ústavu obranných studií AČR. Je členem vědecké rady VA Brno a členem redakční rady Voj. rozhledů. Publikoval v časopisech Mezinárodní politika a Vojenské rozhledy.

Pplk. Ing. Rostislav Bureš, nar. 1956, VVŠ PV Vyškov, do r. 1981 vykonával základní a střední velitelské funkce u msp, 1981-87 zást. náč. štábu motostřeleckého pluku, 1987-90 postgraduál VA Brno, po jeho ukončení odborným asistentem katedry velení a řízení VA Brno. V roce 1994 pracoval na odboru mechanizovaného vojska GŠT v Praze. V r. 1995 se stal starším učitelem katedry taktiky, velení vojskům a štábní službě. Byl hlavní zpracovatel brigádního VŠC se studenty VA FVŠ pro r. 1995 jako první v AČR v konvenci NATO. Publikuje ve Vojenském profesionálu a ve Sborníku Vojenské akademie.

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojenskovědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky resortu MO při tvorbě nového systému obranného výzkumu ČR. Od roku 1995 je vedoucím oddělení vědy na Odboru správy majetku MO. Je tajemníkem Rady resortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum a členem redakční rady časopisu Vojenské rozhledy.

Dr. František Hanzlík, CSc., nar. 1954 v Olomouci. V roce 1977 ukončil VPA Bratislava. V roce 1984 se stal učitelem na VVŠ PV ve Vyškově, od r. 1990 vyučuje politologii a dějiny. V roce 1992 ukončil vědeckou aspiranturu na Filozofické fakultě Masarykovy

univerzity Brno. V současné době působí jako vedoucí skupiny na katedře sociálních věd a personalistiky Fakulty ekonomiky obrany státu VVŠ PV. Připravuje se na habilitaci v oboru dějin. Je autorem několika vědeckých studií a publikací.

Pplk. Ing. Luděk Hodboď, CSc., nar. 1949. V roce 1971 ukončil první fakultu VAAZ ve Vyškově. Poté pracoval do r. 1986 v různých funkcích včetně velitelských na stupni útvar u pozemního vojska a civilní obrany. Od roku 1986 působil na VA Brno na katedře všeobecné taktiky a na katedře strategie a operačního umění. V současné době pracuje na katedře řízení obrany státu. Kandidátskou práci obhájil v roce 1993, habilitace v r. 1994. Publikuje ve VR.

Ing. Miloš Janda (plk. v zál.), nar. r. 1947, Vyšší vojenské učiliště kpt. Otakara Jaroše, Fakulta velitelsko-štábní na VA Brno. Poté zastával velitelské funkce od velitele čtyř až po velitele tankového pluku. V letech 1984 - 92 pracoval na Hlavní správě pozemního vojska, kde se věnoval přípravě velitelů, štábů a taktice. V současné době je vedoucím oddělení výzkumu taktiky ÚOS AČR. Zabývá se normotvornou a metodickou činností a tvorbou předpisů a pomůcek pro AČR. Publikoval v časopisech Vojenský profesionál a Truppendienst.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodezie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. V současné době je pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech a dalších časopisech.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Nar. 1950, absolvoval VVŠ PV Vyškov, postgraduální studium na VA Brno, v r. 1978 vědecká aspirantura tamtéž. Je absolventem VAK v Brně. Vykonával řadu velitelských funkcí u vojsk, byl vedoucím katedry vševojskového týlu VVŠ PV ve Vyškově. V posledních třech letech pracuje jako vědecký pracovník Ústavu obranných studií AČR.

Mjr. Ing. Jan Kaše, nar. 1959; VA Brno, odbor vojenské počítače, postgraduální studium na VŠE v Praze. Od r. 1984 různé funkce v oblasti automatizace a informatizace. V současné době je náčelníkem oddělení výstavby informačních systémů u odboru informačních systémů Generálního štábu AČR.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, absolvoval VA Brno v r. 1965, aspirantura tamtéž v r. 1977, v r. 1990 přiznán vědecký kvalifikační stupeň IIa. Je absolventem Mezinárodního manažerského kurzu v oblasti rozdělování zdrojů postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA) v r. 1992. Je dlouholetým vědeckým pracovníkem a vojenským pedagogem, systémovým inženýrem. Prošel funkcemi na generálním štábu i ministerstvu obrany, v r. 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem redakční rady Vojenských rozhledů a jeho prvním odborným vydavatelem. V současné době pracuje jako občanský pracovník na oddělení vědy Odboru správy majetku MO. Publikoval ve vojenském odborném tisku. *V tomto roce se dožívá významného životního jubilea - 60. narozenin, ke kterým mu celý kolektiv redakce VR i spolupracovníků časopisu upřímně blahopřeje a děkuje za dosavadní spolupráci.*

Plk. prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Narozen v r. 1938. V roce 1961 ukončil Zbrojní fakultu VA Brno. Poté pracoval šest let v technických funkcích pozemního vojska a letectva. V letech 1967 - 70 byl řádným aspirantem Fakulty letectva a PVO. Kandidátskou práci obhájil v r. 1971. Do r. 1975 byl učitelem na katedře inženýrské letecké služby a letištního technického zabezpečení. Od r. 1975 byl výzkumným pracovníkem ve Výzkumném ústavu dopravním. V roce 1990 návrat do armády. Od r. 1992 je prorektorem VA pro vědeckou činnost. Publikuje o problematice logistiky a rozvoje vojenského školství a vědy.

Ing. Josef Nastoupil, plk. v zál., nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, v letech 1945 - 1982 ve vojenské službě. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností většinou ve vojenském oboru. Publikuje ve Vojenských rozhledech, Mezinárodní politice a dalších.

RNDr. Petr Nečas, nar. 1964. Absolvoval univerzitu J. E. Purkyně v Brně. Tématem jeho doktorské práce byla plazmová fyzika. V letech

1988-92 působil jako výzkumný a vývojový pracovník v Tesle Rožnov, kde se mj. podílel na některých projektech, které souvisí s armádou, např. při vývoji přístroje pro noční vidění. Od června 1992 poslancem a členem zahraničního výboru Parlamentu ČR za ODS. Zde se zabýval otázkami NATO a obrany. Od roku 1993 vedoucím stálé delegace meziparlamentní unie. Prvním náměstkem ministra obrany se stal v září 1995. Je předsedou Rady rezortu MO pro obranný výzkum.

Ing. Dušan Štrauch, CSc., nar. 1952. Vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Bratislavě (1975), aspirantura tamtéž (1985). V letech 1975 - 90 působil ve výzkumném ústavu ekonomického zaměření v Bratislavě a věnoval se pedagogické činnosti. Od roku 1990 byl předsedou Správy federálních rezerv, od r. 1993 předsedou nástupnické organizace Správy státních hmotných rezerv ČR. V odborné oblasti se specializuje na otázky krizového managementu na vrcholové úrovni (vláda, ministerstva, ústřední orgány), na spolupráci s NATO a Mezinárodní energetickou agenturou při OECD. Jako autor publikoval desítky článků, zejména se zaměřením na kvantitativní analýzu vývoje čs. ekonomiky.

Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc., nar. 1942, po dvou letech civilní Vysoké školy strojní v Liberci přešel na VA Brno. Absolventem manažerského kurzu European Business School. Služba u PVOS, poté učitelem na vojenské katedře Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, zde obhájil kandidaturu a habilitoval. V roce 1990 přešel do Výzkumného ústavu GŠ v Braníku, dále pracovníkem Institutu pro strategická studia, Institutu pro výzkum operačního umění, v současné době vedoucím odd. výzkumu vojenské strategie Ústavu obranných studií AČR. Je autorem několika skript, výzkumných prací, odborných článků a populárních publikací.

Ing. Petr Svozil, nar. 1949. Absolvoval VA Brno v roce 1973. Vykonával řadu technických a velitelských funkcí v armádě. Od října 1993 pracovníkem Institutu pro výzkum operačního umění, v současné době zástupcem vedoucího oddělení výzkumu vojenské strategie Ústavu obranných studií Armády České republiky. Publikoval ve VR.

TANKY, 1., 2. a 3 díl

Edice: Moderní vojenská technika

Obrněná technika prošla v tomto století ohromnými změnami. Klasické lehké a těžké tanky byly postupně z větší či menší míry vytlačeny z výzbroje a hlavní důraz byl položen na tanky střední hmotnostní kategorie. Sledovat všechny tyto změny je těžké i pro odborníky, a proto je třeba přivítat, že se na našem trhu objevila několikadílná publikace, která tento vývoj mapuje. Jmenuje se prostě Tanky, napsal ji Ing. Miloš Soukup a v edici Moderní vojenská technika ji vydalo ve spolupráci s VA Brno a redakcí ATM nakladatelství ESo-video v Kounicích. Publikace je vytištěna na křídovém papíře a je bohatě ilustrována. První díl, který obsahuje především zhodnocení současného stavu a perspektiv rozvoje tohoto druhu zbraně, byl distribuován již v květnu 1995. Další dva díly (2. a 3.) vyšly společně v jednom svazku na přelomu prosince a listopadu téhož roku. Autorovi se podařilo shromáždit nejnovější informace o řešení modernizace jednoho z nejrozšířenějších tanků světa, tanku T-72. Druhý a třetí díl přináší také velmi zajímavé informace o posledních novinkách, např. o japonském tanku typ 90, jihokorejském K1 ROKIT, jihoafrickém TTD, německém Leopard 2A5 a dalších. Řada informací nebyla dosud u nás publikována. Čtvrtý díl vyjde v březnu a dubnu, poslední, pátý díl pak koncem července 1996.

Autorovi se na základě dlouholetých zkušeností a získaných poznatků, vlastního archivu i zahraniční literatury, podařilo sestavit textově i graficky vyvážené dílo, které velmi srozumitelným způsobem seznamuje čtenáře se současným stavem i blízkou budoucností této techniky. Knihy TANKY - 1., 2. a třetí díl jsou zdařilé jak svým obsahem, tak estetickou úrovní. Jsou vhodným příspěvkem k rozšíření branně-bezpečnostních znalostí a neměly by chybět v žádné odborné či specializované knihovně, protože takto motivované a na vysoce odborné úrovni zpracované publikace u nás stále chybějí. Publikace byly vydány pouze v omezeném nákladu, a proto neváhejte, neboť podobnou publikaci s odbornou informační hodnotou, obrazovou ilustrací a v přijatelné cenové relaci na našem knižním trhu neseženete.

Contents

RNDr. Petr Nečas Security Aspects of European Integration	3
Ing. Dušan Štrauch, CSc. Crisis Management: Handling the Unexpected, the Unknown and Undesired	7
Prof. Dr. Laurent F. Carrel. Further Development of Swiss Security and Political Strategy	16
Major-General Ing. Emil Antušák. The Army of the CR at a Historical Crossing	28
Col. Doc. Ing. Jiří Strnáděk. Czech Position to Common European Defence Policy	31

MILITARY ART

Ing. Petr Svozil. Strategic Defence of the Czech Republic	38
GSO Col. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Necessary Measures of Interoperability <i>(Operating Style and Methods of Commander and Large Unit Staff v. NATO Standards)</i>	45
Ing. Miloš Janda, Col. Ing. Karel Kozák, and Maj. Ing. Rudolf Rak. New Ways of Army Deployment	51

DEFENCE RESEARCH

Col. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Defence Studies Programming - Part II	58
Ing. Josef Janošec, CSc. What We Expect from the the Activities of MOD Board for Defence Studies	64
Open Competition for the Field of Defence Studies	70

OPINIONS AND CONTROVERSY

Col. Prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Without Illusions Up to the 21st Century	71
Lt-Col Ing. Luděk Hodboď, CSc. Transformation of the ACR: Inside Look from below	74

Col. (ret.) Ing. Josef Nastoupil. Controversial Terms: Front Line War - Area War	80
Lt-Col Ing. Rostislav Bureš New Principles of Control and Command Call for New Tools of their Implementation	84

HISTORY PAGES

Dr. František Hanzlík, CSc. The Twilight of Democracy <i>(Activities of Defensive Intelligence in Czechoslovakia in 1945-48)</i>	86
---	----

INFORMATION SERVICE

Col. Ing. Zdeněk Brousil Study on NATO Enlargement	92
Ing. Dalibor Růžička, CSc., Col. Ing. Josef Němec, CSc. Armed Forces of Some European States	104
World and European System of Security	114
Col. Ing. René Nastoupil, CSc. Operation "Deliberate Force"	120
Professional Military Ethics	126
The European Security Structure: A Plethora of Organizations?	131
Maj. Ing. Jan Kaše Information Support of Common International Exercises	139

PERSONAL DATA

Divisioner in memoriam Josef Zmek	145
<i>Suggested Subjects for Prospective Authors of our Military Review in 1996-97</i>	147
English Annotation	148
Who is Who in this Issue	153
English Table of Contents	156

Obsah

RNDr. Petr Nečas Bezpečnostní aspekty evropské integrace	3
Ing. Dušan Štrauch, CSc. Krizový management: zvládání neočekávaného, neznámého a nechtěného	7
Prof. dr. Laurent F. Carrel Další vývoj bezpečnostně politické strategie Švýcarska	16
Genmjr. Ing. Emil Antušák Armáda ČR na historické křižovatce	28
Plk. doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc. Český postoj ke společné evropské obranné politice	31

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Ing. Petr Svozil Strategická obrana České republiky	38
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Nezbytný krok k interoperabilitě (Styl a metody práce velitele a štábu svazu a standardy NATO)	45
Ing. Miloš Janda, plk. Ing. Karel Kozák, mjr. Ing. Rudolf Rak Nové způsoby použití armády	51

OBRANNÝ VÝZKUM

Plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Obranný výzkum a jeho programování - II	58
Ing. Josef Janošec, CSc. Co očekáváme od aktiv rady resortu MO pro obranný výzkum	64
Veřejná soutěž pro oblast obranného výzkumu	70

NÁZORY A POLEMIKA

Plk. prof. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Bez iluzí do 21. století (K článku plk. v. v. F. Němce - Armáda 21. století ve VR 4/95)	71
Pplk. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Transformace Armády ČR - pohled spíše zdola	74
Plk. v zál. Ing. Josef Nastoupil Střet pojmů: Válka na frontě - válka na ploše	80

Z HISTORIE

Dr. František Hanzlík, CSc.

Soumrak nad demokracií*(Činnost vojenského obranného zpravodajství
v Československu v letech 1945 - 48)*

86

INFORMACE

Plk. Ing. Zdeněk Brousil

Studie o rozšíření NATO*(Základní myšlenky)*

92

Ing. Dalibor Růžička, CSc., plk. Ing. Josef Němec, CSc.

Ozbrojené síly vybraných evropských států

104

Světový a evropský systém bezpečnosti

114

Plk. Ing. René Nastoupil, CSc.

Operace Deliberate Force

120

Profesionální vojenská etika

126

Evropská bezpečnostní struktura:**Nadbytek organizací?**

131

Mjr. Ing. Jan Kaše

Informační zabezpečení mezinárodních cvičení

139

PERSONALIE

Divizní generál in memoriam Josef Zmek

145

Oкруг možných problémů časopisu Vojenské rozhledy na léta 1996-97

147

Anglické anotace

148

Představení autorů tohoto čísla

153

Obsah v angličtině

156

Vydává Ministerstvo obrany - Sekce obranné politiky

Adresa:
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
(Vojenský zeměpisný ústav)
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
mjr. Ing. Igor Jalůvka (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 31,
Jaroslava Matušková (redaktorka), telefon (20) 21 57 32.

Redakční rada: genmjr. Ing. František Váňa - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Michal Bohánek, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. Ing. Karel Eminger, genmjr. Ing. Pavel Jandáček, Ing. Pavel Jégl, Mgr. Petr Klučina, CSc., genmjr. JUDr. Ladislav Kozler, Dr. Jiří Krobath, genpor. Ing. Karel Kuba, Ing. Petr Lužný, plk. gšt. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, plk. Ing. Jan Rohovec, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník V. (XXXVII.). Toto číslo bylo dáno do tisku 5. 12. 1995. MKČR 6059, MIČ 47751.

Potr
cestu
JIŽ NE
SMĚNÁ

VOJENSKÉ ROZHLEDY